

**Міністерство освіти і науки України
Регіональний навчальний центр Всесвітньої митної організації**

Університет митної справи та фінансів

**«УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОВИЙ ВИМІР:
ПОШУК ВІДПОВІДЕЙ НА ГЛОБАЛЬНІ
МІЖНАРОДНІ ВИКЛИКИ»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

17 травня 2019 р.

Дніпро

УДК 340:339.976

У 45

Організатори конференції:

Міністерство освіти і науки України;
Регіональний навчальний центр Всесвітньої митної організації;
Університет митної справи та фінансів

Склад редакційної групи:

Бочаров Д. О., Ченцов В. В., Приймаченко Д. В.,
Варава В. В., Калашнікова О. Л., Колесников К. М.,
Кунєв Ю. Д., Мінченко А. О., Дерев'янка Т. П.,
Марценюк О. О., Разживін В. М.

Український правовий вимір: пошук відповідей на
У 45 **глобальні міжнародні виклики** : матеріали міжнародної науково-
практичної конференції (Дніпро, 17 травня 2019 р.). – Дніпро :
Університет митної справи та фінансів, 2019. – 197 с.

ISBN 978-966-328-150-6

Матеріали науково-практичної конференції присвячено актуальним питанням верховенства права у регулюванні приватноправових відносин, кримінальному провадженні й оперативно-розшуковій діяльності; актуальним проблемам здійснення адміністративних та митних процесів; проблемним аспектам суверенності держави і людини; а також іншим науково-гуманітарним аспектам у контексті сучасних викликів і міжнародних інтеграційних процесів.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, а також фахівців у галузі права та зовнішньоекономічної діяльності.

ISBN 978-966-328-150-6

© Колектив авторів, 2019

© Університет митної справи та фінансів, 2019

ЗМІСТ

Секція 1. Правове регулювання приватноправових відносин в умовах міжнародних інтеграційних процесів

Карцигін Д. С. Екологічне врядування як засіб взаємодії влади та громадськості в контексті реалізації екологічної політики держави ..	8
Мінченко А. О. Правовий статус осіб з інвалідністю як залізничних пасажирів	10
Соболь Є. Ю. Міжнародні стандарти протидії дискримінації за ознакою інвалідності	12
Філатов В. В. Захист майнових прав внутрішньо переміщених осіб: зарубіжний досвід та проблеми державної політики	14
Самсонова Я. О. Щодо питання пріоритетності державної підтримки в умовах глобальних світових проблем	16
Свистун Л. Я. Види строків у договорах купівлі-продажу	18
Булат Є. А. До питання охорони інтелектуальної власності в контексті євроінтеграційних процесів	20
Зуєва О. А. Про судові процедури, що застосовуються до боржника в процесі банкрутства за Кодексом про процедури банкрутства	22
Скляренко І. В. Особливості комунальної власності як форми власності в Україні	25
Гуцул В. В. Правова освіта у сфері захисту приватноправових інтересів ...	26
Джабраїлов Р. А. Щодо соціальної складової у державній податковій політиці України: деякі питання утвердження принципу соціальної справедливості	28
Чернік С. Д. Особливості земельної правосуб'єктності іноземних громадян та осіб без громадянства	30
Шишка О. Р. Деякі роздуми з приводу немайнових відносин з матеріальними благами в предметі цивільного права	33
Устименко В. А. Принципи сталого розвитку в модернізації законодавства України	36
Шашенко Д. О., Сорока О. О. Проблеми цивільно-правового регулювання інформаційних відносин в умовах інтеграційних процесів	38
Зайцев О. Л. Місце річного плану закупівель для договору закупівель	39
Шеховцов В. В. Європейські правові стандарти формування та розвитку фауністичного законодавства	41
Antonella Valmorbidia. European decentralised cooperation, an unlocked potential: acting for development engaging local authorities and civil society	44

Кірін Р. С. Проблеми визначення інформації як об'єкта еколого-інформаційних відносин	46
Пилипенко А. А. Правові аспекти регулювання зайнятості і працевлаштування в Україні	47
Зуєв В. А. Проблеми формування юридичної термінології в процесі перекладу іншомовних термінів	49
Коваль К. Л. Актуальні проблеми правового регулювання господарського використання природних ресурсів у контексті ресурсозбереження	51
Аксютіна А. В. Притримання як один зі способів забезпечення виконання зобов'язання	54

Секція 2. Адміністративні та митні процеси в умовах глобалізації

Гармаш Є. В., Ченцов В. В. Напрями реформування української митниці в сучасних умовах глобалізації	56
Пашко П. В., Пашко Д. В. Інституціональна пропозиція реалізації податкової та митної справи	57
Прокопенко В. В. До питання про рівність прав громадян під час перетину митного кордону	60
Макаренко А. В. Прийняття попередніх рішень на поміщення товарів в окремі митні режими	62
Легеза Є. О. Удосконалення Закону України «Про державну службу» щодо службового сумісництва	64
Шарая А. А. Адміністративно-процедурне право в системі адміністративного права	65
Коломоєць Т. О. «Зовнішня» діяльність публічних службовців: якою має бути нормативна модель в Україні	67
Ліпинський В. В. Особливості взаємодії митниць Державної фіскальної служби України та підрозділів Державної прикордонної служби України під час виявлення порушень митних правил	69
Коган Р. В. Змагальність у процесі оскарження рішення про коригування митної вартості в умовах глобалізації	72
Гутченко К. А. Адміністративна процедура: аналіз основних положень нового законопроекту	74
Хрідочкін А. В. Особливості структури митних правовідносин у сфері охорони інтелектуальної власності	76
Санжара О. О. Класифікація нормативно-правових гарантій прав місцевого самоврядування	78
Кунєв Ю. Д. Митні процедури – точка опори для розвитку митного законодавства України	80

Приймаченко Д. В. Перегляд обсягу службових повноважень як спосіб врегулювання конфлікту інтересів	82
Логвин А. В. Альтернативні засоби вирішення податкових спорів	84
Борисевич М. О. Порівняльно-правовий аналіз малозначних справ в Україні та процедури «малих позовів» країн Європейського Союзу ...	88
Славка А. О. Цифрове майбутнє адміністративних процедур	90
Вельбівець О. О. Законодавче підґрунтя для реформи децентралізації в Україні	92
Кувакін С. В. Доставлення правопорушника як захід забезпечення провадження у справах про порушення митних правил	95
Соколов А. О. Медіація як елемент механізму доступу до правосуддя під час вирішення податкових спорів	97
Квеліашвілі І. М. Виклики процесам інтеграції в умовах глобалізації	99
Нікітенко О. С. Адміністративно-правові засади взаємодії органів доходів і зборів та підрозділів Національної поліції України щодо здійснення контролю на державному кордоні	101
Разумей Г. Ю., Разумей М. М. Система відеоконтролю як механізм управління митними ризиками: нормативно-правовий аспект	104
Курінний Є. В. Адміністративно-правове забезпечення глобальних процесів збереження українського довкілля	107
Доненко В. В. Питання впливу новел адміністративно-деліктного законодавства на безпеку дорожнього руху	110
Чіняєва О. М. Вплив судових доктрин на предмет доказування під час вирішення спорів у сфері податкових відносин	113
Омелян В. О. Поняття та елементи механізму адміністративного розсуду в діяльності публічної адміністрації	115
Мазур А. В. Публічне адміністрування в галузі митної справи: трансформація на тлі глобалізаційних процесів	117

Секція 3. Суверенність держави і людини в міжнародних відносинах: теоретико-правова еволюція та історичні практики

Морозов О. В. Міжнародні торговельно-митні угоди XVIII–XIX ст.	119
Дячок О. О. Щодо запровадження особливого правового режиму на деокупованих територіях	121
Колесников К. М. Правовий режим здійснення митного контролю на межі з тимчасово окупованим Кримом	122
Виноградов Г. М. Еволюція форм нормативної суверенності та допустимої свободи в міжнародних відносинах християнського Середньовіччя	125

Rutkowski M. The paradoxes of the idea of ceasing the national sovereignty in Europe of post modern word of globalization	127
Мороз С. П. Міждержавне об'єднання: тенденції розвитку	129
Васковський Р. Ю. Російські війни проти України: паралелі через 100 років	131
Адашич Л. І. Людина як основний ціннісний орієнтир у глобалізованому світі	134
Слісаренко О. М. Міжнародно-правова суб'єктність Української козацької держави в рамках Вестфальської системи (1648–1709 рр.)	136

Секція 4. Верховенство права у кримінальному провадженні та оперативно-розшуковій діяльності: національна доктрина в умовах глобалізації

Тертишник В. М. Воля в інтегративній доктрині державотворення та системі глобалізаційних викликів	138
Назаров В. В. Проблеми дотримання принципу верховенства права в кримінальному провадженні	140
Тарасюк С. М. Верховенство права та законність у кримінальному провадженні	142
Карнаухов О. В. Криміналістичне забезпечення діяльності органів кримінальної юрисдикції	144
Нагорна З. Д. Проблемні питання інституту затримання в кримінальному процесі України	146
Нагорний Б. В. Юридична визначеність процесуальної форми затримання підозрюваного слідчим і детективом	147
Вереша Р. В. Фундаментальні засади кримінально-правового регулювання	149
Головійчук Л. Т. Оперативно-розшукова діяльність: національна доктрина в умовах глобалізації	151
Варава В. В. Реалізація державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи: проблеми оперативно-розшукового забезпечення	153
Гмирко В. П. Вагомі докази: діяльнісний аналіз поняття	155
Коросташова І. М. Верховенство права в національному законодавстві та судочинстві	157
Єфімова І. В. Криміналістична класифікація злочинів у сфері службової діяльності	160

**Секція 5. Гуманітарні науки та психологія
у контексті сучасних викликів**

Hurynovich N. I. Different approaches to professional issues in TESP	162
Виршиц Н. И. Использование дискуссии на учебном занятии	163
Сурякова М. В. Особистісна думка у контексті правосвідомості людини	166
Панфілова Г. Б., Літвер С. В. Психологічна служба в системі освіти України та Ізраїлю	168
Літвінов В. В. Участь ЗМІ в процесі дегуманізації суспільства	170
Wu Yue, Hazerani Farakhani Shabnam. Cultural differences between Chinese and Persian speakers	172
Антонович Н. Ю. Интеграция как механизм сохранения национальной идентичности	174
Калашнікова О. Л. Регламентация принципів формування реєстрів культурних цінностей у міжнародних та національних правових актах (2013–2018 рр.)	176
Баранник О. Ю. Особливості репрезентації актуалізованих гендерних стереотипів у мові засобів масової інформації	178
Батраченко І. Г. Майбутнє як виклик та його наукова рефлексія у сучасній загальній психології та психології права	180
Мілова Т. М. Забезпечувальний наказ у практиці Конституційного Суду України	182
Перинець К. Ю. Психолінгвістичні аспекти навчання української мови як іноземної	184
Дашко Н. С. Мотив пошуку національної ідентичності в сучасній українській новелістиці	186
Zemło Mariusz. Crisis of the symbolic universe as a fundamental crisis of modern times	188
Salanovich T. F. Communication strategy of hedging in news discourse	190
Тараненко К. В. Мовні злочини – лінгвістичні та правові чинники	192
Іменний покажчик	195

*Секція 1. Правове регулювання приватноправових відносин
в умовах міжнародних інтеграційних процесів*

**ЕКОЛОГІЧНЕ ВРЯДУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ
ТА ГРОМАДСЬКОСТІ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ
ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ**

Карцигін Д. С.

Реалізація державної екологічної політики є комплексним та достатньо складним процесом, який вимагає не тільки належного виконавчо-розпорядчого забезпечення, а й активної участі інститутів громадянського суспільства. Останні, маючи ресурсний та інтелектуальний потенціал, здатні актуалізувати найбільш гострі еколого-соціальні проблеми та спрямувати владні інституції на їхнє швидке та конструктивне вирішення. На думку В. А. Зуєва потреба участі громадськості в екологічному врядуванні обумовлена необхідністю реалізації прав громадян на участь в управлінні державними справами, яке проголошено в ст. 38 Конституції України, та забезпечення захисту від свавілля органів влади, нехтування і зневажання з їхнього боку екологічних та суміжних з ними прав населення. При цьому науковець виділяє декілька груп можливостей участі громадськості в екологічному врядуванні: вплив на формування екологічної політики на різних рівнях і участь у прийнятті екологічно значущих рішень; громадський екологічний моніторинг; ініціація і проведення екологічної експертизи; здійснення громадського екологічного контролю [1].

З приводу проблем участі інститутів громадянського суспільства в реалізації екологічної політики Г. В. Мороз зазначає, що на функціональному рівні досі не сформовано систему взаємозв'язку і взаємозалежності інтересів громадян, суспільних настроїв та дій влади. Кожна з вказаних складових перебуває в автономному режимі [2, 1]. Це стосується і екологічної політики, при формуванні якої, громадськість переважно обмежена консультативно-дорадчим статусом. Натомість існує ще одна проблема. Процес децентралізації влади в Україні не передбачає чітких механізмів передачі функцій у сфері довкілля на нижчі рівні управління. Регіональні управління Мінприроди були ліквідовані адміністративною реформою, а їхні функції передані відповідним підрозділам обласних державних адміністрацій. Однак відсутність координації між центральними та місцевими органами влади перешкоджають уряду застосовувати послідовний підхід до планування та здійснення екологічної політики, тоді як брак екологічної обізнаності та ініціативи на місцях гальмує або унеможлиблює реалізацію місцевих планів дій охорони довкілля [3, 24].

Таким чином на сучасному етапі найбільш проблемними питаннями громадського екологічного врядування є функціональна обмеженість (відсутність дієвих механізмів впливу на владу з боку інститутів громадянського суспільства) та організаційна автономність центрального та регіонального рівнів екологічного врядування (відсутність інституціональних

зв'язків між владою та територіальними громадами в контексті охорони екологічних прав). Подібна ситуація склалася внаслідок двох основних чинників: об'єктивного (незавершеність адміністративної реформи в державі, що неодмінно позначається на екологічній сфері) та суб'єктивного (низький рівень екологічної свідомості суспільства та особистості). Як наслідок, участь громадськості в екологічному врядуванні є достатньо абстрактною та декларативною, а процес формування екологічної політики держави сконцентрований на центральному рівні.

Вирішення означених проблем можливе за умов удосконалення організаційно-інституційної сфери (потребує стратегічного бачення функціонування і розвитку, теоретико-методологічної основи, узгодженості законодавчої бази, розмежування влади, власності та фінансів задля ефективного функціонування та оптимізації діяльності органів управління, які формують та реалізують екологічну політику [4, 20]. На нашу думку, відправним пунктом такого удосконалення має стати ідея партнерства держави та суспільства у питаннях охорони і захисту екологічних прав громадян. Окрім цього, необхідно запроваджувати досвід країн Євросоюзу щодо екологічного врядування, зокрема залучатися до наднаціональних суб'єктів екологічного врядування (Європейське агенство з навколишнього середовища, Європейська мережа інформації та спостереження за навколишнім середовищем, мережа ЄС для імплементації та застосування екологічного права, Європейська консультативна рада та форум з навколишнього природного середовища). На думку Ю. С. Горбань, розгалужена система суб'єктів екологічного врядування ЄС дає змогу здійснювати ефективне управління у сфері довкілля, яке постійно оновлюється, закріплюється на практиці та вдосконалюється. Досвід ЄС може бути застосований Україною для розбудови інституційної основи екологічного врядування [5, 70].

На сучасному етапі розвитку Української держави, принципово важливим завданням залишається формування ефективного та дієздатного механізму екологічного врядування, у якому громадськість має відігравати ключову роль. Реординація, тобто врівноваження інтересів держави та гарантій реалізації громадянами екологічних прав, є своєрідним орієнтиром, адже екологічна політика держави – це певний компроміс між вищевказаними елементами, і вона повинна максимально чітко відображати суспільне бачення проблем та шляхів їхнього вирішення. Тільки за таких умов екологічна політика стане ефективною, а громадське екологічне врядування функціональним.

Список використаних джерел:

1. Зуєв В. А. Правове регулювання реалізації екологічного управління в Україні та шляхи його вдосконалення. URL: http://archive.mama-86.org/archive/ecodemocracy/experts_zuev_u.htm (дата звернення 12.04.2019).
2. Мороз Г. В. Правове регулювання участі громадськості в прийнятті рішень у галузі охорони довкілля: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ. 2006. 20.

3. Андрусевич Н., Голубовська-Онісімова Г. Належне екологічне врядування в Україні: відповідність європейським принципам: аналіт. документ. Київ: ВЕГО «Мама-86». 2018. 34 с.

4. Державна екологічна політика України в умовах децентралізації влади / за наук. ред. Є. В. Хлобистова. Київ: ДУ ІЕПСР НАН України. 2016. 226 с.

5. Горбань Ю. С. Суб'єкти екологічного врядування ЄС: наднаціональний рівень. Вісник НАДУ. 2014. № 3. С. 65–71.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ЯК ЗАЛІЗНИЧНИХ ПАСАЖИРІВ

Мінченко А. О.

Одним із основних призначень сфери послуг, договірних інструментів її реалізації є забезпечення зручного доступу будь-яких груп споживачів до якісного сервісу. Відповідна якість має забезпечуватися в тому числі виваженим підходом до формування прав та обов'язків суб'єктів відповідних правовідносин.

Якість транспортного обслуговування населення часто є візитівкою, показником розвитку не лише окремо взятої галузі, а й держави в цілому. Ставлення до споживачів транспортної послуги, що сприймається через призму категорії «громадяни» характеризує ступінь соціальності цієї держави.

Споживачами транспортних послуг можуть виступати неоднорідні групи населення: діти, особи похилого віку, особи з інвалідністю тощо. Усі ці категорії споживачів, крім базових прав, гарантованих ст. 911 ЦК України, мають права, що характеризують їх статус та сприяють відповідній диференціації підходів з боку перевізника.

Первинне розуміння напрямів розвитку законодавства відповідної сфери формується на рівні категоріального апарату, запропонованого до використання. Важливість комплексного підходу законодавця до забезпечення одноманітного правового регулювання і використання такого ж підходу до формулювання термінології, якою оперують учасники правовідносин полягає в одноманітності її використання в усіх сферах правового життя.

Правила перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України (далі – Правила перевезення пасажирів) [1] містять цілий ряд норм, спрямованих на регулювання правового статусу інвалідів як споживачів транспортної послуги з перевезення. Наприклад, Розділ 38 Правил перевезення пасажирів має назву «Особливості перевезення інвалідів» та розкриває як їх правовий статус, так і встановлює особливості їх обслуговування. Правила скрізь по тексту вживають термін «інвалід», зовсім не беручи до уваги те, що Законом № 2249-VIII від 19.12.2017 було змінено підхід держави до правового статусу цієї категорії осіб: термін «інвалід» було змінено на термін «особа з інвалідністю».

Такою Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [2] визначає особу зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист (ст. 2).

Оновлений у зв'язку з цими змінами закон є базовим та визначальним для усіх правовідносин, в яких приймають участь такі особи. Крім того, основна термінологія Закону є уніфікованою з текстом Конвенції про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 [3]. Ця конвенція, серед усього іншого, також надає визначення особам з інвалідністю, встановлюючи, що до них належать особи зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, які при взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими (ч. 2 ст. 1).

А отже, вищенаведений закон опосередковано, згідно з офіційним перекладом, вживає термінологію «особа з інвалідністю», а не «інвалід». Таким чином, як можна побачити, уніфікація термінології відбулася лише на рівні законів. Підтвердження цьому можна віднайти і в Законі України «Про залізничний транспорт» [4], в якому такі зміни відображено. Однак, підзаконні нормативно-правові акти залишилися поза увагою (Порядок обслуговування громадян залізничним транспортом [5] – також). Для транспортних правовідносин ця проблема є значною, адже основне навантаження правового регулювання відбувається на рівні відомчої нормотворчості. Закони ж тут визначають, як правило, лише основні напрями розвитку транспортних правовідносин та їх базові начала. А, отже, таку невідповідність можна вважати значним недоліком, що зачіпає інтереси цілої групи осіб.

Процеси уніфікації і адаптації законодавства є непростими. Як внутрішня, так і зовнішня уніфікація вимагає врахування різноманітних факторів. Первинні кроки у напрямку гармонізації транспортного законодавства були зроблені Міністерством транспорту та зв'язку України шляхом затвердження «Зasad адаптації транспортного законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.02.2006 р. № 153 [6], які визначили основні пріоритетні напрями уніфікації законодавчої системи регулювання діяльності транспорту України із законодавчими нормами та правилами Європейського Союзу.

Забезпечення доступу до залізничного транспорту особам з обмеженими фізичними можливостями є нормами, що здійснюють відчутний тиск на формування транспортного законодавства ЄС. Так, відповідно до п. 1 ст. 19 Розпорядження Європейського Парламенту і Ради, від 23.10.2007 року [7] залізничні підприємства і управляючі станції, при активній участі представників організації осіб з обмеженими фізичними можливостями, визначають недискримінуючі принципи, що стосуються користування послугами з перевезень особами з обмеженими фізичними можливостями, на

підставі яких вони можуть, наприклад, зарезервувати квитки без додаткової плати.

Важливість коректного відображення сучасних тенденцій захисту прав осіб з інвалідністю на рівні національної системи нормативно-правових актів обумовлюється не лише внутрішніми чинниками, а й міжнародними підходами. Це має враховуватися при побудові внутрішніх норм і дотриманні необхідних принципів їх взаємоузгодженості.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Правил перевезення пасажирів, багажу, вантажо-багажу та пошти залізничним транспортом України: Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 27.12.2006 № 1196. Офіційний вісник України 2007. 20 квіт. № 26, стор. 51, ст. 1065;

2. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII. Голос України. 1991. 27 квіт.;

3. Конвенція про права осіб з інвалідністю: Конвенція від 13.12.2006 № 995_g71. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 19.04.2019);

4. Про залізничний транспорт: Закон України від 04.07.1996 № 273/96-ВР. Голос України. 1996. 25 лип.;

5. Про Порядок обслуговування громадян залізничним транспортом: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.1997 № 252. Урядовий кур'єр. 1997. 03 квіт.;

6. Про затвердження рекомендацій «Зasad адаптації транспортного законодавства України до законодавства Європейського Союзу»: Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 18.02.2006 №153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0153650-06> (дата звернення: 19.04.2019);

7. Про права та обов'язки пасажирів залізничного транспорту: Розпорядження Європейського Парламенту та Ради від 23 жовтня 2007 року. Офіційний вісник Європейського Союзу. 2007. 03 груд. L315/14. с. 40.

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА ОЗНАКОЮ ІНВАЛІДНОСТІ

Соболь Є. Ю.

Органи публічної влади в Україні здійснюють свої повноваження щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю, зокрема протидії дискримінації, з урахуванням норм Конституції України та розгалуженої системи законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів. У переважачій своїй більшості останні є узгодженими між собою, виконані з дотриманням усіх належних юридично-технічних процедурних аспектів, а також піддаються постійному доповненню та зміненню, виходячи із потреб держави і суспільства.

Водночас світовою спільнотою вироблено вимогу на рахунок того, що створення та прийняття будь-якого національного законодавчого акта, особливо у сфері захисту прав та свобод людини і громадянина, має відбивати зміст норм міжнародно-правових актів. Таким чином, виникає необхідність з'ясувати міжнародні стандарти діяльності публічної адміністрації щодо протидії дискримінації за ознакою інвалідності. По-перше, такий науково-правовий аналіз сприятиме визначенню основних демократичних засад у вказаній сфері, історично сформованих і підтримуваних абсолютною більшістю держав світу. Й, по-друге, допоможе з'ясувати та в подальшому усунути окремі законодавчі та організаційно-практичні прогалини у діяльності вітчизняних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також інших громадських і адміністративних інституцій, віднесених до публічної адміністрації, щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю.

Зауважимо, що Конвенцією про права інвалідів, 2006 р. сформовано загальнообов'язкова до виконання вимога, відповідно до якої держави-учасниці зобов'язуються забезпечувати й заохочувати повну реалізацію всіх прав людини й основоположних свобод всіма особами з інвалідністю без будь-якої дискримінації за ознакою інвалідності.

З цією метою національні публічні адміністрації, максимально залучаючи наявні в них ресурси, а у випадку необхідності – удаючись до міжнародного співробітництва, за допомогою законодавчих, адміністративних та інших відповідних заходів систематично та на постійній основі мають у такий спосіб реалізовувати свою компетенцію щодо реалізації прав осіб з інвалідністю.

Розуміючи багатofункціональність та складність структури будь-якої національної публічної адміністрації, у Всесвітній програмі дій стосовно інвалідів ООН, 1982 р. акцентується на завданнях різних елементів публічної влади, що у поєднанні спрямовані на досягнення однієї мети – реалізацію і захист прав та свобод осіб з інвалідністю.

Зокрема, основною керівною ланкою, що несе відповідальність перед світовою спільнотою є Уряди держав-учасниць та всі органи виконавчої влади. Вони зобов'язані запроваджувати й реалізовувати державну політику, програми розвитку і заходи щодо популяризації доцільності залучення осіб з інвалідністю до всіх сфер соціального, економічного й політичного життя. Більше того, повинні також забезпечити, щоб особи, які стають залежними в результаті інвалідності мали можливість досягти однакового зі своїми співгромадянами рівня життя.

Окреслені завдання публічної адміністрації є загальними та універсальними, однак не конкретизуються у різних сферах життєдіяльності осіб з інвалідністю. Саме тому, наприклад, у Резолюції 48/96 Генеральної Асамблеї ООН від 20.12.1993 р. «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів» було викладено концепції щодо реалізації і захисту прав та свобод осіб з інвалідністю з боку органів публічної влади відповід-

но до галузей застосування: медичне обслуговування; реабілітація; допоміжні послуги; освіта; зайнятість; підтримання доходів і соціальне забезпечення; сімейне життя та свобода особистості; культура; відпочинок і спорт; релігія [4].

Вищевикладене свідчить про те, що останніми десятиліттями у світі вироблялися та вдосконалювалися загальнообов'язкові та рекомендаційні міжнародні стандарти діяльності публічної влади щодо протидії дискримінації за ознакою інвалідності. Основним на сьогодні з поміж такої діяльності є: забезпечення визнання у суспільстві рівності прав і свобод осіб з інвалідністю з іншими співгромадянами на державному та регіональному рівнях; заборона дискримінації за ознаками інвалідності та впровадження відповідальності за такі дії.

Список використаних джерел:

1. Декларація про права інвалідів від 09.12.1975 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_117.
2. Конвенція про права інвалідів від 13.12.2006 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 17. – Ст. 799.
3. Всесвітня програма дій стосовно інвалідів від 03.12.1982 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_427.
4. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів : Резолюція 48/96 Генеральної Асамблеї ООН від 20.12.1993 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_306.

ЗАХИСТ МАЙНОВИХ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Філатов В. В.

Забезпечення захисту майнових прав внутрішньо переміщених осіб є однією з найбільш гострих проблем сьогодення для Української держави. Від початку конфлікту на Сході країни минуло п'ять років, а держава так і не створила належних умов захисту прав переселенців. Однією з причин такої ситуації є недосконалість законодавства у сфері правового статусу внутрішньо переміщених осіб, норми якого здебільшого є декларативними за своїм характером. Цей чинник виник завдяки відсутності механізмів реєстрації позитивного досвіду зарубіжних держав, які свого часу зіткнулися із зовнішньою військовою агресією.

У сукупності ці чинники призвели до низки системних проблем, з якими постійно стикаються внутрішньо переміщені особи: неможливість компенсації шкоди за зруйноване майно, проблеми з реєстрацією актів цивільного стану, недосконалість механізмів відшкодування моральної шкоди тощо. Як наслідок спостерігається суспільний конфлікт, який тільки

ускладнює і без того не просту ситуацію в Україні. Необхідно зазначити, що недосконалість законодавства призводить до непорозумінь у практичній діяльності органів виконавчої влади, які працюють з внутрішньо переміщеними особами (органи соціального захисту, управління Пенсійного фонду України, органи зайнятості та інші). Внаслідок цього політика держави у цій сфері залишається неефективною.

Відносно позитивного зарубіжного досвіду захисту майнових прав внутрішньо переміщених осіб слід відзначити наступні засоби та способи:

- індивідуалізація статусу переселенців та вигнаних осіб у законодавстві деяких країн світу (залежно від цього визначається обсяг соціальної допомоги та вирішуються інші проблемні питання);

- існування механізмів компенсації втраченого житла по ринковим цінам (вимагає досконалого кадастрового забезпечення);

- впровадження практики географічних доказів при вирішенні питань про зруйноване житло (на підставі таких доказів можна отримати компенсацію за втрачене житло);

- запровадження практики спрощеної видачі та відновлення документів для переселенців (при цьому органи влади не вимагають повернення осіб на тимчасово окуповані території для отримання будь-яких довідок);

- надання внутрішньо переміщеним особам податкових пільг (зокрема, на передану власність та отримані компенсації);

- інформування переселенців про їхні права, способи захисту цих прав, можливості та преференції (завдяки інформаційним кампаніям можна підвищити рівень обізнаності та спонукати до активних дій);

- розробка програм сталого розселення внутрішньо переміщених осіб (мова йде не про окремі програми забезпечення житлом, а про комплексний стратегічний план держави щодо вирішення проблеми забезпечення цієї категорії житлом);

- індивідуалізація майнових проблем переселенців в межах окремих кластерів (дозволяє комплексно та цілеспрямовано впливати на проблемні питання).

Удосконалення національного законодавства у сфері захисту майнових прав внутрішньо переміщених осіб досягається двома основними способами

1. Здійснення імплементації міжнародних норм (охоплює цілі, завдання, принципи й форми зближення міжнародних і внутрішніх нормативних правових актів, спрямованих на правове регулювання становища вимушених переселенців). Мета такої імплементації – розвиток економічної, соціально-політичної, культурної та духовної сфер життя ВПО; захист їхніх майнових прав. Завданнями імплементації законодавства є: формування єдиного нормативно-правового масиву щодо правового статусу внутрішньо переміщених осіб, захист інтересів особи, суспільства і держави. Формами імплементації законодавства є: координація, трансформація, рецепція, уніфікація, моделювання і гармонізація.

2. Нормотворчість органів влади (спрямована на постійний моніторинг чинного законодавства та його оновлення у відповідності до тенденцій, що склалися на міжнародно-правовому рівні). Ключовою умовою ефективності цього процесу є співпраця з інститутами громадянського суспільства (громадські обговорення та консультації, залучення експертів, спільний моніторинг проблем тощо). Особливу увагу слід звертати на організаційно-структурні аспекти та умови доступу ВПО до декларованих державою пільг і гарантій, зокрема і тих, що стосуються захисту та поновлення майнових прав.

ЩОДО ПИТАННЯ ПРІОРИТЕТНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ СВІТОВИХ ПРОБЛЕМ

Самсонова Я. О.

Завдання зменшення впливу глобальних світових процесів стоїть сьогодні перед кожним жителем нашої планети як окремо, так і в особі держави, як представника і захисника окремої частини суспільства. Саме від нас сьогодні залежить здоров'я та життя майбутніх поколінь, що визнано найвищими соціальними цінностями.

Потенційні ризики XXI ст., серед яких забруднення навколишнього природного середовища, неконтрольоване поширення генно-модифікованої продукції, нераціональне використання земель при вирощуванні технічної продукції, деградація та зниження рівня родючості ґрунтів а ін., напряду пов'язані із сільським господарством та способами його ведення.

Серед пріоритетних завдань, які поставлені перед сучасним світовим сільським господарством, є його переорієнтація на забезпечення органічних засад виробництва. Розвиток виробництва органічної продукції, яке супроводжується дуже великим ступенем ризикованості й в більшості випадків є найбільш затратним, ніж традиційне виробництво, особливо на стадії становлення, у великому ступені залежить від зваженої та цілеспрямованої державної підтримки товаровиробників, пріоритетність якої повинна бути закріплена на законодавчому рівні та забезпечена відповідним механізмом реалізації. Нещодавно прийнятим Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10.07.2018 р., який буде введено в дію 02.08.2019 р. жодним чином не наголошено на пріоритетності державної підтримки органічного напряду виробництва та протекціонізму товаровиробників у цій сфері. Саме цей принцип, враховуючи вищезазначене, слід визнати як основоположний у всій аграрній політиці, закріпити на законодавчому рівні та забезпечити його виконання не на декларативних засадах, а реально працюючими нормами.

Наприклад, Франція стала найпершою країною-членом ЄС, яка впровадила заходи підтримки органічного сільського господарства після прийняття Постанови Ради ЄС № 2078/92 від 30.06.1992 р. «Про методи сіль-

ськогосподарського виробництва сумісні з вимогами захисту навколишнього середовища та розвитку сільських територій», якою була затверджена одна з перших агроекологічних програм. Через регіональну структуру сільськогосподарської політики в різних регіонах були впроваджені різні заходи і види підтримки в рамках певних параметрів, визначених на національному рівні. Французьким законодавством передбачено розмір виплат, який залежить від призначення сільськогосподарських земель: при використанні орних земель виплати за перехід на органічне сільське господарство складають 200 євро на га, а виплати на ведення органічного сільського господарства – 100–151 євро на га; при використанні земель під однорічними овочами/лікарськими травами виплати за перехід складають 350–900 євро за га, при веденні господарства – 150–600 євро/га; землі під виноградниками відповідно 350 євро/га при переході та 150–600 євро/га на ведення господарства [1, с. 51]. Загальними результатами такої політики став суттєвий зріст кількості земель, які обробляються органічними методами та заняття положення країни з найвищим темпом зростання ринку органічної продукції в Європейському Союзі.

Аналіз норм чинного законодавства України щодо фінансової державної підтримки операторів органічного виробництва, дає підстави зазначити, що така підтримка надається у вигляді бюджетної дотації за екологічно чисте молоко власного виробництва, продане молокопереробним підприємствам для виготовлення продуктів дитячого харчування основі у розмірі 750 гривень за 1 тону молока [2] та фінансової підтримки на конкурсних засадах на поворотній основі фермерським господарствам для проведення оцінки відповідності виробництва органічної продукції (сировини) строком до п'яти років у розмірі, що не перевищує 500 тис. грн [3]. На підставі чого можна зробити висновок, що сьогодні в Україні дуже слабкий рівень підтримки органічного виробництва з боку держави, а більшість норм, передбачених спеціальними законами, такими як Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 03.09.2013 р., «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р., «Про охорону земель» від 19.06.2003 р., «Про охорону атмосферного повітря» від 16.10.1992 р., не мають законодавчо забезпечених порядків їх реалізації.

Тому, з метою реалізації Стратегії державної екологічної політики на період до 2020 року, якою визначено створення умов для широкого впровадження екологічно орієнтованих та органічних технологій ведення сільського господарства, слід поєднати публічні та приватні інтереси, враховуючи домовленості про лібералізацію світової торгівлі в рамках Генеральної угоди з тарифів і торгівлі від 15.04.1994 р., які містять заборону прямих субсидій на виробництво харчових продуктів, шляхом надання суб'єкту господарювання дієвої підтримки в залежності від виконання ряду вимог щодо охорони навколишнього середовища, забезпечення якості та безпеки харчових продуктів, захисту рослин, добробуту тварин та ін., а також на

законодавчому рівні визначити концептуальні напрями та шляхи їх реалізації задля виконання глобальних світових завдань.

Список використаних джерел:

1. Урбан І., Хубер Б., Прокопчук Н. та ін. Можливості державної підтримки для розвитку органічного сільського господарства: досвід інших країн / Київ: ФОП Задорожна С.О., 2013. 124 с.
2. Про затвердження розмірів бюджетної тваринницької дотації на 2011 рік: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2011р. № 182 // *Офіційний вісник України*, 2011, № 16, Ст.670.
3. Про затвердження Порядку використання коштів передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2004р. № 1102. Дата оновлення: 16.09.2016 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>

ВИДИ СТРОКІВ У ДОГОВОРАХ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Свистун Л. Я.

Актуальність теми обумовлена зростанням кількості договірних зв'язків у економічному середовищі України у зв'язку із запровадженням нових принципів цивільного права, розвитком різних договірних форм, та зумовлено здійсненням державою широкого спектра економічних перетворень. Зазначене вимагає формулювання і застосування нових підходів до цивільно-правового регулювання строків у договорах купівлі-продажу.

Положенням щодо визначення та обчислення строків присвячена глава 18 Цивільного кодексу України. У ній дається визначення терміну «строк» як певного періоду у часі, зі впливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення. Тобто строк у цивільному праві встановлюється для того, щоб чітко знати, з якого дня для особи, що порушила цей строк, наступають юридично значимі наслідки.

Гарантійні строки, строки придатності, строки служби товару, строки експлуатації, строки реалізації, строки зберігання, строки амортизації товару – кожен із цих строків має своє функціональне призначення і характеризує окремі аспекти, пов'язані із володінням та використанням товару, який є предметом договору купівлі-продажу, та інших подібних правочинів.

Важливим аспектом щодо гарантія якості товару є встановлення гарантійного строку. Адже зрозуміло, що поняття якості є поняттям темпоральним і тому для визначення його строкової тривалості чинне цивільне законодавство визначає поняття та порядок обчислення гарантійного строку. Під поняттям «гарантійний строк» законодавець розуміє строк, протягом якого продавець гарантує якість товару. Гарантійний строк поділяється на договірний та законодавчо визначений.

В окремих випадках, окрім гарантійного строку, законодавець може встановлювати термін придатності. Правове значення терміну придатності

полягає в тому, що продаж товарів, на яких термін придатності не зазначений або зазначений з порушенням вимог нормативних документів, а також товарів, термін придатності яких сплинув, забороняється.

Строк служби товару – встановлений виготовлювачем або законом строк безпечного використання виготовленого товару за первісним господарським призначенням. Тобто продавець визначає можливість використання даного товару (використання телевізора для прийому телевізійного сигналу). У подальшому ця річ може використовуватися за первісним господарським призначенням. Однак продавець вже не нестиме відповідальності за результати такого використання. Строк служби встановлюється виготовлювачем товару самостійно навіть у тих випадках, якщо його встановлення визначено як обов'язок виготовлювача. Строк придатності встановлюється, як правило, актами цивільного законодавства та законодавства з питань стандартизації. Виготовлювач може встановити самостійно строк придатності у тому випадку, якщо стандартом допускається самостійне встановлення такого строку. Однак він повинен відповідати порядку, встановленому стандартом чи іншою правовою нормою.

Для позначення проміжку часу, протягом якого товар може використовуватися, встановлюється також строк експлуатації, дуже схожий на строк служби, їх відмінність простежується в тому, що гарантійний строк експлуатації відповідно до ст. 269 Господарського кодексу України обчислюється від дня введення виробу в експлуатацію, але не пізніше одного року від дня одержання виробу покупцем; а щодо виробів широкого споживання, які реалізуються через роздрібну торгівлю, – від дня роздрібного продажу речі, якщо інше не передбачено стандартами, технічними умовами або договором.

Подібним до попередніх є строк амортизації, протягом якого виробники, продавці, виконавці забезпечують можливість використання товару. Під гарантійним строком експлуатації також розуміють строк, протягом якого гарантується використання товару, в тому числі комплектуючих виробів та складових частин, за призначенням за умови дотримання споживачем правил користування і протягом якого виробник (продавець, виконавець) виконує гарантійні зобов'язання.

Термін «розумний строк» зустрічається у нормах ЦК України, які стосуються багатьох видів цивільних договорів. Та найчастіше його вживає законодавець у відношенні договору купівлі-продажу (п. 1 ст. 688, ст. 684, ст. 666, п. 4 ст. 672, п. 2 ст. 680, ст. 704, ст. 690 ЦК України).

Отже, підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що для регулювання відносин купівлі-продажу законодавство застосовує більш ніж достатню кількість видів строків: гарантійні строки, строки придатності, строки служби товару, строки експлуатації, строки реалізації, строки зберігання, строки амортизації товару, розумні строки. Кожен із цих строків має своє функціональне призначення і характеризує окремі аспекти, пов'язані із володінням та використанням товару, який є предметом

договору купівлі-продажу. Однак це не завжди позитивно впливає на якість такого регулювання. Споживач має бути «обізнаним» у відмінностях цих строків, у доцільності застосування тих чи інших строків у певних випадках.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18-22. С. 144.

2. Договірне право України. Особлива частина: навч. посіб. Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова та ін. [заг. ред. О. В. Дзери]. К.: Юрінком Інтер, 2009. – 1200 с.

3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. С. 356.

ДО ПИТАННЯ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Булат Є. А.

На сучасному етапі нагальним питанням у сфері інтелектуальної власності залишається удосконалення правової охорони об'єктів інтелектуальної власності та комерціалізація результатів інтелектуальної діяльності як невід'ємна складова інноваційного розвитку. Це знаходить своє підтвердження і в Угоді про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 1 вересня 2017 р. Одним з пріоритетних напрямів Угоди про асоціацію є наближення законодавства України до норм і стандартів Європейського Союзу, що зумовлює переоцінку досвіду і знань, пов'язаних з комерціалізацією інновацій на світовому рівні, та вимагає застосування нових підходів до врегулювання їх на законодавчому рівні. Адже науково-технічний потенціал є базою для глобалізації інноваційної сфери, і потребує належного правового врегулювання [1].

Ця Угода поставила перед Україною завдання максимального використання всеосяжної зони вільної торгівлі для економічного та науково-технічного розвитку країни, залученню України до Європейського дослідницького простору і сприяння реформуванню та реорганізації системи управління науковою сферою та дослідних установ з метою розвитку конкурентоспроможної економіки та суспільства, які базуються на знаннях.

Саме тому, на наш погляд, одним з ключових завдань у сфері інтелектуальної власності, яка є складовою інноваційної системи, є необхідність удосконалення механізму правової охорони інтелектуальної власності щодо деяких результатів інтелектуальної діяльності.

Загальнотеоретичні аспекти правової охорони інтелектуальної власності досліджувалися у низці робіт Ю. С. Шемшученко, О. П. Орлюк, Н. С. Кузнєцової, Р. О. Стефанчука, Г. О. Ульянової, Р. Б. Шишки, М. Ю. Потоцького, І. В. Спасибо-Фатєєвої, Р. А. Майданіка, О. В. Кохановської, Ю. М. Капіци,

Г. О. Андрощука, В. Ландик, П. П. Крайнева, О. Б. Бутнік-Сіверського, тощо. Окремі аспекти інтелектуальної власності розглядалися у наукових працях О. С. Іоффе, Ф. К. Кліменко, Є. А. Кожині, О. В. Кохановської, Р. А. Майданіка, А. М. Павлова, В. І. Рясенцева, В. І. Серебровського та інших.

Але, незважаючи на певні напрацювання і здобутки у цій галузі, питання оптимального механізму правової охорони деяких об'єктів інтелектуальної власності потребує подальшого удосконалення.

Сьогодні чинне законодавство у сфері інтелектуальної власності не забезпечує правовою охороною численні, визнані Цивільним кодексом України, об'єкти інтелектуальної власності і результати творчої діяльності. Це зумовлено не тільки законодавчо встановленими межами щодо визнання або невизнання зазначених об'єктів такими, але і суто процедурними моментами, пов'язаними із браком часу, коштів, розбіжностей суто термінологічного порядку і полярними точками зору правників і дослідників.

Разом з тим, на наш погляд, будь-який творчий здобуток, результат, який має природно-технологічну сутність, є корисним, новим, спрямований на задоволення потреб суспільства, не суперечить принципам гуманності і моралі має підлягати належній правовій охороні. Зокрема, удосконалення правової охорони об'єктів інтелектуальної власності через виявлення охороноздатних рішень є, на наш погляд, дієвим і ефективним алгоритмом цього підходу [2, с. 21].

Оскільки на сучасному етапі найбільш розповсюдженою формою правової охорони об'єктів інтелектуальної власності у світі є механізм патентування, який застосовується і у нашій країні, вважаємо за доцільне удосконалити механізм правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, які отримуються у науковій та технологічній сферах, саме через використання процедури, властивої інституту патентування.

Механізм удосконалення правової охорони об'єктів інтелектуальної власності через виявлення охороноздатних рішень, які містять технічні і технологічні рішення і у подальшому підлягають патентуванню є, на наш погляд, ефективним і дієвим. Зокрема, це дасть можливість не тільки комерціалізувати такі здобутки та залучити їх до інноваційного процесу, але також зберегти інтелектуальний, науковий потенціал в Україні і забезпечити відповідні права авторів [3, с. 57].

Таким чином, слід зробити висновок, що економічні переваги у найбільш високорозвинених країнах світу формуються саме за рахунок ефективної і дієвої правової охорони інтелектуальної власності. Проблемні питання, які і досі залишаються неврегульованими на законодавчому рівні, зокрема у сфері інтелектуальної власності, потребують вирішення через удосконалення її правової охорони. Пропонується удосконалення правового режиму результатів інтелектуальної діяльності, які отримуються у науковій та технологічній сферах та прямо впливають на інноваційний розвиток держави.

Список використаних джерел:

1. Угода про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом
URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page10
2. Булат Є. А. Правові аспекти подальшого розвитку інтелектуальної власності в Україні // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Збірник наукових праць. 2015. Вип. 17. Т. 2. С. 20-22.
3. Булат Є. А. Концептуальні засади правової охорони інтелектуальної власності щодо наукових відкриттів, раціоналізаторських пропозицій і бізнес-методів : монографія. Київ-Дніпро : Пороги, 2017. 300 с.

ПРО СУДОВІ ПРОЦЕДУРИ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО БОРЖНИКА В ПРОЦЕСІ БАНКРУТСТВА ЗА КОДЕКСОМ ПРО ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА

Зуєва О. А.

18 жовтня 2018 року Верховною Радою України було прийнято Кодекс про процедури банкрутства, який 15 квітня підписано Президентом України [1]. Втім вступ у дію нового нормативного акту в регулюванні питань банкрутства відбудеться лише восени. Не зважаючи на це вже сьогодні варто відмітити його позитивні моменти.

Метою нового Кодексу, як і чинного основного нормативного акту в сфері регулювання відносин неплатоспроможності та банкрутства – Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі Закон про банкрутство) [2], є встановлення умов та порядку відновлення платоспроможності боржника-юридичної особи або визнання його банкрутом з метою задоволення вимог кредиторів. Досягнення цієї мети є можливим тільки через застосування до боржника низки судових процедур, спрямованих на з'ясування дійсного фінансово-господарського та майнового стану боржника та пошуку шляхів виведення його з неплатоспроможного стану. Законом про банкрутство саме для виконання таких завдань передбачено такі процедури як: розпорядження майном боржника; мирова угода; санація (відновлення платоспроможності) боржника (ч. 1 ст. 7). У разі визнання боржника банкрутом щодо нього проводиться ліквідаційна процедура.

Кодексом про процедури банкрутства передбачено такі ж процедури щодо боржника крім мирової угоди. Безумовно це можна вважати не просто позитивними змінами в регулюванні відносин неспроможності, але і новелою, оскільки за своєю сутністю мирова угода в процедурі банкрутства не відповідає її сутності та не сприяє досягненню головної мети самої процедури банкрутства, яка зазначена вище. Також слід зауважити, що оскільки Кодексом про процедури банкрутства передбачено можливість визнання банкрутом фізичну особу, всі перелічені судові процедури застосовуються виключно до боржників, які є суб`єктами

Законом про банкрутство мирова угода розуміється як домовленість між боржником і кредиторами стосовно відстрочки та (або) розстрочки, а

також прощення (списання) кредитором боргів боржника, яка оформляється угодою сторін (п. 1. ст. 77). Втім на відміну від санації та ліквідаційної процедури застосування мирової угоди можна охарактеризувати як поодинокі. Причиною цього є як і особливий порядок укладання цієї угоди, який до речі є доволі жорстко регламентований, так і її мета та наслідки. Наслідком укладення мирової угоди в жодному разі не означає, що боржник став платоспроможним, що також не вбачається вірогідним. Відновлення платоспроможності боржника та можливість недопущення його банкрутства можливі лише через проведення процедури санації як реабілітаційної процедури. Санація проводиться за спостереженням кредиторів згідно з затвердженим господарським судом планом санації.

За Законом про банкрутство та Кодексом про процедури банкрутства сутність та мета впровадження процедури санації є система заходів що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом реструктуризації підприємства, боргів і активів та/або зміни організаційно-правової та виробничої структури боржника.

Як видно з цього визначення санація – це комплекс різноманітних заходів виводу боржника зі стану неспроможності. Мирові угода ж не передбачає проведення жодного подібного заходу. Тобто, виконання її умов відбувається на розсуд самого боржника. Законом про банкрутство та Кодексом про процедури банкрутства передбачено конкретні заходи, що проводяться в рамках санації. Так, до них відносяться: реструктуризація підприємства; репрофілювання виробництва; закриття нерентабельних виробництв; відстрочка та (або) розстрочка платежів або прощення (списання) частини боргів, про що укладається мирові угода; ліквідація дебіторської заборгованості; реструктуризація активів боржника відповідно до вимог Закону про банкрутство; продаж частини майна боржника; зобов'язання інвестора про погашення боргу (частини боргу) боржника, зокрема шляхом переведення на нього боргу (частини боргу), та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань; виконання зобов'язань боржника власником майна боржника та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань; продаж майна боржника як цілісного майнового комплексу (для недержавних підприємств); одержання кредиту для виплати вихідної допомоги працівникам боржника, які звільняються згідно з планом санації; звільнення працівників боржника, які не можуть бути задіяні в процесі реалізації плану санації. Втім даний перелік не є вичерпним. В рамках санації можливе застосування й інших заходів, які сприятимуть відновленню платоспроможності боржника.

На відміну від мирової угоди санація проводиться у разі наявності реальної можливості відновлення платоспроможності боржника. Тоді як законом не встановлено умов, підстав тощо за яких можливо та доцільно ук-

ласти мирову угоду. Питання про доцільність та обґрунтованість санації вирішується на підставі отриманих під час процедури розпорядження майном даних про фінансово-господарський та майновий стан боржника. Також санації притаманні чітко визначений Законом про банкрутство та Кодексом про процедури банкрутства склад її учасників, особливий механізм її здійснення та реалізація відновлюючих заходів спеціальною уповноваженою особою за планом під контролем суду. Також, на відміну від санації, протягом проведення та завершення якої можливо якщо не повне задоволення вимог кредиторів, то якомога більша частина, наслідки мирової угоди для багатьох кредиторів заздалегідь є не вигідними, особливо тих які через недостатність розміру вимог не можуть увійти до складу комітету кредиторів та прийняти участь при прийнятті рішення про укладення мирової угоди. Хоча Законом про банкрутство й передбачено, що умови мирової угоди для них не мають бути не вигідними.

Також, в переважаючій більшості справ про банкрутство до комітету кредиторів входять фіскальні органи, які звісно не можуть схвалювати мирову угоду, це протирічить як їх повноваженням так і меті участі у справах про банкрутство.

Враховуючи, що введенню процедури санації мають передувати обґрунтовані передумови, підставою для яких є звіт розпорядника майном боржника та складна процедура складення та затвердження плану санації, який має містити чіткі заходи виведення боржника на платоспроможний рівень, а також приймаючи до уваги те, що санація може бути проведена при погодженні кредиторів з відстрочкою та (або) розстрочкою платежів або прощенням (списанням) частини боргів, про що укладається мирова угода задоволення їх вимог, метою та умовам визнання її завершеною, можна сказати, що санація і є мировою угодою. Однак, особливим видом мирової угоди, який притаманний тільки процедурі банкрутства та застосовується з урахуванням його особливостей.

Як підсумок вищезазначеного, можна зробити висновок, що Кодексом про банкрутство цілком обґрунтовано здійснено відмову від судової процедури, яка по-перше, протягом тривалого часу не набула дійсного застосування, щоб зробило можливим її подальшу доцільність, по-друге, не відповідає, а навпаки протирічить сутності процедури банкрутства, її меті та наслідкам.

Список використаних джерел:

1. Кодекс процедур про банкрутство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>
2. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом Закон України від 14.05.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*, 1992, № 31, ст. 440.

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ФОРМИ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Склярєнко І. В.

Конституція України та Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280 97-ВР визначає об'єкти комунальної власності, до яких віднесено рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

Розвиваючи вказані конституційні положення, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає право комунальної власності як право територіальної громади володіти, доцільно, ощадливо, ефективно користуватися і розпоряджатися за своїм розсудом і у своїх інтересах належним їй майном як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування.

Слід погодитися з думкою В.В. Борденюка, який відзначає, що оскільки місцеве самоврядування є однією з форм децентралізації державної влади, суть якої полягає у в тому числі і в розподілі матеріальних та інших ресурсів, комунальна власність є децентралізованою формою власності Українського народу, управління якою здійснюється від імені та в інтересах територіальних громад здійснюють органи місцевого самоврядування.

Так, Соловей Н.С. визначає право комунальної власності як самостійну, колективну форму власності, якою наділяється територіальна громада (жителі міст, сіл, селищ) для забезпечення соціально – економічних потреб населення та яка складає матеріальну і фінансову основу місцевого самоврядування.

Згідно з ч. 5 ст. 60 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280 97-ВР органи місцевого самоврядування від імені та в інтересах територіальних громад відповідно до закону здійснюють правомочності щодо володіння, користування та розпорядження об'єктами права комунальної власності.

Відтак, можемо виділити наступні ознаки комунальної власності, що вирізняють її серед інших форм власності:

1) є об'єктом власності територіальних громад, від імені яких органи місцевого самоврядування здійснюють повноваження власника;

2) є засобом виконання органами місцевого самоврядування їх завдань і функцій, створення умов реалізації приватними суб'єктами їх прав, свобод, та обов'язків;

3) основною метою є задоволення публічних потреб та інтересів жителів територіальних громад, адміністративно-територіальної одиниці;

4) особливості режиму володіння, користування та розпорядження його об'єктами можуть встановлюватися нормами як публічного так і приватного права;

5) рішення про відчуження такого майна приймається винятково органом місцевого самоврядування чи уповноваженим ним суб'єктом за встановленою законом процедурою;

6) рішення, дії щодо володіння, використання та розпорядження об'єктами комунальної власності приймають органи місцевого самоврядування або уповноважені ними суб'єкти на підставі та у порядку визначеному законом та можуть бути оскаржені в судовому та позасудовому порядку.

Таким чином, комунальна власність відрізняється від інших форм власності не за змістом правомочностей, а за характером її суб'єктів, об'єктів та її правового режиму.

Список використаних джерел:

1. Борденюк В. Право комунальної власності: поняття, природа та особливості. Вісник господарського судочинства, 2015. № 1. С. 172–180.

2. Соловей Н. С. Поняття та сутність права комунальної власності в Україні. Наше право. 2015. № 4. С. 36–38.

ПРАВОВА ОСВІТА У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ІНТЕРЕСІВ

Гуцул В. В.

Сучасний історичний процес, що відбувається в Україні, характеризується глобальними змінами у всіх сферах життєдіяльності суспільства та на всіх його рівнях – від загальнодержавного до індивідуально-особистісного [1]. Останнє актуалізує ідею людиноцентризму в державному управлінні у цілому та регулюванні правової освіти, зокрема. Терміном «людиноцентризм» позначаються різноманітні й водночас концептуально спрямовані відтінки філософської думки, об'єктом яких є людина [2], при чому людина як індивідуальність і людина як член суспільства. Саме події останніх років довели, що вищою цінністю державної політики має бути людина, її права і свободи. Держава, її органи, громадські об'єднання, соціальні інститути, мають відігравати службову роль відносно особистості, бути відповідальними перед нею [1]. Ідею людиноцентризму декларовано у Законі України «Про освіту», який проголошує людиноцентризм основним принципом державної політики у сфері освіти [3].

З іншого боку, обов'язковим атрибутом сучасного громадянського суспільства є право в об'єктивному сенсі, тому без реально діючої правової системи неможливо раціонально регулювати відносини між людьми, соціальними групами, спільнотами і державами. Окрім того, в перехідних суспільствах, до яких належить і Україна, правова система та система правових цінностей перебувають у постійному розвитку, що на практиці призводить до нестабільності та швидкоплинності нормативно-правових актів, а також надто частой їх зміни чи доповнення. Усе викладене змушує констатувати необхідність формування особистості з розвиненою правовою свідомістю, яку вирізняють знання і розуміння права як сукупності загальнообов'язкових нормативно закріплених правил поведінки, переконаність

у необхідності, доцільності та корисності законів, а також активна правомірна поведінка, спрямована на захист власних прав і протидію беззаконню. Виконанню цього завдання сприяє реалізація державної правової політики щодо розвитку правової освіти населення.

На сьогодні державне регулювання правовою освітою здійснюють Міністерство юстиції України, Міністерство освіти і науки України, окремими питаннями – Міністерство внутрішніх справ, Міністерство соціальної політики тощо. Як свідчить практика, на сьогодні не існує узгодженості у діях цих суб'єктів здійснення правової освіти населення. Головним суб'єктом у досліджуваній сфері є Міністерство юстиції України, у структурі якого функціонує Директорат стратегічного планування, створений відповідно до Стратегії реформування державного управління України на 2016 – 2020 роки [9]. Однак, поза увагою цього підрозділу залишаються цікаві громадські ініціативи, пропозиції висловлені науковцями і практиками у дисертаційних дослідженнях тощо. У зв'язку із викладеним, актуалізується питання створення відповідного Координаційного центру, що підтверджується й тим, що на сьогодні діяльність одного відомства йде всупереч іншому. Так, Міністерством освіти та науки України на сьогодні скорочено викладання «Правознавства». «Правознавство», як навчальна дисципліна викладається лише в 9 класі в межах однієї години на тиждень. У вищих навчальних закладах відсутня правова дисципліна пов'язана з діючою та подальшою їх фаховою підготовкою. Зазначена позиція пояснюється загальним скороченням годин, браком фінансування тощо.

На наш погляд, відсутня також система правової освіти, яка б охоплювала усі верстви населення. На наше переконання, подальші кроки на підвищення рівня правової культури та правової обізнаності громадян, слід розпочинати, ще з дитячого садочку, де в ігровій формі у дитини повинні формуватися уявлення про права та свободи та її обов'язки, їх непорушність та гарантування з боку батьків та держави. У загальноосвітніх навчальних закладах повинна бути передбачена дисципліна «Основи правознавства» в межах якої буде закладатися базовий фундамент обізнаності в своїх правах та свободах їх реалізації, дотримання прав інших осіб.

У межах вищої школи, у студентства, повинні бути передбачені декілька спец курсів побудовані за наступною системою. Перший спец. курс «Правознавство» спрямований на розгляд загальних прав, які передбачають конституційні можливості, які однаково стосуються студентів та інших членів суспільства (Розділ II Конституції України). У свою чергу другий спецкурс спрямований на розгляд спеціальних прав, пов'язаних з фаховою підготовкою студентів.

Список використаних джерел:

1. Требін М. П. Філософія правової освіти в Україні: напрями і перспективи. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/39012/1/33-38.pdf>
2. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. К. : Грамота, 2005. 447 с.

3. Про освіту :Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38-39. ст.380.

4. Скакун О.Ф. Теорія права і держави. Харків: Консум, 2004. 656 с. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/69987-11-pravove-vihovannya.html>.

5. Правознавство : підруч. / А. І. Берлач та ін. ; за заг. ред. В. В. Копейчикова, А. М. Колодія. К. : Юрінком Інтер, 2007. 752 с.

6. Особливості правової освіти в Україні Юридична деонтологія. URL:

http://pidruchniki.com/16011013/pravo/osoblivosti_pravovoyi_osviti_ukrayini.

7. Оніщенко Н. М. Правова освіченість у контексті рівнів правової освіти. URL: <http://www.viche.info/journal/3413/>.

8. Про Національну програму правової освіти населення: Указ президента України від 18.10.2001 № 922/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001>.

9. Деякі питання реформування державного управління України: Постанова КМУ від 24 червня 2016 р. № 474-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80>

ЩОДО СОЦІАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ У ДЕРЖАВНІЙ ПОДАТКОВІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ: ДЕЯКІ ПИТАННЯ УТВЕРДЖЕННЯ ПРИНЦИПУ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Джабраїлов Р. А.

Як зазначено у ч. 1 ст. 10 Господарського кодексу України, податкова політика спрямована, серед іншого, також на забезпечення дотримання *принципу соціальної справедливості* та конституційних гарантій прав громадян при оподаткуванні їх доходів.

Втім практика правотворення в черговий раз переконує у протилежному. Існуюча в Україні пропорційна система оподаткування доходів громадян, передбачає встановлення єдиної ставки податку, яка не корелюється з рівнем оподатковуваного доходу. На сьогодні ця ставка складає 18 % і це при тому, що до останніх змін в законодавстві України ставка була на рівні 15 % (і в окремих випадках – 17 %). На даний час за ставкою 18 % оподатковуються і пасивні доходи громадян (за деякими винятками), тоді як раніше ця категорія доходів була об'єктом прогресивного оподаткування за ставками 15%, 20% та 25%.

Навряд чи такий законодавчий підхід відповідає принципу справедливості. Частково виправити цю ситуацію можна було б у разі перегляду підстав та умов надання податкової соціальної пільги, яка дає право на зменшення суми загального місячного оподатковуваного доходу, отриманого від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на певний встановлений відсоток.

Відповідна шкала відсотків передбачена п. 169.1 ст. 169 Податкового кодексу України від 02.12.2010 р. За відсутності особливих умов (зокрема,

таких як наявність статусу одинокої матері, утримання дитини-інваліда тощо) податкова соціальна пільга надається «у розмірі, що дорівнює 50 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року...» (пп. 169.1.1 п. 169.1 ст. 169) [1].

Проте варто звернути увагу на те, що податкова соціальна пільга застосовується до доходу, нарахованого на користь платника податку протягом звітного податкового місяця як заробітна плата (інші прирівняні до неї відповідно до законодавства виплати, компенсації та винагороди), *якщо його розмір не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень* (пп. 169.4.1 п. 169.4 ст. 169).

Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» від 23.11.2018 р. прожитковий мінімум для працездатних осіб з 1 січня 2018 року становить 1921 грн. (ст. 7). Отже, виходить, що максимальний розмір заробітної плати, до якої може бути застосована звичайна податкова соціальна пільга у 2019 році, має становити *2690 грн.* (1921 грн. x 1,4 та округлена до найближчих 10 гривень).

В той же час слід зауважити, що Законом України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» мінімальна заробітна плата у 2019 році встановлюється з 1 січня у розмірі *4173 грн.* (ст. 8) [2].

Отже, на сьогодні в Україні розмір заробітної плати не може бути нижчим аніж 4173 грн. Додатково про це свідчить ч. 3. ст. 3 Закону України «Про оплату праці» від 24.03.1995 р., яка наголошує, що мінімальна заробітна плата є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств усіх форм власності і господарювання та фізичних осіб, які використовують працю найманих працівників, за будь-якою системою оплати праці [3].

Вищенаведене дає можливість дійти висновку, що громадяни не зможуть скористатися податковою соціальною пільгою. виправити цю ситуацію можна було б шляхом внесення змін до Податкового кодексу України із закріпленням норми про те, що максимальний розмір доходу, до якого може бути застосована звичайна податкова соціальна пільга у відповідному звітному році, має дорівнювати мінімальній заробітній платі, розмір якої встановлений на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень.

Втім і такий підхід не є обґрунтованим. Адже слід врахувати, що розмір середньої заробітної плати в Україні, за інформацією Державної служби статистики України, станом на грудень місяць 2018 р. становив 10573 грн. [4]. Відповідно громадянин знову не зможе скористатися податковою соціальною пільгою.

За таких обставин за доцільне вбачається внести зміни до Податкового кодексу України шляхом закріплення положення про надання подат-

кової соціальної пільги у вигляді зменшення розміру оподаткованого доходу на розмір мінімальної заробітної плати. Впровадження цієї пропозиції надасть можливість кожному громадянину скористатися правом на податкову соціальну пільгу у однаковому розмірі. У підсумку це сприятиме утвердженню принципу справедливості у сфері оподаткування доходів громадян та, як результат, значно підвищить матеріальне забезпечення кожної родини. В той же час, беручи до уваги, що правом на податкову соціальну пільгу мають скористатися, насамперед, громадяни із низьким чи середнім доходом, то слід передбачити обмеження щодо розміру щомісячного доходу у вигляді заробітної плати, який дає право на отримання такої пільги, а саме такий дохід не має перевищувати десять розмірів мінімальних заробітних плат.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 92. Том 1. Ст. 3248.
2. Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України від 23 листопада 2018 року № 2629-VIII. *Офіційний вісник України*. 2018. № 98. Ст. 3221.
3. Про оплату праці: Закон України від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 17. Ст. 121.
4. Середня заробітна плата за регіонами за місяць. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/reg_zp_m/reg_zpm_u/arh_zpm_u.htm

ОСОБЛИВОСТІ ЗЕМЕЛЬНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Чернік С. Д.

Відповідно до законодавства України суб'єктами земельних правовідносин є: фізичні особи (громадяни, іноземні громадяни та особи без громадянства), юридичні особи (юридичні особи України та іноземні), територіальні громади, держави (Україна та іноземні держави). Проте не всі згадані суб'єкти мають однаковий обсяг прав та обов'язків щодо володіння, користування, розпорядження землею. Відповідно до ч. 5 ст. 22 Земельного кодексу України (далі – ЗК України), землі сільськогосподарського призначення не можуть передаватись у власність іноземцям, особам без громадянства, іноземним юридичним особам та іноземним державам [2]. Зупинимося на характеристиці земельної правосуб'єктності іноземних громадян.

Питання правового статусу суб'єктів земельних правовідносин стали об'єктом дослідження досить значної кількості наукових праць таких вчених: В. Семчика, П. Кулинича, А. Мірошніченка, О. Погрібного, О. Літошенко та інших.

Нагадаємо, що термін «правосуб'єктність» використовується в теорії права для характеристики індивіда як суб'єкта права. Структуру право-

суб'єктності складають гарантовані законом можливості бути носієм прав та обов'язків, набувати їх, користуватися ними й виконувати їх. Найчастіше це поняття визначають через категорію «здатність». Треба підкреслити, що вона найбільш чітко віддзеркалює специфіку його змісту. У правосуб'єктності знаходять вираження й особливості соціальних властивостей суб'єктів права (наприклад, їх волездатності), і міра гарантованих (закріплених) законом можливостей [6, с. 101-102].

В юридичній науці виділяють наступні ознаки земельної правосуб'єктності, які відрізняють її від цивільної, зокрема:

– у земельному законодавстві не визначається поняття земельної правоздатності та земельної дієздатності громадян і моменту їх виникнення та припинення;

– обсяг земельної правосуб'єктності залежить не від віку особи, а від її приналежності до громадянства України;

– обсяг прав і обов'язків громадян як учасників земельних правовідносин залежить також і від підстав набуття права власності на землю;

– відмінними є процедури припинення й обмеження земельної правосуб'єктності [7, с. 183-184].

Одна з названих ознак прямо вказує на відмінний правовий статус іноземців в земельному праві України. Чинне законодавство чітко окреслює випадки реалізації ними своїх прав щодо набуття у власність земельних ділянок. У ст. 81 ЗК України вказується, що «іноземці та особи без громадянства можуть набувати права власності на земельні ділянки несільськогосподарського призначення в межах населених пунктів, а також на земельні ділянки несільськогосподарського призначення за межами населених пунктів, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що належать їм на праві приватної власності» [2].

Водночас для іноземців передбачено обмежений, порівняно з громадянами України, перелік підстав набуття права власності на земельні ділянки (іноземні громадяни та особи без громадянства не мають права на безоплатну передачу земельних ділянок із земель державної та комунальної власності, приватизацію земельних ділянок), набуття іноземцями права власності на земельні ділянки має низку особливостей [1, с. 110].

На думку науковців, досить проблемним питанням в державі є реалізація норм щодо обмеження іноземних громадян та осіб без громадянства у праві набуття у власність земель сільськогосподарського призначення, які є національним багатством українського народу, відповідно до Конституції України [3]. ЗК України визначає, що іноземці або особи без громадянства можуть набути землі цієї категорії у спадщину, проте протягом року мають її відчужити. У разі невиконання іноземним суб'єктом цієї вимоги, відповідно до ст. 143 ЗК України, право власності на земельну ділянку може бути примусово припинене за рішенням суду [2]. Вчений А. Мірошніченко вважає, що ЗК України не деталізує процедури примусового відчуження, не визначає суб'єктів звернення до суду з вимогою про

відчуження земельної ділянки, що унеможлиблює реалізацію цієї норми. Також він додає, що право власності на підставі даної норми не може бути припинене у разі, коли громадянин України, що має у власності земельну ділянку, змінить своє громадянство [5, с.362-363]. Окрім цього, згадана норма ЗК України суперечить ч.5 ст. 41 Конституції України, яка вказує, що «Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості» [3].

У зв'язку із запровадженням в Україні мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення, постає питання щодо можливості реалізації вище згаданої норми закону. Більшість науковців дотримуються думки, що на вказані випадки мораторій не поширюється, виходячи із системного тлумачення ЗК України та з урахуванням ступеню пріоритетів, які забезпечуються його окремими нормами [4, с. 108].

Таким чином, відповідно до чинного законодавства України земельна правосуб'єктність іноземних громадян та осіб без громадянства є обмеженою через встановлення переліку земель, які можуть ними бути набуті у власність. При цьому особлива увага приділена землям сільськогосподарського призначення як найбільш цінним в державі. Іноземні громадяни та особи без громадянства мають право набути у власність землі цієї категорії в наслідок прийняття спадщини, які протягом року підлягають відчуженню.

Список використаних джерел:

1. Бевз О. В. Особливості права власності на земельні ділянки іноземців в Україні. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія «Юридичні науки»*. 2005. Вип. 63–64. С. 108–110.
2. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовт. 2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
3. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
4. Літошенко О. Особливості земельної правосуб'єктності іноземних громадян, осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб та іноземних держав. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 9. С. 107–110.
5. Мірошніченко А. М. Науково-практичний коментар до Земельного кодексу України. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 516 с.
6. Надьон В. В. Елементи правосуб'єктності в цивільному праві. *Проблеми законності*: зб. наук. пр. Харків, 2014. Вип. 125. С. 100–109.
7. Чабаненко М. М., Мірошніченко О. О. Співвідношення земельної правосуб'єктності громадян з іншими видами правосуб'єктності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. №5. С. 183–185.

ДЕЯКІ РОЗДУМИ З ПРИВОДУ НЕМАЙНОВИХ ВІДНОСИН З МАТЕРІАЛЬНИМИ БЛАГАМИ В ПРЕДМЕТІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Шшика О. Р.

Постійні виклики в суспільстві та невинний розвиток цивільних відносин потребує проведення нових наукових досліджень і вимагає постійного вдосконалення цивільного законодавства. Це пов'язано з тим, що в ролі об'єктів цивільних прав сьогодні виступає різноманітне коло благ. Як наслідок, виникають раніше невідомі групи відносин або ж уже відомі відносини отримують незвичайний розвиток у нових умовах [1, с. 10].

Інтерес такого питання полягає у тому, що на сьогодні в науці переважає думка, що, по-перше, особисті немайнові відносини, виникають лише щодо нематеріальних благ, а, відповідно, зміст правовідносин щодо таких благ наповнюються особистими немайновими правами і відповідними їм обов'язками. По-друге, матеріальні блага переважно в науці як і на практиці зводяться до майнових благ. Для спростування вказаних тверджень слід навести положення ст. 177 ЦК України, де зазначено, що «об'єктами цивільних прав є речі ... а також інші матеріальні і нематеріальні блага». В цьому положенні слід звернути увагу саме на те, що об'єктами цивільних прав є також інші матеріальні блага. Застосовуючи закон несуперечності та висновок від протилежного можемо прийти до висновку, що під іншими матеріальними благами ЦК України розуміє ті, що не є річчю (ст. 179), не є майном (ч. 1 ст. 190), а права на них не є майновими (ч. 2 ст. 190). Відповідно концепція об'єктів цивільних прав допускає можливість існування матеріальних, але немайнових благ. Відповідно така група об'єктів цивільних права, враховуючи цінність самого блага та немайнові інтереси учасників цивільних відносин зумовлює до необхідності підняття питання про можливість існування в межах цивільного права немайнових відносин з матеріальними благами.

Варто почати зі слів Я. М. Шевченко, яка свого часу підкреслювала, що перехід України до постіндустріального суспільства обумовив переорієнтацію ціннісних орієнтирів, де на перше місце виходить Людина та її духовний світ, а кожна галузь права повинна спрямувати свій інтелектуальний ресурс на створення такого механізму, за якого вказані духовні основи людського життя були б максимально забезпечені [2, с. 9].

Не викликає сумніву, що певні матеріальні блага в суспільстві, як і для окремої людини набувають духовно-ціннісного значення, інколи більшого, ніж їх майнова, ринково-оціночна складова. А втрата такої речі може завдати значних моральних страждань чи переживань інколи за почуттям схожих до тих, коли особа втрачає близьку для неї людину, навіть в наслідок смерті останньої. А, як відомо смерть близької людини неможливо замінити кимось чи чимось. Можемо навести і інший аргумент. Зокрема, у будь-якої людини знайдеться хоча б одна річ, яка оцінюється ним не з точки зору її ринкової вартості, а через внутрішнє сприйняття її як такої цінності, яка здатна забезпечити її духовні (немайнові) інтереси, набувати ін-

дивідуальної значимості для людини. В цьому сенсі таке матеріальне благо може розглядатися людиною як цінність не лише у майновому значенні, але і в немайновому, духовному.

Саме людина наділена здатністю надавати ціннісного значення тим чи іншим предметам матеріального чи нематеріального світу, а через процеси пізнання про такі предмети вибудовувати систему цінностей, які і виступають засобами задоволення тих чи інших потреб суб'єктів, незалежно від того чи виявляють вони своє формальне вираження у позитивному праві чи ні, зокрема як об'єкти цивільних прав. Тобто, якщо матеріальне благо впливає на суб'єкта таким чином, що фізична особа в цьому надає такому благу, ціннісного значення, яке пов'язане з духовним, внутрішнім світом людини, то саме через правомочності володіння та користування, а за певних умов і розпорядження людина здатна задовільнити свої немайнові інтереси.

Наприклад, у більшості своєму люди, які тримають у себе домашніх тварин, в основному – собак і кішок сприймають їх в якості членів сім'ї. Домашні тварини нерідко у людей викликають такий психологічний феномен як прив'язаність людини до тварини, у тому числі почуття любові до свого питомця. Любов, прив'язаність, дружба, адже все це ми відчуваємо стосовно рідних та близьких для нас людей, як і безкорисливість і самовіддача стосовно них. Деякі вказані прояви в праві оформлюються як немайнові правовідносини. А, тому як відносини між людьми, так і «відносини»¹ між людиною і твариною (матеріальним благом) можуть набувати духовного, ціннісного значення для самої людини.

Безумовно, що з вищенаведеного виникає головне питання: в чому юридичне значення того, що певне матеріальне благо може набувати немайнової цінності для певної людини? Так, якщо фізичною особою матеріальне благо сприймається як носій духовної (моральної) цінності і цей стан для неї має не аби яке значення, то це має впливати не лише на його правовий режим, але й на той факт, що з приводу такого блага у фізичної особи мають виникати особисті немайнові відносини, а останні як нам вважається мають бути частиною предмету цивільного права. Зокрема, річ, яка визначена за родовими ознаками може набувати індивідуально визначених ознак. Адже, відповідно до ч. 1 ст. 184 ЦК України річ є визначеною індивідуальними ознаками, якщо вона наділена тільки їй властивими ознаками, що вирізняють її з-поміж інших однорідних речей, індивідуалізуючи її. Вважаємо, що такою ознакою, за наявності інших може бути особисте ставлення суб'єкта до об'єкта. Це пов'язане з тим, що матеріальне благо, за певних обставин, здатне впливати на суб'єкта таким чином, що воно сприйматиметься ним як незамінною, оскільки втрата такого блага позбавляє можливість задоволення певних немайнових інтересів, які нерозривно пов'язуються з таким предметом матеріального світу. А, така обставина може ставити питання вже іншої грошової оцінки, наприклад у разі втрати речі. Також, духовна (моральна) цінність ма-

---

¹ Тут мова йде не про відносини, а про ставлення суб'єкта до об'єкта, яке може сприйматися ним як носій духовної (моральної) цінності

теріального блага може виступати фактором, що впливає на визначення глибини фізичних та душевних страждань, яких фізична особа може зазнати у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна.

Наприклад, апеляційний суд Тернопільської області в справі № 599/491/16-ц від 14.09.2016 при вирішенні питання про відшкодування моральної шкоди, що була спричинена внаслідок нападу собаки відповідача на kota позивача та нанесення останньому проникаючих поранень грудної клітки, що і спричинило смерть kota при вирішенні питання розміру моральної шкоди врахував той факт, що у позивача була прив'язаність до домашньої тварини, а саме тривале проживання (близько 7 років) kota в сім'ї позивача [3]. Цей приклад демонструє наявність немайнової (духовної) цінності такого матеріального блага, оскільки, якщо факт прив'язаність людини до свого питомця був би юридично байдужим, то така обставина не враховувалась би судом при визначенні розміру моральної шкоди.

Важливо сказати, що в межах піднятого питання ми не спростовуємо той факт, що певний предмет матеріального світу за наявності немайнової складової позбавлені чи можуть бути позбавлені майнової. Враховуючи наведе ми приходимо до висновку, що певні матеріальні блага можуть мати подвійну (дуалістичну) правову природу. В цьому сенсі такі блага можуть набувати характер як майнових, так і немайнових властивостей. Це пов'язано з тим, що у випадку, коли матеріальне благо виступає носієм духовної (моральної) цінності, то характер такого блага не дає можливості стверджувати, що воно є чистим майновим або чистим немайновим благом. А, тому за наявності у певного суб'єкта особливого немайнового (духовного) зв'язку з матеріальним благом чи ставлення до неї як-то до землі з батьківщини, оберіга чи навіть ікони, на якій зображено образ Ісуса Христа, Богородиці ставить під сумнів віднесення таких речей виключно до матеріальних, але майнових благ.

Наведене демонструє, що: 1) стосовно одного блага можуть виникати майнові та немайнові правовідносини, а останні мають складати частину предмету цивільного права; 2) матеріальні блага не можуть виключно зводитися до майнових благ чи ототожнюватися з ними. Це пов'язано з тим, що з розвитком суспільних відносин та потребою часом для деяких благ крім майнових його властивостей набуло значення і немайнові, як і навпаки. Відповідно право, як і наука цивільного права повинна бути готовою до нових викликів, у зв'язку із розширенням кола благ, стосовно яких складаються певні приватні відносини, а останні набувають характер найбільш значимих.

Список використаних джерел:

1. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів : монографія / С. О. Сліпченко. – Х. : Діса плюс, 2013. – 552 с.
2. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): Монографія / Відп. ред. Я. М. Шевченко. – К: КНТ, 2007. – 626 с.
3. Рішення апеляційного суду Тернопільської області від 14.09.2016 р. у справі № 599/491/16-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/61624454>

ПРИНЦИПИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Устименко В. А.

Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [1], затверджена Указом Президента України 21.01.2015 року, передбачає наймасштабнішу за історію країни низку реформ, що охоплюють більшість сторін життя суспільства. Передбачається реалізація реформ по 62 напрямам. Нажаль, не всі вони є успішними, не завжди досягаються індикативні показники, закріплені Стратегією.

Сталий розвиток є найбільш важливим викликом сучасності, робота в напрямі його досягнення продовжується, зокрема, міжвідомча робоча група високого рівня для організації процесу імплементації Цілей сталого розвитку для України підготувала Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна». Результатом роботи уособлені в узгоджені національні цілі, завдання, цільові показники. За словами першого віце-прем'єра України наша країна є лідером у регіоні в процесі локалізації та адаптації цілей сталого розвитку. Але у підсумку важливо не лише реалізувати напрацьовані плани та цілі, важливо ефективно втілити усі завдання, які сприятимуть економічному піднесенню, розкривають потенціал України та забезпечують розвиток та зростання якості життя [2].

Реалізація стратегічних документів, таких, як позначена вище Стратегія, потребує вдосконалення діючого законодавства України, розробки принципово нових підходів до регулювання суспільних відносин, гармонізації та збалансованості дій влади та громадянського суспільства.

Для реалізації такого масштабного завдання необхідно розуміння сталого розвитку, генези як самого поняття, так і відправних начал врегулювання і становлення. На глобальному рівні актуалізація необхідності забезпечення сталого розвитку відбулася на Генеральній Асамблеї ООН в 1987 році, коли було позначено, що це найбільш значуща проблема, що стоїть перед світовим співтовариством. В цьому році більшість країн – членів ООН прийняли для себе принципи сталого розвитку. В цьому ж році Міжнародна комісія з охорони навколишнього середовища визначила сталий розвиток як явище, яке «передбачає задоволення потреб теперішнього часу, при цьому не загрожуючи можливостям наступних поколінь задовольняти свої потреби». Концепція сталого розвитку була прийнята на Конференції ООН з розвитку та оточуючого середовища у Ріо-де-Жанейро в 1992 році. На теперішній час зазначена концепція є найбільш розповсюдженою та визнаною. Як відомо, концепція сталого розвитку включає три важливі напрями: економічний, екологічний, соціальний. Вбачається, що перший з них є фундаментальним, оскільки від рівня розвитку економіки, економічних відносин залежить екологічна складова і неможлива соціальна без економічної, її основи.

Саме тому, в контексті заявленої тематики, хотілось зупинитися на принципах сталого розвитку, які є передумовою і цілей сталого розвитку, і цілей тисячоріччя, і інших глобальних програм людства, які інституалізує ООН.

Основні принципи сталого розвитку були проголошені і прийняті на зазначеній вище Конференції ООН у Ріо-де-Жанейро в 1992 році. Серед них тими, що впливають на економічний розвиток та економічні відносини, значними, за авторською думкою, є:

– Соціально-економічний розвиток повинен бути спрямований на покращення якості життя людей;

– Розвиток повинен реалізуватися таким чином, щоб у рівній мірі забезпечувалися можливості задоволення основних життєвих потреб, як нинішнього, так і прийдешніх поколінь при збереженні природного середовища;

– Викоренення бідності, нівелювання майнової нерівності та нерівності рівня життя всередині країни та між країнами;

– Розвиток багатуукладності в економіці шляхом використання ринкових механізмів;

– Провідна роль у створенні умов, що забезпечують реалізацію завдань і цілей сталого розвитку, повинна належить державі, як гаранту забезпечення економічного розвитку, соціальної справедливості та охорони природного середовища.

Дійсно, в правовому аспекті роль держави є визначною. Імплементуючі в правове поле норми, що відповідають принципам сталого розвитку, суспільство отримує реальну можливість налагодити дієвий механізм впровадження у реальність принципів елементів сталого розвитку.

Як свідчить практика, найбільшого вдосконалення потребує господарське законодавство, що створює передумови екологічного господарювання (складова відносин із збереження довкілля є значною), ефективно господарювання та цивілізовані корпоративні відносини зменшують майнове розшарування (що наразі є однією із найбільш небезпечних тенденцій в Україні), сприяє всебічному розвитку особистості. Модернізація законодавства, що регулює економічні відносини, ускладнюється ще із огляду на розпочату в світі четверту промислову революцію, військовими діями на сході України, початком нового політичного циклу в країні.

З огляду на вищезазначене, можна зробити наступні висновки:

1) Принципи сталого розвитку повинні стати одним із важливіших елементів, які повинні враховуватися при вдосконаленні законодавства України, в першу чергу того, що регулює економічні відносини.

2) Модернізація господарського законодавства на принципах сталого розвитку повинна проводитись системно, для чого на державному рівні повинна бути розроблена концепція такої модернізації.

3) Концепція модернізації господарського законодавства на принципах сталого розвитку має врахувати сучасні тренди розвитку світової економіки, досягнення науково-технічного прогресу та оцінку стану економіки України.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». Указ Президента України від 21.01.2015 року № 5/2015.

2. У Мінекономрозвитку завершили роботу над Національною доповіддю «Цілі сталого розвитку: Україна». Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/250011333>.

ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Шашенко Д. О., Сорока О. О.

В Україні сьогодні мова іде про нову, перехідну, інформаційно-технологічну стадію розвитку суспільства. У такому суспільстві основним предметом праці більшої частини людей повинні стати інформація і технології (знання), а знаряддям - інформаційні відносини. Саме ця обставина, в першу чергу, буде впливати на подальший розвиток відповідної правової науки і законодавства. Україна, інтегруючись у світове співтовариство, має розв'язати дві важливі задачі: 1) створення єдиної інформаційної інфраструктури; 2) інтегрування країни в глобальне інформаційне середовище.

Інформаційні технології (далі – ІТ), відповідно до Окінавської хартії глобального інформаційного суспільства, повинні бити підпорядкованими досягненню мети забезпечення економічного зростання, підвищення добробуту суспільства, стимулювання соціальної злагоди та повної реалізації їх потенціалу у сфері зміцнення демократизації та стабільності [1].

Дійсно, приватний сектор грає життєво важливу роль у розробці інформаційних і комунікаційних мереж в інформаційному суспільстві. Проте завдання створення передбачуваної, транспарентної та недискримінаційної політики та нормативної бази, необхідної для інформаційного суспільства, лежить на урядах. Нам необхідно потурбуватися про те, щоб правила і процедури, які мають відношення до ІТ, відповідали корінним змінам в економічних угодах з урахуванням принципів ефективного партнерства [1].

Інформація за своєю суттю близька до таких відомих цивільному праву об'єктів, як об'єкти права інтелектуальної власності й особисті немайнові блага. Будучи нематеріальною, інформація є першоджерелом і поясненням всього існуючого у світі, і саме через таке її глибинне розуміння стає можливим вирішення комплексу не тільки загальнотеоретичних, філософських, але й правових проблем [2]. При цьому певна інформація для того, щоб стати об'єктом цивільних правовідносин, повинна знайти таку форму, що дозволяла б сприймати її іншими способами. Це, перш за все, інформація, пов'язана з творчістю, з об'єктами виключних прав, комерційна інформація [3, с.13].

Як важлива економічна категорія, інформація поділяється на декілька категорій: таку, що може бути отримана приватними особами, особисту, таку, що не може бути отримана жодним чином, інформацію *res communes* [4].

Об'єктом цивільних правовідносин може бути й інформація, що не підпадає під зазначені види і не може бути сприйнята людиною як матеріальне або нематеріальне благо, що їй належить. Така інформація все одно може бути зафіксована на матеріальних носіях і тим самим підпадає під поняття об'єкту цивільно-правового регулювання. До цього треба додати, що можливе існування таких незвичних носіїв інформації, що не сприймаються як такі. Це породжує проблеми, пов'язані з визначенням самого терміну «носій інформації». Варіантом інформаційного носія, що має передбачену законом форму, є документ.

Список використаних джерел:

1. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства. Міжнародний документ від 22.07.2000 р. // Дипломатический вестник. - 2000. - № 8. – С. 51–56. Електронний ресурс. Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163
2. Винник В.Ю. Философия информации и сложных систем. Електронний ресурс. Режим доступу : <https://xreferat.com/104/4094-1-filosofiya-informacii-i-slozhnyh-sistem.html>
3. Кохановська О.В. Правове регулювання у сфері інформаційних відносин: монографія. – К. : НАВС України. – 2001. – 212 с.
4. Бороухин А.Е. Коммерческая информация в гражданско-правовом обороте. Електронний ресурс. Режим доступу : <http://www.infolaw.hut.ru>.

МІСЦЕ РІЧНОГО ПЛАНУ ЗАКУПІВЕЛЬ ДЛЯ ДОГОВОРУ ЗАКУПІВЕЛЬ

Зайцев О. Л.

Про цивільно-правову актуальність дослідження у сфері державних закупівель свідчить кількість рішень АМК України та судової системи України з приводу державних закупівель. Незадоволення учасників торгів та маса корупційних схем змусили законодавця почати роботи над поліпшенням законодавства в цієї сфері, результатом чого стало прийняття Закону України «Про публічні закупівлі» (надалі Закону) щодо підсилення прозорості закупівель підприємств.

Окрім практиків науковці різних галузей права активно здійснювали наукові дослідження в цьому напрямку. Результатом наукового пошуку стали дисертаційні дослідження Юдіцького О. Л. «Правове регулювання закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти», Петруненко Я. В. «Господарсько-правові основи державних закупівель в Україні», Олефіра А. О. «Господарське-правове забезпечення державних закупівель у сфері охорони здоров'я» у яких започатковано вирішення проблем державних закупівель. Але завдання, що вирішуватися, знаходяться на межі цивільного, господарського та адміністративного права.

Відповідно до ст. 4. Закону закупівля здійснюється відповідно до річного плану. Тендерний комітет та уповноважені особи замовника планує закупівлі, складає та затверджує річний план закупівель. Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 22.03.2016 № 490 затверджена форма річного плану закупівель.

Після отримання річного кошторису (тимчасового кошторису) комітет затверджує річний план закупівель, я якому вказується найменування предмета закупівлі – товари, роботи чи послуги, які будуть закуповуватися замовником відповідно до четвертого знака із зазначенням у дужках предмета закупівлі відповідно до показників третьої – п'ятої цифр основного словника національного класифікатора України ДК 021:2015 «Єдиний за-

купівельний словник», затвердженого наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 23 грудня 2015 року № 1749, а також конкретної назви товару чи послуги, за показником п'ятого знака (класифікаційне угруповання «категорія»). При цьому замовник може визначити окремі частини предмета закупівлі (лоти) за показниками четвертої – восьмої цифр Єдиного закупівельного словника, а також за обсягом, номенклатурою та місцем поставки товарів, виконання робіт або надання послуг.

Слід одразу вказати на не автентичність і розбіжність категорії «предмет закупівлі» і «предмет договору». Не вдаючись до проблеми визначення поняття “предмету договору”, яку досліджував І. В. Стрижак зазначимо, що предмет договору – це його єдина істотна умова яка прямо передбачена ЦК України в загальних положеннях про договір. Але, на наступному прикладі з закупівлі комунальних послуг, які здійснюють практично всі держустанови зазначимо: «предмет закупівлі» – 35.30 постачання пари, гарячої води та кондиційованого повітря (як послуга); «предмет договору» - постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу (застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, положення про договір поставки, якщо інше не встановлено законом або не впливає із суті відносин сторін). Тобто маючи намір укласти договір постачання енергетичними ресурсами, ми наперед бачимо, що він буде неналежно поіменованний та його предмет буде не належно визначений.

Істотними умовами договору є: умови про предмет договору; умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів цього виду; усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди.

Сторони договору про закупівлю досягають згоди через проведення процедури закупівлі. Тобто коли замовник включив умови у проект договору, ґрунтуючись на нормах абзацу 1 ч. 1 ст. 638 ЦК України, такі умови і є умовами, щодо яких за заявою замовника має бути досягнуто згоди. Якщо учасник подав тендерну пропозицію, у якій погодився з проектом договору, і був визнаний переможцем процедури закупівлі, він має укласти договір про закупівлю, зміст якого не повинен суперечити включеному до тендерної документації проекту договору про закупівлю. Водночас договори про закупівлю за результатами застосування переговорної процедури закупівлі укладаються за особливим порядком. Адже у статті 35 Закону немає чіткої вимоги щодо обов'язку замовника погоджувати з учасником (учасниками) під час переговорів проекту договору. Відповідно до частини третьої статті 631 ЦК сторони можуть встановити, що умови договору застосовуються до відносин між ними, які виникли до його укладення. А на зобов'язання, що виникли у сторін до укладення ними господарського договору, не поширюються умови укладеного договору, якщо договором не передбачено інше (ч. 7 ст. 180 ГК). Однак застосувати цю норму можна лише тоді, коли сторони договору мають відносини ще до моменту його укладення. Водночас договір про закупівлю за Законом укладається за ре-

зультатами проведення процедур закупівель. Під час тендерних процедур і проводиться конкурентний відбір учасників задля визначення переможця торгів. Виняток у цій ситуації становить переговорна процедура закупівель, що передбачає укладання договору без проведення конкурсного відбору. Отже, лише у разі укладання договору за результатами переговорної процедури сторони можуть встановити, що умови договору застосовуються до відносин між ними, які виникли до його укладання.

Ціна договору про закупівлю – це ціна товару, роботи чи послуги, зазначена у пропозиції учасника-переможця процедури закупівлі (ураховуючи результати електронного аукціону).

Відповідно до абзацу першого частини першої статті 638 ЦК договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Договір про закупівлю можливий в електронній формі. Ст. 205 ЦК визначає, що правочин може вчинятися усно або в письмовій (електронній) формі. Сторони мають право обирати форму правочину, якщо інше не встановлено законом. Як бачимо, дотримуючись норм ЦК, який передбачає можливість укладання договорів в електронній формі, замовник і переможець торгів можуть укласти договори про закупівлю в електронній формі, якщо мають для цього відповідні технічні та організаційно-правові передумови

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ФАУНІСТИЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Шеховцов В. В.

1. Заходи, пов'язані з інтеграційними процесами до європейського співтовариства охоплюють різноманітні сфери правового регулювання. Проведення послідовної та виваженої політики у сфері захисту і покращення стану навколишнього природного середовища є однією з головних цілей діяльності Європейського Союзу. Зокрема, у Договорі про Європейський Союз [1] встановлено, що Союз визначає та проводить загальну політику і заходи, прагне забезпечити високий рівень співпраці у всіх сферах міжнародних відносин з метою, зокрема, сприяння виробленню міжнародних заходів по збереженню і поліпшенню якості навколишнього середовища і надійному управлінню світовими природними ресурсами для того, щоб забезпечити сталий розвиток (п. 1 ч. 2 ст. 21 Договору).

Рішучі кроки України в напрямку євроінтеграції віднайшли свій прояв в Угоді про асоціацію [2]. Як правило, будь-які акти, прийняті на розвиток відносин у міжнародній спільноті, обов'язково містять елементи екологічної політики держав. Не стала виключенням і Угода про асоціацію. Глава 6 Розділу V «Навколишнє середовище» присвячена співробітництву саме у цій сфері. Метою співробітництва визначено збереження, захист, поліпшення і відтворення якості навколишнього середовища, захист громадського здоров'я, розсудливе та раціональне використання природних ресур-

сів та заохочення заходів на міжнародному рівні, спрямованих на вирішення регіональних і глобальних проблем навколишнього середовища (ст. 361). Збереження і захист біологічного різноманіття є однією зі сфер такого співробітництва.

2. Важливу складову у збереженні біологічного різноманіття в законодавстві ЄС становить збереження об'єктів дикої фауни і природного середовища їх існування. Основу фауністичного законодавства складають ряд нормативних актів, що закладають підґрунтя розвитку цих правовідносин. Такими є, зокрема, Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES) [3], Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі [4], Директива Ради ЄС про охорону природних середовищ існування та дикої флори і фауни [5], Директива Європейського Парламенту і Ради ЄС про збереження диких птахів [6]. Також певні нормативні акти мають вужчий характер та направлені на регулювання окремих сфер відносин, предмет яких становлять дика флора та фауна. Зокрема, варто серед таких зазначити Європейську конвенцію про захист тварин при міжнародному перевезенні [7], Директива Ради ЄС Про утримання диких тварин в зоопарках [8] тощо.

3. Аналіз груп норм європейського законодавства щодо збереження об'єктів дикої фауни і природного середовища їх існування надав можливість виокремити основні стандарти його формування: недопущення завдання страждання тваринам, санітарно-ветеринарні вимоги до їх утримання, створення системи електронної ідентифікації тварин, встановлення освітньо-професійних вимог до осіб, що здійснюють поводження з тваринами, а також вимог, встановлюваних для методів умирення тварин їх власниками.

Основний напрям європейської політики поводження з тваринами – утвердження критеріїв гуманності на усіх рівнях відносин та стадіях життя тварин. Наприклад, Європейська Конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для дослідних та інших наукових цілей [9], значною мірою деталізує ці вимоги: «Будь-яка тварина, що використовується або призначена для використання у тій чи іншій процедурі, забезпечується приміщенням, відповідним середовищем існування, якнайменш мінімальною свободою пересування, їжею, водою та доглядом, що відповідають вимогам її стану здоров'я та умовам утримання. Будь-яке обмеження можливостей тварини задовольняти свої фізіологічні та етологічні потреби має бути якнайменшим, коли це практично можливо. Під час виконання цього пункту слід враховувати керівні принципи розміщення тварин та догляду за ними, що викладені в додатку А до цієї Конвенції.

Директива Ради ЄС «Про утримання диких тварин в зоопарках» [8], серед усього іншого, встановлює вимоги до зоопарків щодо розміщення тварин в умовах, які спрямовані на задоволення біологічних і природоохоронних потреб окремих видів, зокрема, шляхом забезпечення видоспеци-

фічного збагачення вольєрів; підтримання високого рівня тваринництва за допомогою розробленої програми профілактичної і лікувальної ветеринарної допомоги та харчування.

Подібне підґрунтя має й Європейська конвенція про захист тварин при міжнародному перевезенні [7]. Нею виписані визначальні умови перевезення тварин, встановлено необхідність передбачення інструкцій щодо харчування та подачі води, про будь-який інший особливий догляд. Зазначається, в тому числі, що тварини, що мають роги, не перевозяться в період «оксамиту», якщо не вжито особливих заходів обережності.

4. Положення зазначених вище актів є втіленням гуманістичних позицій у формуванні європейського та світового фауністичного законодавства. Закладені основи є визначальними і прогресивними. Врахування критеріїв гуманності в цілому було сприйняте українським законодавцем на різних рівнях: як у законах, так і шляхом приєднання до вищезазначених конвенцій. Напрям, обраний українською спільнотою по наслідуванню тенденцій розвитку європейських норм поведінки з тваринами у цьому розрізі видається виправданим. Європейська правова думка і забезпечення її імплементації набагато випереджають українські правові реалії. Проте, де в чому варто йти на випередження, не сприймаючи це як конкуренцію, розвивати власну правову доктрину, діючи головним чином у якнайкращих інтересах суспільства у його гармонійному співіснуванні з тваринним світом.

Список використаних джерел:

1. Договір про Європейський Союз від 07.02.1992 № 994_029. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029 (дата звернення 20.04.2019).
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 № 984_011. Офіційний вісник України. 2014. 26 верес. № 75, том 1, стор. 83, стаття 2125.
3. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення. Вашингтон, 03 бер. 1973 р.
4. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі. Берн, 19 вер. 1979 р.
5. Директива Ради 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 року про охорону природних середовищ існування та дикої флори і фауни.
6. Директива Європейського Парламенту і Ради 2009/147/ЄС від 30 листопада 2009 року про збереження диких птахів
7. Європейська конвенція про захист тварин при міжнародному перевезенні Париж, 13 груд. 1968 р.
8. Директива Ради 1999/22/ЄС від 29 березня 1999 р. Про утримання диких тварин в зоопарках // OJ L 94. 09.04.1999.
9. Європейська Конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для дослідних та інших наукових цілей, Страсбург, 18 бер. 1986 р.

**EUROPEAN DECENTRALISED COOPERATION,
AN UNLOCKED POTENTIAL: ACTING FOR DEVELOPMENT
ENGAGING LOCAL AUTHORITIES AND CIVIL SOCIETY**

Antonella Valmorbida

It is often the case that a very good idea for some reasons cannot unlock its full potential. Probably, the empowerment of decentralised cooperation in development policies and programs is among these. It regards the work of local and regional authorities engaged in international cooperation, together with the support of their citizens and communities. In particular, its relevance for the Neighbourhood policies of Europe would even be more important for its capacities to link communities and to build bridges among different countries and regions. The relatively weak return or visibility of the cooperation activities promoted by cities and regions – either MIC municipal international cooperation, or city-to-city cooperation – is more due to a lack of convinced investment and true support than because of the low potential in terms of results of the action itself.

Decentralised cooperation has an extremely positive ratio between investment and impact, compared to numbers of enormous investments in development that we often witnessed with very little return (inconsistent consultancies, constructions industries and others big programmes which are not accompanied by an appropriate level of governance). Working with communities, in a long term participative and local approach, decentralised cooperation has a great power for change and for reaching and impacting on citizens and institutions. The fact that – sometimes – it cannot reach the results expected is not due to the fact that the methods is wrong *per se* but it is due to the fact that it remains often underfunded and with not enough support, including the political one, in the medium and long term.

Europe can be a real leader in this perspective since it based its own development on local and regional autonomy. Decentralisation and participative democracy at the local level is an assumption of the Union project for development and growth. It thus can/should be the channel we use to address issues together with the rest of the world. Despite the difficult social and economic time in the EU, positive trends are visible in all communities where citizens are mobilised, educated and oriented towards problem solving. We should not be totally blind and look at our reality only through the lenses of fear and catastrophic approach, which is quite trendy these days. Community approach to problems and its added value is a characteristic of the EU member states' governance, and we should be ready to share it with our neighbours, while picking up also all their good experiences. The process of empowerment of citizens – especially at the local level – is irreversible.

Problems and opportunities are at the borders of Europe, South, East and in the Enlargement countries. Our work with them must be special and needs a particular investment and interest. The global issues of migration and security but also opportunities for future work and exchanges put our relationship with our closest partners at the top of the agenda. We need harmonisation and a process of mutual benefit and we need to be ready to adapt ourselves basing our actions

on respect and reciprocity. Decentralised cooperation and city to city cooperation (or even better community-to-community cooperation) have this potential and open new horizons by putting development, more importantly sustainable and fair development for all, at the centre of its agenda.

Through a careful research some conclusions can be drafted:

The first one is a clear request to support communities (cities and regions) that are ready to commit themselves to decentralised cooperation programs. The recommendation goes both to the EU and to Members States. It means to support them financially with matching funds but also with a clear political signal in order to show that what they are doing is valuable for their own communities and for citizens (and not accusing them of wrongly spending public money). The issue of public money missing for engaging in decentralised cooperation is rather an excuse than a reality.

A special focus on community-to-community cooperation should be further empowered. The real added value of decentralised cooperation is visible when it engages the whole community and not only public and local elected leadership. A complex multilevel and multi stakeholder approach in a permanent process is difficult but that is absolutely the point. The results will increase exponentially since they will be shared by citizens, empowered and taken over by them. These features must be valorised when it comes to monitoring the processes and the results of the cooperation.

Activities should be based on real partnership, trust and mutual benefit as well as reciprocity. Each part of the cooperation should feel and be aware of the added value of it. By doing so, the whole community (being from the EU or from the partner countries) will be able to perceive the good of it and how important it is for both sides. This is a difficult exercise since it implies to make explicit how much citizens in the EU are gaining in doing cooperation in countries like the Maghreb or Eastern Europe or the Balkans. But any approach should necessarily encompasses this part and creates a link among all citizens.

From a political point of view, decentralised cooperation can be implemented only in presence of real and supportive policies for decentralisation. It is evident, while studying the different legislative processes in Europe, how important are the provisions giving power and rights to local and regional authorities to engage at the international level. Decentralisation implies also autonomy and resources for the local and regional authorities and the connected rights to dispose of them, orienting their cooperation. Therefore, in order to maximise the impact of decentralised cooperation and city-to-cities cooperation, the European stakeholders should support strongly policies of decentralisation to support development in cooperation countries, also in view of facilitating cooperation with local and regional authorities.

References:

1. A. Valmorbidia Edition Peter Lang, EuroClio, Etudes et documents // ISBN 978-2-876-0607-4 // <https://www.peterlang.com/search?q2=&pageSize=10&sort=datedescending&q3=valmorbidia&searchWithinSubmit=&t1=>

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТА ЕКОЛОГО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН

Кірін Р. С.

За своїм змістом екологічні відносини є різноманітними, але взаємопов'язаними та єдиними, що обумовлено природним зв'язком усіх складових довілля. Поряд із цим інтеграція екологічних відносин не виключає їх диференціації, існування різновидів, обумовлених екологічними факторами, у тому числі й основними сферами діяльності людей в галузі екології. Стосовно останніх, В. К. Попов зазначав про те, що можливе існування похідних від екологічних відносин, зокрема, еколого-інформаційних відносин. Їх похідність полягає в тому, що ці відносини обслуговують основні екологічні відносини у процесі їх виникнення, розвитку і припинення, тому вони і є підпорядкованими щодо основних екологічних відносин [1, 6, 8, 9].

Стратегія державної екологічної політики України на період до 2020 р. серед її основних принципів виділяє - відповідальність органів виконавчої влади за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації; доступність, достовірність та своєчасність отримання екологічної інформації, а завданням у напрямку підвищення рівня суспільної екологічної свідомості є створення національної інформаційної системи охорони навколишнього природного середовища (далі – НПС). Тому, очевидно, що належне інформаційне забезпечення не тільки складає невід'ємну частину та важливу умову здійснення функцій державного екологічного менеджменту і будь-яких інших видів управлінської діяльності в цій сфері, а й є елементом гарантій реалізації екологічних прав громадян.

Натомість у вітчизняному законодавстві спостерігаються різні підходи до розуміння власне поняття «інформація» - інформаційно-правове (відомості, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб), цивільно-правове (будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді), еколого-правове (будь-яка інформація в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи іншій матеріальній формі), проте жодному з них бракує урахування позицій європейського законодавства в сфері екологічної інформації.

Сучасні проблеми із забезпеченням надання вільного доступу до екологічної інформації про стан НПС в електронному вигляді спричинені, у тому числі, й необхідністю приведення нормативно-правових актів з питань надання, збирання, звітності, експертного аналізу, накопичення, обміну та розпоряджання інформацією про стан НПС у відповідність з європейськими вимогами, що дасть змогу забезпечити регулярне виробництво екологічних показників та оцінок для формування екологічної політики, прийняття управлінських рішень, обміну екологічною інформацією на міжнародному рівні відповідно до принципів Спільної екологічної інформаційної системи Європейського екологічного агентства [2].

Отже, зважаючи на різні точки зору щодо об'єкта інформаційних відносин, пропонується, по-перше, в якості об'єкту еколого-інформаційних відносин розглядати саме екологічну інформацію, по-друге, в якості форми існування екологічної інформації розглядати різні інформаційні ресурси, по-третє, в якості змісту права на екологічну інформацію розглядати правомочності її створення, виробництва, пошуку, збирання, отримання, накопичення, обробки, аналізу, систематизації, зберігання, надання, поширення, звітності, обміну, використання, захисту тощо.

Список використаних джерел:

1. Екологічне право України : підруч. [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / за ред. В. К. Попова, А. П. Гетьмана. – Х. : Право, 2001. – 479 с.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення загальнодержавної автоматизованої системи «Відкрите доквілля» від 07 листопада 2018 р. № 825-р // Офіційний вісник України від 23.11.2018 р. – 2018. – № 90, стор. 90, ст. 2989.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ І ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Пилипенко А. А.

Праця є необхідною складовою життя людини і суспільства. Саме тому гарантування реалізації права на працю є одним з основних пріоритетів соціальної та правової держави. Україна, проголосивши себе такою державою, закріпила у ст. 43 Конституції право кожної особи на працю і вільний вибір роботи, яку вона готова виконувати, а також взяла на себе зобов'язання створювати всі необхідні умови для здійснення громадянами цього права і гарантувала рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, забезпечивши реалізацію програм професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб [1].

На сьогодні питання зайнятості і працевлаштування є дуже актуальними для громадян України, оскільки через складні економічні умови та продовження бойових дій на Сході нашої держави людям іноді важко знайти роботу, або не втратити її.

Правове регулювання зайнятості населення це відповідальний вплив держави на суспільні відносини в сфері зайнятості населення з метою їх упорядкування, закріплення, охорони та розвитку. У процесі такого впливу безпосередньо реалізуються усі соціальні функції права. До таких функцій зокрема належать:

- закріплююча або встановлююча (регулювання суспільних відносин які виникли ще до прийняття відповідного закону чи іншого нормативного акту);
- стимулююча (сприяння розвитку таких відносин);
- обмежувальна (встановлення певних рамок поведінки).

Закон України «Про зайнятість населення» визначає зайнятість як діяльність громадян, пов'язану із задоволенням особистих та суспільних потреб і таку, що, як правило, приносить їм дохід у грошовій чи іншій формі [2]. Громадяни мають право на безоплатну допомогу державної служби зайнятості. За сприянням у працевлаштуванні можуть звертатися всі незайняті громадяни, які бажають змінити місце роботи, працевлаштуватися за сумісництвом чи у вільний від навчання час.

Місцеві центри зайнятості та інші органи державної служби зайнятості підпорядковуються Міністерству соціальної політики України та відповідним органам місцевої державної адміністрації.

Держава гарантує працевдатному населенню в Україні:

- добровільність праці, вибір або зміну професії та виду діяльності;
- захист від необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу й незаконного звільнення, а також сприяння в збереженні роботи;
- безкоштовне сприяння у підборі підходящої роботи та працевлаштуванні відповідно до покликання, здібностей, професійної підготовки, освіти, з урахуванням суспільних потреб, всіма доступними засобами, включаючи професійну орієнтацію і перепідготовку;
- компенсацію матеріальних витрат у зв'язку з направленням на роботу до іншої місцевості;
- виплату вихідної допомоги працівникам, які втратили постійну роботу на підприємствах, в установах та організаціях, у випадках і на умовах, передбачених чинним законодавством.

До основних факторів, що впливають на зайнятість населення відносяться: демографічний, економічний і соціальний. Демографічний відображає ситуацію, яка складеться в сфері відтворення населення, та демонструє стан трудового потенціалу держави. Економічний визначає економічний розвиток суспільства та виробництва. Соціальний висвітлює стан соціальних інституцій суспільства та держави, ступінь забезпеченості соціальних прав людини і перш за все рівень охорони здоров'я населення. Право на захист від безробіття передбачає обов'язок держави проводити економічну політику, що сприяє зайнятості населення, і безкоштовну допомогу громадянам, які не мають роботи, у працевлаштуванні або перенавчанні.

В промислово розвинутих країнах світу сьогодні основна увага приділяється заходам, спрямованим на активізацію, з одного боку роботи служб зайнятості, а з іншого, зусиль безробітних по пошуку нового робочого місця. Останнє включає значну лібералізацію поняття підходящої роботи, залежність активності пошуків роботи з розміром допомоги, матеріальне захоплення безробітних, які працевлаштовуються в короткий термін. Особливе місце серед заходів, спрямованих на забезпечення зайнятості населення та захист від безробіття в цих країнах є система соціального страхування на випадок відсутності роботи, яка передбачає застосування різних механізмів надання безробітним допомоги.

Отже, основним соціальним призначенням прав і свобод у сфері праці є забезпечення зайнятості населення країни, надання громадянам можливості чесно заробляти кошти для того, щоб задовольняти не лише біологічні, а й духовні потреби та жити гідно. Прагнення будь-якого суспільства до повної і продуктивної зайнятості населення пов'язано не тільки з тим, що саме працею створюються матеріальні блага, але і з тим, що праця і винагорода за неї дозволяють людині усвідомлювати свою соціальну роль в суспільстві і державі, підкріплюючи в людині почуття самоповаги.

З огляду на великий відсоток «прихованого» (незарєєстрованого) безробіття в Україні державній службі зайнятості необхідно проводити активну роз'яснювальну роботу щодо доцільності та корисності офіційної реєстрації в ній людям, що потребують працевлаштування. А також повідомляти населення про «історії успіху» людей, які отримали допомогу служби і мають тепер високі досягнення. Такі заходи сприятимуть підвищенню довіри людей до органів держави, які надають їм допомогу, та, відповідно, знизить рівень безробіття.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 24. Ст. 243.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ ІНШОМОВНИХ ТЕРМІНІВ

Зуєв В. А.

Досягнення цілей, що визначені Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, запровадження загальноприйнятих стандартів правового регулювання секторальних політик та найкращих практик їх реалізації стають невід'ємною частиною національної нормотворчої діяльності на сучасному етапі. Саме наразі значною мірою закладаються вектори економічного, екологічного та соціального розвитку на тривалий період. Природно, обсяг цієї діяльності є надзвичайно великим і, як наслідок, не завжди вдається забезпечити баланс між кількістю нормативно-правових актів, які необхідно прийняти внаслідок імплементації європейського законодавства, та їх якістю, що проявляється насамперед у їх змістовному наповненні.

Разом з тим, з огляду на те, що зазначені нормативно-правові акти матимуть для України та її правової системи концептуально-методологічне значення в довгостроковій перспективі, легковажне відношення до цієї проблематики, а також еkleктичний та не системний характер нормотворчості, намагання механістичного перенесення в національну правову сис-

тему окремих норм та підходів без урахування існуючих правових традицій та існуючої практики застосування законодавства може мати негативні наслідки щодо ефективності правового регулювання. Основною ідеєю імплементації європейських правових стандартів повинна стати їх м'яка вбудова в національне законодавство, максимальне використання якщо не вже існуючих нормативних актів, то принаймні усталених правових позицій, що не завжди відбувається адекватно. В окремих випадках спостерігається тенденція не тільки виконати, а й перевиконати поставлені завдання, шляхом кардинального руйнування існуючої системи нормативно-правових актів, заперечення еволюції правового регулювання і намагання створити щось принципово відмінне без потреби у цьому.

Однією з таких сфер є поводження з відходами. Відповідно до Угоди про асоціацію у Додатку ХХХ до Глави 6 «Навколишнє природне середовище» Розділу V «Економічне і галузеве співробітництво» було передбачено, що Україна зобов'язується поступово наблизити своє законодавство до законодавства ЄС за декількома напрямками в т.ч. за таким як «Управління відходами та ресурсами». Зокрема, в рамках виконання цієї задачі необхідно було запровадити цілий ряд положень, передбачених Директивою 2008/98/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 19 листопада 2008 року про відходи та скасування деяких Директив.

Зважаючи на основну мету законодавства про відходи та розміщення даних вимог в главі «Навколишнє природне середовище» не є випадковим, що органом відповідальним за прийняття національного законодавства щодо управління відходами та визначення уповноваженого органу (органів) у цій сфері відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106 було визначено Міністерство екології та природних ресурсів України.

Міністерством екології та природних ресурсів України було анонсовано та розпочато широкомасштабну роботу над виконанням поставленого завдання, внаслідок чого з'явилась Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р), було створено Координаційну раду з питань реалізації Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року (постанова Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2018 р. № 313), затверджено Національний план управління відходами до 2030 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 р. № 117-р), а також розроблено проект Закону України «Про управління відходами».

Водночас не можливо не відмітити, що термін «управління відходами» в національній правовій системі фактично не використовувався, він з'явився внаслідок механістичного, напівавтоматичного перекладу англomовного терміну «waste management». При цьому Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і

їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16 вересня 2014 року № 1678-VII цей термін фактично було легалізовано, а у вже згадуваних нормативно-правових актах було продовжено його «проштовхування» у національну правову систему.

Повертаючись до вже згадуваної Директиви 2008/98/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 19 листопада 2008 року про відходи та скасування деяких Директив слід зазначити, що термін «waste management» було використано саме в ній. Однак в цій директиві цей термін означає «збирання, транспортування, утилізацію та ліквідацію відходів, включаючи нагляд за такими операціями та післяопераційною діяльністю в місцях захоронення, включаючи дії дилерів або посередників».

Таким чином, цей термін є аналогом терміну «поводження з відходами», який міститься в нині діючому Законі України «Про відходи»: «дії, спрямовані на запобігання утворенню відходів, їх збирання, перевезення, сортування, зберігання, оброблення, перероблення, утилізацію, видалення, знешкодження і захоронення, включаючи контроль за цими операціями та нагляд за місцями видалення». При цьому нагальної потреби вводити новий термін замість вже існуючого немає, більше того, він вносить плутанину у понятійно-термінологічний апарат. Так, в ст. 11 проекту закону «Про управління відходами» «Суб'єкти у сфері управління з відходами» зазначено, що: «Суб'єктами у сфері управління відходами є громадяни України, іноземці та особи без громадянства, а також суб'єкти господарювання, установи та організації усіх форм власності, діяльність яких призводить до утворення відходів, а також які здійснюють збирання, перевезення та оброблення відходів», тобто фактично немає жодного суб'єкта, який наділений владними повноваженнями, з якими в національній правовій системі і ототожнюється термін управління.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ У КОНТЕКСТІ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ

Коваль К. Л.

Аксіомою існування відносин «людина – природа» є думка про те, що природні багатства та їх ресурси є основою для забезпечення економічних, екологічних, соціальних, культурних, естетичних та інших потреб членів суспільства. Не можна не погодитися з думкою М. І. Краснова, який стверджував, що природокористування є найбільш фундаментальним елементом взаємовідносин суспільства та природи, причому не тільки тому, що виконує первинну, нагальну для суспільства економічну функцію (споживання речовин природи – первинне джерело життя), але й тому, що воно впливає на кількісний та якісний стан природи. Саме це і обумовлює важливість перегляду законодавчих положень щодо правового регулювання господарського використання природних ресурсів, враховуючи обсяги останнього

та можливість потенціальної шкоди, що буде завдана навколишньому природному середовищу у випадку недосконалості правової бази.

Важливо відмітити, що у радянський період тривалий час природокористування сприймалося як економічна категорія та пов'язувалося з отриманням певних економічних благ в процесі використання природних ресурсів. Показово, що навіть поява терміну «раціональне природокористування» або «раціональне використання природних ресурсів» пов'язана скоріше з намаганням законодавця стимулювати суб'єктів господарювання до економічного та бережливо використання природних ресурсів з дотриманням правил, стандартів і норм, метою якого було заощадження коштів витрачених в процесі виробництва певного продукту. Такий підхід зумовив консервацію питання екологізації виробництва та відсутність дієвого механізму ресурсозбереження в процесі господарського використання природних ресурсів, адже тільки наприкінці ХХ сторіччя з'явилося розуміння, що екологічні інтереси мають стати невід'ємною складовою господарської діяльності людини.

Основа нормативно-правового регулювання в сфері господарського використання природних ресурсів складає Господарський кодекс України (далі – ГКУ). Глава 15 ГКУ «Використання природних ресурсів у сфері господарювання» складається з шести статей, що закладають законодавчі підвалини в цій сфері. Стаття 148 ГКУ «Особливості правового режиму використання природних ресурсів у сфері господарювання» містить норми, що відтворюють конституційне положення про власність Українського народу на природні ресурси, та бланкетні норми, що відсилають до поресурсового законодавства, тобто вищезгадана стаття загалом має дублюючий характер та не розкриває змісту правового використання природних ресурсів у сфері господарювання. Стаття 149 ГКУ «Використання природних ресурсів суб'єктами господарювання» встановлює, що суб'єкти господарювання використовують у господарській діяльності природні ресурси в порядку спеціального або загального природокористування. Дане положення прямо суперечить екологічному законодавству, а саме ч. 2 ст. 38 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», де встановлено, що право загального природокористування здійснюється виключно громадянами. Статті 150 та 151 ГКУ регулюють питання щодо використання природних ресурсів на праві приватної власності та користування, проте ці статті також важко назвати допрацьованими та комплексно регулюючими дане питання, адже їх можна характеризувати як надто загальні та не чіткі. Особливий інтерес викликає стаття 153 ГКУ, що містить перелік обов'язків суб'єктів господарювання щодо використання природних ресурсів, а саме: ефективно і економічно використовувати природні ресурси на основі застосування новітніх технологій у виробничій діяльності; здійснювати заходи щодо своєчасного відтворення і запобігання псуванню, забрудненню, засміченню та виснаженню природних ресурсів, не допускати зниження їх якості у процесі господарювання; своєчасно вносити відпо-

відну плату за використання природних ресурсів; здійснювати господарську діяльність без порушення прав інших власників та користувачів природних ресурсів; відшкодовувати збитки, завдані ним власникам або первинним користувачам природних ресурсів. Тобто законодавець все ж встановлює певні еколого-правові обмеження господарської діяльності з метою захисту навколишнього природного середовища від негативного впливу.

Проте, нажаль, наявні очевидні проблеми, що дозволяють відносити дані положення до декларативних, серед яких можливо виокремити наступні: відсутні реальні механізми економічного стимулювання екологічно безпечної діяльності; економічна незацікавленість суб'єктів господарської діяльності в модернізації виробництві та застосуванні ресурсо-/енергозберігаючих технологій; неспіврозмірність між ступенем суспільної небезпечності екологічних правопорушень і мірою юридичної відповідальності.

Можливими заходами вирішення цих проблем можуть слугувати: підвищення юридичної відповідальності за вчинення екологічних правопорушень; підвищення розміру плати за спеціальне використання природних ресурсів; реальне субсидювання суб'єктів господарської діяльності, що модернізують власне виробництво із застосуванням ресурсо-/енергозберігаючих технологій; налагодження «діалогу» між органами виконавчої влади та суб'єктами господарської діяльності з метою проведення екологічних освіти та виховання; імплементація еколого-правових підходів ресурсозбереження в Господарський кодекс України або ж синхронізація екологічного та господарського законодавства.

Список використаних джерел:

1. Краснов Н. И. Право окружающей природной среды в СССР. *Правоведение*. 1990. № 4. С. 25–34.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. *Відомості Верховної ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

ПРИТРИМАННЯ ЯК ОДИН ЗІ СПОСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Аксютіна А. В.

Забезпечення зобов'язань – традиційний інститут цивільного права. Його особливість полягає у додатковому зобов'язальному тягарі, що покладається на боржника з метою більш надійного захисту прав кредитора. Цивільний кодекс України передбачає такі види забезпечення зобов'язань, як неустойка, гарантія, порука, застава, завдаток та притримання. Предметом нашого розгляду є саме такий вид забезпечення виконання зобов'язання,

як притримання. Необхідно зазначити, що забезпечення виконання зобов'язань, в тому числі й інститут притримання, відомий ще з часів Римської імперії, та був одним із способів самозахисту цивільних прав, яке здійснювалося через закон. Ще з часів Римської імперії кожен, хто вважав своє право порушеним, міг особисто відквитатися зі своїм кривдником. Самозахист вважався дозволеним, він попереджав порушення права [1].

Виходячи зі змісту ст. 546 ЦК України, особливість притримання полягає в тому, що кредитор, який правомірно володіє річчю, що підлягає передачі боржникові, у разі невиконання ним у строк зобов'язання щодо оплати цієї речі або відшкодування кредитором пов'язаних з нею витрат та інших збитків, має право притримати її у себе до виконання боржником зобов'язання. Отже, для застосування притримання необхідно виконання таких умов:

1) притримується тільки така річ, якою кредитор правомірно володіє, і саме ця річ підлягає передачі боржникові.

Якщо, наприклад, особа уклала договір побутового підряду на ремонт пальто та на ремонт взуття у того ж самого кредитора і ці зобов'язання були виконані у строк. Але в першому випадку боржник виконав обов'язок щодо оплати речі, а в другому випадку боржник річ не оплатив. Право притримання у кредитора виникає щодо другого випадку, тобто кредитор має право притримувати саме взуття, а не пальто, оскільки саме взуття підлягає передачі боржникові в межах даного зобов'язання, і щодо саме цієї речі є невиконаний обов'язок щодо оплати. Притримання можливо тільки в межах зобов'язання;

2) предметом притримання має бути саме **річ**.

Виходячи зі змісту ст. 179 ЦК України, річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки. Цивільне законодавство надає нам також види об'єктів цивільних прав, до яких відносить речі, в тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, а також інші матеріальні і нематеріальні блага. Зважаючи на те, що в межах ст. 192 ЦК України законодавець розглядає окремо від поняття речей гроші як об'єкт цивільних прав, то можна зробити висновок, що гроші не можуть бути предметом притримання. Також залишається відкритим питання щодо можливості притримання нерухомих речей. На сьогодні в літературі немає однозначного підходу до вирішення цього питання. Проти наводяться такі аргументи: реалізація права кредитора на притримання із наступною реалізацією предмета притримання є цивільно-правовою угодою; правочини ж із нерухомістю підлягають обов'язковій державній реєстрації, що суперечить сутності правовідносин, що виникають при реалізації кредитором права на притримання. Зі змісту ст. 182 ЦК України не впливає обов'язковість реєстрації права притримання. Разом з тим навряд чи можна описати право на притримання як речове право на чуже майно, оскільки право притримання як вид забезпечення стимулює боржника до

належного виконання свого обов'язку. Але якщо реєстрація такого права не обов'язкова, то ніщо не заважає реєструвати угоду із нерухомістю [2, с. 196];

3) кредитор зобов'язаний негайно повідомити боржника про притримання речі.

До обов'язків кредитора також належить відповідальність за втрату, зіпсування або пошкодження речі, яку він утримує, якщо втрата, зіпсування або пошкодження відбулися через його провину. Законодавець поклав заборону на користування річчю кредитором, яку він притримує у себе;

4) підставами виникнення права притримання є такі юридичні факти, як:
– невиконання боржником у встановлений строк обов'язку по оплаті цієї речі;

– невиконання боржником обов'язку із відшкодування пов'язаних із річчю витрат та інших збитків;

5) законодавець встановлює обов'язкову письмову форму для правочинів щодо забезпечення виконання зобов'язання. На підставі цього необхідно зазначити, що кредитор повинен письмово попередити боржника про притримання речі, якщо дане право виникає з договору, а не з прямої вказівки закону.

Припиняється притримання у випадку припинення основного зобов'язання, у випадку задоволення вимог кредитора за рахунок речі, яку він утримує та на інших загальних підставах припинення зобов'язань відповідно до глави 50 ЦК України, що не суперечать природі утримання.

Таким чином, завершуючи аналіз інституту притримання, необхідно зробити висновок, що притримання як спосіб забезпечення виконання зобов'язання має свої специфічні ознаки і на даний час існує потреба в уточненні питання щодо виду речей, які можуть бути об'єктом притримання.

Список використаних джерел:

1. Беліков О. Притримання як спосіб забезпечення виконання зобов'язання / О. Беліков // Юридичний журнал. – 2008. – № 2. [Електронне видання] код доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2879>

2. Жила А. С. Притримання як спосіб забезпечення виконання зобов'язань / А. С. Жила // Актуальні проблеми держави і права: зб. наукових праць. – 2008. – Вип. 38. – С. 194–198.

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МИТНИЦІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Гармаш Є. В., Ченцов В. В.

Кабінет міністрів України схвалив запуск реформи з розподілу Державної фіскальної служби, затвердивши, 06 березня 2019 року Положення про податкову та митну служби. Таким чином розпочався новий етап реформування митної та податкової адміністрацій в Україні.

Однак, будь-яка реформа повинна ґрунтуватися на певній концепції або стратегії реформування. Зазначеними положеннями визначаються лише основні завдання, функції Державної податкової служби України та Державної митної служби України, а також закріплюються повноваження голів зазначених служб. Останні напрацювання Уряду щодо реформування митної та податкової сфер обговорювалися у 2018 році, коли Кабінет міністрів схвалив Концептуальні напрями реформування системи органів, що реалізують державну податкову та митну політики (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 №1101-р). Отже, станом на сьогодні, відсутнє сформоване бачення стратегічного розвитку вже окремих служб – податкової та митної, це завдання покладається на нових майбутніх керівників цих відомств.

В нашій роботі ми спробували визначити основні, концептуальні напрями реформування Державної митної служби України. В основу розробки стратегічних напрямів реформування ми заклали наступне:

1. Відповідність принципам теорії управління; 2. Відповідність стандартам Всесвітньої митної організації; 3. Врахування об'єктивних реалій розвитку країни з перехідною економікою; 4. Вибір моделі розвитку митної системи, впровадження Митних прототипів ЄС «Customs blueprints».

Виходячи з цього запропоновано наступні концептуальні напрями розвитку митної служби:

– Адаптація митного законодавства до вимог та стандартів митного законодавства ЄС.

– Сприяння ефективному справлянню митних платежів та податків при переміщенні товарів через кордон.

– Адаптація митних процедур (формальностей) до європейських стандартів, зокрема, проведення оптимізації застосування систематичних, комплексних, гнучких та послідовних процедур митного контролю на основі аналізу ризиків та впровадження системи автоматизації митних формальностей.

– Підвищення інституційної спроможності у сфері правоохоронної діяльності митниці.

– Впровадження принципу Е-митниця для бізнесу.

– Зміна системи управління кадровими ресурсами, провадження принципу добросовісності (запобігання корупції).

– Розбудова (вибір) оптимальної організаційно-управлінської структури за стандартами діяльності митних адміністрацій ЄС.

Реалізація зазначених вище змін, на наш погляд, дозволить наблизитися до виконання умов, визначених митними прототипами, і, таким чином, дозволить наблизити Україну до вступу в Європейський Союз.

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ПРОПОЗИЦІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ТА МИТНОЇ СПРАВИ

Пашко П. В., Пашко Д. В.

Україна знов намагається вдосконалити податкову та митну складові, які є механізмом наповнювання її бюджету.

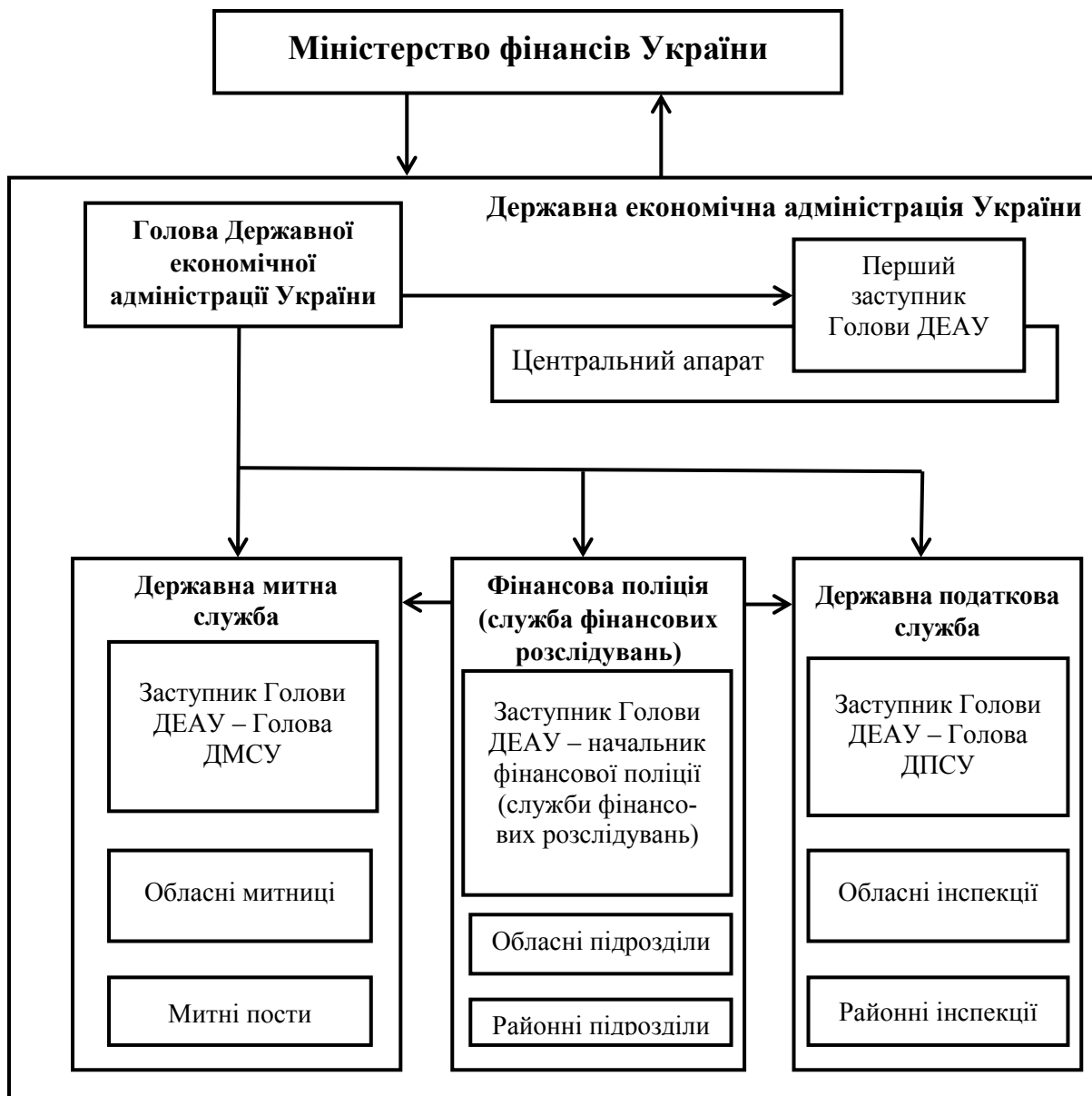
Важливою проблемою є відсутність контролю за рухом товарів усередині країни від моменту ввезення на територію України до моменту їх продажу (відсутність можливості порівняння кількості та вартості товарів, які імпортовано, офіційно й неофіційно вироблено в країні, з вартістю та кількістю товарів, проданих у країні), що призводить до створення схем мінімізації та ухилення від оподаткування.

На державні проблеми формування та реалізації фінансової політики накладено проблеми, пов'язані з формуванням та реалізацією суміжних політик – податкової та митної. Важливими при цьому стали труднощі в керуванні об'єднаною структурою податківців і митників у рамках як Міністерства доходів і зборів, так і Державної фіскальної служби України.

Керування цими структурами – Міністерством доходів і зборів України та Державною фіскальною службою України (далі – ДФСУ) – планувалося, зокрема, як шлях до вдосконалення форм контролю за рухом товарів та коштів з боку держави. З урахуванням різнопланової діяльності двох структур, не завжди пов'язаної з виконанням виключно фіскальної; наявності великої кількості територіальних підрозділів, якими необхідно оперативно керувати та механізми й методи досягнення якими поставлених завдань потрібно своєчасно контролювати. Важливим фактором є недосконалість на сучасному етапі інформаційного контролю за своєчасністю та повнотою виконання підприємствами й громадянами своїх фіскальних обов'язків, що також тягне до великого обсягу контрольних та аудиторських функцій на місцях.

Ці фактори потрібно було враховувати під час формування нових державних інститутів. Але, як показав досвід, об'єднання двох структур в одну без урахування їх особливостей не дало очікуваного ефекту. При тому, що існувала та існує інституційна можливість досягнути нових синергійних ефектів, які поки що залишилися лише в деклараціях.

Із врахуванням Постанови КМУ від 18.12.2018 №1200 «Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України» можлива бути створена і інша структура, наприклад, Державна економічна адміністрація України (за прикладом обласних державних адміністрацій з підпорядкуванням їй окремих юридичних осіб).

Для реалізації схеми пропонується визначення рівнів відповідальності й прав різних структур і, відповідно, їх керівників.

Міністерство фінансів визначає необхідний рівень забезпечення національних інтересів та доводить показники Державній економічній адміністрації України (ДЕАУ). Подає пропозиції Кабінету Міністрів про призначення Голови ДЕАУ. Призначає керівників Державної податкової служби (ДПСУ) та Державної митної служби (ДМСУ), правоохоронної структури фінансових розслідувань (у подальшому, наприклад, фінансової поліції або служби фінансових розслідувань).

ДЕАУ як головний орган:

– формує та доводить стратегічні завдання для податкової та митної служб, фінансової поліції;

– координує діяльність податкової, митної служб та фінансової поліції. У такому разі може бути впорядкований розподіл функцій: ті, що дублюються, можуть бути залишені у ДЕАУ;

– готує подання Міністерству фінансів про призначення керівників податкової та митної служб, начальника фінансової поліції;

– призначає заступників керівників податкової та митної служб, заступників начальника фінансової поліції;

– супроводжує та адмініструє єдину Центральну бази даних;

– установлює єдині обґрунтовані прогностичні показники для податкових та митних органів, формує об'єднані підрозділи статистики, розробляє методики прогностичних оцінювань дохідної частини бюджету на основі інформації єдиної бази даних, готує кадри, розробляє науково обґрунтовані перспективи розвитку тощо;

– контролює роботу підлеглих, організує оперативну роботу антикорупційних підрозділів власної безпеки тощо.

Податкова та митна служба виконують податкову та митну справу. Вони повинні мати визначений державою статус, який дозволяє в рамках єдиної ДЕАУ бути окремою юридичною особою з керівником, який має право мобільності та самостійності в прийнятті рішень, віддаванні наказів, вирішенні кадрових питань, у тому числі щодо керівників відповідних територіальних органів, прийнятті кінцевих рішень з питань податкової чи митної справи. Йому безпосередньо повинні підпорядковуватися відповідні територіальні органи.

Створення як окремої юридичної структури фінансової поліції (або служби фінансових розслідувань на основі податкової міліції й частини підрозділів по організації боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил митної служби) з керівником, який підпорядкований голові ДЕАУ, передбачає надання фінансовій поліції права на:

а) здійснення оперативно-розшукової діяльності;

б) проведення слідчих дій за статтею «контрабанда» та статтями, віднесеними до компетенції податкової міліції;

в) збирання та реалізацію інформації про порушення законодавства під час виконання і податкових, і митних зобов'язань платників податків, під час переміщення товарів через митний кордон України тощо.

Створення фінансової поліції як окремої незалежної структури, виведеної з підпорядкування податковій та митній службам, сприятиме поліпшенню правоохоронних функцій, підвищенню показників її діяльності. Надання такому органу функції контролю за діями податківців та митників буде основою для попередження корупційних дій працівників податкових і митних органів.

Запропонована схема може влаштувати всіх: і МВФ, і податківців, і митників, і підприємства, до яких буде наближене кінцеве прийняття рішень.

У Меморандумі про економічну і фінансову політику України передбачається створення двох окремих юридичних осіб – Податкової служби та Митної служби; перетворення податкової міліції на службу фінансових розслідувань при Міністерстві фінансів; посилення ролі Міністерства фінансів у нагляді за податковою та митною службою шляхом зміцнення його функцій нагляду та контролю; підвищення ефективності вказаних служб; оцінка їх діяльності по КПЕ показникам; поліпшення інформаційних послуг для платників податків; боротьбу з шахрайством та корупцією тощо. Запропонована схема повністю відповідає і духу, і змісту цього документу.

Усі ці завдання краще виконувати спільно, під єдиним стратегічним (Міністерство фінансів) та оперативним (ДЕАУ) керівництвом.

Завдяки створеній Кабміном робочій групі з реформи ДФС та схваленій концепції реформ можна підготувати розумне, виважене рішення.

ДО ПИТАННЯ ПРО РІВНІСТЬ ПРАВ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ПЕРЕТИНУ МИТНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

Прокопенко В. В.

Одним із основоположних принципів Конституції України є рівність всіх людей, громадян у правах. Так, ст. 21 Конституції України передбачається рівність всіх людей у правах. Але деякі норми національного законодавства свідчать про відсутність такої рівності та передбачають привілеї окремим громадянам, які є народними обранцями або займають високе службове положення у країні, зокрема, при перетині митного кордону України.

Статтею 33 Конституції України «кожному ... гарантується свобода пересування, ... право вільно залишати територію України...». Частина 1 ст. 359 МК України містить перелік осіб, ручна поклажа та супроводжуваний багаж яких не підлягає митному огляду, а саме: Президента України, Голови Верховної Ради України, народних депутатів України, Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра України, Голови та суддів Верховного Суду України, Голови та суддів Конституційного Суду України, Міністра закордонних справ України, Генерального прокурора України та членів їхніх сімей, які прямують разом з ними.

Згідно ст. 76 Конституції України конституційний склад Верховної Ради України 450 народних депутатів. Відповідно до ст. 148 Конституції України до складу Конституційного Суду України входять 18 суддів Конституційного Суду. Відповідно до ч. ч.1 та 2 ст. 37 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» до складу Верховного Суду входять судді у кількості не більше двохсот і у складі Верховного Суду діють: Велика Палата Верховного Суду; Касаційний адміністративний суд; Касаційний господарський суд; Касаційний кримінальний суд; Касаційний цивільний суд. 31 липня 2018 року Вища рада правосуддя погодила кількість суддів у Верховному Суді – 196.

Таким чином загальна кількість осіб, ручна поклажа та супроводжуваний багаж яких не підлягає митному огляду складає 670, із яких 6 висо-

копосадовців, а саме Президент України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, Міністр закордонних справ України, Генеральний прокурор України, 450 народних депутатів, 196 суддів Верховного Суду, 18 суддів Конституційного Суду. У випадку переміщення з вищевказаними особами ще і членів їхніх сімей – ця цифра може збільшитися мінімум у два рази.

Складається цікава ситуація, коли право вільно переміщуватись через митний кордон України передбачено для всіх осіб, однак реалізація такого права для визначеної МК України категорії осіб не пов'язано із виконанням митних формальностей щодо митного огляду ручної поклажі, супроводжуваного багажу, що належить ним. Крім того, законодавець звільняє перелічених в ч. 1 ст. 359 МК України осіб від митного огляду незалежно від мети переміщення митного кордону (офіційна, службова, приватна, туризм тощо). Тобто, якщо суддя Верховного Суду або народний депутат виїжджають за межі України на відпочинок разом з родиною/без неї (мета поїздки або приватна, або туризм) – їхня ручна поклажа, супроводжуваний багаж звільняються від митного огляду.

Необхідно звернути увагу на законодавство деяких суміжних країн щодо рівності прав громадян при перетині митного кордону. Так, відповідно до ч. 2 ст. 193 Митного кодексу Республіки Молдова митному огляду не підлягає особистий багаж тільки Президента Республіки Молдова та членів його сім'ї, які прямують разом з ним. У Євразійському економічному союзі (далі – ЄвразЕС), в який входять Республіка Вірменія, Республіка Білорусь, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Російська Федерація перелік осіб, яким надаються привілеї щодо митного огляду особистого багажу також є значним. Однак, згідно ст. 321 МК ЄвразЕС митному огляду не підлягає тільки особистий багаж глав держав-членів та членів їхніх сімей, які прямують разом з ним. Особистий багаж усіх інших високопосадовців вказаних країн (займають практично аналогічні посади, вказані в ч. 1 ст. 359 МК України) при перетині митного кордону не підлягає митному огляду виключно у випадку, коли вказані особи перетинають митний кордон або з офіційним візитом, або у зв'язку з виконанням службових обов'язків або депутатських повноважень. Крім того, митний огляд особистого багажу членів їх сімей проводиться, є виключенням тільки члени сімей президентів держав-членів, повноваження яких закінчилися.

Вважаємо необхідним внести зміни в ч. 1 ст. 359 МК України та викласти її в наступній редакції: «Митному огляду не підлягає ручна поклажа та супроводжуваний багаж Президента України та членів його сім'ї, які прямують разом з ними, Голови Верховної Ради України, народних депутатів України, Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра України, Голови та суддів Верховного Суду України, Голови та суддів Конституційного Суду України, Міністра закордонних справ України, Генерального прокурора України, якщо зазначені особи перетинають митний кордон у зв'язку з виконанням службових обов'язків або депутатських повноважень».

ПРИЙНЯТТЯ ПОПЕРЕДНІХ РІШЕНЬ НА ПОМІЩЕННЯ ТОВАРІВ В ОКРЕМІ МИТНІ РЕЖИМИ

Макаренко А. В.

Відповідно до норм Митного кодексу України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI (далі – МК України), переміщення товарів через митний кордон України здійснюється з обов'язковим поміщенням цих товарів, відповідно до мети їх переміщення у митний режим, яким визначається правовий статус товарів, умови оподаткування та їх використання після митного оформлення.

За результатами аналізу чинного митного законодавства та практики його реалізації, встановлено, що попередні рішення на поміщення товарів в окремі митні режими поширюються на митні режими переробки (митний режим переробка на митній території та митний режим переробка за межами митної території).

У роботі під «попередніми рішеннями» мається на увазі індивідуальний адміністративний акт щодо застосування окремих положень законодавства України з питань державної митної справи, прийнятий органом доходів і зборів за зверненням особи до початку митного оформлення, є обов'язковим для виконання будь-яким органом доходів і зборів, містить юридично значущі відомості щодо товару та діє протягом встановленого строку, якщо факти та умови, на основі яких його було прийнято, залишаються незмінними [1, с. 104].

Визначення митних режимів переробка на митній території, переробка за межами митної території містяться в ч. 1 ст. 147 та ч. 1 ст. 162 МК України відповідно. Із вище наведених дефініцій, на думку В.О. Чуприни, стає зрозумілим, що митні режими переробки, по-перше, мають спільну мету, а саме переміщення товарів через митний кордон з наступною їх переробкою; по-друге, передбачають звільнення від заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності; по-третє, є, так би мовити, проміжними митними режимами, тому що перший можливий за умови наступного заявлення продуктів переробки в режим реекспорту, другий – у режим імпорту [2, с. 100].

Поширення практики прийняття попередніх рішень на поміщення товарів в митні режими переробки на митній території та за межами митної території, відповідно до положень ч. 10 ст. 149 і ч. 10 ст. 165 МК України, здійснено задля забезпечення спрощення поміщення товарів в ці митні режими, уникнення зайвих затримок та процедурних дій, під час переміщення через митний кордон, а також досягнення правової визначеності для суб'єктів ЗЕД та їх популяризації серед суб'єктів, як вітчизняних, так і зарубіжних.

Встановлено, що форма та порядок прийняття попереднього рішення на поміщення товарів в окремі митні режими, передбаченого п. 3 ч. 4 ст. 23 МК України, до цього часу Мінфіном не визначена, що з-поміж іншого унеможливило прийняття попередніх рішень з цього питання.

В сучасній адміністративно-правовій науці загально визнаною вважається позиція, що структура адміністративної процедури складається із стадій, етапів та процедурних дій. Так, на думку Н. Л. Губерської, ці елементи і визначають структуру і послідовність вчинення дій при розгляді та вирішенні конкретних адміністративних справ [3, с. 77]. Обов'язковими елементами при цьому виступають процедурні дії та стадії. В свою чергу етапи стадій виокремлюють, зазвичай, при більш складних та тривалих процедурах.

Аналіз нормативних актів, що регламентують адміністративну процедуру прийняття попереднього рішення на поміщення товарів в окремі митні режими дозволяє виокремити наступну її структуру, що складається зі стадій та окремих процедурних дій:

1. Стадія порушення процедури складається із наступних процедурних дій: 1) заповнення звернення та підготовки документів; 2) подання (направлення) звернення та документів до органу доходів і зборів.

2. Стадія розгляду звернення та поданих документів складається із наступних процедурних дій:

1) реєстрація звернення та поданих документів; 2) розгляд поданих документів на предмет достатності для прийняття попереднього рішення; 3) підготовка відмови у розгляді звернення (є факультативною); 4) підготовка відмови у видачі попереднього рішення (є факультативною).

3. Стадія прийняття попереднього рішення на поміщення товарів в окремі митні режими складається із наступних процедурних дій: 1) оформлення попереднього рішення на поміщення товарів в окремі митні режими; 2) внесення інформації про прийняте попереднє рішення на поміщення товарів в окремі митні режими до ЄАІС; 3) видання (направлення) попереднього рішення на поміщення товарів в окремі митні режими заявнику; 4) оприлюднення інформації про прийняте попереднє рішення на поміщення товарів в окремі митні режими.

За результатами проведеного дослідження було виявлено ряд правових колізій, що мають місце в механізмі правового регулювання адміністративної процедури прийняття попереднього рішення на поміщення товарів в окремі митні режими, шляхи подолання яких будуть окреслені у подальших наукових розвідках.

Список використаних джерел:

1. Макаренко А. В. Попередні рішення в державній митній справі: змістовно-термінологічний пошук. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. № 5. С. 101–105.

2. Чуприна О. В. Правове регулювання митних режимів переробки: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2015. 195 с.

3. Губерская Н. Л. Понятие и структура административной процедуры. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. 2014. Вип. 7. С. 76–82.

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ» ЩОДО СЛУЖБОВОГО СУМІСНИЦТВА

Легеза Є. О.

Відповідно в статті 66 Законі України «Про Національну поліцію» – службове сумісництво поліцейських, зазначене, що поліцейський не може під час проходження служби займатися іншою оплачуваною діяльністю, крім науково-педагогічної, наукової або творчої.

В статті 18 Закону України «Про прокуратуру», зазначене, що перебування на посаді прокурора несумісне з обійманням посади в будь-якому органі державної влади, іншому державному органі, органі місцевого самоврядування та з представницьким мандатом на державних виборних посадах.

Вимоги щодо несумісності не поширюються на участь прокурорів у діяльності виборних органів релігійних та громадських організацій.

Отже, як ми бачимо, законодавець в цій статті є більш радикальним та не залишив право прокуророві займатися науковою, викладацькою або творчою діяльністю, що є порушенням нормам: 1) статті 43 Конституції України: «Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується»; 2) невідповідність до статті 25 Закону України «Про запобігання корупції», а саме передбачена можливість займатися оплачуваною викладацькою, науковою і творчою діяльністю, медичною практикою, інструкторською та суддівською практикою із спорту.

В законах України «Про Національну гвардію України», «Про службу безпеки України» питання суміщення працівників зазначеного органу взагалі не знайшло відображення, як і в Законі України «Про державну службу», що також є неприпустимо.

Прийняття Закону України «Про Національну поліцію», а також заснування 2 вересня 2015 року центрального органу виконавчої влади – Національної поліції – стали першими кроками в масштабній реформі, що мала на меті перетворення міліції з репресивного інструменту влади на сервісну службу для населення України. Одним із перших заходів її досягнення стало утворення патрульної поліції. Згодом, 5 липня 2017 року, Голова Національної поліції повідомив про підписання ним наказу про утворення поліцейської академії – Академії патрульної поліції. Відповідно до положення, Академія є державною установою Національної поліції України, що надає первинну підготовку поліцейських, яких уперше прийнято на службу в патрульну поліцію, а також проводить окрему службову підготовку патрульних поліцейських. У системі Національної поліції України також функціонують дев'ять державних установ, які мають назву «Навчальний центр підготовки поліцейських» [1]. У цих установах здійснюють первинну професійну підготовку та підвищення кваліфікації поліцейських. Таким чином, зазначені центри не належать до закладів вищої освіти зі

специфічними умовами навчання, а отже, науково-педагогічну діяльність тут не здійснюють. Тобто залучати до викладання спеціальних дисциплін поліцейських-практиків на платних засадах цей заклад не може, оскільки поліцейському заборонено здійснювати цю діяльність (відповідно до Закону України «Про Національну поліцію»). Зокрема, її можуть кваліфікувати як правопорушення, пов'язане з корупцією, учинення якого тягне за собою накладення адміністративного стягнення і звільнення з поліції. Причому інших категорій службовців правоохоронної сфери (прокурори, судді, експерти) ця заборона не стосується. З огляду на зазначене, можна констатувати недалекоглядність авторів Закону України «Про Національну поліцію», які штучно обмежили можливість залучення на умовах погодинної чи іншої оплати праці висококваліфікованих фахівців-практиків поліції до навчального процесу поліцейських. Як вірно зазначає Пастух І. Д., питання стосовно того, чому саме викладацьку діяльність для поліцейських замінили на науково-педагогічну, також залишається відкритим.

Проаналізувавши Закон України «Про державну службу» щодо даного питання необхідно констатувати, чомусь законодавець залишив поза увагою висвітлення окремою статтею суміщення державних службовців, що, на наш погляд, є неприпустимим. Саме тому з метою розроблення та прийняття окремої статті в Закон України «Про державну службу» необхідно проаналізувати інші законодавчі акти що регулюють зазначене питання.

Отже, запропоновано доповнити новою статтею 10-1 «Службове сумісництво державних службовців» в Закон України «Про державну службу» таким змістом:

«Державний службовець не може під час проходження служби займатися підприємницькою діяльністю або іншою оплачуваною діяльністю, крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту.

Список використаних джерел:

1. Про національну поліцію: Закону України від 02.07.2015 № 580-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40–41, ст. 379.
2. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. Голос України від 25.10.2014 – № 206.
3. Пастух І. Д. Службове сумісництво поліцейських. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1(15) – С. 283–295.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕДУРНЕ ПРАВО В СИСТЕМІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Шарая А. А.

Аналізуючи сутність поняття «адміністративно-процедурного права», варто визначитись й із його місцем у системі адміністративного права і з'ясувати його приналежність до інститутів адміністративного права, під-

галузей адміністративного права чи взагалі окремої галузі права. Тим більше, що одним із питань сучасної адміністративно-правової науки, яке знаходиться у полі зору запеклої дискусії сучасних вчених-адміністративістів, є саме система адміністративного права (наприклад, роботи Р. С. Мельника, Т. О. Коломоець, В. К. Колпакова та ін.). І. В. Бойко, О. Т. Зима, О. М. Соловйова, досліджуючи адміністративну процедуру саме як інститут адміністративного права, стверджують, що інституту права притаманні загальні риси, як-то: «видова однорідність (хоча це спірно) соціального змісту; відносна нормативна самостійність; стійкість і автономність функціонування (але на іншому рівні, ніж галузь права; інститут є її підсистемою); відособленість від інших інститутів права; специфічність засобів правового регулювання; наявність у своєму змісті загальних положень та єдиних принципів; формування загальних понять у власних межах» [1, с. 141]. Хоча й можна погодитись із тим, що адміністративна процедура є інститутом адміністративного права, проте адміністративно-процедурне право є ширшим за змістом, його предмет відрізняється видовим змістом і має і інші специфічні характеристики, у зв'язку із чим віднесення його до інститутів адміністративного права є недоцільним. Аналіз наявних наукових джерел дає можливість стверджувати, що виокремлення вищезазначеного структурного елемента системи адміністративного права як його підгалузі набуває все більше прихильників. Тому варто підтримати позицію тих вчених-адміністративістів, які вважають адміністративно-процедурне право все-таки *підгалуззю* сучасного адміністративного права та визначають його як «сукупність правових норм, що регламентують порядок прийняття нормативних актів, а також порядок вирішення адміністративних справ суб'єктами публічного адміністрування» [2, с. 24]. Відповідно до положень Юридичної енциклопедії [3], «підгалузь права – це один з елементів системи права, його внутрішньої форми. Підгалузь права є частиною певної галузі права і об'єднує правові норми та інститути, які регулюють суспільні відносини, що мають певне самостійне значення у межах їх відповідного типу. Водночас ці норми та інститути мають стійкий взаємозв'язок з іншими елементами даної галузі права. Наявність підгалузі права зумовлюється: складністю суспільних відносин, що регулюються правом; багатоаспектністю предмета регулювання; наявністю системи однотипних інститутів у межах окремої галузі права; специфікою методів регулювання, які характеризують галузь, та необхідністю ефективної організації структур, елементів права, що становлять його систему» [3].

Так, враховуючи дані положення, слід стверджувати, що адміністративно-процедурному праву притаманні:

– складність суспільних відносин, що регулюються (ці суспільні відносини в цілому, охоплюються адміністративним правом, складаються у публічній сфері, мають зв'язок із забезпеченням публічного інтересу);

– багатоаспектність предмета регулювання (як вже зазначалося, можна виокремити декілька груп відносин у складі предмета правового регулювання – відносини між суб'єктами публічного управління та приватними особами (фізичні та юридичні особи) щодо прийняття обов'язкових рішень; відносини щодо прийняття нормативних актів управління; відносини щодо прийняття індивідуальних актів суб'єктами публічного управління; відносини щодо укладання адміністративних договорів; відносини щодо здійснення інших юридично значимих суб'єктами публічного управління);

– наявність системи однотипових інститутів у межах окремої підгалузі права (це інститут суб'єктів адміністративної процедури, інститут адміністративних послуг, інститут державного нагляду і контролю, інститут державної реєстрації тощо – в межах адміністративного права);

– використання методу правового регулювання, який є характерним для галузі адміністративного права (імперативно-диспозитивний метод, який притаманний адміністративному праву в цілому);

– необхідність ефективної організації структур, елементів права, що становлять його систему (що відбувається наразі через підвищення уваги вчених-адміністративістів щодо визначення сутності, змісту адміністративно-процедурного права, визначенню його місця в системі адміністративного права, активної законопроектної роботи щодо розробки спеціального законодавства в означеній сфері). Наявність таких характеристик у адміністративно-процедурного права, все ж таки, свідчить про його підгалузевий характер для адміністративного права.

Список використаних джерел:

1. Бойко І. В., Зима О. Т., Соловійова О. М. Адміністративна процедура як інститут адміністративного права. *Питання адміністративного права*. Кн.2 / відп. за вип.. Н. Б. Писаренко. Харків : ООО «Оберіг», 2018. С. 140–150.

2. Картузова І. О., Осадчий А. Ю. Адміністративно-процедурне право : навч.-метод. посібник. Одеса : Юридична література, 2008. 288 с.

3. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т.5. URL : http://leksika.com.ua/10510205/legal/pidgaluz_prava

«ЗОВНІШНЯ» ДІЯЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ЯКОЮ МАЄ БУТИ НОРМАТИВНА МОДЕЛЬ В УКРАЇНІ

Коломоєць Т. О.

В умовах адаптації нормативних моделей поведінки публічних службовців в Україні до європейських та міжнародно-правових аналогів для забезпечення ефективності функціонування публічної служби в цілому, всіх її різновидів зокрема, усунення передумов для будь-якого використання ресурсу відповідної служби для реалізації приватних інтересів пуб-

лічних службовців, їх близьких осіб нагальності набуває проблематика унормування так званої «зовнішньої» (будь-якої, яка не є основною діяльністю, пов'язаною із перебуванням на посаді, реалізацією наданих повноважень для реалізації та захисту публічного інтересу) діяльності публічних службовців. Враховуючи те, що задля ефективного здійснення основної діяльності, вони наділяються публічно-владними повноваженнями, що дозволяє їм використовувати весь ресурс публічної служби. І дуже важливо унормувати межі такого використання, усунувши будь-які підстави для конфлікту приватних інтересів публічних службовців, їх близьких осіб та публічного інтересу, для реалізації та захисту якого вони і перебувають на публічній службі. Остання пов'язана із основною діяльністю вищезазначених осіб (особи «служать» публічному інтересу), а відповідно будь-яка інша діяльність, яка безпосередньо не пов'язана із публічною службовою, є «зовнішньою», отже для здійснення її особи не мають права використовувати ресурс публічної служби. Термін «зовнішня діяльність» по відношенню до публічної служби є характерним для законодавства зарубіжних країн (наприклад Іспанія, Франція), в Україні законодавець використав кілька термінів «сумісництво», «інша оплачувана діяльність», зафіксувавши їх визначення у КЗпП України та роз'ясненнях НАЗК відповідно. Незважаючи на розбіжності у використанні термінів, все ж змістовне їх наповнення є однаковим (сумісництво й інша оплачувана діяльність є «зовнішніми» по відношенню до основної діяльності публічних службовців). Важливим є питання – чи можливо взагалі є «зовнішня» діяльність публічних службовців, яка може «відволікати» їх від виконання основної діяльності, негативно тим самим впливати на публічну службу в цілому? На перший погляд, відповідь очевидна – така діяльність має бути заборонена й публічні службовці мають концентрувати свої зусилля лише на основній діяльності. В той же час, в наявності й підстави для формулювання іншої відповіді, оскільки важливою є інтеграція публічної служби й освітньої діяльності (для підготовки, підвищення кваліфікації публічних службовців, обміну досвідом практичної роботи, підготовки оновленого кадрового складу публічної служби тощо), наукової діяльності (для інтеграції теорії і практики задля удосконалення законодавства про публічну службу, практики його застосування, визначення пріоритетів розвитку публічної служби тощо), реалізація конституційних прав публічних службовців як громадян України (культурний розвиток, здоровий спосіб життя тощо). За таких умов заборона «зовнішньої» діяльності публічних службовців «завдає шкоди» самій публічній службі й публічним службовцям. Аналізується питання пошуку оптимальної нормативної моделі врегулювання «зовнішньої» діяльності публічних службовців. Аналіз наявних, в тому числі зарубіжних, різноманітних тематичних джерел дозволяє запропонувати «змішану» нормативну модель регулювання, а саме : а) заборона щодо «зовнішньої» діяльності публічних службовців, пов'язаної із отриманням прибутку (усунувши тим самим будь-яку інтеграцію публічної служби й бізнесової діяльно-

сті), щоправда доцільним вбачається абсолютне визначення дефініцій «діяльності, пов'язаної із отриманням прибутку», без одночасного використання синонімічних дефініцій, уніфікацією цього визначення у положеннях всього національного законодавства; б) дозвіл на «зовнішню» діяльність публічних службовців, із чітким закріпленням у «базовому» антикорупційному та «базовому» службовому законодавчих актах переліку таких видів діяльності та їх абсолютними визначеннями(наприклад, якщо це «викладацька» діяльність, отже саме цей вид має бути закріплений у переліку «дозволених» видів(а не «педагогічна», «освітнянська», «тренінгова» тощо), й у статті, яка закріплює «основні поняття», має бути зафіксоване її абсолютне визначення, яке узгоджується із положенням освітнього (освітнянського) законодавства. Цей перелік має бути мінімальним, об'єктивно зумовленим, абсолютно визначеним(без «тощо» або « та інші види») й без жодних умов для визнання цих видів діяльності в якості дозволених (щодо періодичності здійснення, умов оплати,установи,в якій здійснюється,тощо). Саме «змішана» модель дозволить унормувати засади «зовнішньої» діяльності, публічних службовців, усунувши підстави для будь-якого розсуду у з'ясуванні її співвідношення із основною їх діяльністю, використання розсуду останньої для реалізації публічними службовцями або їх близькими особами своїх приватних інтересів.

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар закону України «Про запобігання корупції» /за заг. ред. Т. О. Коломоець, В. К. Колпаков. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 588с.

2. Штогрін О. Хочу, але не можу. Антикорупційні обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. Юридична Газета. № 10(664). 5 березня 2019 року. С. 31.

3. Kolomoiets T, Kushnir S. Restrictions for public servants on double job holding and positions overlapping with other types of activities : content and preposals for improving legal frameworks. Вісник Запорізького національного університету. 2018. № 4. С. 22–32.

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ МИТНИЦЬ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ТА ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ ПОРУШЕНЬ МИТНИХ ПРАВИЛ

Літинський В. В.

Упродовж 12 місяців 2018 року митницями ДФС виявлено 48,9 тис. порушень митних правил із вартістю предметів правопорушень на суму 3,4 млрд грн. Порівняно з відповідним періодом минулого року кількість складених протоколів про порушення митних правил збільшилась на 51 %, а вартість предметів правопорушення в 2 рази.

У 5,4 тис. справ про порушення митних правил тимчасово вилучено предмети правопорушень на суму 914 млн грн. Сума тимчасово вилучених предметів правопорушень збільшилась на 24 %. Найпоширенішими є випадки незаконного переміщення через митний кордон промислових товарів. За вказаний період за скоєння таких порушень було вилучено товарів на суму 568,6 млн грн. Транспортних засобів вилучено на суму 149,9 млн грн, продовольчих товарів – на 119,3 млн грн, валюти – 76 млн грн.

Одним із ефективних методів протидії митним правопорушенням є співпраця та обмін інформацією з компетентними органами іноземних держав в рамках взаємної адміністративної допомоги, яка забезпечує попередження і виявлення незаконних експортно-імпортних операцій та факти несплати до бюджету обов'язкових митних платежів. За результатами міжнародної взаємодії за 12 місяців 2018 року порушено понад 712 справ про порушення митних правил на суму 686,5 млн грн. Крім того, у ході міжнародної співпраці встановлено несплату понад 21,2 млн грн обов'язкових митних платежів [1].

Системне вивчення зовнішньоекономічних операцій та визначення їх доцільності, контроль маршрутів руху товарів і транспортних засобів, посилення контролю за здійсненням зовнішньоекономічних операцій з окремими високоліквідними товарами на постійній основі здійснюється Державною фіскальною службою України (далі – ДФСУ) [2, с. 66].

Зазначене вище свідчить про те, що ефективна взаємодія правоохоронних і контролюючих органів, зокрема Державної прикордонної служби України (далі – Держприкордонслужба) з митницями Державної фіскальної служби України (далі – митниці ДФС) у разі виявлення ознак порушень митних правил (далі – ПМП), є запорукою результативної роботи на напрямку захисту економічних інтересів держави.

Відповідно до вимог ст. 558 Митного кодексу України (далі – МКУ) органи доходів і зборів при виконанні покладених на них завдань взаємодіють, у тому числі шляхом обміну інформацією, з правоохоронними органами в порядку, встановленому законодавством. У разі виявлення під час здійснення митного контролю та інших заходів, що здійснюються органами доходів і зборів відповідно до цього Кодексу та інших актів законодавства України, ознак правопорушень, розслідування яких не належить до повноважень органів доходів і зборів, органи доходів і зборів зобов'язані письмово повідомляти про це відповідні правоохоронні органи. Правоохоронні органи зобов'язані письмово повідомляти органи доходів і зборів про виявлені ними порушення митних правил або контрабанду. Органи доходів і зборів зобов'язані передавати Державній прикордонній службі України та органам Національної поліції інформацію щодо транспортних засобів та осіб, стосовно яких органами доходів і зборів виявлено порушення строків тимчасового ввезення транспортних засобів та/або строків переміщення транспортних засобів у митному режимі транзиту, якщо особи, які притягуються до адмініст-

ративної відповідальності за порушення митних правил, не були присутні при складенні протоколу про порушення митних правил [3].

З метою врегулювання порядку взаємодії органів (підрозділів) охорони державного кордону під час здійснення оперативно-службової діяльності з митницями та контролюючими органами, Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством фінансів України 18 жовтня 2018 року видано наказ № 849/828 «Про затвердження Порядку взаємодії органів Державної прикордонної служби України та Державної фіскальної служби України під час виявлення ознак порушень митних правил, а також виявлення майна, яке не має власника або власник якого невідомий». Порядок визначає механізм організації взаємодії органів (підрозділів) охорони державного кордону Державної прикордонної служби України (далі – Держприкордонслужба) з митницями Державної фіскальної служби України (далі – митниці ДФС) у разі виявлення ознак порушень митних правил, а також із головними управліннями Державної фіскальної служби України в областях, місті Києві (далі – ГУ ДФС) у разі виявлення майна, яке не має власника або власник якого невідомий [4].

Враховуючи вказане, можна констатувати, що митниці ДФС при виконанні покладених на них завдань взаємодіють з правоохоронними органами. Під час виявлення ознак порушень митних правил, а також виявлення майна, яке не має власника або власник якого невідомий митниці ДФС взаємодіють з підрозділами охорони державного кордону Державної прикордонної служби України.

Як ми наголошували в попередніх публікаціях: «Для розв’язання проблеми недекларування товарів, транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, ДФСУ доцільно організувати оперативний обмін інформацією з Державною прикордонною службою України та митними адміністраціями іноземних країн» [5, 51].

Список використаних джерел:

1. Інформація щодо стану боротьби з митними правопорушеннями упродовж 2018 року Державної фіскальної служби України. Київ, 2019. URL : <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/365795.html> (дата звернення: 05.04.2019).

2. Ліпінський В. В. Щодо деяких питань судового розгляду справ про порушення митних правил, заведених за ознаками статті 472 Митного кодексу України. *Правова позиція*. 2018. № 2 (21). С. 66–73.

3. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI / Верховна Рада України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 05.04.2019).

4. Про затвердження Порядку взаємодії органів Державної прикордонної служби України та Державної фіскальної служби України під час виявлення ознак порушень митних правил, а також виявлення майна, яке

не має власника або власник якого невідомий: наказ Міністерства внутрішніх справ України та Міністерством фінансів України від 18 жовтня 2018 р. № № 849/828 / Міністерство внутрішніх справ України та Міністерство фінансів України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1290-18> (дата звернення: 05.04.2019).

5. Ліпінський В. В. Проблемні питання кваліфікації протиправних дій, спрямованих на недекларування товарів, транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України. *Правова позиція*. 2017. № 1 (18). С. 43–52.

ЗМАГАЛЬНІСТЬ У ПРОЦЕСІ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ ПРО КОРИГУВАННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Коган Р. В.

В умовах глобалізації, швидкого обміну та обробки інформації, міжнародна співпраця, накопичення баз даних, впровадження програмного забезпечення, яке дає змогу автоматизувати безліч митних процесів, всі ці ресурси дають митниці змогу об'єктивно визначати митну вартість товарів, що переміщуються через митний кордон України, у випадках передбачених законодавством.

Визначення митної вартості товарів, які ввозяться в Україну відповідно до митного режиму імпорту, здійснюється за методами визначені Митним кодексом України, зокрема, за основним методом – за ціною договору (контракту) щодо товарів, які імпортуються (вартість операції).

Проте, через досить об'єктивні обставини трапляються ситуації, коли декларантом заявляється така митна вартість товару для ввезення в Україну, яка об'єктивно не відповідає дійсності, або декларантом подані документи, на підставі яких неможливо визначити усі складові митної вартості, що призводить прийняття органом доходів і зборів рішення про коригування митної вартості.

В залежності від обставин визначених Митним кодексом України, коригування здійснюється за другорядними методами, які перелічені у статті 57 Митного кодексу України, зокрема: за ціною договору щодо ідентичних товарів, за ціною договору щодо подібних (аналогічних) товарів, на основі віднімання вартості, на основі додавання вартості (обчислена вартість) та останній – резервний метод. Використання кожного методу здійснюється поступово, один за одним, лише у разі, якщо митна вартість товарів не може бути визначена шляхом застосування попереднього методу.

В свою чергу, приймаючи рішення про коригування митної вартості, суб'єкт владних повноважень має виходити з тієї позиції, що усі документально оформлені відомості, які будуть покладені в основу рішення органу доходів і зборів, будуть єдиним джерелом доказування правомірності такого рішення, у випадку його оскарження декларантом.

Але, повертаючись до другорядних методів визначення митної вартості товару, слід зазначити, що використання кожного наступного методу виключає можливість використання відомостей та інформації, які передбачені для кожного попереднього незастосованого методу. В свою чергу, Митним кодексом України та підзаконними нормативно-правовими актами, які встановлюють форму та регулюють порядок складання рішення про коригування митної вартості, передбачений обов'язок органу доходів і зборів зазначити підстави, через які не було використано другорядний метод.

Наприклад, при використанні останнього – резервного методу, в рішенні про коригування митної вартості, зазвичай фіксується наступна інформація: “Метод 1 не застосований – відповідно до вимог статті 58 Митного Кодексу України, Метод 2 не був використаний у зв'язку з відсутністю в органу доходів і зборів декларанта цінової інформації на подібні (аналогічні) товари. Методи 4 та 5 не використані через відсутність основи для віднімання (додавання) вартості.” Таким чином, орган доходів і зборів у своєму рішенні документально закріплює той факт, що на момент складання рішення про коригування митної вартості, в нього відсутні відомості, які необхідні для використання другорядного методу.

Як і будь-яке інше рішення суб'єкта владних повноважень особа має право оскаржити таке рішення в судовому порядку. Оскарження такого рішення суб'єкта владних повноважень як органу доходів і зборів регулюються Кодексом адміністративного судочинства, який закріплює, що розгляд і вирішення справ здійснюються на засадах змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. Проте, дана свобода сторін, в тому числі, у випадку оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, обмежена процесуальним законом.

В умовах глобалізації та швидкого пошуку інформації, сторонами по справі з оскарження рішення про коригування митної вартості може бути знайдена інформація щодо публічної пропозиції придбати товар, каталоги виробника товару, який схожий або ідентичний за усіма характеристиками, в тому числі за ціною, на товар, який намагався провезти декларант на митну територію України. Однак, така інформація як і оновлення баз даних органу доходів і зборів щодо характеристик та цін на товар, не можуть бути використані як доказ з боку суб'єкта владних повноважень під час оскарження його рішення про коригування митної вартості в судовому порядку.

Статтею 77 Кодексу адміністративного судочинства передбачено, що в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача.

У таких справах суб'єкт владних повноважень не може посилається на докази, які не були покладені в основу оскаржуваного рішення, за винятком випадків, коли він доведе, що ним було вжито всіх можливих заходів для їх отримання до прийняття оскаржуваного рішення, але вони не були отримані з незалежних від нього причин.

Тобто, якщо органу доходів і зборів стануть відомі відомості, які б могли бути використані для коригування митної вартості за іншим методом, який не був використаний, або така інформація підтверджує правильність застосування методу коригування, то такі відомості не можуть бути використані при доведенні правомірності такого рішення. Аналогічно, дане правило стосується відомостей, які були відомі органу доходів і зборів, але не були використані при прийнятті рішення про коригування митної вартості.

В свою чергу, декларанта процесуальний закон не обмежує в наданні суду нових доказів на підтвердження своєї правової позиції.

Таким чином, можна зробити висновок, що невикористання органом доходів і зборів усіх своїх ресурсів при прийнятті рішення про коригування митної вартості, призводить до дисбалансу сторін у можливості доводити свою позицію у суді на користь декларанта.

АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА: АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ НОВОГО ЗАКОНОПРОЕКТУ

Гутченко К. А.

28.12.2018 року до Верховної Ради України було подано законопроект «Про адміністративну процедуру» (далі – Законопроект). Даний Законопроект аналогічно проекту Адміністративно-процедурного кодексу, у п. 5 ч. 1 ст. 2 визначає: «Адміністративна процедура – визначений законодавством порядок здійснення адміністративного провадження», згідно п. 4 ч. 1 ст. 2 визначає, що: «Адміністративне провадження – сукупність процедурних дій, послідовно вчинених адміністративним органом, і прийнятих процедурних рішень з розгляду та вирішення адміністративної справи, що завершується прийняттям і, в необхідних випадках, виконанням прийнятого адміністративного акта».

Таким чином, вже тут, з перших статей Законопроекту утворюється замкнене алогічне коло, де «адміністративна процедура – ...порядок адміністративного провадження...», а «адміністративне провадження – це сукупність процедурних дій...».

Проаналізувавши положення нового Законопроекту та діючого законодавства можна зробити висновок, що, фактично, перший дублює норми другого. Так зокрема, Розділ II Законопроекту дублює положення Кодексу адміністративного судочинства України (далі- КАС України). Наприклад, питання, щодо складу учасників процесу, права та обов'язки сторін, відводи, порядок та їх підстави визначені в КАС України. Якщо законодавець у Законопроекті має на меті трактувати порядок розгляду питань віднесених до компетенції окремих адміністративних органів, дані питання мають регулюватись внутрішніми Положеннями та іншими підзаконними нормативно-правовими актами, які фактично будуть відповідати положенням Конституції, згідно ст. 8 Принцип верховенства права. Всі інші питання, щодо розгляду звернень та скарг - вже регулюються Законом України «Про зве-

рення громадян». Розділ IV Законопроекту регулює порядок подання заяв та їх розгляд, проте всі ці моменти пов'язані з формою, змістом заяви, порядок її подання та підстави для відмова у її прийнятті, регулюється законом України «Про звернення громадян». Тому, Законопроект так само дублює ці положення.

Розділ V «Адміністративний акт» є дійсно важливим елементом для закріплення у новому Законопроекті. Але, як було доречно підмічено професором Ю. Д. Кунєвим, адміністративний акт штучно звужено до визначення “адміністративний акт-рішення індивідуальної дії, прийняте адміністративним органом, спрямоване на набуття, зміну чи припинення прав та виконання обов'язків фізичною/юридичною особою (особами)”. Тим самим професор називає дане визначення альтернативним у ряду вже наявних (як розтлумачених, так і не розтлумачених), таких як «акти місцевих державних адміністрацій індивідуальної дії» (Закон України «Про місцеві державні адміністрації»), «податкове повідомлення-рішення» (Податковий кодекс України), «рішення» (Митний кодекс України), «рішення суб'єкта владних повноважень» (КАС України).

Висновки: новий Закон фактично дублює статті КАС України, Закону України «Про звернення громадян». Тому перш ніж закріплювати на законодавчому рівні будь-який термін та положення щодо нього, необхідно зрозуміти його сутність та етимологію, проаналізувати визначення та практику у країнах, які роками успішно реалізують та розвивають поняття «адміністративна процедура».

Список використаних джерел:

1. Проект Закону України «Про адміністративну процедуру» : картка законопроекту // Офіційний веб-сайт ВР. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65307.
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2005. – № 35-36, № 37. – Ст. 446.
3. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України.
4. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.
5. Кунєв Ю. Д. Адміністративна процедура: загальна проблематизація праворозуміння та правозастосування / Ю. Д. Кунєв, Л. Р. Баязітов // Вісник Академії митної служби України. Серія : Право. – 2015. – № 2. – С. 79–93. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2015_2_14

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ МИТНИХ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Хрідочкін А. В.

Відповідно до ст. 403 Митного кодексу України (далі – МК України) при здійсненні контролю над переміщенням через митний кордон України товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності, митні органи взаємодіють з іншими державними органами, уповноваженими у сфері охорони прав інтелектуальної власності, у порядку, визначеному законодавством України. Для реалізації даної норми варто розробити організаційно-правовий механізм взаємодії митних органів з іншими органами державної влади у сфері охорони інтелектуальної власності. При цьому організаційно-правова складова механізму взаємодії митних органів з іншими органами державної влади у сфері охорони інтелектуальної власності може бути представлена у формі митних правовідносин зі сприяння та охорони прав інтелектуальної власності.

Відносини між митними органами Державної фіскальної служби та іншими органами державної влади у сфері охорони інтелектуальної власності є правовими відносинами. Відповідно, суб'єкти цих правовідносин виступають носіями суб'єктивних прав і обов'язків. У той же час такі відносини є митними правовідносинами, оскільки їх правове регулювання здійснює МК України. Даному виду митних правовідносин, з одного боку, властива типова структура (їх складовими елементами є суб'єкти, об'єкти, зміст та юридичний факт), а з іншого, їм притаманні певні особливості, що пов'язані з випадками їх віднесення науковцями як до митних правовідносин, так і до правовідносин у сфері інтелектуальної власності. Справа в тому, що в Україні створено розгалужену сучасну нормативну базу з питань правової охорони інтелектуальної власності, положення якої узгоджуються із загальновизнаними на міжнародному рівні підходами до забезпечення такої охорони, зокрема з підходами, визначеними в міжнародних договорах, які адмініструє Всесвітня організація інтелектуальної власності, а також з вимогами Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності Світової організації торгівлі. Тому обидва варіанти мають право на існування.

Особливістю таких правовідносин є також їх суб'єктний склад. Суб'єктами митно-правових відносин, що виникають під час здійснення контролю за переміщенням через митний кордон України товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності є, з одного боку, митні органи (центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – єдиний внесок), державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного

внеску; митниця є митним органом, який у зоні своєї діяльності забезпечує виконання завдань, покладених на органи доходів і зборів; митний пост). З іншого боку суб'єктами митно-правових відносин можуть виступати державні органи, установи та структури, що наділені прямими і непрямими функціями та відповідальністю в сфері інтелектуальної власності: органи виконавчої влади (Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство культури України, Державне агентство України з питань кіно, Міністерство екології та природних ресурсів України, Фонд державного майна України), державні органи зі спеціальним статусом (Рада національної безпеки і оборони України, Генеральна прокуратура України, Служба безпеки України, Антимонопольний комітет України) та органи судової влади (Верховний Суд України, Вищий суд з питань інтелектуальної власності). Крім перерахованих, суб'єктами правовідносин у взаємодії митних органів з іншими органами державної влади у сфері охорони інтелектуальної власності є Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України.

Таким чином, для правовідносин взаємодії митних органів з органами державної влади (без участі парламенту та уряду) характерним є диспозитивний метод правового регулювання. Це правовідносини вільного волевиявлення та рівності сторін. Якщо необхідно звернутись до вищого органу із зазначеного вище списку органів державної влади, то митниці, наприклад, доводиться звертатися з клопотанням про необхідність такого звернення до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику. Той, у свою чергу, вже вступає у відповідні правовідносини з рівним за статусом суб'єктом. Але, крім перерахованих суб'єктів, варто пам'ятати про наявність внутрішньовідомчих адміністративних відносин між підлеглими та керівниками митних органів, відносини між ієрархічно нижчими та вищими структурними підрозділами цього відомства та ін. Характерними для цих відносин є наявність влади та підпорядкування, владна нерівність учасників цих правовідносин. Відносини всередині системи між службами і підрозділами різних органів, між ними і вищими посадовими особами, а також по лінії «начальник-підлеглий» у службі підрозділів є внутрішніми правовідносинами.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/4495-17>
2. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15 квітня 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/981_018
3. Запобігання митним правопорушенням: охорона і захист прав інтелектуальної власності на митному кордоні України : монографія ; за заг. ред. Пашка П. В. Ірпінь-Хмельницький : ФОП Стрихар А. М., 2017. 323 с.

КЛАСИФІКАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ГАРАНТІЙ ПРАВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Санжара О. О.

Нормативно-правові гарантії прав місцевого самоврядування включають сукупність правових норм, за допомогою яких забезпечується реалізація, порядок охорони та захисту прав місцевого самоврядування, тобто це є об'єктивним правом територіальної громади вирішувати питання місцевого значення визначені Конституцією та законами України. Нормативно-правові гарантії охоплюють усі правові акти, що забезпечують здійснення та охорону прав місцевого самоврядування, а також сприяють реалізації і усуненню порушень специфічними правовими засобами.

Першочергового значення вони набувають при практичній реалізації суб'єктивних прав громадян – членів територіальної громади, тобто нормативно-правові гарантії – це передбачені законом спеціальні засоби практичного забезпечення прав місцевого самоврядування. Саме вони найбільшою мірою складають механізм реалізації, захисту і охорони цих прав.

Таким, чином, на нашу думку, нормативно-правові гарантії прав місцевого самоврядування можна визначити як сукупність встановлених правовими нормами специфічних правових способів і засобів, за допомогою яких забезпечується реалізація, охорона і захист прав місцевого самоврядування, а також встановлення чи поновлення порушених прав.

Формування критеріїв класифікації нормативно-правових гарантій прав місцевого самоврядування надасть змогу скласти найбільш узагальнене уявлення про їх систему та ґрунтовно проаналізувати окремі види. Отже, узагальнюючи існуючі точки зору на означену проблему пропонуємо класифікувати нормативно-правові гарантії прав місцевого самоврядування за наступними критеріями.

1. Нормативно-правові гарантії прав місцевого самоврядування полягають у нормотворчості органів державної влади та місцевого самоврядування, які за суб'єктами нормотворчості слід поділяти на:

– нормотворчі гарантії органів державної влади, які полягають у створенні органами законодавчої та виконавчої влади нормативно закріплених правил поведінки, які регулюють організацію і діяльність органів місцевого самоврядування.

– нормотворчі гарантії органів місцевого самоврядування, які полягають у процесі створення чи санкціонування загальнообов'язкових правил поведінки (норм), що регулюють поведінку учасників місцевого самоврядування.

2. З позиції правового статусу місцевого самоврядування, гарантії вважаємо необхідним поділяти на:

– загальні, серед яких зокрема можна виокремити: норми-принципи (гарантії прав місцевого самоврядування можна визначити як незаперечні вимоги загального характеру, керівні засади (ідеї), що прямо закріплені в Конституції, законах, підзаконних нормативно-правових актах, регіональних (локальних) актах муніципальних утворень, які обумовлюються об'єктивними закономірностями розвитку місцевого самоврядування в

Україні та визначають зміст й спрямованість державної політики і державно-правового регулювання з метою забезпечення прав місцевого самоврядування в Україні); норми-обов'язки (визначені в чинному законодавстві України, санкціоновані державою або українським народом, загальнообов'язкові міри належної, необхідної поведінки держави, органів державної влади, членів територіальної громади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб спрямовані на виконання і дотримання норм права з метою забезпечення прав місцевого самоврядування в Україні.).

– спеціальні, серед яких зокрема можна виокремити: юридичні нормативно-правові гарантії (умови, способи і засоби, визначені у нормах права і за допомогою яких, забезпечується реалізація, охорона і захист прав місцевого самоврядування в Україні); інституційні нормативно-правові гарантії (система спеціально створених державних і недержавних органів та установ, основною метою яких є забезпечення реалізації суб'єктивних прав місцевого самоврядування та виконання нормативних обов'язків); факультативно-векторні гарантії, які полягають у розвитку системи умов, засобів і способів, визначених у програмних документах локального (регіонального) спрямування, які сприятимуть забезпеченню прав місцевого самоврядування в сфері соціально-економічного розвитку окремо взятого регіону.

3. Нормативно-правові гарантії прав місцевого самоврядування за способом викладення в нормативно-правових актах варто поділяти на:

– прості – це система умов, засобів і способів що закріплюються в правових нормах і забезпечують охорону і захист прав місцевого самоврядування чітко визначеного виду;

– складні гарантії окрім захисту прав місцевого самоврядування забезпечують і захист соціальної організації в цілому;

– змішані – здійснюють охорону і захист одночасно і соціальних економічних, політичних та інших прав місцевого самоврядування.

4. За терміном дії нормативно-правові гарантії можна поділити на:

– постійні, тобто не обмежені терміном дії (гарантії прав місцевого самоврядування закріплені в Конституції, закони, статут територіальної громади);

– тимчасові, тобто такі, які приймають на певний визначений в нормативному акті час (гарантії прав місцевого самоврядування, що реалізуються в програмах соціально-економічного розвитку певних територій).

5. Залежно від характеру правових норм:

– матеріальні – це загальнообов'язкові умови, способи і засоби, передбачені чинним законодавством, забезпечення охорони і захисту прав місцевого самоврядування.

– процесуальні – це передбачена законом система умов, засобів і способів організаційно-процедурного характеру, які регламентують порядок, форми і методи реалізації прав місцевого самоврядування.

Підсумовуючи зазначимо, що усі наведені вище класифікації гарантій є певною мірою умовними, і ця умовність полягає в тому, що між нормативно-правовими гарантіями прав місцевого самоврядування не існує чітко окреслених меж, адже усі вони є взаємопов'язаними.

МИТНІ ПРОЦЕДУРИ – ТОЧКА ОПОРИ ДЛЯ РОЗВИТКУ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Кунєв Ю. Д.

За результатами дослідження сутності та змісту поняття «митна процедура» [1] було сформовано ряд висновків. У міжнародному правовому полі сутність поняття «митна процедура» не визначено. Зміст же цього поняття встановлено директивним методом – групуванням певних норм в окремій сукупності та спорідненням цих сукупностей спільною назвою «митна процедура». Прийом тлумачення цього поняття використано в Глосарії митних термінів ВМО [2] – через подання найширших граничних ознак: статус товарів «під митним контролем»; потреба залучення митниці та одночасна конкретизація поняття за допомогою прикладів (з Кіотської конвенції) – тільки підтверджує цей висновок.

На наш погляд, досить переконливою ілюстрацією такого обережного підходу з боку ВМО може стати коментар іншої міжнародної організації – Комісії ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) – щодо підходів до розроблення Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу (1980) [3]: «4. Особливу увагу розробники Конвенції приділили тому, щоб не допустити використання правових концепцій, які характерні тільки для певної правової традиції й часто підкріплюються цілим рядом широко відомих прецедентів і відповідною літературою, але їх важко застосувати в інших правових системах. Такий підхід до роботи над текстом обумовлений бажанням забезпечити узгодження за допомогою Конвенції матеріального права якомога більшої кількості держав незалежно від їхньої правової традиції.

Прикладом такого підходу є ст. 79 Конвенції, в тексті якої не згадуються типові для різних національних систем терміни: «труднощі», «форс-мажорні обставини» або «непереборна сила», а замість цього перераховуються ті обставини, що можуть виправдати невиконання зобов'язань. Про відмову від використання складних правових понять, які на національному рівні часто тлумачать неоднозначно, і про прагнення розкласти їх на складові компоненти свідчить заміна терміна «поставка товару» низкою положень, пов'язаних з виконанням зобов'язань і перебільшенням ризику»[4, с. IX].

Наведена послідовність змін у міжнародному праві, крім іншого, дає можливість побачити шляхи його розвитку щодо пошуку опори для здійснення уніфікації національних практик до міжнародних стандартів. Зокрема, простежується прецедентний підхід до пошуку такої точки опори:

– «митні формальності» (Міжнародна конвенція про спрощення митних формальностей, 1924);

– «митна система», «митне законодавство», «митні техніки» (Конвенція про створення Ради митного співробітництва, 1950);

– «митна процедура» (Кіотська конвенція 1973, 1999 рр.).

За кожним напрямком пошуку простежується «горизонтальний» цикл діяльності, що включає дослідження, нормотворення, впровадження у практику та аналіз правозастосовної практики. Щодо рівнів організації ми-

тної діяльності [5] можна спостерігати генезу такого пошуку, що в кінцевому результаті призвів до визнання митної процедури точкою біфуркації для розвитку та уніфікації митних практик багатьох країн:

- «митні формальності» – оперативний рівень;
- «митна система», «митне законодавство», «митні техніки» – стратегічний;
- «митна процедура» – тактичний.

На даний історичний момент найбільш дійовим визнано підхід, за яким основним результатом реалізації договірними державами положень Кіотської конвенції є закріплення правового режиму, за якого *спрощуються митні формальності у межах кожної держави та гармонізуються митні процедури в сукупності договірних держав*.

На основі проведеного порівняльного дослідження поняття «митна процедура» здійснено реконструкцію його сутності та змісту таким чином.

Митна процедура – унормована та уніфікована (за ознакою споріднення характеру обтяжень, що допускається залишити після «випуску») сукупність умов і вимог процесу звільнення суб'єктивного права від усіх або частини обтяжень, обумовлених наявністю певних юридичних обов'язків.

Внутрішнім змістом митної процедури є: (1) вчинення митною службою й особами, яких це стосується митних формальностей – перетворення на юридичні факти певного, охопленого областю процедури, набору фактових передумов (нормативно передбачених майбутніх фактів, обставин і подій); (2) виконання сторонами фактового складу умов; (3) вчинення дій з формування доказової бази передбаченого для точки виходу рішення (вивчення, перевірка, оцінка тощо: фактів, обставин та подій).

У Модернізованому митному кодексі ЄС (2008 р.) [6] зазначені наміри було втілено у правові норми. Згідно зі ст. 4 «Визначення» цього кодексу митна процедура представлена тільки трьома різновидами: «12. «Митна процедура» означає будь-яку з (таких процедур), до яких товари можуть бути поміщені відповідно до цього Кодексу: (а) випуск для вільного обігу; (б) спеціальні процедури; (с) експорт».

Митну процедуру запропоновано вважати основним опорним поняттям для розвитку митного законодавства України. На даний історичний момент найбільш дійовим визнано підхід, за яким основним результатом реалізації договірними державами положень Кіотської конвенції є закріплення правового режиму, за котрого *спрощуються митні формальності – у межах кожної держави, та гармонізуються митні процедури – в сукупності договірних держав*.

Список використаних джерел:

1. Кунев Ю. Д. Визначення сутності та змісту основних митно-правових понять: «митна процедура» / Ю. Д. Кунев, Л. Р. Баязітов // Вісник Академії митної служби України. Серія : «Право». – 2014. – № 2. – С. 7–21.
2. Glossary of international Customs terms (2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wcoomdpublishations.org/downloadable-publications.html>
3. Конвенция Организации Объединенных Наций о договорах международной купли-продажи товаров (Вена, 1980 год) [Электронный ре-

супр]. – Режим доступа : http://www.uncitral.org/uncitral/ru/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG.html

4. Сборник ЮНСИТРАЛ по прецедентному праву, касающемуся Конвенции Организации Объединенных Наций о международной купле-продаже товаров, 2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.uncitral.org/uncitral/ru/case_law/digests/cisg.html

5. Кунев Ю. Д. Визначення сутності та змісту основного митно-правового поняття «митна політика» / Ю. Д. Кунев, Л. Р. Баязітов // Вісник Академії митної служби України. Серія : «Право». – 2013. – № 2. – С. 7–18.

6. Community Customs Code (Modernised Customs Code) // Regulation (EC) No. 450/2008 of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 laying down the Community Customs Code (Modernised Customs Code) [Official Journal L 145 of 04.06.2008] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/customs/do0001_en.htm

ПЕРЕГЛЯД ОБСЯГУ СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ЯК СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ

Приймаченко Д. В.

Ефективним заходом зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів, передбаченим ст. 29 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII (далі – Закон України) є перегляд обсягу службових повноважень (ст. 32). Сутність цього заходу полягає у тому, що врегулювання конфлікту інтересів здійснюється шляхом усунення посадової особи від прийняття рішення, чи участі в прийнятті рішення, або вчинення дій в умовах конфлікту інтересів. Цей спосіб використовується за умови можливості залучення до прийняття такого рішення або вчинення відповідних дій інших посадових осіб.

Чинним законодавством не визначено легальне поняття «повноваження» ні, тим більше «службові повноваження». Разом з тим, з урахуванням підходів, що вже сформувались в сучасній теорії права, під повноваженнями пропонуємо мати на увазі сукупність правообов'язків, спеціальних прав та обов'язків посадових осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для безпосередньої реалізації покладених на них завдань. В чинному законодавстві використовуються такі поняття як «владні повноваження», «представницькі повноваження», «делеговані повноваження», «дискреційні повноваження» тощо. Вважаємо, що з огляду на зміст коментованої статті усі вони охоплюються поняттям «службові повноваження». Характер та обсяг повноважень конкретних посадових осіб, а також порядок їх реалізації залежить від їх місця в ієрархічній структурі відповідних органів публічної влади. Основними формами реалізації повноважень є здійснення організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських дій, які є обов'язковим для виконання тими, кому вони адресовані.

Коло службових повноважень особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи визначається відповідно, Законами України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», іншими законодавчими актами. Крім того, обсяг службових повноважень визначається в інших нормативно-правових актах, наприклад: статутах, положеннях, інструкціях, наказах, правилах тощо, а також індивідуальних актах. Наприклад, повноваження начальника митниці визначені митним законодавством (Митним кодексом України, іншими нормативними актами, що діють у цій сфері), а також положенням про митницю, затвердженим наказом ДФС України. Повноваження начальника управління організації митного контролю та оформлення, визначені митним законодавством, положенням про управління, затвердженим наказом митниці, а також відповідною посадовою інструкцією.

Разом з тим, при застосуванні приписів коментованої статті варто враховувати, індивідуальні акти (посадові інструкції) визначають лише безпосередні повноваження конкретної посадової особи, в той час, як законом або іншим нормативно-правовим актом може додатково визначатися коло як безпосередніх, так і загальнослужбових повноважень, які повинні братися до уваги при розгляді питання про наявність чи відсутність конфлікту інтересів.

Перегляд обсягу службових повноважень особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи, здійснюється:

а) за рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації або відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа (безпосередній керівник);

б) при наявності реального чи потенційного конфлікту інтересів;

в) якщо конфлікт інтересів у її діяльності має постійний характер та пов'язаний з конкретним повноваженням особи;

г) за можливості продовження належного виконання нею службових завдань у разі такого перегляду;

д) за можливості наділення відповідними повноваженнями іншої посадової особи.

Алгоритм дій безпосереднього керівника особи або керівника органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади керівника у зв'язку із виникненням у підлеглої особи конфлікту інтересів визначено ст. 28 Закону України.

Про рішення щодо застосування такого заходу зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів як перегляд обсягу службових повноважень повідомляється посадовій особі, її безпосередньому керівнику не пізніше наступного робочого дня з моменту його видання.

Застосування коментованого заходу зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів повинно **проводитись оперативно**. Неприпустимо допустити

зволікання із переглядом обсягу службових повноважень особи, адже це може перешкодити своєчасності забезпечення прав та законних інтересів фізичних чи юридичних осіб, а також породити у них підозру в недобросовісності та упередженості з боку керівника органу, підприємства, установи, організації або відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа.

При вирішенні питання про застосування коментованого заходу, окрім вже вказаних обов'язкових умов, важливо враховувати, що у випадках, коли перегляд обсягу повноважень, призводитиме до фактичного переведення чи переміщення особи на нижчу посаду або спричиняє істотні зміни умов праці, застосування цього заходу є недопустимим. В такому випадку, необхідно обирати інший захід врегулювання конфлікту інтересів.

Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів та невжиття заходів щодо протидії корупції належать до адміністративних правопорушень пов'язаних з корупцією. Відповідальність за вчинення цих правопорушень передбачена КУпАП.

АЛЬТЕРНАТИВНІ ЗАСОБИ ВИРІШЕННЯ ПОДАТКОВИХ СПОРІВ

Логвин А. В.

Правові спори є невід'ємною частиною життя суспільства. Податкові відносини без сумніву є сферою потенційних спорів. Пошук альтернативних та дієвих процедур вирішення таких спорів є важливим питанням. Альтернативні засоби вирішення спорів широко застосовуються у всьому світі, в тому числі в Європейському Союзі (далі – ЄС) [1] [2].

Підписання між Україною та ЄС Угоди про асоціацію змушує Україну до розвитку питання про застосування альтернативних засобів вирішення спорів (зокрема, медіації, розглядається як добровільне волевиявлення сторін залучити незалежну сторону з метою самостійного вирішення виниклого спору, під час якого медіатор зберігає власну неупередженість і конфіденційність інформації) в юридичній практиці. Впровадження альтернативних процедур вирішення спорів, в тому числі медіації, в Україні включено до Плану дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку в методології рейтингу «Ведення бізнесу» [3].

Прийняття у листопаді 2016 р. Верховною Радою України за основу законопроекту Про медіацію (далі – Законопроект) [4] передбачає певні зрушення в даному напрямку, однак не дає повної відповіді на деякі питання, зокрема, можливість застосування у податкових спорах (саме як за сіб досудового врегулювання спорів) та ін.).

На даний час законодавчо регламентовано можливість вирішення податкових спорів як в судовому, так і в досудовому порядку (адміністративне оскарження). Досудове врегулювання податкових спорів за допомогою адміністративного оскарження рішень контролюючих органів передбачає можливість звернення до вищестоящого контролюючого органу зі скаргою про перегляд прийнятих рішень та закріплено положеннями Конституції України [5], Податкового кодексу [6] та Митного кодексу [7] України та іншими нормативними документами.

При цьому, питання можливості застосування в Україні альтернативних засобів (медіації) вирішення адміністративних спорів, до яких відносяться і податкові спори, в яких стороною є суб'єкт владних повноважень (органи Державної фіскальної служби України (далі за текстом – ДФС)), розглядається в контексті звернення до суду (прийняття рішення про її застосування на попередньому засіданні (до початку провадження), під час провадження або після закінчення (*судова медіація як частина судочинства*) [4] [8] [9]. Зазначене передбачає звернення до суду, сплату судового збору (який звісно частково буде повернений у разі успішного проведення медіації), оплату послуг адвоката (з огляду на те, що відповідно до вимог чинного законодавства [5] представництво інтересів в судових інстанціях здійснюється адвокатом). Тобто, не відповідає загальним принципам застосування альтернативних засобів врегулювання спорів: зменшення навантаження на суди; доступ до правосуддя (зменшення фінансових втрат юридичних та фізичних осіб).

У світовій практиці застосування альтернативних засобів вирішення спорів, в тому числі медіації, між платниками податків та податковими органами вважається одним з найбільш ефективно працюючих методів врегулювання спорів у податкових відносинах. Широко застосовуються у податкових спорах між платниками податків та податковими органами різних країн саме як досудове врегулювання спорів (передбачає попереднє звернення до податкового органу) [10] [11]. В деяких країнах процедура досудового врегулювання спорів (застосування альтернативних засобів) має обов'язковий характер, лише після проходження якого можливе звернення до суду [12]. В більшості випадків процедура застосування альтернативних засобів вирішення спорів має вигляд посередництва ніж медіації (у відповідному розумінні), та зводиться до прийняття компромісних рішень (рекомендацій) виключно відповідною компетентною службою податкового органу.

На наш погляд в Україні альтернативні засоби (медіація) вирішення податкових спорів, як окремий постійний інститут, насамперед досудового (передбачає попереднє звернення до контролюючого органу) врегулювання спорів, має право на існування та може бути запроваджений (за рахунок створення відповідного самостійного підрозділу (Служби податкової медіації) (*повна автономність та незалежність від діяльності самого контролюючого органу*) у складі регіональних податкових органів (Головних управлінь ДФС в областях) (без зміни загальної штатної чисельності); потребу у забезпеченні таких підрозділів кваліфікованими спеціалістами можливо за рахунок відповідних підрозділів досудового врегулювання спорів (наявність фахових знань та досвіду роботи з платниками податків (досвід спілкування в межах проведення процедур досудового врегулювання спорів), знання специфіки виникнення податкових спорів). На початковому етапі, запровадження інституту альтернативних засобів (медіації) вирішення податкових спорів можливе у якості експерименту у певних регіонах на рівні Головних управлінь ДФС в областях, із залученням професійних медіаторів для проведення навчань (семінарів) працівників, задіяних в ході експерименту.

За наслідками проведених заходів, в залежності від виду спору (*майнові* (наявність визначеного грошового зобов'язання та/або податкового боргу) або *немайнові* (інші рішення, дії або бездіяльність)), можуть бути надані рекомендації та прийнято рішення про примирення та/або податковий компроміс, на кшталт того, що був передбачений нормами Закону України Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами [13]. Разом з цим, такий податковий компроміс не слід плутати з податковим компромісом, який закріплений підрозділом 9² розділу XX Перехідні положення Податкового кодексу [6]. Мав тимчасовий характер та стосувався так званої «податкової амністії» (погодження платника податків сплатити частку суми, яка була зазначена у податковому повідомленні-рішенні або в уточнюючому розрахунку), та запровадження якого більш схоже на відстоювання інтересів певних фінансових груп.

Слушним на нашу думку є застосування податкового компромісу, під час врегулювання спірних податкових правовідносин між платником податків та контролюючим органом стосовно їх прав та обов'язків, у випадку коли наявні юридичні факти щодо обставин справи недостатні для висновків про правомірність поведінки платника податку або контролюючого органу. Тобто можливість прийняття компромісного рішення у ситуації коли наданих сторонами податкового спору доказів недостатньо для однозначних висновків щодо фактичних обставин, які визначають правомірність їх поведінки.

Вагомим аргументом запровадження альтернативних засобів вирішення податкових спорів (медіації) за допомогою саме підрозділів Державної фіскальної служби (ДФС), що в цілому призведе до налагодження партнерських стосунків між контролюючим органом та платником податків (удосконалення адміністрування податків), а також економії трудових і матеріальних ресурсів як платника податків, так і контролюючого органу, є: *своєчасність, швидкість, об'єктивність та якість вирішення; відсутність необхідності проведення оплати за проведення таких заходів платниками податків; гарантування повної конфіденційності щодо предмету податкового спору та інформації, яка стосувалась проведення відповідних процедур; економія бюджетних коштів.*

Крім того, слід звернути увагу на актуальність запровадження альтернативних засобів саме досудового врегулювання податкових спорів, з огляду на неузгодженість на даний час питання щодо представництва органів ДФС в судових інстанціях з урахуванням вимог ст.131² розділу VIII та пп.11 п.16¹ розділу XV Перехідні положення Конституції України [5].

Список використаних джерел:

1. Щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами-приватними особами [Електронний ресурс] : Рекомендації Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам, 05.09.2001 р. / Офіційний сайт Верховного Суду України, – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/6b6c1e2e6ad3e2fcc225745c0034f4cc/7442a47eb0b374b9c2257d8700495f8b/\\$FILE/Рекомендація%20Rec%20\(2001\)%209.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/6b6c1e2e6ad3e2fcc225745c0034f4cc/7442a47eb0b374b9c2257d8700495f8b/$FILE/Рекомендація%20Rec%20(2001)%209.pdf)

2. З певних аспектів медіації у цивільних та комерційних справах [Електронний ресурс] : Директива Європейського Парламенту та Ради. № 2008/52/ЄС 21.05.2008 р. / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_a95

3. Про затвердження плану дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку у методології рейтингу «Ведення бізнесу» на 2016 рік [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1406-р 16.12.2015 р. / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1406-2015-p>

4. Про медіацію [Електронний ресурс] : Проект Закону. № 3665 17.12.2015 р. / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463

5. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996.– № 30. – Ст. 141.

6. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України. № 2755-VI 02.12.2010 р. / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

7. Митний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України. № 4495-VI 13.03.2012 р. / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

8. Білуга С. С. Досудове врегулювання адміністративно-правових спорів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С. С. Білуга. – Одеса, 2015.

9. Красіловська З. В. Умови застосування медіації для врегулювання спорів із органами публічної влади: вітчизняний та зарубіжний аспекти / З. В. Красіловська // Теорія та практика державного управління. – 2015. – № 4 (51). – С. 200–207.

10. Єрменко Г. Податкова медіація: досвід і перспективи впровадження / Г. Єрменко, А. Заїченко // Юрист&Закон. – 2014. – № 25. – (27.06. – 03.07).

11. Курило В. О. Бельгійський досвід реалізації медіаційних процедур при вирішенні податкових спорів / В. О. Курило // The Journal of Eastern European Law / Журнал східноєвропейського права. – 2016. – № 34. – С. 97–103.

12. Церетелі Л. Медіація як альтернативне вирішення податкових спорів / Л. Церетелі // Вісник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/90003283>.

13. Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами [Електронний ресурс] : Закон України, № 2181-III 21.12.2000 р. / Офіційний сайт Верховної Ради України, – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2181-14>.

**ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ
В УКРАЇНІ ТА ПРОЦЕДУРИ «МАЛИХ ПОЗОВІВ»
КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Борисевич М. О.

15 грудня 2017 р. набрали чинності нові редакції процесуальних кодексів (ЦПК України, ГПК України та КАС України). Нові кодекси містять багато новел, зокрема в усіх кодексах було введено нові правила розгляду целерантних справ, до яких, зокрема, можна віднести і нововведені малозначні справи/справи незначної складності. Незважаючи на очевидний рух до уніфікації адміністративного, господарського та цивільного процесів, питання малозначності справ у цивільному та господарському процесі вирішується дещо відмінно від адміністративного:

ЦПК України	ГПК України	КАС України
<p align="center">Стаття 19.</p> <p>6. Для цілей цього Кодексу мало значними справами є:</p> <p>1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб [1];</p>	<p align="center">Стаття 12.</p> <p>5. Для цілей цього Кодексу малозначними справами є:</p> <p>1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб [2];</p>	<p align="center">Стаття 12.</p> <p>6. Для цілей цього Кодексу справами незначної складності є справи щодо:</p> <p>б) оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;</p> <p align="center">Стаття 4.</p> <p>20) адміністративна справа незначної складності (малозначна справа) – адміністративна справа, у якій характер спірних правовідносин, предмет доказування та склад учасників тощо не вимагають проведення підготовчого провадження та (або) судового засідання для повного та всебічного встановлення її обставин [3]</p>

На відміну від цивільного та господарського процесів, законодавець надав дефініцію поняття «адміністративна справа незначної складності» та визначив неможливість проведення підготовчого провадження та (або) судового засідання у таких справах.

Однак, усі вищезгадані целерантні справи (малозначні справи/справи незначної складності) об'єднує єдиний підхід до їх визначення виходячи з ціни позову – в усіх випадках у силу прямої вказівки процесуального закону малозначними справами є справи, ціна позову у яких не перевищує

100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (192 100 грн станом на 01.01.2019 р.) Оскільки, статус малозначної справи передбачає певні законодавчі обмеження для сторін (розгляд справи без виклику сторін, обмеження права на касаційне оскарження рішення тощо) та у зв'язку із тим, що малозначні справи та критерії їх визначення запроваджені в Україні уперше, важко однозначно відповісти на питання, чи встановлений законодавцем поріг малозначної справи у 100 прожиткових мінімумів є адекватним.

Для відповіді на поставлене питання автором пропонується порівняти український поріг малозначних справ та поріг, встановлений у країнах ЄС для «малих позовів». Так, Регламентом ЄС № 861/2007 встановлено єдину процедуру для розгляду целерантних справ – «малих позовів», яка використовується на території усіх країн – членів ЄС, окрім Данії. Відповідно до ст. 2 Регламенту «малими позовами», за загальним правилом, вважаються позовні вимоги, що не перевищують 2000 Євро. [4].

Для порівняння, поріг українських малозначних справ утричі перевищує поріг для аналогічних європейських справ із «малих позовів», та становить близько 6 тис. Євро (192,1 тис. грн.), у той же час, коли європейська процедура «малих позовів» застосовується лише до справ із ціною позову менше 2 тис. Євро (близько 60 тис. грн.) [5, 159].

У зв'язку із цим можна зробити висновок, що доцільним є зменшення порогу малозначних справ до 30 прожиткових мінімумів для працездатних громадян (57 630 грн.), що цілком наближує український стандарт целерантних справ до аналогічного європейського [5, 160], у зв'язку із чим пропонується внести зміни до п. 6 ч. 6 ст. 12 КАС України, а також п. 1 ч. 6 ст. 19 ЦПК України і п. 1 ч. 5 ст. 12 ГПК України, замінивши фрази «не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб» на «не перевищує тридцяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб».

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618 // Голос України. – 2004. - № 89.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6.
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747 // Голос України. – 2005. – № 158.
4. Regulation (Ec) No 861/2007 of the European Parliament and of the Council [Електронний ресурс] // EUR-Lex. – 1107. – Режим доступу : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2007/861/oj>
5. Борисевич М. О. «Процесуальні фільтри» у целерантних справах в адміністративному судочинстві України [Текст] / М. О. Борисевич // Молодий вчений. – 2019. – № 1. – С. 157–160.

ЦИФРОВЕ МАЙБУТНЄ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР

Славка А. О.

Десятиріччями в Україні вибудовувалась закрита (непрозора) безсистемна модель управління державними процесами де органи публічної влади конкурують між собою, мають не узгодженість у діях, ворожо налаштовані проти громадян.

Для того, щоб реформувати існуючу не ефективну модель державного управління в Україні необхідно максимально спростити здійснення адміністративних процедур, зокрема вчинення формальностей.

А саме спростити:

- 1) порядок вчинення публічних формальностей (надання держпослуг) [1];
- 2) публічний доступ до держреєстрів, що забезпечить прозорість діяльності органів влади та можливість громадського контролю над ними;
- 3) комунікації в середині органів публічної влади, що забезпечить більш ефективну їх роботу як за економією часу так і ресурсів;
- 4) систему адміністративного законодавства.

Вирішенню поставлених завдань в Україні та в світі сприяє тотальна цифровізація суспільства.

Програмне забезпечення та доступ по мережі Інтернет (пенетрація мережі Інтернет в Україні на початок 2019 року складає 65 %[3]) дає безцінну можливість використовувати цифрове середовище для ефективного державного управління, прозорості (відкритості) влади та протидії корупції.

Протягом останніх років багато держав світу успішно впроваджують в сферу держуправління **електронне урядування** що означає *використання цифрових технологій для підвищення ефективності, економічності та прозорості уряду та можливості громадського контролю за ним* [2].

Яким чином цифрові технології можуть вплинути на майбутнє адміністративних процедур, зокрема, на вчинення формальностей та яку вигоду мають отримати громадяни держави?

По-перше, комп'ютерні програми завжди діють за прописаним алгоритмом, що унеможлиблює відхилення програми від прописаних дій, оскільки має виключний перелік таких дій.

По-друге, відсутність впливу людини (службової особи) на прийняття рішення виключає при здійсненні формальної процедури:

- **легальне створення додаткових перешкод**: відсутність посадової особи на робочому місці, вимоги по-іншому оформити заявку, тощо).
- **нелегальне створення перешкод**: відписки із посиланням на узагальнюючі норми чи норми, що втратили чинність, тощо.
- можливість відсилання запитувачів даних держреєстрів за додатковими довідками.

По-третє, вільний доступ до держреєстрів (відкриті дані) сприяє оперативному збору, обміну та здійсненню контролю за інформацією між органами публічної влади, органами публічної влади-приватними особами, між приватними особами.

Але у тотальному доступу до інформації є багато ризиків: безпека даних реєстрів від хакерських атак та використання даних для несанкціонованого збору інформації (переслідування, рейдерські захвати, тощо).

Першочергово необхідно створити єдину мережу органів публічної влади (окрім зберігання секретних даних), що забезпечить злагодженість дій, збільшить оперативність між всіма ланками органів публічної влади та спростить доступ громадян до отримання державних послуг через Інтернет.

Захист даних держреєстрів повинен бути здійснюватись за допомогою надсучасних криптографічних засобів (на сьогодні – це технологія Blockchain). А збереження копій даних повинно здійснюватись шляхом резервного копіювання на захищених серверах, що не мають доступу до мережі Інтернет.

Крім того, необхідно забезпечити захист даних держреєстрів від несанкціонованого доступу фіксуючи всіх осіб, що запитували інформацію та встановленням кримінальної відповідальності за несанкціонований доступ до даних держреєстрів.

Тобто, користування базою повинно здійснюватись виключно авторизованими особами для залишення електронного сліду запитувачів. Така технологія діє в Україні, наприклад IDbanking для підпису петицій.

Щодо світового досвіду, то, наприклад, в Естонії кожний громадянин має IDcard (аналог паспорту) за допомогою якого здійснює вхід до е-ресурсів. При цьому службові особи мають свою власну ідентифікацію [4].

Основи ж української концепції цифрового адміністрування закладені у проекті «Цифрова адженда України – 2020» (грудень 2016 року), схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України № 67-р від 17 січня 2018 р. [5]. Зазначений проект цікавий колаборацією теорії цифровізації українського суспільства та економіки (Індустрія 4.0: управління в режимі реального часу) з реальною перспективою практичного втілення. Перші кроки були вже реалізовані розробкою багатьох електронних ресурсів з надання держпослуг (iGov, Prozoغو, тощо).

Ще одним визначальним кроком до цифрового майбутнього України стало відкриття та надання доступу через Інтернет держреєстрів в рамках проекту «відкриті дані». «Відкриті дані – це дані, які будь-хто може вільно використовувати та поширювати. Влада, бізнес та громадяни можуть використовувати відкриті дані для одержання певної соціальної, економічної та екологічної користі» [6]. На сьогодні створені електронні ресурси (data.gov.ua, reyestr.court.gov.ua, тощо) та комп'ютерні чат-боти (@OpenDataBot, @SaveEcoBot, тощо), які роблять доступ до реєстрів ще й максимально оперативнішим.

Отже, для ефективного вдосконалення адміністративних процедур, необхідно за допомогою цифрових технологій максимально спростити доступ громадян до органів публічної влади та налагодити оперативний обмін даним між самими органами публічної влади. Запорукою успіху такого реформування є колаборація законотворення із реальними потребами бізнесу та громадян України.

Список використаних джерел:

1. Кунева З. Ю. Митні формальності: теорія і практика : монографія. – К. : «Видавничий дім «АртЕк», 2018. – 216 с. – С. 24–44 .
2. Жилияєв І. Б. Інформаційне право України: теорія і практика : монографія / І. Б. Жилияєв. – К. : Парламентське видавництво, 2009. – 104 с.
3. Дослідження інтернет-аудиторії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://inau.ua/proekty/doslidzhennya-internet-audytoriyi>
4. How Estonia became an e-government powerhouse Nick Heath [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.techrepublic.com/article/how-estonia-became-an-e-government-powerhouse>
5. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>
6. Що таке відкриті дані? Електронний навчальний курс про відкриті дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://tapas.learndata.info>

ЗАКОНОДАВЧЕ ПІДґРУНТЯ ДЛЯ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Вельбівець О. О.

На сучасному етапі розвитку України демократія є найзатребуванішою формою політичного устрою суспільства, що дає змогу громадянам обирати і контролювати владу, що в свою чергу робить державне управління більш раціональним, гнучким, відкритим та інтерактивним. Проблема децентралізації, а також зміна законодавства для проведення цієї реформи на сьогодні є досить актуальною та широко обговорюється науковцями і громадськістю.

Вивченню теоретичних і практичних питань децентралізації влади, розвитку місцевого самоврядування приділяють увагу В. Гройсман, Н. Мацедонська, Л. Клівіденко та ін. Проте напрацювань недостатньо для повного втілення ідеї децентралізації в життя, тому дане питання є актуальним і потребує подальших досліджень.

Метою статті є дослідження та опрацювання наявної законодавчої бази України для проведення реформи децентралізації.

Децентралізація визначається як процес передачі повноважень та ресурсів для їхньої реалізації від центральної влади до місцевих органів управління та надання соціально важливих послуг.

Законодавче підґрунтя для здійснення реформи децентралізації почало формуватися у 2014 році. Метою реформи децентралізації є формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади, для того, щоб створити і підтримувати повноцінне життєве середовище для громадян, надавати високоякісні та доступні публічні послуги, узгоджувати інтереси держави та територіальних громад.

З 2014 року вже сформований і діє основний пакет нового законодавства, впроваджуються першочергові законодавчі ініціативи, а саме:

– Закони про внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України (Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин», Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України для деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи»). Завдяки цим змінам відбулася фінансова децентралізація.

– Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Дав змогу почати формувати спроможний базовий рівень місцевого самоврядування. Темпи міжмуніципальної консолідації з 2014 по 2019 р. міжнародні експерти називають дуже високими. Закон також запровадив інститут старост в ОТГ, які представляють інтереси сільських мешканців в раді громади.

– Закон «Про співробітництво територіальних громад». Створив механізм вирішення спільних проблем громад: утилізація та переробка сміття, розвиток спільної інфраструктури тощо.

– Закон «Про засади державної регіональної політики».

– Пакет законів щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг. Це дозволило делегувати органам місцевого самоврядування відповідного рівня повноваження з надання базових адміністративних послуг: реєстрацію місця проживання, видачу паспортних документів, державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб, підприємців, об'єднань громадян, реєстрацію актів цивільного стану, речових прав, вирішення земельних питань тощо.

Нова законодавча база значно посилила мотивацію до міжмуніципальної консолідації в країні, створила належні правові умови та механізми для формування спроможних територіальних громад сіл, селищ, міст у вирішенні нагальних проблем. Модель фінансового забезпечення місцевих бюджетів забезпечила їх певну автономію та незалежність від центрального бюджету.

23 січня 2019 року Кабінет Міністрів України ініціював перехід до нового етапу реформи децентралізації, що передбачає закріплення вже набутих успіхів і формування спроможних громад, зміну територіального устрою на рівні районів та громад, чітке розмежування повноважень та функцій контролю різних рівнів управління, а також розвиток форм місцевої демократії.

Ініціатори проведення реформи децентралізації в Україні вважають, що необхідно внести зміни до Конституції щодо децентралізації, а саме:

– Про засади адміністративно-територіального устрою України. В рамках чинної Конституції визначає засади, на яких має ґрунтуватися адміністративно-територіальний устрій України, види населених пунктів, систему адміністративно-територіальних одиниць, повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань адміністративно-територіального устрою, порядок утворення, ліквідації, встановлення і зміни меж адмінтериторіальних одиниць та населених пунктів, ведення Державного реєстру адміністративно-територіальних одиниць та населених пунктів України.

– Про внесення змін до закону «Про регулювання містобудівної діяльності». Необхідно усунути існуючі недоліки регулювання містобудівної діяльності, унеможливити нецільове використання та розподіл земель.

– Про службу в органах місцевого самоврядування (нова редакція). Забезпечить рівний доступ до служби в органах місцевого самоврядування, підвищить престижність служби в ОМС, мотивацію місцевих службовців до розвитку громад та власного розвитку.

– Щодо державного нагляду за законністю рішень органів місцевого самоврядування.

– Про місцевий референдум.

– Оновлення законів про місцеві вибори, про місцеве самоврядування, про центральні органи виконавчої влади, про місцеві державні адміністрації тощо.

Таким чином, для того щоб держава була демократичною, необхідно створити сприятливі умови для реалізації прав і свобод громадян, суспільно-економічного розвитку держави, підвищувати рівень життя громадян, а це можливо за умови децентралізації. Недостатня розробка законодавчої бази та брак законодавчих актів гальмують процес децентралізації, тому владі необхідні здійснювати певні напрямки у вирішення даних проблем.

Список використаних джерел:

1. Гройсман В. Процеси централізації та децентралізації в сучасному державному управлінні [Електронний ресурс] / В. Гройсман // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2015. – Вип. 2. – С. 26–37. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/dums_2015_2_5.pdf

2. Децентралізація [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Режим доступу : <https://decentralization.gov.ua>

3. Мацедонська Н. В., Клівіденко Л. М. Децентралізація в Україні та основні шляхи її впровадження в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Н. В. Мацедонська, Л. М. Клівіденко // Економіка і суспільство. – 2017. – Випуск 8. – Режим доступу : http://www.economyandsociety.in.ua/journal/8_ukr/103.pdf

4. Чабарай Г. Децентралізація: чого бракує громадянам [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://tyzhden.ua/Politics/219535>

ДОСТАВЛЕННЯ ПРАВОПОРУШНИКА ЯК ЗАХІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

Кувакін С. В.

Правоохоронний напрямок роботи – один із пріоритетних в діяльності органів доходів і зборів, оскільки здійснюючи державну митну політику вони забезпечують виконання одного із основних завдань – запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил на всій митній території України. Під час виконання зазначеного завдання, органи доходів і зборів можуть використовувати широке коло примусових заходів, зокрема й доставлення правопорушника.

У статтях 260-267 КУпАП наведено перелік заходів процесуального забезпечення провадження в справі про адміністративні правопорушення: адміністративне затримання; особистий огляд і огляд речей; вилучення речей і документів; тимчасове вилучення посвідчення водія; тимчасове затримання транспортних засобів; відсторонення водіїв від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами та огляд на стан сп'яніння. Два заходи забезпечення провадження встановлено іншими статтями КУпАП доставлення правопорушника (ст.259) і його привід (ст. 268)

Серед таких заходів особливе місце займає доставлення порушника, яке регламентується статтею 259 КУпАП. Доставлення порушника згідно із зазначеною статтею здійснюється з метою, по-перше, припинення правопорушення; по-друге, складання протоколу про адміністративне правопорушення; по-третє, встановлення особи порушника.

Однак, за скоєння порушень митних правил, законодавець взагалі не визначив ані підстави, ані процедуру, ані суб'єктів використання цього примусового заходу, а лише у ч.4 ст. 507 Митного кодексу України, в якій визначено, що «строк адміністративного затримання обчислюється з моменту **доставлення** особи до службового приміщення органу доходів і зборів або до іншого приміщення, де проведення необхідних дій з метою, визначеною в частині першій цієї статті, є можливим», обмежився лише згадкою про його існування. Однак підстави, порядок та процедуру доставлення правопорушника діючим митним законодавством не встановлено, що й є, на нашу думку, суттєвим порушенням процесуальних прав громадян.

В КУпАП законодавцем визначаються органи, до яких може бути доставлений правопорушник (ч.1 ст. 259), зокрема порушника може бути доставлено в поліцію, в підрозділ Військової служби правопорядку у Збройних Силах України чи до органу Державної прикордонної служби України, штабу громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, чи громадського пункту з охорони громадського порядку поліцейським, посадовою особою Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, військовослужбовцем чи працівником Державної прикордонної служби України або членом громадського формування з

охорони громадського порядку і державного кордону, а при порушенні законодавства про державну таємницю - до органів Служби безпеки України її співробітником.

В залежності від виду адміністративного правопорушення згідно із ст. 259 КУпАП визначені посадові особи органів, які уповноважені здійснювати доставляння правопорушника: поліцейські, особи, які відповідають за дотримання порушень правил користування засобами транспорту, правил щодо охорони порядку і безпеки руху, правил пожежної безпеки, санітарних норм на транспорті, працівники державної лісової охорони тощо. Однак, як бачимо, в переліку органів, які уповноважені здійснювати доставляння правопорушника, та в переліку посадових осіб, які мають право доставляти правопорушника не має посадових осіб митниць, а відтак будь-яке доставляння правопорушника цими особами не має жодних правових підстав.

Можна передбачити, що про доставляння правопорушника робиться відповідний запис у протоколі про порушення митних правил або в протоколі адміністративного затримання. Проте, ч.2 ст. 494 МКУ визначає, що протокол про порушення митних правил повинен містити такі дані: 1) дату і місце його складення; 2) посаду, прізвище, ім'я, по батькові посадової особи, яка склала протокол; 3) необхідні для розгляду справи відомості про особу, яка притягується до відповідальності за порушення митних правил, якщо її встановлено; 4) місце, час вчинення, вид та характер порушення митних правил; 5) посилання на статтю цього Кодексу, що передбачає адміністративну відповідальність за таке порушення; 6) прізвища та адреси свідків, якщо вони є; 7) відомості щодо товарів, транспортних засобів комерційного призначення та документів, вилучених згідно із статтею 511 цього Кодексу; 8) інші необхідні для вирішення справи відомості, а в ч. 6 ст. 507 МКУ закріплено, що у протоколі про адміністративне затримання обов'язково зазначаються: дата і місце його складення; посада, прізвище, ім'я та по батькові особи, яка склала протокол; відомості про особу затриманого, час і підстави затримання, робиться відмітка про застосування фізичної сили або спеціальних засобів, якщо таке мало місце.

Виходячи із вищенаведеного, слід зробити висновок, що процедуру доставляння порушника митних правил не визначено ані в КУпАП, ані в МКУ, тому пропонуємо в Митному кодексі окремо визнати посадових осіб митниць як суб'єктів доставляння правопорушників за скоєння порушень митних правил, визначити порядок і процедуру застосування цього примусового заходу.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: прийнятий Верховною Радою Української РСР 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.

2. Митний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – № 44–45. – № 46–47. – № 48. – ст. 552.

МЕДІАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕХАНІЗМУ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ ПІД ЧАС ВИРІШЕННЯ ПОДАТКОВИХ СПОРІВ

Соколов А. О.

Вільний доступ до правосуддя є конституційним правом особи і основою справедливого судочинства. Водночас на сьогодні система правосуддя не виконує поставлені перед нею завдання на належному рівні. Одними з основних чинників такої ситуації, відповідно до Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки [1], є абсолютизація принципу про поширення юрисдикції судів на всі правовідносини, а також недосконалість процесуальних інструментів для захисту прав та інтересів осіб, у тому числі нерозвинена система альтернативних методів вирішення спорів.

За законодавством України податкові спори можуть бути вирішені в адміністративному або судовому порядку. При цьому правова система України не пропонує ефективних позасудових способів вирішення таких спорів.

Протягом 2016-2018 років органами доходів і зборів розглянуто 32 482 скарги на 48 939 податкових повідомлень-рішень (далі – ППР).

Таблиця 1

Результати розгляду органами доходів і зборів скарг платників податків на ППР [2; 3; 4]

	2018	2017	2016
залишено без змін	19 510 ППР (38 009,4 млн грн)	12 248 ППР (38 326,9 млн грн)	10 204 ППР (33 067,0 млн грн)
скасовано повністю	3 060 ППР (5 131,9 млн грн)	1 161 ППР (2 323,2 млн грн)	971 ППР (2 749,3 млн грн)
скасовано частково	683 ППР (4 931,9 млн грн)	559 ППР (1 416,7 млн грн)	543 ППР (1 570,7 млн грн)
Крім того, за результатами розгляду скарг збільшено суму грошових зобов'язань на:			
	205 млн грн	14,0 млн грн	19,5 млн грн

Як показує практика, рішення контролюючого органу, прийняті за результатами процедури адміністративного оскарження, перестають бути вмотивованими, незважаючи на обов'язок контролюючого органу довести правомірність прийняття будь-якого рішення та презумпцію правомірності рішень платника податків. Наведені результати розгляду скарг платників податків та притаманний процедурі формалізм фактично дискредитують досудовий порядок вирішення податкового спору, оскільки не забезпечують належного захисту прав та законних інтересів платника податків. У зв'язку з цим, майже всі податкові спори в Україні розглядаються саме судами.

Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [5]. На сьогодні звернення до суду залишаєть-

ся єдиним дієвим способом вирішення спору у сфері публічно-правових відносин. Разом з тим, високі судові витрати, тривалі терміни розгляду справ, надмірна легалізація та формалізація процедур, вимагають від платника податків значних витрат на юридичне обслуговування судового процесу. Так, лише у 2018 році за подання до адміністративного суду фактично сплачено 882 344 730 грн судового збору [6], до місцевих адміністративних судів надійшло 189 743 позовні заяви, у тому числі 28 903 (15,23 %) зі спорів з приводу адміністрування податків, зборів, платежів, а також контролю за дотриманням вимог податкового законодавства, з яких 11 429 – не розглянуто на кінець року [7]. На нашу думку, велика кількість справ і тенденція постійного зростання їх числа послаблюють здатність судів розглядати справи в межах розумного строку.

Орієнтація правової системи на врегулювання спорів виключно за допомогою суду, на думку Е. Джонсона, Дж. Маркса і П. Шантона, означала б те саме, що й орієнтація медицини на хірургічну операцію як єдиний метод лікування хвороб [8, с.167]. На нашу думку, широке використання медіації як альтернативного способу вирішення податкового спору сприятиме розв'язанню існуючих проблем і наблизить державу до громадськості. Разом з тим, медіація дозволить контролюючому органу в юридичній практиці керуватись принципами, нормативними стандартами, які оцінюються один проти іншого задля вирішення справи і вимагають активного використання суджень на основі кожного конкретного випадку, замість розуміння права як конкретного правила.

Комітетом Міністрів Ради Європи визнано, що основними перевагами альтернативних засобів врегулювання адміністративних спорів можуть бути, залежно від справи, більш прості та гнучкі процедури, що вможливають швидше й дешевше врегулювання спору, дружнє врегулювання, вирішення спорів на засадах справедливості, а не тільки відповідно до суворих правових норм, і більш широкі межі розсуду [9]. На нашу думку, інститут медіації стане вільним від зовнішнього тиску та непідвладним політичному впливу або маніпуляціям, зокрема з боку виконавчої влади.

На відміну від існуючої моделі вирішення податкових спорів, процедура медіації сприяє виробленню та прийняттю самостійно рівними сторонами остаточного рішення задля ефективності його подальшого добровільного виконання. Таке рішення є дуже важливим в контексті дотримання конституції та законодавства. Право на справедливе судочинство і саме правовладдя загалом втрачають будь-який зміст, якщо остаточне рішення не виконано.

За таких обставин, запровадження ефективних процесуальних інструментів медіації як елементу механізму доступу до правосуддя під час вирішення податкових спорів потребує подальших розвідок у напрямку визначення меж її застосування та можливих форм існування.

Список використаних джерел:

1. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України; Стратегія

від 20.05.2015 № 276/2015. URL : <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>

2. Звіт Державної фіскальної служби України за 2018 рік. URL : <http://sfs.gov.ua/data/files/240396.pdf>

3. Звіт Державної фіскальної служби України за 2017 рік. URL : <http://sfs.gov.ua/data/files/223549.PDF>

4. Звіт про виконання Плану роботи Державної фіскальної служби України на 2016 рік. URL : <http://sfs.gov.ua/data/files/199244.pdf>

5. Конституція України: Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

6. Звіт про справляння, звільнення від сплати та повернення судового збору в місцевих та апеляційних судах, 2018 рік, форма №10 (річна). URL : https://court.gov.ua/userfiles/media/media/10_2018.xlsx

7. Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку адміністративного судочинства, 2018 рік, форма № 1-а (річна). URL : https://court.gov.ua/userfiles/media/media/1a_2018.xlsx

8. Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації. Харків: Право, 2008. 304 с.

9. Recommendation Rec (2001) 9 of the Committee of Ministers to member states on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties: Recommendation Rec (2001) 9, (Adopted by the Committee of Ministers on 5 September 2001 at the 762nd meeting of the Ministers' Deputies); Council of Europe, Committee of Ministers. URL : <https://rm.coe.int/16805e2b59>

ВИКЛИКИ ПРОЦЕСАМ ІНТЕГРАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Квеляшвілі І. М.

Євроінтеграційна направленість економічної політики України поряд із перспективними позитивними векторами розвитку має розглядатись і з точки зору ймовірних загроз національним інтересам.

Процеси зміни світового простору, перетворення його в єдину зону, відкриття для безперешкодного переміщення товарів, послуг, інформації, капіталу є аспектами глобалізації світової економіки. В цьому просторі більш вільно поширюються ідеї, які сприяють розвитку актуальних інституційних утворень і формують їх комунікативні зв'язки.

Особливістю рівня розвитку світової економіки в умовах глобалізації є лібералізація зовнішньоекономічних відносин, регіональна економічна інтеграція, інтернаціоналізація та уніфікація правил господарської діяльності і створення системи міждержавного їх регулювання, але ж поряд з цим і зниження ефективності застосування традиційних національних інструментів регулювання економіки.

Американський економіст Джозеф Юджин Стігліц [1] свої погляди і міркування з проблем глобалізації пов'язував із тенденціями стосовно ін-

тенсивного обміну знаннями і технологіями, що призводить до виникнення єдиного економічного та інформаційного простору, усунення бар'єрів на шляху вільної торгівлі і більш тісної інтеграції національних економік. У глобалізації закладено такий потенціал розвитку, який здатний поліпшити життя всього населення планети.

Та попри це Джозеф Ю. Стігліц визнає, що у багатьох регіонах світу існує опозиція глобалізації, яка не є опозицією нових джерел фінансових коштів для забезпечення економічного зростання або новим експортним ринкам, але це опозиція певного пакету доктрин, політиці, яка нав'язана світу міжнародними фінансовими інститутами. І це опозиція не просто самої цієї політики, а твердженням, що існує єдиний набір політичних заходів, які безпомилково діють у всіх сферах життєдіяльності. Домінування однієї певної ідеології не тільки позбавляє країни свободи власного вибору, але і в значній мірі сприяє їх невдачам.

У країнах, що повільно відновлюються після Великої рецесії, глобальні виклики суспільства саме направлені на звинувачення глобалізації. Згідно з поширеною думкою, зниження торговельних бар'єрів на світових ринках та збільшення потоку товарів і робочої сили через національні кордони викликали стагнацію заробітної плати, зменшення можливостей для працевлаштування і збільшення нерівності доходів та інші проблеми.

Опір глобалізації породив негативну реакцію і в розвинених країнах. Голосування «Brexit» Сполученого Королівства залишити Європейський Союз, результати президентських виборів у США, як найбільш показові приклади. Проте, це не нове явище. Ще у 90-х роках минулого століття Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА) зіткнулася з опозиційними настроями. Засідання Світового банку, Світової організації торгівлі та Міжнародного валютного фонду супроводжувались антиглобалізаційними протестами наприкінці XX і початку XXI століть.

Інтеграційні процеси між державами розпочинаються з підписання преференційних торговельних угод, створення зони вільної торгівлі, яка передбачає повне скасування митних тарифів у взаємній торгівлі між країнами учасниками угоди при збереженні національних митних тарифів щодо третіх країн.

Наступним етапом інтеграції є створення митного союзу із погодженим скасуванням національних митних тарифів та введенням загального митного тарифу і єдиної системи нетарифного регулювання торгівлі відносно третіх країн, безмитну внутрішню торгівлю та повну свободу переміщення товарів всередині регіону.

Поглиблення процесів інтеграції дозволяє створювати економічний союз, який передбачає поряд із загальним митним тарифом і свободою руху товарів, послуг, факторів виробництва, також й координацію макроекономічної політики та уніфікацію законодавства у валютній, бюджетній сферах.

Політичний союз, як породження поглибленої інтеграції, передбачає передачу національними урядами більшої частини своїх функцій у відносинах з третіми країнами наддержавним органам.

Об'єктивно викликом інтеграційним утворенням на сучасному етапі можливо розглядати рішення Великобританії про вихід і Митного союзу ЄС.

Митний союз є важливим елементом єдиного ринку Європейського Союзу. Згідно з його правилами діє співтовариство, як торговий блок, що застосовує спільний зовнішній тариф та митні застереження, веде переговори про торговельні угоди як єдиний орган.

Як член Митного союзу ЄС, Великобританії не дозволяється окремо вести переговори про ймовірні двосторонні торговельні угоди.

Вихід з Митного союзу для країни означає, що Велика Британія більше не матиме вигід від 56 угод про вільну торгівлю (ЗВТ) ЄС, які забезпечують країні пільговий доступ до ринків за межами ЄС. Це, у свою чергу, може завдати британським експортерам додаткових витрат через високі тарифи та інші торгові бар'єри на цих ринках.

Існує безліч питань, що стосуються впливу Brexit, та які не мають певних відповідей. У будь-якому випадку, як очікується, витрати і затримки, пов'язані з торгівлею та проходженням митного контролю, зростуть як для бізнесу, так і для державного сектору.

Тож Brexit є безпрецедентним у новітній історії та є породженням невизначеності політичного курсу і не окреслених економічних перспектив Європи.

Сталість Митного союзу не позбавляє країн від уникнення внутрішніх проблем, але ж і є приводом для їх виявлення та пошуку шляхів подолання.

Список використаних джерел:

1. Стігліц Д. Ю., Глобалізм: Тривожні тенденції ; пер. з англ. Г. Г. Пирогова. М. : Національний суспільно-науковий фонд, 2003. 304 с.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДОХОДІВ І ЗБОРІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ

Нікітенко О. С.

З часу виникнення перших Держав та передуючих їм територіальних утворень, стала з'являтися нагальна потреба у захисті їх кордонів. Для незалежної України, як молодої Держави, що рухається шляхом політичних та соціально-економічних реформ, спрямованих на демократизацію державної влади і зміцнення законності, питання захисту кордонів та територіальної цілісності, стоїть на одному з головних місць. Необхідно звернути увагу, що процес реформування безпосередньо пов'язаний з економічною сферою, функціонування якої багато в чому залежить від ефективного

здійснення контролю на державному кордоні. Відповідно, у сучасних умовах реформування, актуальними постають питання поліпшення ефективності здійснення контролю державного кордону, в тому числі завдяки налагодженню взаємодії підрозділів органів доходів і зборів з підрозділами Національної поліції України та іншими силовими структурами, що забезпечують безпеку нашої Держави. Метою такої взаємодії є забезпечення безпеки і підвищення ефективності боротьби з економічними та іншими правопорушеннями.

Науковці та фахівці різних напрямів правоохоронної діяльності визнають, що саме із дестабілізації контролю на державному кордоні, з'являється можливість формування та подальшого функціонування організованих злочинних угруповань. Водночас слід зазначити, що для підтримання власного фінансового потенціалу, організовані злочинні угруповання використовують транснаціональні схем по відмиванню «брудних» грошей, що піднімає проблему здійснення контролю на державному кордоні, на рівень загрози національній безпеці України та сусідніх Держав.

Вивченням проблем взаємодії, що між правоохоронними структурами, громадянським суспільством та іншими органами управління, в різні часи і періоди займалися вітчизняні і зарубіжні фахівці в галузі теорії держави та права, управління та адміністративного права.

Проблематика нашого дисертаційного дослідження відрізняється спрямуванням на спільну діяльність учасників, які належать до двох різних за характером адміністративних груп – органи фінансового контролю та правоохоронні органи, які діють у сфері контролю на державному кордоні, що при певних обставинах вимагає поєднання їх компетенції для досягнення ефективного результату.

Розглянемо місце органів доходів і зборів та підрозділів Національної поліції України в системі контролю на державному кордоні.

Призначенням органів доходів і зборів, відповідно до ст. 544, Митного Кодексу України, є створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення безпеки суспільства, захист митних інтересів України.

Органи доходів і зборів, в частині забезпечення дотримання законності, щодо державної митної справи, виконують такі основні завдання:

- забезпечення правильного застосування, неухильного дотримання та запобігання невиконанню вимог законодавства України з питань державної митної справи;

- забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами України з питань державної митної справи, укладеними відповідно до закону;

- створення сприятливих умов для полегшення торгівлі, сприяння транзиту, збільшення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України, пропуску товарів, транспортних засобів через митний кордон України, їх митного контролю та митного оформлення;

– застосування встановлених законодавством заборон та обмежень щодо переміщення окремих видів товарів через митний кордон України; здійснення заходів щодо недопущення переміщення через митний кордон України товарів, на які встановлені заборони та/або обмеження щодо переміщення через митний кордон України, а також товарів, які не відповідають вимогам якості та безпеки здійснення державного експортного контролю в межах повноважень, покладених на органи доходів і зборів відповідно законів України;

– запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил на всій митній території України, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів;

– здійснення в межах повноважень контролю за діяльністю підприємств, які надають послуги з декларування товарів, перевезення та зберігання товарів, що переміщуються через митний кордон України чи перебувають під митним контролем, та здійснюють інші операції з такими товарами, надання дозволів на здійснення зазначених видів діяльності; видача сертифікатів уповноваженого економічного оператора;

– здійснення обміну документами та інформацією (у тому числі електронною) з іншими державними органами України, митними, правоохоронними та іншими органами іноземних держав;

Національна поліція України, відповідно до ст. 5, Закону України «Про Національну поліцію», у процесі своєї діяльності, взаємодіє з органами правопорядку та іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування, відповідно до закону та інших нормативно-правових актів.

Постановою Кабінету Міністрів України від 20.06.2018 року № 479, було погоджено пропозицію Міністерства внутрішніх справ, Міністерства фінансів та Державної фіскальної служби стосовно реалізації з 21 червня 2018 р. до 31 грудня 2018 р. експериментального проекту, щодо створення умов для унеможливлення ухилення від сплати митних платежів.

Під час реалізації експериментального проекту, працівникам поліції, було надано право цілодобово перебувати в зонах митного контролю, в пунктах пропуску через державний кордон та в інших місцях митної території України, в яких органи Державної фіскальної служби здійснюють митні формальності, з метою виявлення фактів порушення митних правил.

Поліцейські та службові особи Міністерства внутрішніх справ, мали право доступу до автоматизованої системи митного оформлення «Інспектор – 2006».

Державна фіскальна служба, разом з Міністерством внутрішніх справ та Адміністрацією Державної прикордонної служби, повинні були забезпечити безперешкодний цілодобовий доступ в зони митного контролю працівників поліції.

На сьогоднішній час, результати вказаного експерименту ретельно не вивчені, але, вважаю за доцільне, що вищевказаний прецедент, має під собою

раціональне підґрунтя, щодо взаємодії органів доходів і зборів та підрозділів Національної поліції України в системі контролю на державному кордоні. Однією із розповсюджених останнім часом проблем у масштабах Держави, є масовий наплив так званих «євроблях». Саме боротьбою із їх незаконним перебуванням на території України та відповідним оформленням, і має займатися Національна поліція України, спільно із органами доходів і зборів. Тому, для вирішення спільних питань по дотримання законності та недопущення безкарного використання та експлуатації означених транспортних засобів, органи доходів і зборів та підрозділи Національної поліції України і мають співпрацювати. З метою ефективного виконання спільних завдань, щодо здійснення контролю на державному кордоні, вказані правоохоронні структури повинні мати вільний доступ, як до зони митного контролю та і до інформаційних баз митної та прикордонної служб України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – Ст. 141.
2. Митний кодекс України // Офіційний вісник України. – 2012. – № 32. – Ст. 1175.
3. Про реалізацію експериментального проекту щодо створення умов для унеможливлення ухилення від сплати митних платежів : Постанова Кабінету Міністрів від 20 червня 2018 р. № 479 // Офіційний вісник України від 06.07.2018 – 2018 р., № 51, стор. 39, стаття 1789, код акта 90683/2018.
4. Про Національну поліцію : Закон України, Київ 2 липня 2015 року № 580-VIII.

СИСТЕМА ВІДЕОКОНТРОЛЮ ЯК МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ МИТНИМИ РИЗИКАМИ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Разумей Г. Ю., Разумей М. М.

Реалізація системи управління митними ризиками в Україні ґрунтується на кращому світовому досвіді та положеннях міжнародних конвенцій, угод та стандартів здійснення митної справи. Використання інноваційних механізмів здійснення такого управління, заснованих на передових інформаційних технологіях, значно підвищує ефективність усієї митної системи.

Наприкінці 2017 року Кабінетом Міністрів України схвалено Стратегію розвитку системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року [1]. Пункт 19 Плану заходів з реалізації даної стратегії регламентує застосування додаткових механізмів верифікації результатів митного контролю шляхом здійснення у встановленому порядку фото-, відеофіксації процесу виконання окремих митних формальностей, застосування інших механізмів.

Окремої уваги заслуговує саме відеофіксація процесу виконання митних формальностей. Так, наказом Державної фіскальної служби України (далі – ДФС) затверджено Методичні рекомендації щодо застосування фото-, відеоапаратури під час проведення огляду та переогляду товарів, транспортних засобів [2], які, зокрема, передбачають застосування відеоапаратури посадовими особами митниць під час проведення митних оглядів (переоглядів) за результатами застосування системи управління ризиками, а також внесення достовірних та повних відомостей про результати виконання митних формальностей до модуля АСАУР АСМО «Інспектор» та збереження відповідних відеофайлів на серверах митниць. Крім цього, Порядок здійснення фото-, відеофіксації митних та інших формальностей, які проводяться контролюючими органами [3], до засобів відеофіксації відносить індивідуальні портативні відеокамери, відеозйомка огляду (переогляду) із застосуванням яких має здійснюватись із обов'язковим коментуванням процесу виконання відповідних митних формальностей. У разі здійснення відеофіксації відеозапис повинен бути безперервним та відображати усі етапи огляду (переогляду). Проте на сьогоднішній день митниці не забезпечені такими портативними відеокамерами.

Вже зараз є очевидним, що формування сучасного механізму управління ризиками у сфері митного контролю потребує здійснення моніторингу виконання митних формальностей у режимі «реального часу». Так, на створений у 2017 році Департамент таргетингу та управління митними ризиками ДФС покладено здійснення он-лайн-моніторингу за дотриманням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності і громадянами устанавленого законодавством порядку переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України в автомобільних пунктах пропуску через митний кордон України, а також в інших місцях проведення митних процедур, за правильністю застосування вимог законодавства у сфері державної митної справи, у тому числі із застосуванням систем відеоспостереження [4]. Аналогічні функції покладені і на підрозділи з управління ризиками, які створені у структурі митниць ДФС у регіонах країни.

Місця митної території України, в межах яких митниці ДФС здійснюють митні формальності, є зонами митного контролю [5]. Проте діючим законодавством України з питань державної митної справи не передбачено облаштування системами відеоконтролю (далі – СВК) всіх без виключення зон митного контролю [6], зокрема тих, що перебувають у користуванні суб'єктів господарювання на території приватних підприємств. Більше того, питання передачі відеосигналу до ДФС та митниць в режимі «реального часу» потребує окремого нормативно-правового врегулювання.

Так, до місць здійснення митних формальностей митниць ДФС належать такі об'єкти митної інфраструктури, як: пункти пропуску, місця доставки товарів транспортними засобами, митні склади, склади тимчасового зберігання, вантажні митні комплекси та інші. При цьому, відповідно до

наказу Міністерства фінансів України від 10.02.2016 № 43, до об'єктів контролю СВК відносяться тільки ті місця, де здійснюється митний контроль та митне оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, які перетинають митний кордон України [7]. Тобто мова йде про пункти пропуску через державний кордон, загальні вимоги до облаштування яких затверджені постановою Кабінету Міністрів України ще у 2002 році [8].

Відповідний наказ Мінфіну [9] не передбачає облаштування СВК місць доставки товарів транспортними засобами. У той же час, згідно ст. 446 Митного кодексу України утримувачі вантажних митних комплексів зобов'язані забезпечити наявність та функціонування СВК [5]. Проте щодо жодного із зазначених місць виконання митних формальностей законодавством не встановлено вимог забезпечення віддаленого доступу ДФС до СВК.

Встановлення СВК та забезпечення їх роботи в режимі «реального часу» вдалося досягти у пунктах пропуску для автомобільного сполучення завдяки централізованій закупівлі та встановлення відеокамер ДФС. Справа у тому, що інфраструктура автомобільних пунктів пропуску є державною власністю, на відміну, наприклад, від пунктів пропуску для авіаційного сполучення, які функціонують на базі приміщень міжнародних аеропортів.

Тільки наприкінці 2018 року наказом Мінфіну було внесено відповідні зміни щодо вимог до утримувачів митних складів та складів тимчасового зберігання стосовно їх обов'язку надавати митницям, у зоні діяльності яких вони знаходяться, та відповідному підрозділу ДФС, на який покладено функцію здійснення моніторингу, віддалений доступ до наявних СВК (в тому числі архівів відеозображень).

Отже, з метою нормативно-правового врегулювання функціонування СВК у всіх місцях виконання митних формальностей, у тому числі надання ДФС та митницям віддаленого доступу до них в он-лайн режимі, необхідно внести відповідні зміни до вимог щодо створення зон митного контролю. Крім цього, ефективне управління митними ризиками потребує комплексного застосування СВК (функціонування систем розпізнавання та зчитування номерних знаків, архівування відеофайлів та можливість оперативного віддаленого доступу до них тощо), аналітичної обробки отриманої відеоінформації та її інтеграції до модуля АСАУР АСМО «Інспектор».

Список використаних джерел:

1. Про розвиток системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 978-р. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/978-2017-%D1%80>
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування фото, відеоапаратури під час проведення огляду та переогляду товарів,

транспортних засобів: наказ Державної фіскальної служби України від 03.11.2014 № 237. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0237872-14>

3. Порядок здійснення фото-, відеофіксації митних та інших формальностей, які проводяться контролюючими органами: постанова Кабінетом Міністрів України від 08.06.2016 № 370. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/370-2016-%D0%BF>

4. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL : <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/struktura-/apar/department-targetingu/zavdannya-i-funktsii>

5. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

6. Про затвердження Порядку створення зон митного контролю : Наказ Міністерства фінансів України від 22.05.2012 № 583. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0879-12>

7. Про затвердження Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему відеоконтролю Державної фіскальної служби України : Наказ Міністерства фінансів України від 10.02.2016 № 43. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0302-16>

8. Про затвердження загальних вимог до облаштування пунктів пропуску через державний кордон : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.08.2002 № 1142. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1142-2002-%D0%BF>

9. Про місця доставки товарів транспортними засобами : Наказ Міністерства фінансів України від 30.05.2012 № 646. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1052-12>

10. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України : Наказ Міністерства фінансів України від 26.12.2018 № 1142. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0070-19#n40>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ДОВКІЛЛЯ

Курінний Є. В.

Важливість проблем пов'язаних з охороною сфери навколишнього природного середовища (далі – довкілля або екологічна сфера) важко переоцінити, бо без чистого повітря, води, землі, натуральних незабруднених продуктів харчування та у цілому прийнятної екосфери, неможливе повноцінне та здорове життя – це усвідомлюється кожною небайдужою людиною, кожним відповідальним громадянином.

З кожним роком все більше глобалізується потреба збереження довкілля, особливо загрозливих масштабів вона набула в останні 2-3 десятиліття, коли внаслідок так званого парникового ефекту в атмосфері спостерігається зростання питомої ваги вуглекислого газу, яке призвело до появи стійкої та небезпечної тенденції щорічного збільшення температури на по-

верхні нашої планети. Зокрема тільки за останні 100 років цей показник склав 0,74 градусів С, за прогнозами Міжурядової групи експертів зі зміни клімату (МГЕЗК) – найбільш авторитетної міжнародної організації в області клімату – в найближчі 20 років зростання температури складе в середньому 0,2 градусів С за десятиліття, а до кінця поточного століття температура Землі може підвищитись від 1,8 до 4,6 градусів С [1]. Такий стан речей з довкіллям, разом зі збільшенням можливості ядерного конфлікту та появою і розповсюдженням нових масштабних епідемій, становить реальну загрозу для сучасного та майбутнього людства та вимагає від міжнародної суспільності відповідного реагування.

Для України, як частини світової суспільності, екологічна сфера зважаючи на Чорнобильську трагедію, значні кількісні показники забруднення повітря, водних та земельних ресурсів, велику кількість потенційно небезпечних промислових об'єктів та фактичне перебування у стані об'єкта мілітарної агресії, має бути у центрі постійної уваги з боку державних, комунальних владних структур та небайдужої громадськості. Нажаль, як свідчить практика суспільного життя, державна політика щодо охорони довкілля характеризується суперечливістю, безсистемністю, непослідовністю та владно-управлінською обмеженістю. Негативні тенденції в українській екологічній сфері продовжують засмучувати та вимагають невідкладних заходів належного реагування. Зокрема, площа орної землі в Україні складає 57% (найбільший показник у Європі), за останні 100 років вміст найціннішого складника – гумусу зменшився у вітчизняних ґрунтах майже на третину (з 4,2 до 3,2 %) [2]. За роки незалежності з мапи України зникло більше 10000 малих річок [3].

Головним правовим інструментарієм, забезпечення глобальних процесів в українській екологічній сфері, на мою думку, слід вважати українське адміністративне право, насамперед його такі новаційні складові як об'єкт даної галузі права та адміністративно-правові потреби. Зміст першої категорії охоплює усі об'єктивно існуючі суспільні потреби, реалізація яких відбувається у межах адміністративно-правового забезпечення. У свій час адміністративні правопотреби є похідними від суспільних потреб, які складають зміст об'єкта адміністративного права.

Серед нагальних адміністративно-правових потреб у сфері довкілля, можна виокремити два блоки суспільних потреб, що повинні мати відповідну правову регламентацію. Перший (статичний блок) – це адміністративні потреби організації системи охорони навколишнього природного середовища. Другий (блок динаміки) – функціонування системи у цілому та її структурних (видових) складових.

Адміністративно-правові потреби першого блоку мають органічний, залежний зв'язок з відповідними потребами організації загальної соціальної моделі України. У разі коли зазначена загальна матриця має низький

рівень соціальної організації, сподіватись на те, що у сателітній до неї моделі охорони довкілля можна досягнути більш кращої організації є достатньо наївно. Так, можна досягнути певного організаційного покращення (чітко визначити видові складові екологічної сфери та виробити оптимальну систему суб'єктів її адміністративно-правової охорони та їх повноваження), але ті ціннісні пріоритети, негласні принципи організації та функціонування загальної соціальної моделі не дозволять автономну організацію та функціонування підсистеми екологічної сфери і через певний час дискредитують її (характерний приклад подібного стану речей з новими інституціями у сфері протидії корупції в Україні – НАБУ та НАЗК).

Ефективна та повна реалізація адміністративних правопотреб функціонування, є теж дуже проблематичною, з наведених вище причин. Однак, за цих умов хоча б на науково-експертному рівні можна визначити та спробувати реалізовувати систему первинних правопотреб у сфері навколишнього природного середовища охорони. Наприклад, це підготовка та здійснення своєрідного екологічного лікнепу населення починаючи з дошкільних виховних закладів, школи, а також запровадження через засоби масової інформації соціальної реклами пізнавально-виховного характеру або визначення обґрунтованих термінів кінцевого використання на об'єктах торгівлі поліетиленових пакетів, чи автомобілів з двигунами внутрішнього згорання (як це вже зроблено у Німеччині).

На завершення слід констатувати, що: нинішній стан адміністративно-правового забезпечення глобальних процесів збереження довкілля України має переважно негативну оцінку і потребує свого організаційного та функціонального вдосконалення; серед новітнього правового інструментарію, що суттєвого може поліпшити ефективність правового забезпечення цієї сфери особлива роль відводиться такій категорії як адміністративні правопотреби, використання якої допоможе чітко визначити систему нагальних суспільних потреб, що стосуються екологічної сфери, та суттєвим чином скоротити ризики деформації публічного (суспільного, державного) інтересу, підчас процесів відповідного правоутворення та правореалізації.

Список використаних джерел:

1. Кліматичні зміни [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.npblog.com.ua/Кліматичні_зміни
2. Забродська О., Золотар В. Проблема скорочення орних земель та погіршення їх якості в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nauka.kushnir.mk/ua>
3. В Україні зникають малі річки – асоціація рибалок [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bbc.com>

ПИТАННЯ ВПЛИВУ НОВЕЛ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА БЕЗПЕКУ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Доненко В. В.

За інформацією Всесвітньої організації охорони здоров'я (версія на 22 серпня 2017 року) травматизм на дорогах є дев'ятою провідною причиною смерті в світі та головною причиною смерті людей віком 15-29 років. Внаслідок ДТП гинуть понад 1,25 млн людей кожного року. Тоді як тягар від нелетальних травм коливається від 20 до 50 млн.

За питомими показниками аварійності та наслідків ДТП Україна є одним із лідерів серед європейських країн. Так, у середньому в країнах-членах ЄС на 100 тис. жителів припадає 5,1 загиблих у ДТП, на 100 тис. транспортних засобів – 8 загиблих, тоді як в Україні ці показники становлять відповідно 8,0 та 22,1 особи.

З метою покращення ситуації на автошляхах затверджено Стратегію підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2020 року, в якій поставлено мету – зниження рівня смертності внаслідок ДТП і ступеня тяжкості наслідків ДТП для учасників дорожнього руху та зменшення соціально-економічних втрат України від дорожньо-транспортного травматизму. Якісна реалізація положень стратегії дозволить зменшити до 2020 року травматизм та кількість загиблих і травмованих на дорогах на 30 %.

Одним із напрямів протидії постають питання удосконалення адміністративної відповідальності в цій сфері та в цілому, в застосуванні адміністративного примусу. Сучасні дослідження адміністративно-правових проблем до заходів адміністративного примусу (поряд із заходами адміністративного попередження і адміністративного припинення) відносять і адміністративні стягнення (адміністративну відповідальність). Прихильниками такої позиції виступає переважна більшість вітчизняних адміністративістів [1].

Адміністративна відповідальність – це результат дії відповідної галузі законодавства, центром якого є КУпАП. Більш ніж за двадцятирічну історію свого існування він набув численних змін і доповнень, обумовлених політичними і соціальними чинниками [2, С.24 - 25]. В більшості випадків їм бракує належної наукової обґрунтованості, ретельного урахування соціальних, політичних, економічних змін у суспільному житті. Вони мало відповідають потребам нової адміністративної ідеології, започаткованої Концепцією адміністративної реформи в Україні, останнім здобуткам вітчизняних адміністративістів, головною їх вадою є базування на етатистських цінностях старої і вже віджитої тоталітарної системи та її правової ідеології, дають підстави стверджувати про ортодоксальний розвиток законодавства про адміністративну відповідальність.

Відсутність цілісної, сформульованої у відповідності з новими соціально-економічними умовами та конституційними засадами, державної адміністративної політики, і адміністративно-деліктного її сегменту зокрема, яка дозволяла законодавцю, науковцю та практику діяти на основі оновле-

ної методології адміністративно-деліктного законодавства, дає підстави стверджувати, що КУпАП та зміни, які були внесені після набуття Україною незалежності, не позбавилися державоцентристської спрямованості, орієнтації на тотальний примус, заборони, каральні санкції, як основний спосіб вирішення своїх проблем господарської, житлової, енергетичної та інших проблем.

Звернемося до проблеми, коли спроба законодавця позбавитися в своїх рішеннях тотального законодавчого минулого та закласти цеглину у вітчизняне адміністративно-деліктне законодавство пріоритет прав та свобод людини відповідно до світових стандартів, наданих Конституцією незалежної держави, має покращити ситуацію не тільки в законодавстві, а і в тих відносинах, які вони повинні регулювати.

Таким кроком стало впровадження нового виду стягнення – штрафні бали та автоматичної фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі. Не зважаючи на певну повільність впровадження цих новацій, адже були прийняті Законом України від 15.07.2015 року [3], а Порядок функціонування системи фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі було затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 833 від 10 листопада 2017 року, зазначені зміни ще не набули реальних обрисів їх практичного застосування і тому дає дослідникам лише теоретичну площину для їх дослідження. Важливість та складність зазначених змін обумовили таку поступовість у їх запровадженні з одного боку, а з іншого недостатньо опрацьоване доктринальне підґрунтя, що викликає питання і сьогодні.

Так, за допомогою запровадженої системи мають фіксуватися такі порушення Правил дорожнього руху: перевищення встановлених обмежень швидкості руху транспортних засобів; проїзд на заборонний сигнал світлофора; порушення правил зупинки і стоянки; порушення правил руху і зупинки на смузі для маршрутних транспортних засобів; порушення встановленої для транспортних засобів заборони виїзду на смугу зустрічного руху; порушення правил руху через залізничний переїзд; порушення встановленої для транспортних засобів заборони рухатися тротуарами чи пішохідними доріжками.

Розглянемо окремі аспекти автоматичної фіксації порушення правил зупинки і стоянки та маємо намір висловити навести окремі думки: 1) запровадження автоматичної фіксації має стати одним із заходів, які мають покращити ситуацію на автошляхах; 2) зазначені зміни мають відбуватися за покращенням умов у сфері безпеки дорожнього руху, пов'язаних зі створенням належних умов для всіх учасників дорожнього руху. Наприклад, зазначеною постановою добавлено «порушення правил зупинки і стоянки», які на момент прийняття цих змін у 2015 році не впроваджувалися. Виникає питання щодо доцільності та ефективності цього заходу в

умовах незадовільного стану з забезпечення місць для паркування у великих містах, в яких ця норма буде найбільш доцільною. Втім яким чином забезпечується право водія здійснити паркування у великому місці? Фактично в Україні відсутній досвід організації муніципальних парковок, який би міг слугувати позитивом для впровадження по всій країні. Не спостерігається активності в покращенні ситуації і донині; 3) Небезпечною є тенденція певної «комерціалізації» інструментів адміністративної відповідальності, яка розглядається та спрямовується на отримання фінансових надходжень від сплати порушниками штрафів та наповнення місцевих бюджетів. Проте має бути певний баланс між заходами публічного примусу та заходами з забезпечення публічних потреб у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. За умови, що превалювати мають заходи забезпечення публічних потреб. Заходи адміністративної репресії діють лише за умови належного забезпечення певних потреб у сфері дорожнього руху. Перехід порушень правил дорожнього руху у масове явище, наприклад, правил паркування транспортного засобу, здебільшого свідчить не стільки про низьку правосвідомість, а скільки про недостатню забезпеченість цієї потреби з боку публічної адміністрації. У кожному місті є міста, в яких незважаючи на знак щодо заборони зупинки та паркування транспортного засобу здійснюється масове порушення у вигляді паркування транспортних засобів, на які навіть патрульна поліція не реагує (наприклад, вул. А.Баха у Дніпрі). І позитивний приклад, коли на проспекті Дмитра Яворницького, 75 (Міська рада Дніпра) довгий час існувала заборона на зупинку та стоянку транспортних засобів, що створювало громадянам незручності. Зараз там створили спеціальні місця для паркування («кишеню»), де паркування не створює небезпеки для дорожнього руху, а, навпаки ще додатково покращило ситуацію та створило додаткові зручності для водіїв. Це далеко не повний перелік вад автоматичної фіксації порушень правил дорожнього руху, а практичне впровадження дасть відповідь щодо їх ефективності.

Щодо вітчизняного законодавця, то він повинен стати захисником інтересів людини, а не держави, та опанувати логіку європейського законодавця, який перш за все ставить на увагу інтереси людини та громадянина конкретними своїми кроками.

Список використаних джерел:

1. Бандурка О.М., Заходи адміністративного припинення в діяльності міліції : автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. – Харків, 1996. – 16 с.;
Голосніченко І. П. адміністративне право України (основні категорії і поняття) : навч. посібник. – Ірпінь; 1998. – 109 с. (с.40), Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : монографія. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 528 с., Коломоець Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія досвід та практика реалізації : монографія / за заг. ред. В. К. Шкарупи. – Запоріжжя : Поліграф, 2004. – 404 с; Комзюк А. Т.

Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : монографія / за заг. ред. проф. О. М. Бандурки – Харків : Вид. Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 336 с.; Кузьменко О. В. Процесуальні категорії адміністративного права : монографія. – НАВСУ, Львів: ВАТ Львівська книжкова фабрика «Атлас», 2004. – 232 с.

2. Колпаков В. К. Деліктний феномен в адміністративному праві України : автореф. дис. ... док-ра.. юрид. наук: 12.00.07. – Харків, 2005. – 36 с.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху : Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 39, ст. 372).

ВПЛИВ СУДОВИХ ДОКТРИН НА ПРЕДМЕТ ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У СФЕРІ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН

Чіняєва О. М.

Питанню застосування судових доктрин при вирішенні спорів у сфері податкових відносин прямо чи опосередковано було присвячено ряд наукових досліджень. Поряд з цим, на сьогодні відсутнє єдине визначення поняття судової доктрини та існує декілька підходів стосовно її визначення. Так, існує точка зору, згідно з якою судова доктрина визначається як принцип, покладений в основу висновків, прийнятих в судовій практиці, з іншої – як комплекс правових позицій, які мають основну мету, внутрішню побудову та понятійний апарат. Поділяємо точку зору щодо того що підґрунтям виникнення та формування судових доктрин з податкових спорів виступають правові позиції судів.

Значення і роль судової доктрини, як джерела права в нашій правовій системі, слід визначати виходячи з конкретних норм процесуального закону. Зі змісту норм КАС України випливає що законодавець під судовою доктриною розуміє «висновки про застосування норм права, викладені в постановках Верховного Суду». Поряд з цим, висновок Верховного Суду перед застосуванням його судами нижчих інстанцій повинен бути проаналізованим на предмет узагальнення висновків, які повинні мати сенс і зміст в контексті всієї правозастосовної практики Верховного Суду, а так само тих джерел права, які визнані в Україні

Вважаємо, що судова доктрина – це логіко-правова конструкція, що обґрунтовує правовий висновок суду при вирішенні подібних справ, при цьому її призначенням є розподіл тягаря доказування, визначення предмету доказування, вплив на оцінку судом наданих доказів.

Відповідно до ч. 3 ст. 73 КАС України, предметом доказування є обставини, які підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення.

Специфікою предмета доказування у податкових спорах є обставини, за яких приймалося рішення суб'єкта владних повноважень, вчинялися дії чи проявлялася бездіяльність контролюючого органу.

Так, при вирішенні податкових спорів, вплив судових доктрин на предмет доказування призводить до його розширення за рахунок обставин, які не передбачені нормами матеріального права, але, не дивлячись на це, потребують доведення, ґрунтуючись на усталену судову практику.

В даному контексті доречно звернути увагу на ч 2 ст. 353 КАС України, відповідно до якої, підставою для скасування судових рішень судів першої та (або) апеляційної інстанцій і направлення справи на новий судовий розгляд є порушення норм процесуального права, яке унеможливило встановлення фактичних обставин, що мають значення для правильного вирішення справи.

Тобто, направлення справ на новий розгляд є результатом порушень судами попередніх інстанцій, що пов'язані саме з визначенням предмету доказування.

На думку фахівців в галузі адміністративного судочинства, сфера податкових відносин є однією з найбільш суперечливих з точки зору співвідношення приватних та публічних інтересів. З цього приводу хотілося б зазначити, що пов'язаність предмету доказування виключно із законодавчими нормами значно звужить можливість доказування та призведе до поверхневого розгляду справи, в свою чергу довільне використання необґрунтованих судових позицій призведе до спотворення сприйняття доказів по справі. За допомогою сформованих судових доктрин вирішується зазначена проблема шляхом досягнення певного балансу між використанням законодавчої конструкції та судової практики.

Проаналізувавши сучасну українську та європейську судову практику, зазначені вище літературні джерела, можна виділити наступні податково-судові доктрини: доктрина «зміст над формою», доктрина «ділової мети», доктрина «добросовісності платника», доктрина «одна рука», доктрина «угода по кроках», доктрина «належної обачності», доктрина «необґрунтованої податкової вигоди» та ін.

Ситуація яка складається приводить до того, що судові доктрини набувають все більшого значення при вирішенні податкових спорів, формуванні предмету доказування.

Варто наголосити на тому, що останні тенденції судової практики в податкових спорах, свідчать про її суттєві зміни. Так, спостерігається збільшення винесення рішень на користь платників податку. Змінився також і підхід судів до аналізу матеріалів справи, оцінки доказів та встановлення юридично значимих фактів.

Прикладом впливу судової доктрини на формування предмету доказування в новій судовій практиці може слугувати рішення Верховного Суду у справі № 826/3498/15 викладене у постанові від 29.03.2018, в якому зазначено, що сам факт наявності вироків, особливо тих, які ухвалені на підставі угод у кримінальному провадженні, не дає підстав для автоматичного

висновку про нереальність господарських операцій, внаслідок чого є необхідність перевіряти доведеність кожного податкового правопорушення і здійснювати комплексне дослідження усіх складових господарських операцій, з врахуванням обставин, встановлених у вироку, який набрав законної сили [<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73081934>].

Варто зазначити, що судові доктрини досить широко використовуються адміністративними судами України. Поряд з цим, відсутність чіткого регулювання, критеріїв використання, випадків застосування та їх меж призвело до використання адміністративними судами одних і тих самих судових доктрин у сфері податкових відносин по різному за схожих обставин справи, виносячи при цьому протилежні рішення; невиправдане застосування доктрин призводить до розширення меж доказування, що в свою чергу має наслідком порушення судами строків розгляду справ.

ПОНЯТТЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНОГО РОЗСУДУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Омельян В. О.

Діяльність суб'єктів публічної адміністрації під час реалізації права на адміністративний розсуд, в силу її публічної значимості, не може бути хаотичною та спонтанною. Хоч і не будучи в повній мірі нормативно закріпленою, реалізація адміністративного розсуду здійснюється за певним алгоритмом та має низку структурних елементів, за відсутності яких зникають підстави визначати такий тип діяльності – реалізацією права на адміністративний розсуд. Системність адміністративного розсуду проявляється через наявність у ньому певного механізму – механізму адміністративного розсуду в діяльності публічної адміністрації.

Актуальність і необхідність вивчення механізму реалізації адміністративного розсуду в діяльності публічної адміністрації зумовлена тим, що дане явище, формуючи основу реалізації адміністративного розсуду, так досі і не отримало всеохоплюючого дослідження, яке б дозволило розкрити природу даного явища. При цьому, механізм адміністративного розсуду має ключове значення у формуванні порядку діяльності суб'єкта публічної адміністрації. Розкриття його природи та структури є запорукою формування належної адміністративної практики.

Механізм адміністративного розсуду формує базис діяльності суб'єкта публічної адміністрації, а відтак повинен бути чітким. Від його якості залежить якість надання адміністративних послуг та задоволеність осіб, зацікавлених у їх отриманні. Чіткість механізму адміністративного розсуду сприяє доступності його сприйняття, що є запорукою підконтрольності діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Наявність доступу громадськості до інспектування суб'єкта публічної адміністрації покращує якість виконання ним своїх повноважень, що особливо актуально у ситуації застосування адміністративного розсуду.

Під поняттям механізму реалізації адміністративного розсуду в діяльності публічної адміністрації пропонуємо розглядати систему соціальних, управлінських, психологічних, правових, матеріально-технічних факторів (засобів, способів, форм), що забезпечують реалізацію повноваження органу публічної адміністрації на адміністративний розсуд.

Основа механізму адміністративного розсуду складає нормативно-правова база, яка, по-перше, забезпечує основу для існування адміністративного розсуду як явища соціальної та правової дійсності, по-друге, складає нормативну основу ситуації, що потребує застосування адміністративного розсуду. Нормативно-правова база є середовищем, у якому містяться підстави для застосування адміністративного розсуду. Ці підстави проявляються через різного роду законодавчі формулювання. Оскільки законодавство є динамічним, встановити чіткий перелік законодавчих формувань, через які проявляється адміністративний розсуд, складно. Разом із цим ми пропонуємо розглядати такі підстави застосування адміністративного розсуду: 1) встановлення альтернативних варіантів поведінки; 2) встановлення повноваження для органу публічної адміністрації оцінювати юридичні факти та документи; 3) встановлення права тлумачити тексти нормативних актів та оціночні поняття; 4) встановлення права обирати варіант поведінки без встановлення варіантів дій суб'єкта публічної адміністрації.

Механізм роздуму та прийняття рішення з точки зору психології має ряд складових елементів. Перш за все, середовищем для даного механізму виступає психіка, яка має свою свідому та несвідому частину. Зазвичай, прийняття рішення відбувається у свідомій частині психіки, однак несвідома частина також здійснює значний вплив. Точка відліку при прийнятті рішення є моментом усвідомлення необхідності прийняття даного рішення. Саме із цього моменту відбувається роздум. На прийняття рішення впливають також такі фактори, як загальний психологічний стан (бадьорість, схвильованість, втома, інформаційне перевантаження, депресія, стрес тощо), індивідуальні психологічні особливості децидента (темперамент, характер, здібності), загальний інтелектуальний стан, психічні властивості децидента (наполегливість, рішучість, спостережливість, чутливість тощо), усвідомлення варіантів вирішення ситуації, база досвіду, психологічна домінанта (переважання інтелектуального чи емоційного стану в момент прийняття рішення), фактор волі, загальне емоційне ставлення до кожного із варіантів рішення, усвідомлення переваг кожного із варіантів вибору, мотивація.

Фактично необхідність прийняття рішення відбувається у моделі «стимул-реакція», тобто на суб'єкта, який має здатність прийняти рішення, здійснюється вплив (зовнішній або внутрішній), який призводить до виникнення внутрішньої реакції (внутрішній відгук). Дана реакція проявляється у певній поведінці, що, по суті, є відповіддю на згаданий стимул.

Механізм правового регулювання є частиною механізму соціального регулювання. Механізм правового регулювання поєднує в собі наступні елементи: засоби (норми права, суб'єктивні права і юридичні обов'язки, правозастосовні акти); способи (дозвіл, зобов'язання, заборона); форми

(використання, виконання, додержання, застосування). Вказані засоби, форми та способи є взаємопов'язані і взаємозалежні. Механізм правового регулювання втілює в життя правову систему суспільства і результатом цього є реалізація правопорядку. Елементами механізму правового регулювання є норма права, нормативні акти, юридичні факти, правовідносини, акти правореалізації.

Елементами механізму адміністративного розсуду є: нормативно-правова база, що проявляється у певних формулюваннях; зовнішні обставини (фактичні обставини звернення, що не входять до нормативно-правової бази, тобто фактори об'єктивної дійсності), децидент (суб'єкт публічної адміністрації та його характерні особливості), мета адміністративного розсуду, керування адміністративним розсудом, обмеження у реалізації адміністративного розсуду та форми здійснення адміністративного розсуду.

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В ГАЛУЗІ МИТНОЇ СПРАВИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ НА ТЛІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Мазур А. В.

Досліджуючи поняття «публічне управління» (не вдаючись у дискусію щодо співвідношення понять «управління» та «адміністрування») доцільно виходити, перш за все, із полідисциплінарності проблематики, що охоплює такі галузі знань як філологія, філософія, соціологія, *право*, економіка і політологія. У рамках цієї розвідки взято до уваги лише окремі з перерахованих «зрізів» більш-менш систематизованих знань про предмет нашого дослідження.

Отже, вплив глобалізаційних та інших масштабних процесів на перспективну трансформацію публічного адміністрування в галузі митної справи є традиційним об'єктом дослідження представниками науки державного управління, економіки. У навчальній літературі, щоправда, митна справа як об'єкт публічного адміністрування зазвичай розглядається переважно з точки зору буквального тлумачення відповідних норм основного митного закону, яким є Митний кодекс України. Зокрема, цитується його стаття, в якій означено поняття митної справи. Такий підхід суттєво звужує можливості для глибокого аналізу механізмів митної діяльності, митних відносин як таких. Адже поза увагою дослідників опиняються і внутрішньодержавні, й глобалізаційні процеси економічного, політико-правового характеру.

Варто погодитися, що «глобалізація, помножена та технології, дала колосальний імпульс розвитком економікам...». Інше питання, наскільки чутливими до таких імпульсів є державно-правовий механізм, невід'ємним елементом якого є митна система. А понад те, митна система України, яка не контролює усієї своєї митної території, усього зовнішнього митного кордону, який співпадає з кордоном державним.

Так само, нехай і з певною пересторогою, сприймаймо точку зору, відповідно до якої продовжує існувати наступний причинно-наслідковий

зв'язок: російсько-український військовий конфлікт – жертви на лінії розмежування, неможливість відновлення територіальної цілісності, відсутність повноцінного державного кордону – залишається ризик контрабандного переміщення товарів – зберігаються корупціогенні чинники – «розквіт» корупції загрожує подальшим розшаруванням суспільства.

Процеси у світовій економіці так само накладають свій відбиток на логіку публічного адміністрування в галузі митної справи, яке має відбуватися не лише як реакція на поточну ситуацію, а бути оберненою в майбутнє. Так, незаперечним є той факт, що зміни в митно-тарифній політиці розвинених країн справляють вплив на економіки країн, які лише розбудовують ринкові механізми. Прикладом, на думку експертів, може слугувати нещодавнє рішення президента США збільшити мито на товари походженням із КНР. Відтак, уже тепер необхідно коригувати економічну (її складові – фінансову, митну тощо) політику держави.

Іншою вихідною нашою тезою є доконечна потреба деполітизації (наскільки це можливо) механізмів публічного адміністрування митною справою. І тут показовим є факт слововжитку кодифікованими актами терміну «політика». Побіжний текстуальний аналіз свідчить, що лише основний кодифікований акт у галузі митної справи містить дефініцію «державна митна політика» (до унесення змін «митна політика»). До того ж, поза площиною права, ба більше, в системі координат політичної боротьби, перебувають процеси, пов'язані з призупиненням рішенням суду конкурсного відбору на посаду очільника Держмитслужби.

Трансформація публічного адміністрування в галузі митної справи, таким чином, має відбуватися із урахуванням глобалізаційних світових процесів. З іншого боку, незаперечним орієнтиром є чинне митне законодавство, яке варто позбавляти норм і приписів, у яких переважає політичний контекст переважає правовий.

Список використаних джерел:

1. Нагаєв В.М. Публічне адміністрування: електронний навчальний посібник. Х.: ХНАУ, 2018. 278 с.
2. Фріланд Х. Плутократи. Епоха нових багатих і занепад старої системи / пер. з англ. М. Климчука. К.: Наш формат, 2017. 328 с.
3. Порников В. Украинский президент не может закончить войну (03.05.2019). <https://www.obozrevatel.com/politics/ne-stoit-obmanyivatsya-vojna-korruptsiya-i-bednost-ostanutsya.htm>

Секція 3. Суверенність держави і людини в міжнародних відносинах: теоретико-правова еволюція та історичні практики

МІЖНАРОДНІ ТОРГОВЕЛЬНО-МИТНІ УГОДИ XVIII–XIX ст.

Морозов О. В.

Починаючи з XVIII ст., торговельний договір як міждержавна політико-економічна угода обов'язково включає розділ, присвячений регулюванню митно-тарифних процедур. У 1702 р. з'являється відомий Метуенський трактат між Англією та Португалією, який уперше запровадив режим торгівлі найбільшого сприяння. З приєднанням держав до міжнародної торгівлі зростала потреба в точному регулюванні торговельних відносин. Поступово формувались і встановлювались уніфіковані правила для всіх купців незалежно від їх походження.

У західноєвропейській міжнародно-торговельній традиції XVIII ст. панувала концепція, згідно з якою національною вважалася лише та торгівля, що здійснювалася морським транспортом під національним прапором. Інакше, місцеві купці позбавлялися можливості самостійно торгувати з іншими країнами, а суттєва частка прибутків залишалась іноземцям – посередникам. Національні законодавства Англії, Франції, Іспанії того часу взагалі дозволяли ввезення у свої порти товарів іноземних держав за двох умов: або держава має свій торговельний флот, або повинна перевозити товари лише на англійських, іспанських чи французьких суднах. Це були наслідки міжнародно-правової традиції «Навігаційних актів» Британії 1651 р.

Таким чином, за стандартами організації міжнародної торгівлі XVIII ст., велике значення мала розвинута зовнішньоторговельна інфраструктура, яка включала: певний правовий статус купецтва, наявність обігових коштів у підприємців, комерційного флоту, розвинуті портові господарства, спроможність держави підтримувати власних купців на закордонних ринках. Лише мінімальне наближення до зазначених стандартів дозволяло державам того часу приєднуватися до існуючої системи торговельно-митних договорів.

У XIX ст. в торгові договори додається новий зміст: поряд із постановами, що регулювали права іноземних підприємців (право проживати в країні, купувати нерухомість, обов'язки зі сплати податків), з'являються положення щодо розмірів мит. Центром уваги договорів другої половини XIX ст. стає вже митний тариф; тим із них, які не містили такого тарифного додатка, навіть відмовляли у назві «Торговельний договір». Поступово з'явилися нові різновиди таких договорів: конвенційні, або тарифні.

Починаючи з XIX ст., будь-який торговельний договір надавав підданним іншої країни право приїжджати в іншу країну, оселятися в ній, займатися промислами і торгівлею, купувати нерухомість. Окремо підтверджувався принцип свободи торгівлі в усіх портах держав, що домовлялися. Лише в Далекосхідних державах зберігалась норма щодо обмеженої кількості морських портів, де іноземні підприємці могли займатися комерцією, також цей

тип договору передбачав рівність у різновидах податків між іноземцями й місцевими купцями: іноземець сплачував ті ж самі податки, що й місцеві купці. Зустрічалось положення, яке надавало право покупцю і продавцю вільно визначати між собою ціну товарів (наприклад, російсько-нідерландський договір 1846 р.). При цьому в Російській імперії, Нідерландах, Швеції з такої групи іноземних підприємців, як комівожери, стягувався промисловий податок, в інших державах обмежувались вимогою надавати легітимаційну картку про сплату на батьківщині відповідних податків (Німеччина, Австро-Угорщина, Франція, Англія).

З другої половини ХІХ ст., з початком проведення промислових виставок, у торговельних договорах фіксується право безмитного імпорту зразків та моделей продукції, щоб упродовж року вони були вивезені. Зворотне вивезення забезпечувалось сплатою мита у заставу, яке потім поверталось власнику. Вагоме місце в торговельних договорах нового часу належало регулюванню транспортних сполучень і перевезенню вантажу. Як правило, іноземним підприємцям дозволялось на рівних умовах із місцевими користуватися шляхами, залізницями, каналами, шлюзами, мостами, фарватерами, портами. Морський транспорт займав провідне місце у світових перевезеннях того часу, внаслідок цього більшість торговельних угод називалися трактатами про торгівлю і мореплавство. Основним принципом у цій галузі стало зрівняння у правах іноземних суден із власними.

У 1870-х рр. ідеологія торговельних договорів знову змінюється від впливу посилення міжнародної конкуренції. Нова система відрізнялась від попередньої тим, що поряд із договірним чи конвенційним тарифом застосовувався і загальний (генеральний) тариф, який, на відміну від першого, мав автономний характер. Виходила подвійна тарифна система.

Роль торговельних договорів докорінно змінилася після того, як принцип вільної торгівлі поступився місцем протекціонізму. В умовах протекціоністських заходів держава дивилася на будь-яку торговельну поступку як на жертву і намагалася дати як можна менше й отримати як можна більше. Для цього й потрібен був загальний тариф, без якого держава була обеззброєною.

Список використаних джерел:

1. Азовські порти в зовнішній торгівлі 1777–1782 рр. (рапорти азовського губернатора В. Черткова) / упорядник Ю. І. Головка. Запоріжжя : Тандем-У, 2008. 84 с.

2. Александренко В. Н. Собрание важнейших трактатов и конвенций, заключенных Россией с иностранными державами (1774–1906). Варшава : Типография Варшавского учебного округа, 1906. 584 с.

3. Собрание трактатов, конвенций и других актов, заключенных Россией с европейскими и азиатскими державами, а также с Северо-Американскими Соединенными Штатами. Санкт-Петербург : Типография Морского министерства, 1845. Т. IV. Ч. 1. С. 550–560.

ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОСОБЛИВОГО ПРАВОВОГО РЕЖИМУ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Дячок О. О.

Надзвичайно складною проблемою, що постане перед Україною і над якою потрібно працювати уже зараз, буде забезпечення нормалізації життя на нинішніх анексованих та окупованих Російською Федерацією територіях нашої держави після їх повернення під юрисдикцію України.

Слід підкреслити, що відновлення суверенітету України над анексованими й окупованими територіями далеко не зводиться лише до виведення із вказаних територій окупаційних військ держави-агресора й роззброєння та розформування незаконних збройних формувань колаборантів і найманців з інших держав. Має бути здійснений цілий комплекс різноманітних заходів політичного, економічного, юридичного, соціального характеру, спрямованих на нормалізацію життя людей після анексії та окупації, що триватиме певний час. Цілком очевидно, що впродовж кількох років (п'яти, а, можливо, й десяти) на вказаних територіях не можуть проводитися будь-які вибори і референдуми, не можуть бути створені шляхом виборів органи місцевого самоврядування. Тому на цей період тут має бути запроваджено особливий правовий режим, що полягатиме в прямому правлінні через органи на кшталт військово-цивільних адміністрацій, які зараз діють в районах Донецької і Луганської областей, що перебувають під контролем України. Це питання також потребує досконалого опрацювання.

І. Соколова слідом за В. Белевцевою зазначає, що «під правовим режимом забезпечення національної безпеки розуміється механізм формування та реалізації стратегії національної безпеки України, що покликана забезпечити захист національних інтересів країни від зовнішньої і внутрішньої загрози за рахунок політичних, економічних, правових та інших заходів української держави». Можна стверджувати, що у запропонованому варіанті йдеться про запровадження на вказаних територіях надзвичайного адміністративно-правового режиму чи скоріше комплексного правового режиму, не передбаченого чинним вітчизняним законодавством. С. Кузніченко дає таке визначення: «Надзвичайний адміністративно-правовий режим – це особливий порядок правового регулювання, який тимчасово запроваджується на певній території або на території всієї країни як крайній захід для ліквідації глобальної небезпеки, встановлює визначені Конституцією, міжнародними актами й законами найсуттєвіші обмеження прав і свобод фізичних та юридичних осіб, а також передбачає найширші повноваження органів державної влади, визначає особливий порядок діяльності юридичних осіб, та про введення якого обов'язково інформується світова спільнота». Відтак це вимагає відповідного нормативно-правового забезпечення, можливо навіть на рівні закріплення у перехідних положеннях Конституції України.

Очевидно, що особливий правовий режим чи надзвичайний адміністративно-правовий режим на певній території не зводитиметься лише до обмежень окремих конституційних прав громадян та особливості функціону-

вання органів державної влади, а накладе свій відбиток і на інші сфери життєдіяльності (зокрема, господарську), що, поза сумнівом, має бути враховано у відповідному законодавстві.

Варто зазначити, що у проекті Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями» (№ 7163), за який Верховна Рада України 4 жовтня 2017 р. проголосувала у першому читанні, пропонувалися такі етапи деокупації:

1) звільнення тимчасово окупованої території чи її частини від окупації;

2) воєнний стан на звільненій від окупації території;

3) відновлення діяльності місцевих державних адміністрацій та інших органів на звільненій від окупації території ;

4) відновлення місцевого самоврядування та органів Автономної Республіки Крим, проведення референдумів та загальнодержавних виборів на звільненій від окупації території.

Воєнний стан пропонувалося запроважувати не менше, ніж на один рік. На звільнених територіях передбачалося створення районних, обласних, Севастопольської міської військових адміністрацій та військової адміністрації Автономної Республіки Крим, які у подальшому мали бути реорганізовані у районні та обласні державні адміністрації й Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим, що тимчасово виконуватимуть повноваження органів місцевого самоврядування та органів влади Автономної Республіки Крим до проведення виборів.

Також у зазначеному законопроекті пропонувалися часові обмеження щодо проведення виборів та референдумів: від двох років до шести років після створення відповідних державних адміністрацій.

Однак вказані положення не ввійшли до Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями» № 2268-VIII, прийнятого 18 січня 2018 р. Тим не менше, це не знімає необхідності обговорення різних варіантів повернення у правове поле України тимчасово анексованих та окупованих територій нашої держави після їх деокупації.

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ НА МЕЖІ З ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИМ КРИМОМ

Колесников К. М.

Епоха тотальних світових війн породила уявлення про природність припинення будь-яких контактів між країнами, що перебувають у стані збройного конфлікту. Проте, як бути з неоголошеними війнами і тим цинічним сплавом інформаційних ноу-хау з традиційними військово-диверсійними засобами, що нині зветься гібридними війнами? З огляду на болісність, а подекуди неможливість повного розірвання економічних зв'язків між Україною і Росією, наше керівництво частково прийняло ро-

сійську гібридну тактику. Приміром, воєнний стан не оголошувався, дипломатичні відносини з країною-агресором¹ не розривалися, продовжувалася широка торгівля, підтримувалися відносно вільні процедури міграції населення... В цих умовах поставало питання, як юридично грамотно оформити проведення процедур митного контролю й оформлення на межі із зоною російської окупації. Невизнання російського загарбання частини суверенної території України мало своїм логічним наслідком юридичну неприпустимість установлення митно-пропускового режиму на адміністративному кордоні з АРК, адже йшлося б про перенесення лінії митного кордону вглиб території України. Світовий досвід надавав різні моделі розв'язання цієї дилеми від повного припинення торгівлі з окупованими територіями до переведення окремих митних підрозділів до складу МВС із надання цьому відомству відповідних повноважень у частині здійснення митних формальностей. У нашому випадку був обраний варіант досить сумнівний з точки зору державних інтересів.

Постановою Кабміну № 149-р від 09.03.2014 на адміністративній межі з тимчасово окупованою територією АРК було відкрито декілька пунктів пропуску (пунктів контролю): «Херсон» (104,5 км від адміністративного кордону з АРК), «Вадим» (3,5 км від адмін. межі), «Мелітополь» (120 км від межі), «Новоолексіївка» (34 км від межі), «Чонгр» (7,5 км від межі), «Каланчак» (1500 м від межі) та «Чаплинка» (400 м від межі). Усі ці пункти відкривалися як необлаштовані. Перші чотири з цих пунктів – залізничні, вантажно-пасажирські, три останні – автомобільні, вантажно-пасажирські. З протилежного материковій Україні боку, на Кримському півострові російсько-окупаційними властями створено три митно-пропускові пункти – «Турецький вал», «Перекоп» і «Сиваш», які з 26 березня 2014 р. забезпечують переміщення вантажів і фізичних осіб.

Для легітимації роботи митно-прикордонних контрольно-пропускних пунктів на шляху з материкової України до Криму було прийнято низку законів та підзаконних актів. Зокрема, здійснювати митний догляд пасажирів і транспортних засобів усередині власної території дозволяв один із найодіозніших законів цього пакету – «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України» від 12 серпня 2014 р. № 1636-VII. Вільна економічна зона «Крим» (ВЕЗ «Крим»), що за своїм функціо-

---

¹ На рівні закону РФ було визнано державою-агресором лише Законом України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» № 2268-VIII від 18 січня 2018 р., що набув чинності 24 лютого 2018 р. Вперше визначення Росії як агресора було офіційно сформульоване в Постанові ВРУ «Про звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу щодо визнання Російської Федерації державою-агресором» від 27 січня 2015 р. № 129-VIII.

нуванням є вільною митною зоною одночасно комерційного, сервісного та промислового типу, запроваджувалася на 10 років незалежно від збереження чи ліквідації окупаційного режиму РФ (sic!). Причому функціонування вільної митної зони виводилося за межі міжнародного права: поставки товарів чи послуг на (з) території ВЕЗ оголошувалися такими, що не підпадають під норми міжнародних угод (договорів), які регулюють питання міжнародного обігу товарів, зокрема про зони вільної торгівлі, або укладені у межах ГАТТ/СОТ (абз. 2, п. 6.1, ст. 6). На території ВЕЗ «Крим» не справляються загальнодержавні податки та збори, збір на обов'язкове державне пенсійне страхування. Будь-які доходи, одержані резидентами ВЕЗ на території Криму, підлягають оподаткуванню як іноземні доходи. На території ВЕЗ «Крим» застосовується мультивалютний режим, за яким в оплату приймається як гривня, так й іноземні валюти. Ввезення транспортних засобів, зареєстрованих на території ВЕЗ, для платного чи безоплатного транспортування осіб і товарів здійснюється з повним умовним звільненням від оподаткування в порядку, встановленому законодавством України для переміщення транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України (п. 6.2). Здійснення митних формальностей мало відбуватися в зонах митного контролю, створюваних відповідно до ст. 329 Митного кодексу. Для застосування митно-податкового законодавства України договори між суб'єктами господарювання з материкової України та із місцезнаходженням на території ВЕЗ могли використовуватися замість зовнішньоекономічних договорів (контрактів). Товари, вироблені, перероблені або ввезені на митну територію України та випущені у вільний обіг на тимчасово окупованій території, мали вважатися товарами українського походження та вільно переміщуватися на іншу територію України без застосування будь-якого мита, передбаченого главою 42 Митного кодексу (п. 6.6).

Цей закон відразу викликав переважно негативну реакцію суспільства: у той час як добровольці і волонтери стали на захист країни проти російської агресії, правовий режим ВЕЗ “Крим” спричинився до масового безмитного ввезення українських товарів та електроенергії на окуповану територію та – через неї – до Росії. Це поєдналося з безконтрольним поширенням контрабанди і корупції на пунктах пропуску на півострів. Фактично режим вільної економічної зони дозволяв крупним компаніям, що в народі завжди асоціювалися з олігархами, уникаючи юридичних перепон, працювати в Криму, експлуатуючи торгово-роздрібні мережі і підприємства, що залишилися у них на півострові. Завдяки режиму ВЕЗ, вони змогли безмитно ввозити товари до Криму, продавати їх там, сплачуючи податки в кримський (= російський) бюджет. За деякими твердженнями, виникла “чорна діра” з сумарним товарообігом до одного мільярда доларів США на рік.

20 вересня 2015 р. українські, зокрема кримськотатарські, громадські організації розпочали безстрокову блокаду Криму. Блокада передбачала не лише заборону двостороннього руху товарів, але й перекриття постачання

дніпровської води до гідросистеми півострову та припинення поставок електроенергії, для чого навіть підривалися окремі вишки ЛЕП. Утім, не дивлячись на те, що вище українське керівництво врешті наказало державним органам офіційно приєднатися до громадянської блокади окупованого Криму (згодом така саме реакція мала місце щодо окупованих районів Донецької і Луганської областей), скасування Закону «Про створення ВЕЗ «Крим» передбачено було лише в т. зв. законі про реінтеграцію Донбасу (№ 2268-VIII), що вступив у силу в лютому 2018 р.

ЕВОЛЮЦІЯ ФОРМ НОРМАТИВНОЇ СУВЕРЕННОСТІ ТА ДОПУСТИМОЇ СВОБОДИ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ ХРИСТИЯНСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Виноградов Г. М.

У сучасній медієвістиці як в силу об'єктивних процесів наукового поступу, так і під впливом низки концептуальних зрушень щодо християнського Середньовіччя, успішно запроваджених протягом останніх десятиліть такими відомими вченими, як М. Блок, Й. Гюйзінга, Ф. Бродель, Ж. Дюбі, Ж. Ле Гофф, Е. Жильсон, Е. Канторович, М. Бахтін, А. Гуревич, М. Пастуро, Р. Фосс'є, А. Герро, С. Рейнольдс, Б. Гене, І. Данилевський, М. Бойцов, В. Петрухін, О. Прицак, О. Толочко, В. Ричка та інші, достатньо надійно утвердилося уявлення про досліджувану епоху як до певної міри унікальну, щодо якої не можливо застосовувати систему оцінювання, яка склалася в історичній науці останніми двома століттями і орієнтована виключно на світсько-раціональні принципи. На сьогодні не викликає сумніву теза, що середньовічна християнська цивілізація формувалася, свідомо прагнучи реалізувати в практичній площині (соціально-економічних, суспільно-політичних, етнокультурних й інших стосунків) зміст теологічно-лінгвістичної моделі, в свою чергу створеної середньовічними інтелектуалами на підґрунті іудейсько-християнських уявлень про так звану Небесну Ієрархію й особливості її проекції на земні стосунки між людьми.

Якщо говорити максимально стисло, то протягом Середньовіччя (492 – 1492 рр. від Р. Х.) територіальні й владні претензії представників провідних правлячих династій, місце в монархічній ієрархії з відповідними титулами, сам феномен суверенності знаходилися в прямій чи опосередкованій залежності від детально розроблених на богословському, лінгвістичному, історичному й інших рівнях скоординованих концепції стосовно організації державного і владного устрою християнської цивілізації в бажано точній відповідності з біблійними взірцями поділу Волею Бога землі між синами праведного Ноя Сімом, Хамом і Яфетом, Святої Землі – між синами Якова (Ізраїлю), територій Римської Імперії – між місцями проповідей апостолів; середньовічні інтелектуали створили кілька оригінальних генеалогічних конструкцій, «прив'язуючи» походження правлячих династій до авторитетних біблійних персонажів, насамперед – синів і онуків Яфета. За біб-

лійними сімейними (у відповідності з універсальними особливостями архаїчно-міфологічного мислення) еталонами будувалися також церковна ієрархія, візантійська монархічна ієрархія, в якій єдиним «батьком» був василевс, а решта і православних, і католицьких світських володарів – його діти, онуки, небожі тощо; зрештою, як відомо, усі монархи, навіть не родичі, зверталися один до одного з використанням поняття «брат» або «сестра»; в католицькому й православному сегментах держава в символічно-містичний спосіб сприймалася як *corpus fratrum* – «тіло братів», апелюючи до Таємної Вечері, коли апостоли, як відомо, через хліб і вино – Тіло і Кров Господа – стали частиною Церкви як Тіла Христового. Таким чином суверенність визначалася як об'єктивним перебігом історичних подій, так і, не в меншому обсязі, взятими на озброєння біблійними зразками й перекладеними прецедентами історії єврейського, єгипетського, перського, грецького та інших народів Давнього Світу, а також Римської Імперії.

Зрозуміло, що як за умови суворої нормативності, так і, що особливо важливо, сакральності з позицій християнського віровчення, охарактеризована система обов'язково повинна була бути іманентно схильної до еволюційності, маючи запас «гнучкості» і з позицій відносної свободи дій в непередбачуваних обставинах, і виправданості експерименту, маючи в розпорядженні набір авторитетних прецедентів з біблійної історії й зразкових вчинків Отців Церкви. Діапазон допустимої свободи під таким кутом зору був доволі широким, адже текст Біблії містить велику кількість прикладів можливостей вчиняти однаково законно протилежні за змістом дії чи практично поряд Святе Письмо подає різне тлумачення однієї події. Перше в богословському вимірі пояснювалося відомим положенням про дарування людині Господом частини Божественної Волі – обирати між добром і злом – і свобода вибору мотивувалася виключно людським сумлінням; друге орієнтувалося на, зокрема, приклад різних описів смерті царя Саула: самогубства (як відомо, смертний гріх з точки зору іудаїзму, християнства й мусульманства) наприкінці 1-ї Книги Царств і вбивство слугою на прохання царя на початку 2-ї Книги Царств (у цьому випадку створюється складна діалектично-теологічна ситуація з можливістю різних інтерпретацій).

Іманентна еволюційність, об'єктивно, як бачимо, присутня в параметрах нормативної середньовічної суверенності, постійно посилювалася у випадках систематично виникаючих ситуацій, коли на одну територію й титул одночасно могли цілком легітимно, з огляду на походження й прецеденти минулого, коли хтось з предків мав законні права на землі чи титули, розраховувати кілька претендентів одночасно. Оскільки земний устрій вважався проекцією Царства Небесного й Промислом Божим, порушення якого було гріхом, і, відповідно, світський володар не міг ухилитися від виконання своїх владних обов'язків (хіба у випадку чернечого постригу чи важкої хвороби), регулярно виникали ситуації з кількома рівноправними претендентами, що стимулювало пошуки найоптимальнішого рішення, мобілізуючи як інтелектуальні зусилля, так і різні форми демонстрації сво-

їх переваг над іншими конкурентами, до військових включно. З огляду на цю обставину, більшість збройних конфліктів і війн доби Середньовіччя були свого роду маневрами з метою демонстрації командних можливостей конкурентів, ніж війн сучасного типу, спрямованих на тотальне знищення ворога й захопленням його території: вважалося безглуздом вбивати потенційних підданих і з великими жертвами захоплювати територію, яка може дістатися одному з претендентів з меншими втратами чи взагалі без них.

Таким чином, попри суворі вимоги до обов'язкового притримування численних правил міжнародних взаємин і суспільного устрою, християнське Середньовіччя мало в арсеналі широкий вибір богословських, юридичних й історичних засобів для оперативного реагування на об'єктивні еволюційні виклики часу та можливі непередбачувані обставини. Таїнства, догмати, методи біблійної герменевтики (гомілетики) тощо містили цінні методологічні та методичні вказівки й поради щодо вирішення «делікатних» проблем.

THE PARADOXES OF THE IDEA OF CEASING THE NATIONAL SOVEREIGNTY IN EUROPE OF POST MODERN WORD OF GLOBALIZATION

Rutkowski M.

Problem of national sovereignty in recent turbulent globalisation times (especially in the so-called Post-American World Era) has been lately perceived and considered as one of the most unstable and unpredictable topics. When Dieter Grimm published in 2009 his well known position "Sovereignty. The Origin and Future of a Political and Legal Concept", he – among other issues – surprisingly enough strongly expressed his sophisticated thoughts on the role played in today's politics by such important factors as: individuality, originality and individual charisma. It is quite evident, though, that in many cases the obvious lack of these attributes may have recently led to quite serious difficulties in achieving contemporary political goals. Next it is worth mentioning that when John Dunning published (as the editor) in the same 2009 the book on some dangerous processes taking place in times of globalisation on the line of interaction between governments and international business, some of the main concerns expressed there were focusing on their implications on national and supra-national governance.

It doesn't have to be recalled, that on our continent the question of post-modern way of possessing and execution power is perhaps more complicated than anywhere in the world. Especially in unified Europe the problem of possessing the "proper" attitude towards national sovereignty seems to have been of crucial importance for many years, perhaps even since the dawn of the very idea of unification; and that happened so for more than many reasons. Not to mention quite traditional and perhaps even recently customary split between these who wish to see on our continent "the Europe of fatherlands" or perhaps the federated structure of less or more unified and strongly controlled structure.

Adding few important but theoretical lines to the complexity of the described phenomenon, in 2004 the work focusing on text was published in related matter, referring to nationalization seen as factor being placed versus europeanization and globalization altogether. The authors attracted their attention (while being aware of quite visible absence of European-wide mass media) to pointing out of the importance of the evident lack of the possibility of emerging of some kind of form of all-European public sphere of debate, what would evidently might have influenced the topic political and economical as well as European-wide social problems to be dealt with in the foreseeable future.

Under these circumstances it is not surprising, though, that the second decade of 21st century seems to be exceptionally full of quite contradictory events in the matter of national sovereignty in Europe. And what is more problematic, even in France, the late stronghold of nationalism, the attitude to this project has been radically shifted. For instance, during the debate held in French parliament in 2012, concerning new type of Europe's fiscal treaty, the then Socialist government vehemently denied strong accusations, suggesting that ratification of such an agreement would undermine French independence. On the other hand the European Commissioner for Competition of Spanish nationality – Joaquín Almunia was in the same time underlining that in order to succeed, the United Europe must show that there might be none conflict between sovereignty and globalization.

Recently it became more and more obvious that both German Chancellor Angela Merkel and the president of France Emmanuel Macron (namely leaders of countries representing in last years the hard core European model of integration) agree that in the future the European Union should receive no less, only more prerogatives. For this purpose, national concessions of at least part of their independence will be – according to these politicians least – necessary, even if these should be done «in an ordered manner».

So it was apparently anticipated that when Merkel had attended on November 21, 2018 a symposium on the theme described as: «Parliamentarism between Globalization and National Sovereignty», which took place at the Academy of the Konrad Adenauer Foundation in Berlin, she appealed openly for the resignation of national independence and the transfer of state competences to the European Union. She put it as simple as that: «National states should be ready today to give up their sovereignty». And even more: she was accompanied on this occasion by former President of the German Bundestag Norbert Lammert. Finally they both further discussed the questions of «the international tension of globalization, extremism and populism». From the above few examples given one could easily deduct the existence within the governing spheres of European Union of the extremely strongly pressing diverse factors, which would soon enough decisively try to dismantle or even completely erase the traditional role of national states.

On the other hand, also relatively popular in some political circles of central and eastern Europe idea of «Intermarium» – officially only roughly referring to the old 15th century Jagiellonian dynasty model of multinational dominion, stretching from Baltic and Black to Adriatic Seas – would probably in case of its realisation have to implement some kind of supra-national form of governing, even if only in economical matters firstly.

As a result it seems quite adequate to admit that in the near future there might possibly occur a rise a sort of competition of officially quite independent and based on different principles of political and economical measures ideas. The participation in these partly idealistic projects, however, would similarly have to implement some kind of cession of national sovereignty, even if not in equal proportions.

The scheme of governance in a form resembling to some extent the old traditions of the Sacred Roman Empire and the Jagiellonian dynasty form of rule – nevertheless how seemingly old forgotten and forsaken as well as unnecessary in post-modern space they might look like today – seems to became a serious political, social and economical proposals, offered by some politicians to modern European societies. Besides many practical obstacles possibly growing steady on the way to achieve these goals, there would be also some mental problem with implementation in the same time of two competitive ideas, especially in case of countries simultaneously belonging to UE and laying in Eastern-Central Europe.

List of sources used:

1. J. Downey, T. Koenig, Nationalization vs. Europeanization vs. Globalization. Issues that Should Belong to the European Public Sphere. The Berlusconi-Schulz Case Paper Presented at the ESA Conference "New Directions in European Media" [in:] <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/summary?doi=10.1.1.544.6064>.

2. J. H. Dunning (ed.), Governments, Globalization, and International Business, Oxford University Press, 1999.

3. D. Grimm, Sovereignty, Columbia University Press, 2015.

4. F. Zakaria, The Post-American World, W.W. Norton & Company, 2008.

5. <https://www.project-syndicate.org/commentary/why-economic-integration-implies-political-unification-by-dani-rodrik?barrier=accesspaylog>.

6. <https://www.tysol.pl/a26288-Die-Welt-Merkel-zaapelowala-o-rezygnacje-z-narodowej-niezaleznosci-i-przekazanie-swych-kompetencji-UE>.

7. <http://www.epa.eu/politics-photos/parliament-photos/merkel-attends-symposium-on-parliamentarism-between-globalization-and-national-sovereignty-photos-54791580>.

8. <http://neweasterneurope.eu/2017/07/05/intermarium-in-the-21st-century>

9. <https://www.defence24.com/the-revival-of-intermarium-poland-can-talk-the-talk-but-can-it-walk-the-walk>.

МІЖДЕРЖАВНЕ ОБ'ЄДНАННЯ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Мороз С. П.

Держава продовжує визнаватися основним суб'єктом міжнародного права, разом з тим, помітною тенденцією в сучасних міжнародних відносинах є посилення ролі міждержавного об'єднання. З огляду зазначеного, вважаємо за необхідне звернути увагу на поняття міждержавне об'єднання та його основу, роль та місце в системі міжнародних та внутрідержавних відносин, тенденції розвитку. Роль міжнародного чинника в системі сучас-

ного державотворення посилюється, а для держав з нестійкою правовою ситуацією, стає чи не найголовнішим у процесах вибору оптимальних способів, прийомів та засобів ефективної державної організації.

XX століття можна визнати як епоху формування державного життя, що стала основним прийомом суспільного буття та розвитку. Попри відсутності у міжнародному праві універсального загальноприйнятого визначення поняття держави, наявності різних підходів до визначення переліку найважливіших невід'ємних критеріїв (елементів) держави, закріпилися основні позиції, як-то: самостійне (суверенне) утворення; володіє правами та обов'язками; бере участь у створенні та реалізації міжнародно-правових норм тощо. Серед інших суб'єктів міжнародно-правових відносин називаються міжнародні міжурядові організації, народи, які реалізують право на самовизначення та державоподібні утворення. Домінантне місце займає держава, адже міжнародне право створюється підтримується передусім державами – первинними суб'єктами міжнародного права. Отже, держава як суб'єкт міжнародно-правових відносин – це політико-правове територіальне утворення, яке відповідає наступним критеріям: має постійне населення, визначену територію, публічні органи державної влади, здатність самостійно вступати у міжнародні публічно-правові відносини [1].

Міждержавні об'єднання на відміну від держави не розглядаються як суб'єкти міжнародних правовідносин, проте їх міжнародна роль дедалі набуває ваги. Відомі такі об'єднання держав: Європейський Союз (ЄС), Співдружність незалежних держав (СНД), Союз Білорусі і РФ, Британська співдружність та ін. Фактори, які вплинули на формування міжнародних об'єднань держав, різні. Так, ЄС формувався під впливом таких міжнародних факторів, як: 1) технологічна революція; 2) екологічна проблема; 3) конкуренція з Японією, США; 4) протистояння між західною демократією та соціалістичними країнами Східної Європи. СНД формувався переважно під впливом фактора розпаду держави СРСР, а саме прагнення до суверенітету, з одного боку, та наявності сформованих господарських зв'язків – з іншого. До числа ознак міждержавного об'єднання можна віднести: насамперед, це договірне об'єднання; наявність наддержавних органів координації діяльності держав-членів; наявність чітко окресленого інтересу держав-членів об'єднання.

Сучасні фактори, що визначають тенденції до міжнародних об'єднань держав: 1) міжнародний глобальний фактор; 2) міжнародний інтеграційний фактор. Міжнародний глобальний фактор, або міжнародна глобалізація, – стан розвитку міжнародних відносин, ознакою яких є формування численних, стійких організацій, зміст яких спрямований на розв'язання проблем світового чи регіонального значення, характеризуються посиленням впливом на внутрішню політику держави. До системотвірних елементів міждержавних організацій можна віднести: 1) права людини, права національних меншин, права народів; 2) екологічна проблема; 3) відмова від небезпечних видів озброєння і прийомів ведення війни [2]. Міжнародний інтеграційний фактор, або міжнародна інтеграція, – стан розвитку міжнародних економічних

відносин, ознакою яких є формування прийомів і способів подолання, упередження, мінімізації економічних кризових явищ шляхом регламентації світових, регіональних, державних сфер виробництва і споживання. Інтеграційні економічні елементи системи міжнародних відносин: 1) регламентація сфер добування і виробництва базових продуктів споживання; 2) світова митна політика; 3) перерозподіл і спеціалізація виробництва [3, 349–351].

Міжнародні об'єднання держав класифікують на: 1) політичні союзи; 2) економічні союзи; 3) військові союзи; 4) екологічні союзи; 5) коаліції; 6) регіональні блоки. Об'єднання, своєю чергою, можуть включати різні аспекти класифікації. Так, наприклад, ЄС є політичним союзом, економічним, військовим, екологічним, регіональним блоком. Або ООН, яка включає всі аспекти об'єднань, намагається представляти інтереси всіх регіонів світу (світовий представник народів). Північноатлантичний блок (НАТО) є військовим союзом країн Європи і Північної Америки.

Отже, міждержавне об'єднання – союз (товариство, співдружність) суверенних держав, створений переважно під впливом політичних глобальних факторів міжнародних відносин для досягнення певних цілей і здійснення відповідних напрямів діяльності на основі економічної інтеграції.

Етнонаціональний чинник у сучасних державотворчих процесах супроводжується, часто-густо, змішанням публічного і приватного інтересу. Як наслідок – поява численних «держав» невизначеного статусу (невизнана держава), або наддержав, соціальна природа яких виходить за усталені традиції власне державної організації. Саме наддержави уособлюють собою міждержавне об'єднання – своєрідна реакція держав-членів на кризові прояви у системі безпеки міжнародних відносин [4, 318–323].

Список використаних джерел:

1. Важна К. А. Поняття та характеристика держави як суб'єкта міжнародного публічного права // Міжнародні відносини : теоретико-практичні аспекти. Вип. 3. 2019. С. 132–142. URL : <http://international-relations.knukim.edu.ua/article/view/159113/158363>

2. Стіглиць Джозеф. Глобалізація та її тягар : монографія / пер. з англ. Київ, 2003. 252 с.

3. Стиглиць Джозеф. Цена неравенства. Чем раслоение общества грозит нашему будущему : монографія / пер. с англ. Москва, 2015. 512 с.

4. Кревельд, Мартин ван. Расцвет и упадок государства : монографія / пер. с англ. под ред. Ю. Кузнецова, А. Макеева. Москва, 2006. 544 с.

РОСІЙСЬКІ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ: ПАРАЛЕЛІ ЧЕРЕЗ 100 РОКІВ

Васковський Р. Ю.

Про російсько-українську війну, що триває від 2014 р., написано вже дуже багато. Проте хотілося б звернути увагу на повторюваність здійснюваних нашою північною сусідкою заходів щодо загарбання українських теренів – причому (випадково чи ні) якраз за сто років. Мова йде про часи Української революції 1917–1921 рр., коли уряд Радянської Росії апробо-

увував, як виявилось, тактику «гібридної війни» початку третього тисячоліття. Спробуємо це довести.

Після невдалої спроби збройним шляхом захопити владу в Україні на початку 1918 р. РСФРР була змушена, за умовами Брестського миру, визнати незалежність Української Народної Республіки. Втім, намагаючись показати, що «ихтамнет», Росія вдалася до проголошення регіональних квазіреспублік – Донецько-Криворізької радянської, Одеської радянської та Радянської соціалістичної республіки Тавриди. Проте німецько-австрійські війська, що прийшли на допомогу Центральній Раді у відновленні території УНР, швидко ліквідували їх, змусивши більшовиків чекати на реванш ще протягом півроку.

Одразу ж після Листопадової революції в Німеччині та її поразки у Першій світовій війні Рада народних комісарів РСФРР заявила, що «з анулюванням [в односторонньому порядку. – Р. В.] Брестського мирного договору Україна не визнається більше радянським урядом Російської республіки самостійною державою» і видала директиву Революційній військовій раді «у десятиденний термін розпочати наступ на підтримку робітників і селян України».

Час знову, як і сто років по тому, буде обрано дуже вдало. В Україні розпочалося народне повстання на чолі з Директорією проти гетьмана Павла Скоропадського, що прийшов до влади внаслідок державного перевороту. У підсумку лише в середині грудня (коли російський наступ уже розпочався), вдалося відновити повалену Гетьманатом Українську Народну Республіку. В умовах хаосу, паралічу попередньої влади та поступової організації нової лише 31 грудня 1918 р., 3 і 4 січня 1919 р. міністр закордонних справ УНР Володимир Чехівський надіслав ноти до РНК РСФРР із запитом, чому російська радянська армія веде наступ на територію України, адже «Директорія стала на ґрунт рішучої боротьби проти буржуазного ладу на Україні».

5 січня народний комісар закордонних справ Росії Георгій Чичерін відповів, що «ніякого війська Російської Соціалістичної Радянської Республіки на Україні немає», а воєнні дії точаться між «військами Директорії й військами Українського радянського уряду, який є цілком незалежний». Одночасно зазначалося, що уряд РСФРР «не зазіхає ані трішки на самостійність України» і за умов зміни внутрішньої політики Директорії, спрямованої зараз, за висловлюванням російської ноти, «проти руху трудящих мас», погоджується на проведення переговорів.

9 січня Директорія надіслала Раднаркому ноту-відповідь. У ній українська влада доводила, що «в районі Харкова оперує регулярне військо російської армії. Складається воно переважно з китайців, латишів, мадьяр і частин росіян». Виступаючи проти втручання Російської республіки у внутрішні справи українського народу, Директорія вимагала від російського уряду протягом 48 годин дати відповідь, чи згоден він припинити військові дії проти УНР і негайно вивести свої частини з території України. «Всіляке ухилення від прямої відповіді або ж мовчанка на протязі запропонованих

48 годин, цебто до 24-ї години 11 січня, Директорія вважатиме за офіційне оголошення війни з боку російського уряду Українській республіці», – зазначалось у ноті.

Не отримавши задовільної відповіді від Чичеріна, керівництво УНР все ж таки надіслало до Москви надзвичайну дипломатичну місію на чолі з Семеном Мазуренком. Але цей крок був проігнорований Раднаркомом і бажаного результату не дав, тож лише 16 січня 1919 р. (тобто більше ніж за місяць після вторгнення російських військ!) Директорія оголосила війну Радянській Росії.

Цілком очевидно, що головною причиною прагнення російського керівництва до скасування суверенітету України була потреба в українському хлібі та вугіллі Донбасу. Вже у січні 1919 р. втрата важливих економічних районів призвела до скорочення виробництва на території Радянської Росії порівняно з довоєнним часом: збіжжя – до 45 %, ячменю – 37 %, цукру – 8 %, видобутку вугілля – 10 %, виплавки чавуну – до 23 %. Виступаючи 3 березня 1919 р. в дебатах по звіту ЦК КП(б)У в Харкові, Яків Свердлов прямо заявив: «Ви знаєте, що порятунок всієї революції – не тільки російської, але й міжнародної – перебуває в руках України». У своїй інструкції агітаторам-комуністам, котрі направлялися діяти проти української державності, Лев Троцький підкреслював, що «необхідно повернути Україну Росії. Без України немає Росії. Без українського вугілля, заліза, руди, хліба, солі, Чорного моря Росія існувати не може, вона задихнеться, а з нею й радянська влада, й ми з вами». А у промові В. Леніна на конференції залізничників Московського вузла 16 квітня 1919 р. зазначалося: «Тепер, із завоюванням України та зміцненням радянської влади на Дону, наша сила міцнішає. Ми кажемо тепер, джерела хліба й продовольства, можливість одержати паливо з Донецького басейну в нас є... На Україні є величезні запаси, надлишки хліба, їх можна взяти відразу – там досі партизанщина».

Таким чином, можна чітко простежити яскраві паралелі між війною другого десятиліття ХХ ст. і війною другого десятиліття ХХІ ст. По-перше, і тоді, і зараз напад розпочався у період заміни влади в Україні революційним шляхом. По-друге, бачимо відкрите заперечення присутності російських військ на території України – навіть не дивлячись на наведені українською стороною неспростовні факти. По-третє, стверджувалося, що проти київського уряду воюють виключно національні частини опозиційної до центральної влади «альтернативної» української республіки. По-четверте, реальної самостійності місцева проросійська опозиція в управлінні, здавалося б, власними збройними силами не мала, повністю підпорядковуючись кремлівському керівництву. Нарешті, наявні елементи «гібридної війни», що поєднували проведення збройної агресії з не менш агресивною інформаційно-пропагандистською війною. Також можна побачити схожість у діях української влади – і нерішучість на першому етапі російської інвазії, і відсутність спочатку боєздатної армії, і невизначеність до останнього з питанням оголошення воєнного стану на території України...

ЛЮДИНА ЯК ОСНОВНИЙ ЦІННІСНИЙ ОРІЄНТИР У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Адашис Л. І.

Системні реформування та демократичні перетворення, що особливо актуалізувалися в останні роки, спрямовані на формування України як демократичної, соціальної, правової держави та її поступове входження в європейський та світовий правовий та політичний простір. А права людини є органічним компонентом демократичного політичного простору, інструментом гуманізації суспільних відносин. На права людини покладають вирішення ряду внутрішніх, міжнародних та глобальних проблем [1, 17]. “Людський вимір” – це не лозунгова категорія, а цілком конкретний напрямок у визначенні прогресу державності, що вимірюється набором та якістю прав і свобод, іншими умовами життя людини. Причому людина – це не абстракція, а цілком реальна особистість, значно конкретніша ніж “клас” або “нація”. Тож характерною рисою нового світового порядку, міжнародного і національного права стає гомоцентризм, чи антропоцентризм, що означає висунування на перший план прав та інтересів людини [2, 195].

Таким чином, людина є основним ціннісним орієнтиром подальшого розвитку сучасної держави і суспільства. Визнання, забезпечення і захист її прав, свобод і законних інтересів являє собою своєрідний індикатор перевірки на ефективність і життєздатність конституційної теорії, ідеології та практики, відображеної в доктрині сучасного українського конституціоналізму.

Як сказав Дж. Донеллі «проблема часто стає об’єктом міжнародної дії лише після того, як разючий випадок кристалізує її усвідомлення». Історичні події, що відбувалися протягом сорокових років минулого століття стали саме таким каталізатором, який заставив світове співтовариство замислитися над проблемою поваги до прав людини та їх захисту. Отже, проблема прав людини стала об’єктом міжнародних відносин.

З часу ухвалення Загальної декларації прав людини, стаття 28 якої проголошувала, що «кожна людина має право на соціальний і міжнародний порядок, при якому права і свободи, викладені в цій Декларації, можуть бути повністю здійснені», було прийнято чимало міжнародних документів. Усі вони мали на меті утвердження тези про універсальність, неподільність, взаємозалежність і взаємозв’язок прав людини, та вимогу до міжнародної спільноти розглядати їх глобально, на справедливій і рівній основі, за умов однакового підходу і однакової уваги.

У прагненні спрямувати невідворотні і прогресивні аспекти глобалізації на благо всього людства, світова спільнота акумулювала зусилля у виробленні спільних стандартів для країн. Створена Всесвітня комісія по соціальним аспектам глобалізації мала спрямувати свою роботу на розробку саме таких рекомендацій, де широка турбота про людей буде стояти вище ніж вузька турбота про ринки, іншими словами, викласти соціальний вимір глобалізації. Результатом її роботи стала опублікована у 2004 р. доповідь “Справедлива глобалізація: створення можливостей для всіх”. Серед дев’яти заходів, які повинні бути виконані для забезпечення

поваги прав людини в процесах глобалізації на першому місті стоїть задання сконцентрувати свою увагу на людях. Необхідність враховувати потреби всіх людей у задоволенні і поваги їх прав, культурної самобутності та автономії; гідної праці; розширення прав і можливостей їх місцевих громад; важливості гендерної рівності [4].

Визначним, на наш погляд, в аспекті гомоцентризму є і Глобальний договір ООН [5]. Заснований у 2000 р., мандат Глобального договору ООН полягає в тому, щоб керувати та підтримувати глобальну ділову спільноту в просуванні цілей та цінностей ООН через відповідальну корпоративну практику. 10 принципів Глобального договору ООН розподілені на окремі напрямки впливу, як то права людини, трудові відносини, навколишнє середовище та протидія корупції, однак всі вони спрямовані в першу чергу на те, щоб усі підписанти визнавали першочерговість людини як соціальної цінності, захист її прав і прагнули зберегти нашу планету для майбутніх поколінь.

Трансформаційні перетворення, зумовлені процесом глобалізації, що відбуваються в усіх сферах життєдіяльності людства вносять свої корективи у розуміння прав людини в сучасному світі. Науково-технічний прогрес призвів до того, що багато людей можуть реалізовувати або захищати свої права не виходячи з дому (електронні: петиції, вибори, звернення до омбудсмена, суду тощо). Однак, значній частині людства такі можливості ще недоступні, і причини цієї недоступності можуть бути різними (починаючи від простого незнання про такі можливості, аж до недоступності у зв'язку з бідністю та відсталістю країни або недостатньою нормативною регламентацією прав чи відсутністю механізму їх реалізації).

Тож видається вельми актуальною сформульована Т. Погге моральна теза про те, що «системи інституцій, включаючи глобальну, підлягають переоцінці та реформуванню з урахуванням їхнього відносного внеску в реалізацію прав людини» залежить від можливості обґрунтувати її емпіричні передумови. Тобто «реалізація прав людини має істотно залежати від національного й глобального устроїв і що ці устрої можна (ре)структурувати відповідно до цієї мети» [3, 282–283].

Список використаних джерел:

1. Батанов О. В. Людський вимір муніципальної влади – головна мета конституційної реформи у сфері децентралізації // Від громадянського суспільства – до правової держави: Тези доповідей XIII Міжнародної науково-практичної конференції. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. С. 16–20.

2. Сergygin V. O. “Людський вимір” як головний критерій конституційної реформи // Від громадянського суспільства – до правової держави: Тези доповідей XIII Міжнародної науково-практичної конференції. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. С. 193–198.

3. Філософія прав людини / За редакції Ш. Госепата та Г. Ломанна; пер. з нім. О. Юдіна та Л. Доронічевої. – Київ, 2016. 320 с.

4. Adapted from A Fair Globalization: Creating Opportunities For All, International Labour Organisation, Geneva, 2004. URL: <https://www.ilo.org/public/english/wcsdg/docs/reportr.pdf>

5. UN Global Compact URL: <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc>

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА СУБ'ЄКТНІСТЬ
УКРАЇНСЬКОЇ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ
В РАМКАХ ВЕСТФАЛЬСЬКОЇ СИСТЕМИ (1648–1709 рр.)**

Слісаренко О. М.

Донині триває дискусія про легітимність українсько-шведської угоди 1708 р., що виникла під час Великої Північної війни. Російські історики протягом 300 років трактували цю подію як звичайну зраду одного з підданих московського царя проти свого суверена. Лише останні два десятиліття з'явилися роботи переважно петербурзьких істориків, які визнають за Козацькою Україною (Гетьманщиною) певний об'єм обмеженого суверенітету, а відтак і право на переміну сюзерена, що не виконав своїх обов'язків перед васалом. (В. Возгрін, Т. Таїрова-Яковлева, В. Кулікова) Серед шведських дослідників переважно поширено концепцію визнання українсько-шведську угоди 1708 р. як договору рівноправних партнерів (А. Єнсен, Б. Кентржинський, П. Енглунд, П. Фром). В українській історико-правовій науці на сьогодні є лише одна праця – А. Дмитрієва, де спеціально розглянуто правові аспекти Вестфальського миру, а в додатках вміщено український переклад тексту вестфальських угод (в Мюнстері та Оснабрюці).

У 1646 р. в основному закінчилися бойові дії на театрах Тридцятилітньої війни і розпочався тривалий процес урегулювання повоєнних міжнародних відносин. Протягом двох років відбувалися переговори між учасниками цієї загальноєвропейської війни, осторонь якої залишилися тільки Османська імперія та Московська держава. В систему Вестфальських мирних угод традиційно включаються іспано-нідерландська угода (січень 1648 р.), Мюнстерська угода між Священною Римською імперією і її союзниками та Францією (травень 1648 р.) та Оснабрюцький договір між Священною Римською імперією і її союзниками та Швецією і її союзниками.

Вестфальські угоди перемістили акцент в міжнародних відносинах з відносин між коронованими особами на стосунки між державами. Таким чином, уособленням суверенітету стали держави, а не монархи. Ця система визначила характер європейських (фактично – міжнародних) відносин аж по період наполеонівських воєн. Гарантами цих договірних зв'язків були три монархи-гегемони Європи: імператор Священної Римської імперії (реально – австрійський імператор), король Франції та шведський король. У статті VIII (§ 2) за окремими станами імперії, тобто і за князями, закріплено було «...право укладати союзи між собою або з іноземними суб'єктами для свого збереження і безпеки, однак так, аби ці союзи не були спрямовані проти імператора, імперії та їхнього миру...». Шведські монархи теж вважалися князями Імперії через свої північнонімецькі володіння, що засвідчувала X стаття (§ 15) Оснабрюцького договору.

Досліджуючи історію Великої Північної війни, історики лише нещодавно почали звертати увагу на ту обставину, що гетьман Війська Запорізького І. Мазепа у вересні 1707 р. на прохання царя Петра I одержав титул князя Священної Римської імперії. Тим самим, московський монарх дякував І. Мазепі за той внесок, що здійснили козацькі контингенти у порятунок оточеної в Гродно регулярної армії. Сам гетьман скептично ставився до цього титулу, бо вважав його лише компенсацією за майбутнє позбавлення його гетьманської булави. Можливо, через це він і не поспішав одержати імперський диплом на княжіння.

Успішний наступ шведської армії на початку 1708 р. на Москву створив зовсім іншу геополітичну конфігурацію. Водночас стало очевидно, що для Козацької України настав вирішальний момент: перемога Москви зводила її автономію нанівець, перемога Карла XII дозволяла зберегти та навіть розширити автономію Гетьманщини при символічній залежності від Швеції.

Статус імперського князя дозволяв І. Мазепі задіяти механізми Вестфальської системи договорів 1648 року. Українській старшині стало цілком очевидно, що цар Петро не збирається дотримуватися автономних прав України, рятуючи Москву та застосовуючи тактику «випаленої землі». А раз сюзерен не виконував обов'язок перед васалом, останній мав право перемінити протектора. Отже, І. Мазепа та Карл XII як імперські князі цілком мали право на укладання угоди між собою, оскільки вона не завдавала шкоди імперії. І таке право виникло у гетьмана І. Мазепи з кінця 1707 р., але ніяк не раніше.

Список використаних джерел:

1. Возгрин В. Е. Военно-политический конфликт в период пребывания Карла XII в Турции (1709–1714) (по неопубликованным источникам). *Проблемы войны и мира в эпоху нового и новейшего времени (к 200-летию подписания Тильзитского договора)*. Санкт-Петербург: Изд-во Дом СПб государственного университета, 2008. С. 57–75.
2. Дмитрієв А. І. Вестфальський мир 1648 р. і сучасне міжнародне право. Київ: Ін-тут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. 426 с.
3. Єнсен А. Мазепа. Київ: Укр. Письменник, 1992. 205 с.
4. Кентржинський Б. Мазепа. Київ: Темпора, 2013. 496 с.
5. Слесаренко А. Н. Парадигма 1708 года: измена монарху или право на самоопределение. *Wschodni Rocznik humanistyczny*. 2018, Т. XV. № 2. Lublin. S. 93–103.
6. Таїрова-Яковлева Т. Иван Мазепа Російська імперія. Історія «зради». Київ: Кліо, 2013. 403 с.
7. Чухліб Т.В. Мазепинська Україна між Російською та Шведською короною: дилема вибору протекції. *Український Історичний Журнал*, 2009. № 2. С. 16–39.
8. From P. Katastrofen vid Poltava. Karl XII:s ryska fälttåg 1707–1709. Lund: Histoires media, 2006. 424 s.

*Секція 4. Верховенство права у кримінальному провадженні
та оперативно-розшуковій діяльності: національна
доктрина в умовах глобалізації*

**ВОЛЯ В ІНТЕГРАТИВНІЙ ДОКТРИНІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ
ТА СИСТЕМІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ**

Тертишник В. М.

На добротних українських землях нашому народу дісталась нелегка доля боротьби за волю. Принагідно нагадаємо, що у 1594–1596 рр. сотник Запорізької Січі Северин Наливайко підняв найпотужніше повстання, яке охопило території від Волині на заході до Чернігова та м. Лубни на сході, від Молдавії на півдні до Мінська і Могильова на півночі. Повсталі вимагали дати їм 3 види «волі»: 1) жити, оскільки польський шляхтич мав право забити до смерті свого кріпака; 2) мати свою землю і господарювати на ній (усі тогочасні землі перебували у володінні шляхтичів); 3) свободи віросповідання.

Воля, Земля, Віра були ідейними дороговказами і рушійними силами багатьох історичних звитяг. Земля і воля ставали найбільш вагомими ідеями національної свідомості, які були органічно пов'язаними ідеєю блага народу. Важко уявити волю без своєї землі під ногами, та й земля без волі може бути хіба що у кріпаків та батраків.

Воля була і є інтегративною ідеєю в житті українського народу, визначальним фактором його самобутності й ідентичності. Воля є інтегративною засадою правової держави та правосуддя, яка визначає історично сформовані національні особливості розуміння її в системі найвищих моральних і філософських цінностей. Вона потребує законодавчого визначення як засади взаємовідносин людини і держави в демократичній правовій державі.

Воля більш широке поняття ніж поняття «свобода» чи «особиста недоторканність».

Свобода – юридична можливість людини поводитись відповідно до своїх волевиявлень, робити все, що бажається, але тільки те, що не заборонено законом і не спричиняє шкоди правам і свободі інших людей. Право виступає мірою й засобом забезпечення волі та свободи людини.

Засада забезпечення волі – це і право на особисту свободу у зовнішньому просторі буття, і особиста недоторканність (у вузькому сенсі – свобода пересування, не бути під арештом). Забезпечення волі – це забезпечення природнього права жити і діяти без примусу, це і забезпечення права вільно і гідно жити («вільному воля»), тобто не бути поневоленим (не перебувати в рабстві, кріпацтві, холопстві (*Vita sine libertate, nihil* – «життя без волі – ніщо»). Забезпечення волі – це забезпечення права бути на достатньому рівні незалежним в своєму житті і своїх діях від інших (панів, вельмож, олігархів). Під концептом волі розуміється також право жити гідно, право на відсутність безпідставних обмежень – робити все, що не забо-

ронено («щоб бути вільним, необхідно підкорятись законам» – античний афоризм); право розпоряджатися своєю свободою і своїми іншими правами на свій розсуд; це право на приватне життя; право на вільне спілкування і висловлювання своїх поглядів, на вільну творчу діяльність, адже у розумних людей є зазвичай творчий потенціал, який потребує свободи, творчість завжди потребує і вільних думок і вільного простору.

Відтак, воля є об'єднаним указаними елементами концептом, узагальнюючою, інтегративною ідеєю, що є поряд з верховенством права є одним з найбільш фундаментальних засад державотворення. Воля є головною складовою української національної ідеї, інтегративною засадою правової держави. Виникає проблема формування, розмежування і гармонізації окремих концептів та цілісної системи засад і принципів права.

Вважаємо за необхідне в системі основоположних ідей кримінального процесу виділити найбільш інтегративні (в розумінні здобуття синергетичних результатів системи) основоположні засади правової держави та правосуддя такі, як: 1) справедливість, 2) воля, 3) верховенство права, а інші головні ідеї судочинства доцільно розглядати в якості окремих принципів судочинства, які можуть бути складовими окремих інтегративних засад.

В інтегративній доктрині волі можна виділити такі її структурно-функціональні загальноправові та міжгалузеві чи суто процесуальні ідеї-принципи як: особиста свобода (вільно і гідно жити, не бути поневоленим), особиста недоторканність, незалежність, свобода робити все, що не заборонено законом і не обмежує совість, недопустимість позазаконного примусу, право на приватне життя, право на вільне спілкування і висловлювання своїх поглядів, право на вільну творчу діяльність.

Як одну з проблем зазначимо, що в законодавстві України не забезпечено чіткої юридичної визначеності інституту затримання особи без ухвали слідчого судді взагалі, і затримання на місці злочину (затримання з поличним), зокрема. З одного боку, є норми, що дозволяють затримувати особу на місці злочину чи безпосередньо після його вчинення, а, з іншого боку, КПК України не передбачає провадження таких дій до відкриття кримінального провадження, що перетворює дані приписи інституту затримання в юридичну фікцію. Проблема ускладнена ще й хибною практикою пошуку виходу з цієї колізії, коли слідчі органи без відкриття кримінальних проваджень, з мотивів недопущення продовження злочинної діяльності застосовують адміністративні процедури до захопленої на місці злочину особи, а відтак в подальшому отримують від неї явку з повинною чи пояснення, або допитують в якості свідка.

Ст. 4 Конституції України доцільно викласти таким чином: «Кожна людина є вільною і має право на особисту свободу та гідне життя, робити все, що не заборонено законом, не бути поневоленим чи примушеним робити те, що не передбачено законом, право на захист свого приватного життя, на вільне спілкування і свободу поглядів, на вільну творчу діяльність. Воля, права і свободи кожної людини знаходяться під особливою охороною держави, її судових та правоохоронних органів».

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Назаров В. В.

Тріадою європейських і загальнолюдських цінностей є поняття «демократія», «права людини», «верховенство права». Верховенство права є пріоритетом у суспільстві. За відсутності верховенства права немає і самого суспільства, принаймні цивілізованого.

Поняття «верховенство права» несе в собі не лише матеріальне (субстантивне), а й процесуальне значення. Відповідно до ч. 1 ст. 8 КПК України, кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Зазначене свідчить, що верховенство права є важливим принципом кримінального провадження. Разом з тим на практиці реалізація відповідного принципу є однією з найглобальніших проблем, оскільки він не сприймається, не усвідомлюється, не використовується під час практичної діяльності органів розслідування.

Саме в кримінальному провадженні легко перетинається умовна межа, що відділяє законність від свавілля, доцільність від абсурду. В Україні історично склалося двояке ставлення до прав людини та їх захисту. З одного боку, Україна, як держава, максимально повно визнає, закріплює в законодавстві права людини. З іншого – під час кримінального провадження зустрічаються непоодинокі випадки порушення прав його учасників.

Останні роки ми спостерігаємо, що незважаючи на визначений державою курс на демократизацію суспільного життя, правоохоронні органи продовжують виконувати функцію захисту влади від злочинних посягань, а не захисту конкретної людини. Правове забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина в основному лише декларується.

Наглядним прикладом незабезпечення верховенства права є високий рівень злочинності в державі, який свідчить про дезорганізацію правоохоронних органів, низьку ефективність діяльності слідчих і оперативних підрозділів, відсутність узгодженості в їхніх діях.

Значна кількість порушень прав людини допускається під час практичної діяльності органів досудового розслідування при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження, проведенні слідчих (розшукових) дій. Так, застосування такого тимчасового запобіжного заходу, як затримання, супроводжується проблемами, які обумовлені відсутністю єдиного тлумачення фактичних підстав застосування затримання, у тому числі превентивного, щодо визначення осіб, уповноважених на виконання відповідних дій. Ряд проблем виникає й під час процесуального оформлення затримання уповноваженою службовою особою та супровідних заходів (зокрема обшуку затриманої особи), несвоєчасним та неналежним повідомленням затриманим про їх право на отримання правової допомоги, несвоєчасним інформуванням родичів затриманого та Центрів надання безоплатної правової допомоги.

Все частіше в державі стали проводитися незаконні, навіть масові, обшуки, із залученням різних спецпідрозділів та застосуванням фізичної сили і спеціальних засобів. Лише в 2017 році кількість звернень до суду для проведення обшуку порівняно з 2012 роком збільшилася в 45 разів! При цьому близько 85 % таких звернень задовольняються судами [1].

У забезпеченні верховенства права важлива роль належить суду, юрисдикція якого поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У ситуації, за якої на судові органи покладається велика відповідальність, виникають збої через зниження ефективності функціонування всього державного апарату. Масштабна судова реформа, яка проводиться в державі, супроводжується корупційними скандалами. Зазначене є свідченням недотримання всіх стандартів правосуддя, постійного порушення конституційного права на судовий захист, передбаченого ст. 55 Конституції України.

Індикатором нездорової ситуації щодо захисту прав людини в кримінальному провадженні є кількість справ, розглянутих Європейським судом з прав людини проти України, що катастрофічно збільшується. У 2018 р. Україна опинилася на третьому місці після Російської Федерації та Туреччини за кількістю поданих заяв і скарг [2].

Важливим чинником забезпечення верховенства права є забезпечення конституційного права людини на висококваліфіковану правничу допомогу. Разом з тим навіть адвокати масово почали скаржитися на порушення їх конституційних та професійних прав, незаконне втручання в їх діяльність, культивування атмосфери недоброзичливості. Все це є свідченням наступу на конституційні права громадян.

Отже, для недопущення порушень конституційних прав і свобод людини проблема боротьби зі злочинністю та захисту прав людини має вирішуватися шляхом трьох взаємопов'язаних компонентів: законодавчого встановлення допустимого обмеження прав людини; створення механізму контролю за вжиттям заходів, які передбачають обмеження прав людини; діяльності інститутів, які забезпечують захист та відновлення порушених прав. При цьому механізм захисту конституційних прав громадян повинен діяти постійно, оскільки його пасивність і бездіяльність може призвести до суспільно небезпечних наслідків, які можуть виявитися в масових обмеженнях та порушеннях прав і свобод, у занепаді загальнолюдських гуманістичних цінностей, у зростанні правового нігілізму, що зрештою призведе до порушення принципів верховенства права, законності, рівності громадян перед законом і судом.

Список використаних джерел:

1. Что стоит за повальными обысками у бизнеса, которые идут по всей Украине. URL : <http://ua-banker.com.ua/articles-and-analytics/criticism/29361/>
2. Україна – знову у трійці антилідерів за кількістю вироків ЄСПЛ. URL: <https://www.dw.com/cda/uk/BB/a-47222554>

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ТА ЗАКОННІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Тарасюк С. М.

Одним із найважливіших та основоположних у контексті дотримання прав людини в кримінальному провадженні є принцип верховенства права. У ч. 1 ст. 8 КПК України визначено, що кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Наведене положення безпосередньо впливає зі ст. 3 Конституції України, згідно з якою права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Саме поняття верховенства права вимагає, щоб усі офіційні особи ставилися з повагою до будь-якої людини, до її гідності, дотримуючись принципу рівності, а також щоб у кожного була можливість оскаржити будь-які рішення в незалежних і неупереджених судах, якщо ці рішення є незаконними. Таким чином, верховенство права орієнтоване на здійснення влади і відносини між окремою людиною і державою.

Слід підтримати позицію науковців, які зазначають, що у діяльності органів розслідування, прокурора верховенство права означає, що вони не повинні застосовувати положення правового акта, у тому числі закону, якщо його застосування суперечить конституційним принципам права або порушуватиме права та свободи людини і громадянина, та не повинні допускати тлумачення закону, яке несправедливо обмежувало б такі права і свободи. Гарантією реалізації принципу верховенства права є закріплення у нормативних актах чітких правил і процедур здійснення діяльності органів розслідування, прокурора, а порушення ними вимог закону тягнуть за собою відповідальність, передбачену законом, та відновлення порушених прав людини [1, 45].

Отже, в будь-яких ситуаціях орган розслідування, прокурор повинні виходити із принципу верховенства права. Наприклад, якщо норми КПК або будь-якого закону України якоюсь мірою дозволяють порушувати (або безпосередньо порушують) права людини і громадянина, органу розслідування, прокурору слід керуватися принципом верховенства права, а не цими нормами.

Тісно пов'язаним із принципом верховенства права є принцип законності. Стосовно їх співвідношення є різні наукові підходи. На нашу думку, принцип верховенства є ширшим і включає в себе принцип законності. Загалом, принцип законності відповідно до діяльності органів розслідування та прокурора слід розуміти як обов'язок дотримуватись усіх вимог матеріального та процесуального законодавства.

Законність у науковій юридичній літературі обґрунтовано визначається як принцип принципів кримінального процесу, оскільки всі інші проце-

суальні принципи – це реалізація законності у кримінальному процесі [2, 35]. Даний принцип не лише встановлює відповідний імператив відносно діяльності владних суб'єктів у кримінальному провадженні, а й визначає її предмет (ст. 9 КПК України).

У кримінальному провадженні безумовне дотримання й реалізація принципу законності є необхідною умовою, важливою гарантією ефективності самого провадження. Разом з тим кримінальне провадження може стати «джерелом підвищеної небезпеки» як для окремої особи, так і для суспільства в цілому, якщо в ньому не додержуються принципу законності. Для недопущення цього слідчий, прокурор має невідступно дотримуватися всіх норм закону, реалізація їх має здійснюватися лише на основі закону, у рамках закону і в ім'я закону. Принцип законності виключає будь-які форми свавілля, уседозволеності з боку прокурора, органів розслідування при вирішенні завдань кримінального провадження або можливість відступу від норм закону в інтересах посилення боротьби зі злочинністю, найбільш швидкого і ефективного розслідування, а також вирішення кримінальної справи або з міркувань так званої доцільності.

Здебільшого принцип законності реалізується під час розслідування будь-якого кримінального правопорушення, поширюється на всі дії і процесуальні рішення, характеризує всю процесуальну діяльність загалом і процесуальні відносини, вимагає виконання всіх інших принципів кримінального провадження, потребує застосування та виконання всіх норм кримінального та кримінального процесуального законів у кримінальному провадженні, а також у необхідних випадках виконання норм інших галузей права.

Отже, в Україні сутність законності полягає в наступному:

1) в обов'язку дотримуватися вимог закону, зокрема, положень Конституції України, КПК України, міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства, під час здійснення кримінального провадження;

2) поширюється лише на представників державної влади, які діють у межах кримінального провадження;

3) відповідно до ч. 2 ст. 9 КПК України основним обов'язком органів розслідування, прокурора є установлення всіх фактичних обставин справи та надання їм належної правової оцінки.

Список використаних джерел:

1. Рибалка Н. Засади діяльності прокуратури // Право України. 2015. № 6. С. 44–51.

2. Громов Н. А., Николайченко В. В. Принципы уголовного процесса, их понятие и система // Государство и право. 1997. № 7. С. 33–40.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Карнаухов О. В.

Словосполучення «криміналістичне забезпечення» вперше з'явившись у науковому обігу в назві тез виступу на загальносоюзній науковій конференції в 1981 році [1] як засіб вдосконалення правоохоронної діяльності, нин отримало більш конкретний образ, який постійно вдосконалюючись набуває більш чіткого змісту.

Формуванню теорії криміналістичного забезпечення сприяли фундаментальні розробки основ кримінального судочинства такими відомими вченими, як С.А. Альберт, Ю. М. Грошевій, М. М. Міхєєнко, М.С. Строгович, В. М. Тертишнік, М. А. Чельцов та ін. Теорія криміналістичного забезпечення у своєму розвитку знаходить відображення в наукових працях таких відомих вчених-криміналістів, як В. І. Гончаренко, І. О. Ієрусалімов, А. В. Іщенко, Є. Д. Лук'янчиков, Ю. В. Попов та ін.

Так, Р. С. Белкін, визначав криміналістичне забезпечення, як: «определенную систему криминалистических знаний, навыков и умений сотрудников (органов внутренних дел) использовать научные криминалистические рекомендации, применять криминалистические средства, методы и технологии их использования с целью предупреждения, выявления, раскрытия и расследования преступлений» [2, 64].

Вчені-криміналісти вважають можливість розв'язання наукової проблеми через визначення цієї категорії, як «техніко-криміналістичне забезпечення», «научно-техніческие средства», «інформаційне забезпечення», «научное обеспечение», «науково-методичне забезпечення», «інформаційно-довідкове забезпечення» тощо.

При цьому, на нашу думку слід погодитись з висновком А. Я. Єрекаєва про категоріальне співвідношення деяких вищезазначених понять, а саме: «Говоря о соотношении технико-криминалистического и в целом криминалистического обеспечения, следует учитывать, что первое есть не что иное, как элемент второго и соотносится с ним как частное и общее. Следовательно, и то и другое в их основе одинаково характеризуются по структуре, охватывающей по своему содержанию правовое, научно-методическое и кадровое (криминалистическая подготовка кадров) обеспечение» [3, 13–14].

На думку В. В. Матвієнка: «криміналістичне забезпечення практики розслідування злочинів є іманентно суттєвою ознакою криміналістики та полягає у виявленні потреб слідчої практики та всебічному озброєнні працівників правоохоронних органів дієвими криміналістичними рекомендаціями, які забезпечують оптимізацію розслідування злочинів» [4, 53]. В. В. Лисенко зазначав, що: «криміналістичне забезпечення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення та розслідування злочинів становить певну систему, яка містить такі елементи: блок криміналістичних ре-

комендацій (як організаційного, тактичного, так і методичного характеру); блок підготовки відповідних кадрів (спеціальної криміналістичної освіти); блок технічного й інформаційного забезпечення процесу виявлення, розслідування та запобігання злочинам» [5, 11]. А. С. Колодіна визначила, що: «криміналістичне забезпечення слідчої діяльності – це використання суб'єктами правозастосовних органів системи криміналістичних знань, рекомендацій, технічних засобів криміналістики, тактичних прийомів та криміналістичних методик із метою повного, об'єктивного та швидкого розслідування злочинів» [6, 171].

Результат аналізу думок вчених-криміналістів щодо визначення категорії «криміналістичне забезпечення» показує, що наведені варіанти змісту мають реальне відображення у діяльності органів кримінальної юрисдикції. Вони мають єдину основу та знаходяться в межах криміналістичної науки повністю охоплюють уяву про належне та необхідне наповнення категорії що досліджується.

Тому, формулюючи визначення категорії «криміналістичне забезпечення», ми виходимо з її видової відмінності, а саме через ознаки видового визначення, зазначаючи такі, як зміст, мета, завдання, засоби, функції тощо.

Отже, під «криміналістичним забезпеченням» ми розуміємо багатогранний феномен, який на наш погляд має потрійне розуміння;

по-перше, це встановлений обов'язок імперативного характеру державних органів з виявлення та задоволення потреб органів кримінальної юрисдикції і суду із створення необхідних умов, розробки, вдосконалення та системного впровадження в правоохоронну діяльність науково-практичних методів та технічних засобів;

по-друге, це статична структура – всеохоплююча система, що задовольняє суспільні потреби у підтримці громадського порядку та гарантування його у подальшому і складається з нормативно-правового, організаційно-кадрового, технічного та інформаційно-методичного забезпечення;

по-третьє, це динамічна діяльність уповноважених суб'єктів, яка впливає з встановленого обов'язку та з визначених напрямів забезпечення і направлена на реалізацію владних повноважень органів кримінальної юрисдикції і суду для виконання завдань кримінального судочинства.

Список використаних джерел:

1. Сидоров В. Е. Криминалистическое обеспечение доказывания на первоначальном этапе расследования // Актуальные проблемы доказывания в советском уголовном процессе: тезисы выступлений на теоретическом семинаре в ВНИИ МВД СССР 27 марта 1981 г. М. С. 68–70.

2. Криминалистические аспекты совершенствования доказывания при расследовании преступлений / Академия МВД РФ ; [редкол.: к.ю.н., доц. В. Г. Коломацкий и др.]. М. : Акад. МВД РФ, 1992. – 170 с., С.64.

3. Эрекаев А. Я. Криминалистическое обеспечение раскрытия и расследования вооруженных разбоев. дис. ... канд. юрид. наук. М. 2003. С. 13–14.

4. *Матвієнко В. В.* Криміналістичне забезпечення методики розслідування злочинів: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Матвієнко Володимир Васильович. Київ, 1999. С. 53.

5. *Лисенко В. В.* Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції (теорія і практика) : монографія. Київ : Логос, 2004. С. 11.

6. *Колодіна А. С.* Принципи криміналістичної методики у діяльності з розслідування злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / А. С. Колодіна ; Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. С. 171.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНСТИТУТУ ЗАТРИМАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Нагорна З. Д.

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) визначає затримання як тимчасовий захід, який застосовується з підстав та в порядку, визначеному цим Кодексом (ч. 2 ст. 176 КПК України), а також відносить його до системи заходів забезпечення кримінального провадження (ч. 2 ст. 131 КПК України). В той же час, кримінальним процесуальним законодавством не закріплено цілей такого затримання, у зв'язку з чим виникає наукова потреба її визначення та розроблення.

Незважаючи на гуманізацію суспільних відносин у сфері кримінального судочинства, а також посилення правових гарантій захисту особи, у кримінальному процесуальному законодавстві 2012 року об'єктивно відображено один із найбільш суворих заходів забезпечення кримінального провадження – затримання особи за підозрою в учиненні злочину.

Кримінальне процесуальне законодавство повного визначення поняття затримання, на жаль, не містить, але ч. 2 ст. 176 КПК України встановлює, що затримання – це тимчасовий запобіжний захід, який застосовується з підстав та в порядку, визначеному КПК України.

На нашу думку, затримання не може визначати як слідчу дію, адже відповідно до ч. 1 ст. 223 КПК України слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. А в свою чергу ч. 2 ст. 214 КПК України визначає, що досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

На нашу думку, законодавець повинен внести відповідні зміни до ст. 208 КПК України, якими більш розширити поняття «безпосередньо» та «щойно», враховуючи міжнародний досвід.

Відповідно до ч. 1 ст. 207 КПК України ніхто не може бути затриманий без ухвали слідчого судді, суду, крім таких випадків: при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення; безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.

Найпоширенішим видом затримання є затримання уповноваженою службовою особою, яке закріплене в ст.208 КПК України: «Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках: якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин; якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України».

Однак визначення поняття «уповноважена службова особа» КПК України не містить.

На нашу думку, уповноваженими службовими особами можуть бути особи, яким відповідно до чинного законодавства надані відповідні повноваження, наприклад, працівники органів Національної поліції відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», органів безпеки відповідно до Закону України «Про Службу безпеки України».

Наявність окреслених теоретичних та практичних проблем, дає підстави вважати, що інститут затримання потребує більш чіткого законодавчого регулювання, задля уникнення незаконних затримань та, своєю чергою, обмежень прав та свобод громадян. Це питання набуває особливої актуальності в сучасних правових реаліях формування інституту кримінальних проступків та дізнання, законодавчі новели якого оприлюднені та набувають чинності з 2020 року, але ще недостатньо досліджені.

Регламентация затримання має враховувати конкуренцію приватних і публічних інтересів, необхідність зупинення як факту злочину так і попередження триваючої злочинної дії, забезпечення дотримання принципу пропорційності та засади верховенства права.

ЮРИДИЧНА ВИЗНАЧЕНІСТЬ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗАТРИМАННЯ ПІДОЗРЮВАНОВОГО СЛІДЧИМ І ДЕТЕКТИВОМ

Нагорний Б. В.

В сучасних реаліях актуальним є питання затримання підозрюваного слідчими і детективами правоохоронних органів. На сьогодні, в безпосередній діяльності слідчих та детективів існує низка проблем, пов'язаних із застосуванням правового інституту затримання підозрюваного.

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) визначає затримання як тимчасовий захід, який застосовується з підстав та в порядку, визначеному Кодексом (ч. 2 ст. 176 КПК України), а також відносить його до системи заходів забезпечення кримінального провадження (ч. 2 ст. 131 КПК України).

Згідно з положеннями КПК суб'єктами, котрі мають право застосовувати такий тимчасовий захід як затримання є слідчі та детективи. Детектив – це відносно новий суб'єкт досудового розслідування, який, на відміну від слідчого, здійснює лише досудове розслідування та оперативно-розшукову діяльність у кримінальних провадженнях пов'язаних з корупційними правопорушеннями державних службовців, та суб'єктів владних повноважень. Інститут детектива є новим у кримінальній процесуальній діяльності як у контексті організаційних форм, так і підходу до його функціонування.

Аналіз норм КПК засвідчує встановлення в кримінальному процесуальному законі таких різновидів затримання особи: затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу (ст. 187–191 КПК); законне затримання (ст. 207 КПК); затримання уповноваженою службовою особою (ст. 208 КПК); затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України (ст. 582 КПК).

Також відповідно до норм Закону України «Про боротьбу з тероризмом», здійснюється превентивне затримання в районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години.

Одним із найбільш розповсюджених видів затримання є затримання уповноваженою службовою особою (ст. 208 КПК). На жаль, КПК не розкриває поняття «уповноважена службова особа», що зумовлює відповідні проблеми.

Законом України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII «Про Національне антикорупційне бюро України» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 47, ст.2051) в Україні запроваджена діяльність детективів щодо протидії корупційних злочинів. Відповідно до ст. 8 даного закону «До структури управлінь Національного бюро можуть входити підрозділи детективів, що здійснюють оперативно-розшукові та слідчі дії, інформаційно-аналітичні, оперативно-технічні підрозділи, підрозділи, що здійснюють виявлення майна, яке може бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації, підрозділи швидкого реагування, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та забезпечення безпеки працівників, представництва інтересів в іноземних юрисдикційних органах, експертні, фінансові, кадрові та інші підрозділи».

Інститути детективів створені також в НАБУ. Потрібно гармонізувати існуючі законодавчі акти щодо статусу детективів, повністю реалізувати передбачена у статті 9 Перехідних положень Конституції України вимогу щодо формування в державі нової системи досудового слідства і введення в дію законів, які б регулювали її функціонування, забезпечити створення Агентства фінансових розслідувань де логічно має бути встановлені посади детективів, усунути недоречність відомчих законодавчих актів щодо роботи слідчих військової прокуратури. Наразі має бути розроблений і прийнятий окремий Закон України «Про статус слідчих та детективів».

Редакція ст. 208 КПК надає право працівникам правоохоронних органів (крім як за вчинення тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, зарахованого законом до підслідності НАБУ) затримати особу виключно у випадках, якщо її застали під час учиненні злочину або безпосередньо після нього за наявності очевидних ознак, які вказують саме на цю особу як на злочинця.

Сьогодні більш детально законодавчо необхідно регламентувати як затримання особи на місці злочину, так і (що треба робити з чистого листка) затримання з метою попередження здійснюваної ним системної злочинної діяльності, що особливо актуально для протидії економічній, фінансовій та «білокомірцевій» злочинності. При цьому варто врахувати як рекомендації Венеціанської комісії, яка міститься у висновку щодо проекту КПК, було визначення виключних підстав та умов затримання особи без ухвали слідчого судді, суду з урахуванням практики ЄСПЛ, так завдання кримінального процесу та принцип пропорційності.

Останні події в країні засвідчують, що виключне право держави на примус не в усіх випадках застосовується відповідно до вимог КПК. Як наслідок, маємо приклади затримань безпосередньо під час засідання Кабінету Міністрів України (справа голови ДФС України Насірова) чи в стінах Верховної Ради України (справа народного депутата України Мосейчука), при чому без відповідної ухвали слідчого судді.

Таким чином інститут затримання підозрюваного слідчими та детективами правоохоронних органів має низку прогалин в чинному законодавстві, особливо що стосується підслідності кримінальних справ та моменту затримання підозрюваного детективами. Чинне кримінально процесуальне законодавство потребує змін в частині конкретизації процесуальної форми затримання підозрюваного детективами НАБУ. Таким чином можна твердити, що в чинному КПК України не враховані всі особливості практичної діяльності осіб уповноважених на затримання підозрюваного.

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Вереша Р. В.

Правові принципи пронизують усю систему норм відповідної галузі законодавства та визначають зміст її найважливіших інститутів. Це стосується і кримінального права. Кримінальне право, як і будь-яка інша галузь, покликана регулювати усі сфери суспільного життя не може бути відірваною від якихось певних загальноприйнятих засад, а тому формується під впливом основоположних принципів.

Такі принципи також мають підпорядковуватися певним правилам – зокрема, вони повинні перебувати у повній відповідності з правовою природою галузі права, яку вони регулюють, а також історією розвитку законодавства відповідної країни. Саме тому принципи кожної галузі права ві-

діграють роль фактора, який упорядковує цю галузь, виражають його правову сутність. Принципи як основні засади будь-якої галузі права є первинними по відношенню до основоположних понять та категорій відповідної галузі. Саме за допомогою принципів можна визначити правову природу того чи іншого явища, оскільки вони визначають формування та власне дію права у суспільстві. Основні принципи права, у тому числі і кримінального, у своїй сукупності покликані утворювати певний ідеал, досягти якого і має на меті конкретна галузь права у своєму розвитку. Водночас, потрібно зауважити, що певна основоположна ідея може трансформуватися у принцип відповідної галузі права лише у тому випадку, якщо законодавець вбачатиме необхідність підпорядкування норм закону цій ідеї та втілити її в подальшому у закон.

Сутність принципів кримінального права полягає у тому, що вони, по-перше, повинні обумовлювати загальні напрямки процесу правотворчості у даній галузі та зміст відповідних норм; по-друге, вони визначають джерела кримінального законодавства у динаміці його розвитку; по-третє, основні принципи є не лише доктринальним, юридичним, законодавчим підґрунтям кримінально-правових відносин, але утворюють морально-етичну основу для цього процесу; по-четверте, вони втілюють історію та розвиток суспільних відносин, які регулюються даною галуззю права. Крім того, принципи кримінального права виконують досить важливу функцію, вони виступають гарантією дотримання основних прав, свобод та інтересів людини і громадянина, які закріплені у конституційному законодавстві іноземних держав, у процесі законотворчості (при створенні нових норм) та правозастосування.

Принципи окремої галузі права не є відірваними від інших галузей права і закріплюють положення загальних принципів та відображають певною мірою (хоча і не конкретизують) сутність предмета правового регулювання. Також принципи безпосередньо або опосередковано закріплюються у законодавстві (ряд таких принципів прямо відображено в окремих спеціальних нормах або на їх основі побудовано норми законодавства незалежно від того, чи є пряма на них вказівка у чинному нормативно-правовому акті). Тому можна вважати, що основні принципи кримінального права – це певні основоположні правила, які постійно відтворюються у законодавстві і забезпечують порядок суспільних відносин у всіх сферах життя за допомогою кримінально-правових засобів.

Кожен принцип кримінального права має самостійне значення, хоча всі вони тісно взаємопов'язані й взаємообумовлені. Кримінальне право не може дотримуватися вибірково якогось одного чи декількох принципів – воно базується обов'язково на всіх принципах одночасно. Як правило, серед принципів кримінального права виділяють: принцип верховенства права (законності), принцип рівності громадян перед законом (демократизму), принцип індивідуальної юридичної відповідальності; принцип вини, який опосередковано визначений у процесуальному принципі презумпції невинуватості; принцип справедливості; принцип гуманізму.

Основні принципи кримінального права є категоріями універсальними, спільними для кримінального законодавства багатьох іноземних держав. Розуміння сутності принципів кримінального права, їх системи та значення, зокрема у частині дотримання конституційних прав, свобод та інтересів людини і громадянина сприяє тому, що досить велика кількість іноземних кримінальних кодексів містять норми, які регламентують основні принципи кримінального права. Як правило, основні принципи кримінального права у іноземних кримінальних кодексах є конституційними, тобто закріплені у конституціях цих країн.

Формулювання основних принципів кримінального права перебуває у межах основних завдань сучасної кримінально-правової політики держави. До того ж сучасна кримінально-правова політика має враховувати необхідність впровадження конституційних засад у практично всі чинні галузеві закони, як на міжнародному, так і на національному рівнях, у тому числі і у законодавство України. Такий процес конституціоналізації сприятиме певній уніфікації понятійного юридичного, сприятиме його уніфікації та глобалізації. Одним із аспектів цього процесу також є і закріплення основних засад міжнародного права, що обумовлюється глобалізаційними процесами. Проблеми глобалізації, зокрема у сфері права, не є новими, оскільки це стало одним з основних аспектів досліджень ще у 80-х роках ХХ ст. Нині особливо ретельно вивчаються проблеми глобалізації як транснаціональної правової структури з точки зору її екстенсивності, прогресивності процесуальної взаємодії, швидкості проведення та впливу на процеси, що відбуваються на національному та міжнародному рівнях. Глобалізація кримінального права, виходячи із загального розуміння сутності та окремих аспектів глобалізації права – це злиття національного кримінального права у єдину міжнародну (у ідеалі – світову) систему кримінального права, що полягає у розповсюдженні загальних інструментальних моделей організації захисту правопорядку засобами кримінального права. Засадами ж цього процесу повинні стати основні принципи кримінально-правового регулювання.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ: НАЦІОНАЛЬНА ДОКТРИНА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Головійчук Л. Т.

Кількісне зростання злочинів у сфері господарської діяльності, злочинних посягань проти власності, довкілля, громадської безпеки, життя та здоров'я особи значною мірою потрібно розглядати, як загрозу для національної безпеки України, що негативно впливає на різноманітні сторони життєдіяльності суспільства й держави. Боротьба з найбільш небезпечними її проявами є пріоритетним завданням держави. Низька ефективність загальнодержавних антикорупційних заходів (факт, який є загальновідомим з огляду на результати моніторингу суспільної думки) визначає потребу консолідації зусиль суспільства і держави шляхом створення ефек-

тивної системи протидії злочинам. Сьогодні очевидним є недостатнє використання широкого потенціалу сил та засобів оперативно-розшукової діяльності з із недоліками нормативно-правового забезпечення роботи оперативних та інших підрозділів системи НПУ України. Значною мірою зазначені проблеми потрібно пов'язувати у тому числі із низькою ефективністю наукового обслуговування законодавчої та правоохоронної сфер.

Зазначене знаходить вираз як у імплементації окремих правових норм у національні законодавчі акти, так і у запозиченні принципів побудови окремих галузей права. В останні роки в українській законотворчій практиці відстежуються стійкі тенденції інтеграції національного законодавства у світову та європейську правові системи.

Отже, комплексного підходу потребують і наукові дослідження, що здійснюються за означеним напрямом, розглядали це питання у своїх працях, зокрема: К. В. Антонов, О. М. Бандурка, Б. І. Бараненко, А.В. Баб'як, Г. М. Бірюков, І. О. Воронов, В. Я. Горбачевський, В. О. Глушков, О. Ф. Долженков, Г. О. Душейко, В. П. Захаров та інші. Проте їхні дослідження проводилися до істотного законодавчого реформування тих сфер суспільних відносин, якими визначаються базові принципи оперативно-розшукової (набуття в 2012 р. чинності новим КПК та внесення відповідних змін до Закону України «Про ОРД»).

Оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів.

Положення закону України «Про ОРД» визначають вичерпний перелік оперативних підрозділів, а також їх права та обов'язки. Так, відповідно до ст. 5 вищезгаданого закону оперативно-розшукова діяльність здійснюється наступними оперативними підрозділами:

- Національної поліції – підрозділами кримінальної та спеціальної поліції;
- Державного бюро розслідувань;
- Служби безпеки України;
- Служби зовнішньої розвідки України;
- Державної прикордонної служби України;
- управління державної охорони – підрозділом оперативного забезпечення охорони виключно з метою забезпечення безпеки осіб та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона;
- органів доходів і зборів – оперативними підрозділами податкової міліції та підрозділами, які ведуть боротьбу з контрабандою;
- органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України;
- розвідувального органу Міністерства оборони України;
- Національного антикорупційного бюро України.

Основними принципами, на засадах яких оперативні підрозділи здійснюють свою діяльність, є принципи законності, дотримання прав і свобод людини і верховенства права. Останній же, своєю чергою, має особливе значення.

Принцип верховенства права – це фундаментальний правовий принцип і правова доктрина, яка передбачає, що жодна людина не є вище закону, що ніхто не може бути покараним державою, крім як за порушення закону, і що ніхто не може бути засудженим за порушення закону іншим чином, ніж у порядку, встановленому законом. Нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності здійснюється Генеральним прокурором, його заступниками, керівниками регіональних прокуратур, їх першими заступниками та заступниками, а також уповноваженими наказом Генерального прокурора прокурорами Генеральної прокуратури України та уповноваженими наказом керівника регіональної прокуратури прокурорами відповідних регіональних прокуратур.

Тож, проаналізувавши вищевикладене доходимо висновку, що діяльність оперативних підрозділів хоч і регламентована законодавством, однак на практиці все ще має проблеми (наприклад, відсутність повного сучасного підручника з оперативно-розшукової діяльності, відставання технічних розробок в цій сфері від провідних країн світу, а також недостатнє нормативне регулювання повноважень суб'єктів ОРД щодо застосування такої техніки). Тому сподіваємося, що подальший розвиток системи у цілому вийде на новий виток, що дозволить суттєво підвищити ефективність боротьби зі злочинністю та забезпечення правопорядку в країні.

Список використаних джерел:

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
2. Глушков В. О. Актуалізація проблеми вдосконалення законодавства України про оперативно-розшукову діяльність // Вісник вищої ради юстиції. 2011. № 2 (6). С. 42–60. URL: http://www.vru.gov.ua/Docs/visnik06_05.pdf

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З ПРАВОПОРУШЕННЯМИ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА З ПИТАНЬ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СПРАВИ: ПРОБЛЕМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Варава В. В.

У 2013 році законодавцем були внесені зміни до ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» щодо здійснення оперативно-розшукової діяльності оперативними підрозділами «органів доходів і зборів – оперативними підрозділами податкової міліції та підрозділами, які ведуть боротьбу з контрабандою» [1].

Однак підрозділи митниць ДФС, уповноважені на протидію контрабанді та боротьбу з митним правопорушеннями такого права не одержали. Натомість, у оперативних управліннях ГУ ДФС (податковій міліції) були утворені підрозділи (управління, відділи) викриття кримінальних правопорушень в митній сфері. Ними налагоджена взаємодія з митницями ДФС, в

ході якої співробітниками податкової міліції спрямовувалися орієнтування в митниці про можливі факти порушення закону суб'єктами ЗЕД. В результаті розгляду цих орієнтувань, митницями склалися протоколи про порушення митних правил з вилученням товарно-матеріальних цінностей або приймалися рішення про збільшення митної вартості. Аналіз результатів роботи окремих оперативних підрозділів податкової міліції з викриття кримінальних правопорушень в митній сфері свідчить про те, що вони викривали переважно податкові злочини, зокрема за ст.212 КК – «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» [2].

Відповідно до рішення уряду України, у грудні 2018 року розпочато реорганізацію Державної фіскальної служби України шляхом її поділу на дві служби: Державну податкову службу України та Державну митну службу України, які є правонаступниками прав та обов'язків реорганізованої ДФС у відповідних сферах діяльності. Надалі, постановою КМУ було затверджено Положення про Державну податкову службу України та Державну митну службу України. Положення про Державну митну службу України містить норму (п. 28), за якою вона «організовує та провадить відповідно до закону оперативно-розшукову діяльність та здійснює контроль за її провадженням оперативними підрозділами Держмитслужби та її територіальних органів, які ведуть боротьбу з контрабандою...» [3].

Цим відкрито шлях до утворення на митницях штатних оперативних підрозділів, які ведуть боротьбу з контрабандою, що є актуальною науковою і практичною проблемою сьогодення.

Питання розширення повноважень митних органів на сферу оперативно-розшукової діяльності у попередні роки активно дискутувалися у наукових публікаціях К. В. Антонова, В. В. Варави, Є. В. Гармаша, Л. В. Деркача, Л. М. Дорофєєвої [4], В. В. Ченцова [5] та ін. Однак проблеми оперативно-розшукового забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи до останнього часу предметно не вивчалися.

Метою даного дослідження є наукове визначення поняття оперативно-розшукового забезпечення, та головних напрямів організації цієї діяльності у новостворених органах Держмитслужби.

Пріоритетною проблемою організації оперативно-розшукової діяльності підрозділів та територіальних органів Держмитслужби є актуалізація її законодавчого та нормативно-правового забезпечення, зокрема, внесення відповідних змін та доповнень до Митного та Кримінального процесуального кодексів України. Також необхідно ухвалити відомчий нормативно-правовий акт – наказ Держмитслужби, що затверджує Інструкцію про організацію оперативно-розшукової діяльності, зміст якої повинен суворо відповідати принципам верховенства права та законності. Іншим важливим напрямом оперативно-розшукового забезпечення є активне використання міжнародних правових механізмів взаємодії з митними адміністраціями зарубіжних країн у правоохоронній сфері.

Наступним пріоритетним напрямом є розробка нових та удосконалення діючих організаційних і тактичних засад викриття кримінальних правопорушень у митній сфері, з комплексним використанням гласних і негласних форм, методів і засобів оперативно-розшукової діяльності.

На основі даного дослідження пропонуємо наступне визначення поняття оперативно-розшукового забезпечення, під яким слід розуміти регламентовану законодавчими та нормативно-правовими актами діяльність оперативних підрозділів, яка спрямована на викриття протиправних діянь окремих осіб та груп у сфері державної митної справи, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, шляхом одержання інформації про злочини, що готуються та осіб, які готують вчинення злочину, з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [Редакція від 02.08.2018 р.] // Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

2. У першому кварталі 2019 року податківці Київщини розпочали 5 кримінальних проваджень у митній сфері. URL: http://www.agroperspectiva.com/ru/press_release/26069

3. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України: Постанова КМУ від 6 березня 2019 р. № 227 // Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-п>

4. Дорофеева Л. М. Окремі аспекти реалізації захисної функції митних органів // Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Вип. 2. С. 124–129.

5. Ченцов В. В., Антонов К. В., Варава В. В. Перебудова правоохоронної діяльності митних органів України в контексті європейських стандартів: оперативно-розшукові аспекти // Право України. 2008. № 7. С. 141–145.

ВАГОМІ ДОКАЗИ: ДІЯЛЬНІСНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ

Гмирко В. П.

1. У теорії доказування процесуальні докази (ст. 84 КПК) розглядаються як результати (плоди) доказової діяльності уповноважених учасників кримінального провадження, яким можна приписати *нормативні й діяльнісні характеристики*, згадувані процесуальним законом (ст. 85–86, ч. 1 ст. 94, ч. 2 ст. 94 КПК). Останні можуть виявлятися лише в часі роботи з допустимими матеріалами. Треба підкреслити, що в західних доктринах, особливо в країн *common law*, більше уваги приділяється саме роботі з виявлення діяльнісних характеристик (діяльнісних підстав) доказів. Юристи тут звикли працювати із такими, зокрема, поняттями, як «найліпший доказ»; «підтверджувальні докази»; «неспростовні докази»; «суперечливі

докази»; «негативні докази»; «позитивні докази»; «*prima facie* докази»; «імовірні докази»; «спростувальні докази»; «докази, що заслуговують на довіру»; «вагомі, сильні, цінні докази» тощо.

2. У пп. 1, 11 ч. 1 ст. 178 КПК «Обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу» згадується ще одна діяльнісна характеристика – **вагомість** наявних доказів. На цю характеристику процесуальних доказів звертає також увагу Європейський суд із прав людини (далі – ЄСПЛ) як у своїх рішеннях у конкретних справах, так і в контексті доктринальних позицій щодо стандарту доказаності «поза розумним сумнівом» (ч. 2 ст. 17 КПК). Вагомість доказів у практиці ЄСПЛ розглядається як важлива діяльнісна характеристика процесуальних доказів на загал. Чинний КПК не наводить легального визначення (дефініції) оцінного поняття «вагомі докази», що створює ситуацію **правої невизначеності**, тому його зміст до певної міри може прояснити звернення до мовознавчих характеристик співвідносних прикметників «вагомий» і «сильний», а також тлумачення в доктрині англо-американського доказового права однокореневого іменника – поняття «*weight of evidence*» (вага, сила, цінність доказу). Логіка бо трактує силу доказів – «*nervus probandi*», «*vis argumentationis*» – як **силу**, яка полягає в строго логічному зв'язкові тези з аргументами (доводами), внаслідок якого визнавець істини аргументів мусить визнавати істину тези, яка логічним чином впливає з цих аргументів.

3. Процесуальний закон не встановлює яких-небудь формальних правил визначення вагомості (сили) процесуальних доказів, крім того, що для доказувача жоден доказ не повинен мати наперед встановленої сили (ч. 2 ст. 94 КПК), у тому числі і й висновок експерта (ч. 10 ст. 102 КПК). Тому юристи, вирішуючи в своїй практичній діяльності питання про вагомість процесуальних доказів, можуть брати під увагу такі, зокрема, положення **практичної логіки доведення**.

3.1. Потреба в оцінці вагомості доказів безпосередньо пов'язана з юридичним обов'язком виконання обвинувальною владою вимог стандартів доказаності обставин кримінального провадження в перебігу встановлення фактичних підстав видання важливих процесуальних рішень. Тому виконання зазначених завдань вимагає від уповноважених осіб передовсім формувати й спиратися на **надійну систему вагомих доказів**.

5.2. Питання визначення вагомості наявних доказів безпосередньо пов'язано з потребою продуманого, чіткого визначення предмета доказування в конкретному кримінальному провадженні. Це сприятиме визначенню ступеня (індексу) реальної **вагомості** кожного окремого «ізолюваного» доказу, а з другого – «додаватиме» йому доказової ваги в рамках конкретної **сукупності** доказів.

5.3. Одночасно має відбуватися **виділення й дослідження** окремих наявних процесуальних доказів (п. 1 ч. 1 ст. 178 КПК) як її складових. З діяльнісного погляду кожен процесуальний доказ – хоч би який він був «слабкий» – завжди має певну вагомість, щось і якимось обґрунтовує сам від

себе, незалежно від інших (О. Ейсман). Вирішуючи питання про ступінь вагомості доказів, в першу чергу треба прагнути до використання лише тих доказів, які в рамках конкретної ситуації і мети в максимальному ступені вказують на достовірність доказуваної тези.

5.4. У практиці доказування склались стандартні узвичаєння приписувати – за умови рівної достовірності – більшу вагомість прямим доказам, ніж посереднім. Якщо йдеться про безпосередні докази, то треба зважати на правила імовірнісної логіки, відповідно до яких вагомість цих доказів тим більша, чим більше вони збільшують імовірність існування обґрунтованої ними тези.

5.5. Процесуальний закон (ч. 2 ст. 242 КПК) визначає підстави *обов'язкового* призначення експертизи, а практика встановлює підстави призначення *обов'язкових* експертиз в окремих категоріях правопорушень. Тому присутність одержаних в результаті експертизи доказів у кримінального провадження є обов'язковою, а їхня вагомість для встановлення певних обставин справи фактично презюмується аргіогі *більшою*, ніж інші докази.

5.6. Вагомість процесуальних доказів має визначатися лише “тут і тепер”, строго індивідуально в рамках наявної сукупності доказів шляхом дослідження кожного з них. Отже, *вагомі докази* – це ті в них, яким *ad hoc* в разі їхнього використання для цілей доказування приписується більша ймовірність досягти шуканого ефекту.

Список використаних джерел:

1. Будников В. Юридическая сила доказательств в уголовном судопроизводстве // Российская юстиция. 2003. № 10. С. 45–46.
2. Зеленецький В. С. Проблемы формирования совокупности доказательств в уголовном процессе. Харьков : Восточно-региональный центр гуманитарно-образовательных инициатив, 2004.
3. Эйсман А. А. Логика доказывания. М. : Юрид. лит. 1073 с.
4. Новик В. В. Криминалистическое сопровождение оценки доказательств // Вестник криминалистики. 2005. Вып. 3 (15). С. 25–33.
5. Орлов Ю. К. Основы теории доказательств в уголовном процессе. М. : Проспект, 2000.

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ТА СУДОЧИНСТВІ

Коросташиова І. М.

Принцип верховенства права є базовим комплексним принципом демократичної держави, що визнається і діє в Україні (ст.8 Конституції України). Відповідно, зазначений принцип декларується і як один з основних принципів національного судочинства.

На доктринальному рівні принцип верховенства права є відображенням способу організації життя суспільства на правових засадах, віддзерка-

лює моральні основи права і є виявом природного права, він слугує підставою обмеження і зв'язаності держави правами людини. Зазначений принцип є відправним началом, що пронизує собою, як саму правотворчість (а отже і зміст права) так і дію права, реалізацію суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. Але зміст вказаного принципу визначено лише частково окремими галузями національного процесуального законодавства.

Так, верховенство права є однією з основних засад (принципом): цивільного (п. 1 ч. 3 ст. 2 ЦПК України); господарського (п. 1 ч. 3 ст. 2 ЦПК України) і адміністративного судочинства (п. 1 ч. 3 ст. 2 КАС України). До того ж принцип верховенства права законодавцем віднесено до загальних засад кримінального провадження (п. 1 ч. 1 ст. 7 КПК України).

Слід звернути увагу на те, що цивільне та господарське законодавство не визначає зміст принципу «верховенства права», а вказує лише на те, що суд при розгляді справи керується (на ряді з іншими принципами) принципом верховенства права (ч. 1 ст. 10 ЦПК України; ч. 1 ст. 11 ГПК України) та крім інших джерел права (що мають бути застосовані в процесі цивільного та господарського судочинства), застосовує при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколи до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та практику Європейського суду з прав людини (ч. 4 ст. 10 ЦПК України; ч. 4 ст. 11 ГПК України).

Слід сказати, що нормами адміністративного процесуального та кримінального процесуального законодавства, законодавцем певним чином визначено зміст вказаного принципу. Так, згідно з ч. 1, 2 ст. 6 КАС України, суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини.

Аналогічною вищезгаданій нормі КАС України є норма КПК України, що визначає зміст принципу верховенства права у кримінальному провадженні і застосування його з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини (ст. 8 КПК України).

Аналіз вищевказаних норм національного законодавства та практики Європейського суду з прав людини свідчить, що зміст принципу верховенства права у тлумаченні Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) є набагато ширшим і багатограннішим, ніж його визначення національним законодавством у адміністративному процесуальному та кримінальному процесуальному законодавстві України.

Однак реальність сьогодні є такою, що під час розгляду і постановлення рішень у цивільних, господарських і адміністративних справах, а так само і у кримінальних провадженнях, далеко не всі судді керуються практикою ЄСПЛ, хоча цього вимагають норми відповідних галузей процесуаль-

ного законодавства. Зазначене обумовлено різними факторами (як недостатньою визначеністю змісту цього принципу в національному законодавстві, так і відсутністю необхідних знань і навичок роботи з практикою ЄСПЛ, відсутністю роботи із систематизації та узагальнення рішень ЄСПЛ та ін.).

Крім того, П. Рабінович звертає увагу на те, що на засадах “інтегрального” підходу до з’ясування сутності верховенства права побудоване і його розуміння Європейським Судом з прав людини, який, традиційно уникаючи вичерпного визначення цього термінопоняття (як, до речі, й багатьох інших), постійно збагачує його зміст все новими “важливими елементами” [1, 11].

Основні елементи принципу верховенства права було визначено в доповіді, схваленій Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні у березні 2011 року. До них Венеційською комісією віднесено: законність, правову визначеність, заборону державного свавілля, доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю, додержання прав людини, недискримінацію і рівність перед законом [2]. Зазначене джерело нині має суттєве значення для досягнення й розуміння змісту принципу верховенства права для науковців і практиків.

Підсумовуючи слід зазначити, що кожен з вищевказаних елементів принципу «верховенства права», так само має відповідний зміст, що повинен визначатися у національному законодавстві, як і зміст самого принципу «верховенства права». Крім того, судовою владою має вестися системна робота з вивчення практики ЄСПЛ щодо додержання прав людини і основних свобод з систематизації рішень ЄСПЛ й підготовки відповідних узагальнень. Вирішення цих питань на законодавчому рівні, має позитивно вплинути в цілому, як на правозастосовну діяльність органів публічного управління й правоохоронних органів, що здійснюють досудове слідство, так і на здійснення правосуддя в Україні з розгляду і вирішення судовою владою цивільних, господарських і адміністративних справ й кримінальних проваджень.

Список використаних джерел:

1. Рабінович П., Луців О. Верховенство права: сучасні вітчизняні підходи до інтерпретації // Вісник академії правових наук України. 2012. № 2. С. 3–16.

2. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія) Верховенство права (2011). Доповідь. Венеція. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr)

КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Єфімова І. В.

Криміналістична класифікація злочинів більше сприяє цілеспрямованості методик розслідування, розроблених з її врахуванням, та їх відповідності потребам слідчої практики.

Питанням, пов'язаним з вивченням проблематики теорії криміналістичної класифікації злочинів взагалі та по відношенню до конкретних видів злочинів зокрема, присвятили свої наукові праці такі учені, як В. П. Бахін, Р. С. Белкін, О. М. Васильєв, І. Ф. Герасимов, Л. Я. Драпкін, В. А. Журавель, О. П. Колесниченко, В. О. Коновалова, Г. А. Матусовський, М. В. Салтевський, Р. Л. Степанюк, О. В. Пчеліна, В. Ю. Шепітько, А. В. Шмонін, Б. В. Щур, М. П. Яблоков та ін. Але у вказаній царині чимало питань потребують вирішення. Так серед учених відсутня однозначна позиція стосовно термінологічного позначення, визначення критеріїв поділу та місця криміналістичної класифікації в системі криміналістичної методики; не розроблена криміналістична класифікація злочинів у сфері службової діяльності.

Головна мета класифікації – відображення таких типових об'єктивних ознак, на підставі яких можна згрупувати об'єкти класифікації. Ось чому в криміналістичній науці класифікація використовується для диференційованого дослідження окремих категорій, у тому числі й щодо процесу досудового розслідування злочинів, зокрема у сфері службової діяльності.

Криміналістична класифікація є методом пізнання, який полягає в систематизації злочинів за окремими ознаками.

Криміналістична класифікація злочинів за своїм змістом повинна бути простою та зрозумілою, а найголовніше – мати практичне застосування, має прикладний характер, функціональне наповнення.

Більш детальну, систематизовану класифікацію злочинів у сфері службової діяльності запропонувала Оксана Василівна Пчеліна, а саме:

– залежно від сфери виникнення відносин, на які посягають злочинні діяння, слід виділяти злочини у публічній та приватній сферах службової діяльності. Ці дві сфери тісно пов'язані між собою, нерідко переплітаються, тому в деяких випадках характер відносин, що охороняються, може бути змішаним;

– залежно від конкретної галузі суспільної діяльності злочини у сфері службової діяльності бувають такими, що пов'язані з реалізацією функцій нагляду та контролю; охороною та захистом прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина (діяльність правоохоронних і судових органів);

– залежно від суб'єкта, на інтереси якого посягають злочини у сфері службової діяльності;

– залежності від конкретного різновиду служби: злочини у сфері державної службової діяльності; злочини у сфері службової діяльності в державних і муніципальних закладах; в органах громадських і релігійних організацій; в приватних організаціях; злочини у сфері службової діяльності комерційних та некомерційних приватних структур;

– за формою вини злочини у сфері службової діяльності бувають умисними або такими, що вчинені з необережності;

– залежно від предмета посягання злочини у сфері службової діяльності спрямовані на: отримання права на майно чи послуги; виконання у власних чи інтересах третіх осіб дій правового характеру тощо;

– за метою злочинної діяльності вказана категорія кримінальних правопорушень буває спрямованою на збагачення, кар'єрне зростання (задоволення власних амбіцій), уникнення відповідальності (корупційна спрямованість);

– залежно від характеристик особи злочинця (службовими особами; матеріально-відповідальними особами; особами, котрі не є службовими);

– за способом реалізації злочинного задуму злочини у сфері службової діяльності такі, що вчиняються шляхом: документальної фальсифікації, підкупу, розкрадання майна, зловживання; невиконання чи неналежного виконання своїх функцій; відмивання доходів, здобутих злочинним шляхом; перешкоджання здійсненню правосуддя тощо;

– за масштабом злочинів у сфері службової діяльності виокремлюємо технології злочинної діяльності та окремі злочини.

Криміналістична класифікація злочинів є інструментом, який приближає досягнення криміналістичної науки до потреб практики та відображає її прикладний характер.

Акцентуємо Вашу увагу, що без криміналістичної класифікації злочинів у сфері службової діяльності неможливо розробити практично адаптовані методики розслідування злочинів.

Список використаних джерел:

1. Андрушко П. Службова особа як спеціальний суб'єкт злочину // Юрид. Вісник України. 2010. № 24 (780). С. 10.

2. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 15-те, доповн. і перероб. К. : Правова Єдність, 2018. 854 с.

3. Пчеліна О. В. Види та форми взаємодії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності // The genesis of genius. 2015. № 5. С. 102–106.

4. Щур Б. В. Криміналістична класифікація злочинів та її роль в диференціації криміналістичних методик // Європейські перспективи. 2011. № 1. Ч. 2. С. 140–144.

*Секція 5. Гуманітарні науки та психологія
у контексті сучасних викликів*

DIFFERENT APPROACHES TO PROFESSIONAL ISSUES IN TESP

Hurynovich N. I.

Teaching English for specific purposes (TESP) is an inseparable part of vocational training all over the world. ESP teachers are trying to build in foreign language competences into professional education. They set learning objectives for ESP syllabus, organize special English courses for students and then evaluate students' progress, develop training programs and syllabi for teaching ESP that would take into account "the requirements for proficiency in a foreign language and would be based on the following principals:

- teaching a foreign language is an integral part of the professional training;
- a foreign language course is multi-level and developed in the context of lifelong learning;
- learning a foreign language is based on an integrated interdisciplinary basis;
- foreign language training is aimed at the comprehensive development of communicative, cognitive, informational, sociocultural, professional and general cultural competence of students" [2, 40].

But a great number of professional specifics of each institution or its departments, might cause a lot of difficulties for a teacher to comprehend the optimal structure of an ESP course, choose proper vocabulary content and provide adequate teaching assistance for students. Being a linguist, a teacher of a foreign language can face up with some questions from his students that require professional education in such fields as economics, engineering, medicine and so on.

The research of the concept of vocational education content, the issue of professional foreign language training course content as well as the planning of foreign language training curriculum are the urgent problems of vocational education didactics [1, 7] There can be two major approaches to the point if an ESP teacher should possess profound knowledge in the sphere of his/her students' major.

On the one hand, teachers are supposed to provide their students with full professional assistance. Does it mean that each teacher of ESP should have special training in their students' occupation? In other words, should they obtain at least one more professional qualification in addition to the teaching one? This seems to be very complicated and time-consuming to implement.

It seems to be more reasonable to consider professional ESP teachers as experts in teaching English for any profession, able to design teaching materials based on the content material presented by the professors, or experts in the subject. ESP is a practical discipline with the most important goal of helping students to learn. So, the teacher is not the primary carrier of the content of the material. The students, especially where the course is specifically oriented towards the subject content or work the students are engaged in, may know more about

the content than the teacher. The teacher has the opportunity to rely on students' knowledge of the content in order to generate communication in the classroom. The relationship between an ESP teacher and his/her students is much more of a partnership. ESP teachers need to be flexible, willing to listen to learners, interested in the disciplines or professional activities the students are involved in, and being ready to take some risks in their teaching.[3,16]

Summing up we should underline that the ESP teacher not only teaches but also provides materials, designs a syllabus, collaborates with subject specialists, conducts research and evaluates the course and the students. He/she is to be aware of the course objectives; have a sound understanding of the course content and be flexible with the learners. A professional ESP teacher must be able to switch from one professional field to another without being obliged to spend months on getting started. He/she simply brings the necessary tools, frameworks and principles of course design to apply them to new material. We should always remember that the ESP teacher is not specialized in the field, but in teaching English. [3, 33] So ESP teachers shouldn't get confused being asked about some occupational issues of their students but can treat it as an opportunity to develop the students' independent research skills.

References:

1. D. A. Loshkareva. Determination of professional foreign language training course content/ D. A. Loshkareva// Преподавание английского языка в профессиональном контексте: на пути в мировое сообщество : материалы 3-й Междунар. науч.-практ. конференции / ФГБОУ ВО «ТГТУ», 11–13 мая, 2017. – Тамбов : Изд-во ФГБОУ ВО «ТГТУ», 2017

2. T. D. Margaryan. New approaches in teaching English at Bauman/ T. D. Margaryan, N. G. Alyavdina Bauman Moscow State Technical University, Преподавание английского языка в профессиональном контексте: на пути в мировое сообщество : материалы 3-й Междунар. науч.-практ. конференции / ФГБОУ ВО «ТГТУ», 11–13 мая, 2017. – Тамбов : Изд-во ФГБОУ ВО «ТГТУ», 2017

3. Mohammad Kaosar Ahmed. The ESP Teacher: Issues, Tasks and Challenges / Mohammad Kaosar Ahmed // English for Specific Purposes World, ISSN 1682-3257, www.esp-world.info, Issue 42, Vol. 15, 2014 – P. 33

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИСКУССИИ НА УЧЕБНОМ ЗАНЯТИИ

Виршиц Н. И.

Дискуссия давно известна как метод обучения, однако активное обучение вновь сделало актуальным вопрос о её использовании в образовательном процессе. Обычно под термином «дискуссия» понимается диалог или групповое взаимодействие в процессе обсуждения вопроса, обмена мнениями, идеями, высказывания дополнительной или уточняющей ин-

формации. Термин «дискуссия» также определяется как «исследование, разбор, заключающийся в коллективном обсуждении какого-либо вопроса, проблемы или в сопоставлении информации, идей, мнений, предложений» [1, с. 63].

Таким образом, можно выделить следующие *признаки дискуссии*:

- обсуждение, обмен мнениями, идеями между участниками;
- исследование какого-либо вопроса, проблемы с разных позиций;
- активное взаимодействие участников, в основе которого лежит многосторонняя коммуникация;
- конструирование и присвоение нового знания.

В дискуссии создаются условия для рассмотрения изучаемого предмета или явления с разных позиций, получения собственного объективного представления с учетом всех высказанных мнений, аргументов, информации, позиций. И тогда задача преподавателя в дискуссии – помочь студентам увидеть разнообразие мнений по обсуждаемому вопросу и сформировать свое представление.

Если говорить о целях использования этого метода в образовательном процессе, то можно отметить, что дискуссия может способствовать достижению двух типов целей. С одной стороны, она обеспечивает продвижение студентов в изучении проблемы, вопроса, темы, с другой стороны – предполагает развитие их коммуникативной компетентности, которая конкретизируется в их умении ставить вопросы и отвечать на них, понимать и критически относиться к высказываниям других участников и т. д.

Некоторые исследователи указывают на существование отдельного вида дискуссии – учебной дискуссии, которая, по мнению М. В. Кларина, «представляет собой целенаправленный и упорядоченный обмен мнениями, суждениями в группе ради поиска истины (истин), причем все участники, каждый по-своему, участвуют в организации этого обмена» [2, с. 56].

На наш взгляд, учебная дискуссия в отличие от существующих видов дискуссии решает одну важную задачу – *учит студентов самой дискуссии*. Она позволяет *им учиться*:

- контролировать свои эмоции;
- анализировать и размышлять над поступающей информацией;
- задавать вопросы и отвечать на них;
- аргументировать свою позицию;
- предоставить возможность побывать в различных ролях;
- быть более гибкими в поведении и терпимыми к высказываниям других, чьи взгляды противоположны;
- корректировать свое поведение с учетом поступающей обратной реакции от преподавателя и других студентов.

Более подробно остановимся на каждом из трех этапов организации и проведения дискуссии, учет которых позволит преподавателю избежать трудностей, возникающих при использовании этого метода обучения.

Подготовительный этап решает *следующие задачи*:

- формулирование темы и цели дискуссии;
- презентация программы совместной деятельности, распределение ролей;
- определение норм работы группы в процессе дискуссии;
- постановка вопросов или утверждений для совместного обсуждения;
- представление критериев оценивания процесса и результатов дискуссии.

Проведение дискуссии предполагает:

- организацию обсуждения темы, вопроса или проблемы;
- наблюдение за развитием групповой динамики, выполнением норм работы и атмосферой в группе; регулирование этих процессов;
- использование вопросов как средства организации и проведения дискуссии.

Четкое распределение ролей, ограничение действий поможет не допустить чрезмерной активности одних студентов и пассивности других, втянуть в процесс обсуждения всех студентов.

Например, в методе «Пустой стул» участник дискуссии имеет право высказать свою точку зрения всей группе и сесть на пустой стул только один раз. В методе «Торнадо» действия участников также ограничены. Представитель из малой группы может задать вопрос или ответить на вопрос только один раз. А так как в малой группе обычно 6-7 человек, а подготовить или ответить необходимо на пять вопросов, то у каждого есть возможность принять участие в работе всей группы. Участие преподавателя в дискуссии может быть разным по степени активности: например, в «Торнадо» он занимает достаточно активную позицию, структурирует деятельность студентов, а в методах «Пустой стул» или «Принятие решения» – менее активную.

Заключительный этап предполагает решение *следующих задач*:

- подведение итогов дискуссии, помощь студентам в проведении анализа проделанной работы;
- выражение благодарности за участие в дискуссии.

Важным условием успешности дискуссии является активная позиция всех участников в данном виде деятельности.

Список використаних джерел:

1. Е. К. Григальчик и др. Обучаем иначе. Стратегия активного обучения. – Минск, 2003. – С. 63–66.
2. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры, дискуссии (анализ зарубежного опыта). – Рига, 1995. – С. 56.

ОСОБИСТІСНА ДУМКА У КОНТЕКСТІ ПРАВОСВІДОМОСТІ ЛЮДИНИ

Сурякова М. В.

Серед проблем особистісного розвитку людини у сучасній психологічній науці особливе місце займає проблема формування її правосвідомості. Наразі відмічається вкрай суперечливе й мінливе соціально-правове середовище сучасної людини в українському суспільстві, що не сприяє впорядкованості та цілісності її правових уявлень. Людина у суспільному житті стикається з безліччю суперечливих даних, відсутністю зв'язку між ними, невизначеними й неясними фактами, що утруднює адекватне розуміння картини світу. Тому важливо визначити ті психологічні механізми, завдяки яким має відбуватися розвиток особистості та формування її правосвідомості. На наш погляд, здатність людини виробляти власну думку у процесі пізнання та інтерпретування дійсності є основою її життєвої та правової позиції, світосприйняття в цілому.

Правосвідомість окремої людини формується протягом життя під впливом індивідуальних обставин життя, зовнішнього середовища і залежить від рівня її правової освіти. Науковці визначають правосвідомість як сукупність уявлень, поглядів, ідей, теорій, почуттів, емоцій тощо щодо чинного або бажаного права, відображає ставлення людини до права. Індивідуально-психологічним засобом формування ставлення людини як власної позиції до будь-якого явища правової сфери виступає особистісна думка.

Науковці вважають, що особистість стає усе більш вразливою до змінюваних соціокультурних умов. Особистість втрачає своє «ядро» і лише поглинає неосмисленими повідомлення, які обрушуються на людину з усе зростаючою швидкістю і в усе більшій кількості, не даючи можливості не тільки осмислити увесь цей інформаційний потік, а навіть структурувати його, хоча б найпримітивнішим способом. Ситуації не встигають проінтерпретуватися, вони поглинаються людиною не переробленими, не осмисленими. Це призводить до фрагментарності, розрізненості свідомості сучасної людини, сприяє появі у внутрішньому світі особистості невідрефлексованих та невербалізованих утворень. У результаті такого впливу у особистості може й не виникнути потреби створювати власну позицію, думку, їй залишається відтворювати нав'язану зовнішню думку, що не завжди може бути усвідомлено людиною. Особистості, у такому разі, погрожує перспектива так і не стати автором власної життєвої концепції, думки, точки зору, навіть не здійснити своє життя за власним сценарієм.

Вважається, що думка виконує контрольну-консультативну функцію через визначення позиції, винесення рішення, а також регулює поведінку. Однак у вузькому значенні думки підкреслюється її безпідставність, непевіреність міркування, відсутність підтвердження аргументацією, а також протиставляється знанню. Думка розуміється як судження, точка зору або заява на тему, в якому неможливо досягнути повної об'єктивності, вона заснована на інтерпретації фактів та емоційного ставлення до них.

Думка має активний особистіснообумовлений характер, що проявляється у необхідності й можливості особистості займати деяку позицію у відношенні різних явищ, з якими вона стикається у життєдіяльності. Формування думки відбувається у інтелектуально-оцінному процесі у сукупності з емоційним ставленням до об'єкту через осмислення та переосмислення. Наявність думки надає особистості відчуття визначеності та впевненості, своєрідну «систему координат» життєвих орієнтирів, на основі чого відбувається регуляція поведінки. Водночас думці можуть бути притаманні обмеженість, відносність, мінливість, безпідставність. Очевидно, думка парадоксально поєднує у собі безсумнівну необхідність її існування для людини, з одного боку, та потенційну можливість завжди змінюватися, переоцінюватися, трансформуватися, з іншого.

У житті дорослої людини думка виконує безліч функцій у її особистісному просторі. Виробляючи думку, доросла людина ліквідує смислову невизначеність; виявляє прихований смисл; перевірює гіпотези; виявляє новий, несподіваний смисл, виявляє протиріччя; співвідносить власні версії; виробляє критичне ставлення до інформації; визначає критерії оцінювання; здійснює самоінтерпретацію та будує життєву позицію. Однак, такі значні потенціальні можливості для особистісного розвитку доросла людина в реальному житті далеко не завжди використовує. Серед дорослих людей чимало є таких, що не вміють виробити власного ставлення до події або сформулювати власну думку. Такі дорослі особистості схильні уникати інтелектуальної роботи. Наслідки цього у соціально-психологічному плані можуть бути небезпечними. Адже людині, яка не вдається до власних тлумачень, легко пропонувати і, навіть, нав'язати зовнішні, чужі, нерідко з маніпулятивною метою судження. На наш погляд, це має порушити питання про необхідність вивчення мотиваційного аспекту процесу вироблення особистісної думки у дорослих людей, а також наявності у них потреби у думці взагалі. Важливим є також питання про міру усвідомленості та обґрунтованості дорослими людьми підстав власної думки.

Таке розуміння особистісної думки дає підстави стверджувати, що вона виступає психологічним механізмом у формуванні правової свідомості особистості. Виробляючи власну думку, людина отримує певну визначеність та впевненість позиції суб'єкта правової системи, особливо якщо їй притаманні суперечливості і невпорядкованість. Думка виконує, таким чином, функцію робочого механізму правової свідомості, доки правові уявлення людини не набули чіткості, визначеності, у відповідності до правових норм.

Список використаних джерел:

1. Волковицька Н. Онтологічний та аксіологічний елементи у сучасній правовій свідомості / Н. Волковицька // Юридична Україна. – 2010. – № 3. – С. 33–38.
2. Скок А.Г. Особливості правосвідомості молоді / А.Г. Скок // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. - Чернігів: НПУ, 2014. – № 121, Том II. – С. 144–148.
3. Славская А. Н. Личность как субъект интерпретации / А. Н. Славская. – Дубна: Феникс+, 2002. – 240 с.

ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ ТА ІЗРАЇЛЮ

Панфілова Г. Б., Літвер С. В.

Сьогодні в Україні психологічні служби функціонують у ряді галузей та державних інституцій: освіта, державна служба з надзвичайних ситуацій, органи внутрішніх справ, пенітенціарна система, медицина, система працевлаштування, соціальна служба для молоді, військо та ін. Історично першою галуззю, де сформувався суспільний запит на практичне застосування психологічних знань у нашій країні, є освіта. Психологічна служба системи освіти була започаткована в Україні не так давно, у 1991 році.

Функціями психологічної служби закладів освіти в Україні є: надання практичної соціально-педагогічної, дефектологічної і психологічної допомоги всім учасникам навчально-виховного процесу - учням, вчителям, батькам; проведення просвітницьких лекцій, семінарів, інших занять з учнями, педагогами, батьками; консультативно-просвітницька робота з керівництвом та педагогічним колективом закладу освіти; здійснення моніторингів і скринінгів в учнівському і батьківському середовищі, серед педагогів закладу освіти; психологічна і соціально-педагогічна діагностика розвитку особистості учнів, учнівського і педагогічного колективу; психологічна і соціально-педагогічна експертиза педагогічних інновацій, методик, методів, технологій; консультативна і методична допомога всім учасникам навчально-виховного процесу; корекційно-розвивальна робота з учнями, батьками, педагогами; соціально-педагогічний патронаж і допомога учням, що мають проблеми із законом, вирізняються девіантною або аддиктивною поведінкою, або таких, що опинилися у складній життєвій ситуації; психологічний і соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами; психологічний і соціальний супровід обдарованих учнів; соціальна і психологічна профілактика девіантної та аддиктивної поведінки учнів; психологічне і соціально-педагогічне прогнозування розвитку як окремої особистості, так і колективів; проектування психологічного і соціального розвитку колективів та окремих особистостей в умовах перебування у закладі освіти.

Основною одиницею психологічної служби в системі освіти Ізраїлю є міський або районний центр (його зазвичай називають «психологічною станцією»). Організаційно і фінансово він підпорядкований муніципалітету, професійно – психологічному відділу Міністерства освіти. За співробітниками станції закріплені конкретні школи і дитячі садки. Частину свого робочого часу психолог працює безпосередньо в «своєї» школі або дитячому садку, а решту робочого часу знаходиться на станції. Там, у своєму кабінеті, він здійснює індивідуальний діагностичний і психотерапевтичний прийом дітей. Час, відведений на роботу безпосередньо у навчальному закладі, зазвичай використовується для проведення масового тестування, групової психологічної роботи з дітьми і для консультування вчителів, вихователів та адміністрації.

Як зазначає О. Л. Венгер, який детально вивчав шкільну психологічну службу Ізраїлю, незалежність психолога від шкільної адміністрації дозволяє йому ефективніше виконувати свої основні функції – відстоювати інтереси кожної окремої дитини, а не якої-небудь організації (наприклад, школи), батьків або держави. Концентрація психологів на станції надає можливість професійного спілкування, взаємного консультування, обговорення складних випадків з колегами, подальшої професійної освіти. Психологічна станція служить базою для проведення курсів підвищення кваліфікації, лекцій з актуальних проблем психологічної служби і т.і.

Отримання статусу фахівця в Ізраїлі – достатньо тривалий процес. Згідно до положення, цей процес не може тривати менше двох років, а зазвичай триває не менше чотирьох років після закінчення університету. За відсутності цього статусу психолог має право працювати тільки під постійною супервізією досвідченого фахівця. Зокрема, будь-який написаний ним психологічний висновок має бути підписаний також його супервізором, інакше такий висновок не матиме законної сили. Крім того, психолог повинен пройти певну кількість курсів підвищення кваліфікації і, нарешті, скласти вельми складний професійний іспит. Тільки після цього він може бути визнаний достатньо кваліфікованим працівником, який може працювати самостійно. Порушення цілої низки професійних норм може тягти за собою дискваліфікацію і судове переслідування. Жодне психологічне обстеження дитини, надання їй психотерапевтичної допомоги, а також надання інформації про дитину шкільній адміністрації не може здійснюватись без письмової згоди батьків. Діяльність психологічної служби ґрунтується на системному підході. Теорія У. Бронфенбренера описує розвиток дитини через соціальні взаємозв'язки, організовані у вигляді пластів, що утворюють концентричні круги (мікро-, мезо- і макросистема) та впливають на розвиток дитини як прямо, так і опосередковано. Тому центром впливу стає система, в якій функціонує дитина.

Деякі аспекти організації діяльності психологічної служби Ізраїлю слід використовувати в нашій країні. Мова йде про систему підпорядкування, відсутність можливості тиску адміністрації закладу освіти на психолога. Також слід взяти на озброєння питання організації можливості професійного спілкування та постійної супервізії для психологів-початківців. Не менш значущим питанням майбутнього стане ліцензування діяльності психологів в нашій країні. Досвід інших країн, зокрема Ізраїлю, буде корисний задля удосконалення організації роботи психологічної служби системи освіти в нашій країні.

Список використаних джерел:

1. Андроннікова К. А. Нормативно-правові документи України, що регламентують працю психолога у різних сферах практичної діяльності : навчально-методичний посібник / К. А. Андроннікова, О. Л. Луценко. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 68 с.

2. Венгер А. Л. Организация психологической службы в израильской системе образования // Журнал практической психологии и психоанализа - 2003. - № 4. Режим доступа : <http://psyjournal.ru/articles/organizaciya-psihologicheskoy-sluzhby-v-izraillskoy-sisteme-obrazovaniya>.

3. Психологічна служба : підруч. / [В. Г. Панок (наук. ред.), А. Г. Обухівська, В. Д. Острова та ін.]. – Київ : Ніка-Центр, 2016. – 362 с.

УЧАСТЬ ЗМІ В ПРОЦЕСІ ДЕГУМАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Літвінов В. В.

XXI століття виявилось далеко не таким, як його уявляли собі фантасти минулого. Замість омріяної ідилії люди опинились в своєрідному фільмі жахів і не тільки в якості глядачів. Так вже сталося, що більшість наших сучасників позбавлені критичного мислення та аналізу ризиків, що не вважає їм дивуватись, а як же воно так сталося. Тобто, люди не помічають як ними все активніше маніпулюють протягом останніх десятиліть. Якщо відкинути присутній багатьом снобізм¹ та пригадати з чого все розпочалося, ми побачимо глобальну реалізацію концепції Джозефа Овертона, яка відома під назвою вікно дискурсу або Овертона. Ця концепція пояснює як за допомогою дискусії змінюються критерії суспільної моралі коли те що декілька років було неприпустимим зараз перетворилось в норму, за порушення якої держава і “громадські активісти” застосовують різноманітні санкції по відношенню до осіб, які вважають за краще жити своїм розумом у відповідності до законів Божих, викладених у нормах іудаїзму, християнства та ісламу, та тих хто не піддається “новим віянням”. Ключовим завданням сучасних ляльководів стало, запроваджуючи подвійні стандарти, знецінити людське життя, перетворивши не тільки смерть однієї людини, але і війну та військові злочини в шоу, яке не буде викликати осуд у його глядачів, поки вони не перетворяться в його учасників. Чому це відбулось так швидко і яке відношення до цього мають ЗМІ пояснив ще на початку 1925 р. М.А. Булгаков: “Пациенты, не читающие газет, чувствовали себя превосходно. Те же, которых я специально заставлял читать “...”, теряли в весе. ... Мало этого! Пониженные коленные рефлексы, скверный аппетит, угнетённое состояние духа” [1, с. 239]. Письменник пов’язує з цим і таке явище, як “разруха” [1, с. 241-242]. Дійсно, легше джерело усіх негараздів шукати в діях сусіда, так само як покладати надію на порятунок виключно на зовнішню силу, а не на себе. Поступово печатне слово втратило свій вплив на суспільство і на зміну газетам прийшло телебачення, яке з 90-х роках стало переважно комерційним, а не державним. В боротьбі за глядача телеканали продовжують використовувати прийоми “нижче поясу”, дивуючись, коли “несподівано” отримують пропорційний або навіть непропорційну відповідь. Парламент України та ЗМІ занепокоєні ростом насильства у школі, забувши які рейтинги мала програма “Элка и кореша” Олега

---

¹ Який стверджує, що саме мене ніхто ніколи не введе в оману.

Филимонова. Тобто ще раз підтвердились слова Христа: “Какою мерою меряете, такой отмерят и вам”. Вирок телебаченню 90-х зробив М.М. Задорнов: “Я очень редко смотрю телевизор. ... Потому что не люблю портить себе настроение. ... Однажды даже я спросил одного из редакторов: “Почему вы любите шокировать телезрителей смакованием всяческих мерзопакостей?”. Редактор без стеснения ответил мне, что всё это борьба за рейтинг!” [2, с. 33]. Своє відношення до рівня телевізійних програм письменник висловив в творах “Внимание! Это – юмор, а не полезные советы”, “Форточка, “Оставайтесь с нами!” [2, с. 11-13, 27-32, 34-42]. Але застереження журналіста і письменника не були почути. Ще гірша справа з Інтернетом. Наслідки ми не тільки бачимо, але і відчуваємо на собі.

Дегуманізація в своєму розвитку призводить до громадянського протистояння, але це словосполучення вже 5 років перебуває під заборонаю. Щоб не перевантажувати цю публікацію конкретними прикладами і фактами пропоную бажаючим звернутись до раніше написаних автором творів [3; 4; 5; 7; 8; 9; 10, с. 126-138]. Бо не секрет, що невчасно висловлена правильна думка є якщо не хибною то небезпечною для того хто її висловив, що продемонстрував найбільш відомий вірш О.Э. Мандельштама, який змінив долю його автора, на відміну від вірша П.В. Шумахера (1817-1891), який і в наш час залишається актуальним. Результати дегуманізація побачать лише ті, хто переживе ці часи.

Список використаних джерел:

1. Булгаков М. А. Собачье сердце // Булгаков М.А. Собрание сочинений в одной книге. Белгород: ООО Книжный клуб “Клуб семейного досуга”, 2013. – С. 219–294.
2. Задорнов М. Н. Задорнов и К^о: Проза. М.: Эксмо, 2007. – 384 с., ил.
3. Литвинов В. В. Гражданская война в России и генерал С.Л. Марков. // Культура народов Причерноморья. Симферополь, 2011. – № 214. С. 109–120.
4. Литвинов В. В. Дети и гражданская война в России. // Культура народов Причерноморья. Симферополь, 2012. – № 228. С. 78–87.
5. Литвинов В. В. Национальный фактор и защита пограничных регионов. // Культура народов Причерноморья. Симферополь, 2013. – № 248. – С. 107-120.
6. Литвинов В. В. Перспективы существования молодых государств в зоне пересечения стратегических и геополитических интересов на примере существования Дальневосточной Республики (1920-1922 гг.) // Культура народов Причерноморья. Симферополь, 2013. – № 261. – С. 85–95.
7. Літвінов В. В. Проблема захисту культурної спадщини та ЗМІ. Українська реальність // Фінансово-економічна стратегія розвитку України в умовах сучасних геополітичних викликів (економіко-управлінські, правові, інформаційно-технічні, гуманітарні аспекти): матер. міжнар. наук.-практ. конф. – Д.: Університет митної справи та фінансів. 2015. – С. 17–18.

URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/1714/1/20.11.2015%20Міжнар.конф.pdf> (дата обращения 12.04.2019)

8. Литвинов В. В. Образ Владимира и Рогнеды в изобразительном искусстве. // Білорусь – Україна: Діалог культур: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (29.03.2018, 24.05.2018). – Д., С. 19-37. URL: http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2940/1/ilovepdf_com-19-37.pdf (дата обращения 12.07.2018)

9. Литвинов В. В. Взгляд на рефлексии общества через произведения искусства. // Таможенная политика России на Дальнем Востоке. Владивосток, 2018. – № 3 (84). – С. 77-93.

10. Литвинов В. В. Образ Сибирского тракта в воспоминаниях и художественной литературе, как элемент подготовки офицеров таможенной службы и историков. Д.: Середняк Т.К., 2018. 148 с., ил.

CULTURAL DIFFERENCES BETWEEN CHINESE AND PERSIAN SPEAKERS

Wu Yue, Hazerani Farakhani Sh.

Chinese and Persian are well-known two of the oldest languages in the world. In their long histories, they have been in step with the trend of times and varied with changeable conditions. Meanwhile, the languages and their cultures have been interrelated, mutually penetrated on the whole.

1. Language History and Development

According to the latest archaeological findings, Chinese written language can be traced back to carving marks over 8000 years ago. After 2000-year evolution through tying knots, the Eight Trigram, Picturing Evidence, it came into systematic Inscriptions on bones or turtle shells. In the next 6000 years, it changed along the way of Bronze Script, Seal Script, Clerical Script, Standard Script, Cursive Script and Running/Semi-Cursive Script, and got through the transitional periods of the simplification of characters in the beginning of 20th century and the establishment of Chinese Phonetic System in 1950s from traditional Chinese to modern. Ancient Chinese language didn't hold the same Phonetic System as nowadays. The typical notation way is that a new character is marked by two old and easy ones, among which the first character shares the same initial (consonant) and the second does the same final (vowel). From 1871 to 1958 Thomas Francis Wade created Wade-Giles Romanization as a landmark of Chinese phonetic transcription. After 1958, Latin letters officially became introduced into the phonetic notation of modern Chinese language, which makes Chinese much easier to study, no matter for Chinese people themselves or foreigners. Besides autoregulations, Chinese has been also greatly influenced by foreign languages, especially by English increasingly after the 19th century, in terms of number usage, word building, punctuation and sentence order, as well as influences on thinking patterns.

Persian was the main language in what is now Iran, Afghanistan and Tajikistan, and it is a language that has been used by many religions, including Islam, Christianity, Judaism, Zoroastrianism and the Baha'i faith. This language is directly related to the Indo-European language group; it has roots in the history of human being and came back to Aryans group, an old group arrived to Persia area from western Asia. The Old language in Iran is referred to Achaemenid Iranian language (until 400 B.C.); this language is related to Avestan or Zarathshtra language. Fekri-Ershad and Mehrabi (2006) divided the Iranian old language into the four parts: Old Persian, Avestan, Sacian and Median. Abolghassemi (1994) indicated that in the beginning of the first Millennium B.C., one of the Iranian Arian groups settled down in the high grounds of Iran, thus old Persian language became independent language and the language prevailed in the area along with the other local dialects used by the people. The Old Persian language was used as an official language in the Old Iranian society spoken by Iranian people in the dynasty of Achaemenid kings such as Cyrus and the great Darius. The Middle Persian language started before the Iranians accepted Islam as an official religion. The Middle Persian language is referred to 400 B.C. – 900 B.C. In this time, Iran was under empire of Sassanid with many languages, there were two important languages used as official languages: Sassanid' language spoken in western south of Iran and the other language in the western north called the Parthian language.

2. Philosophy and Behaviour

There are several philosophy schools and religions along the history deeply rooting in Chinese culture and language, firstly local philosophies like Confucius (7th century B.C.) and Taoism (2nd century A.D.), and then such religions as Buddhism (1st century A.D. from India) and Islam (7th century A.D. from Arabia Peninsula). Confucius holds the main point "Great Harmony" where a community shares love and sympathy from everyone, whereas Taoism makes everything go in accordance with its natural tendency. Buddhism has two important creeds of abstinency and the circle of cause and effect. However, Islam in China is largely believed by ethnic minorities like Uygur, Hui, Kazak, Tajik, Uzbek, Kirgiz with a strong sense of self-protection.

The Chinese language has no plural but a vast sea of refined, precise and highly generative classifications for diction and address with the same or similar meanings but different emotions compared with other languages. As a parataxis language, Chinese shares euphemism, indirectness and implicit style with its people. Thus for characteristics, Chinese people have the spirit of collectivism, the sense of measure and moderation and that of hierarchy. In the reality, they, to a great extent, put their community on the top of list instead of personal affairs. Even with a famous credo "To be the first to bear hardships and the last to enjoy comforts", they believe that "the later comes, the better becomes". Chinese philosophy also pursues symmetry and equilibrium on everything, no matter on aesthetics of architecture, nature or human relationship. More distinctly, to show their respect, Chinese people never address others' name but title or relative appellation after surname or full name.

Before Iran was attacked by the Muslim Arabs in the 7th century, the major important language written by Iranian people was 'Pahlavi'. The New Persian language appeared along with changes from the Middle Persian language. Meanwhile, Arabic vocabulary appeared in the language of Iranian people. The Iranian people accepted Islam as an official ideology and modern Persian language used by the Iranians in the new period is similar to Arabic language based on alphabet, but the two languages are not similar in vocabulary and grammar and their families are different. In addition, many Arabic words were used by the Iranian speakers in order to communicate with themselves. The New Persian language developed in the 8th century after the empire of Caliphate at Baghdad. In the 9th century it was overthrown and the Dari language was accepted by the Iranian people as an independent language and used in many areas such as Tajikistan, Uzbekistan, Afghanistan, India, Pakistan, Turkmenistan and many other countries.

3. Influence on Foreign Learners

Language study is based on cultural absorption. According to the feedback from Chinese learners, it is easily found that they become more modest when get deeper into Chinese. And with the knowledge of a richly useful and high frequent of Chinese vocabulary, they mix them with their mother languages in family talking. Persian opens the door to one of the most distinctive Middle Eastern cultures. Persian is a unique, poetic and influential that makes this language easily learned and talked except for its writing.

ИНТЕГРАЦИЯ КАК МЕХАНИЗМ СОХРАНЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ

Антонович Н. Ю.

Национальная идентичность как чувство принадлежности к группе с одинаковым происхождением, языком, культурой и религией, должна являться важным компонентом современной педагогической системы. Во-первых, она позволяет преодолеть экзистенциальный страх одиночества и незащищенности в мире. Во-вторых, способствует развитию страны и сохранению ее стабильности, так как люди с большим желанием выстраивают отношения с людьми, которые говорят на том же языке и имеют такое же происхождение. Следовательно, группа с одинаковой национальной идентичностью является более сплоченной, что благотворно отражается на развитии страны.

Несмотря на нациоренессанс XX и XXI веков, вызванный такими факторами как крах концепций и практики редукции объективной многомерности бытия исторических общностей людей к классовым интересам, распад геополитического двухполюсного мира, образование десятков новых независимых государств, требующих наполнения их формального суверенитета реальным содержанием, формирования зрелого, деятельного субъекта национальной идеи, ее самоутверждения в мире, несмотря на прекрасное сохранение своей национальной идентичности белорусами, укра-

инцами, итальянцами, китайцами, проживающими за границей, национальная идентичность находится под угрозой уничтожения.

Социолог В. Глушаков отмечает тенденции современной урбанистической цивилизации к тотальной стандартизации, к нивелировке национальной и религиозной самобытности. На политическую, экономическую и культурную архитектуру мира значительное влияние оказывают самые богатые представители этого мира. Финансист с мировым именем Жак Аттали видит будущую модель планетарной политической организации, как пространство, освобожденное от этносов и государств. Для американского банкира Дэвида Рокфеллера сверхнациональная власть интеллектуальной элиты мировых банков более предпочтительна, нежели право народов на самоопределение, которому следовали в течение веков.

Если национальная идентичность является результатом процесса адаптации, то ее легко нивелировать.

Адаптация – форма социализации, которая означает пассивное приспособление человека к социальной среде. Эта форма характерна для общественных систем с тоталитарным строем. Интеграция предполагает активное взаимодействие личности со средой, в которой человек делает сознательный выбор и которую в случае необходимости и целесообразности способен изменять. Данная форма взаимодействия характерна для общества с демократическим строем государства. На выбор формы социализации также влияют биологические и психологические ограничения.

Ярким примером проявления национальной идентичности в форме интеграции является запевание национальных песен в ходе застолья, рассказывание детям сказок своего народа и эпизодов из истории своего народа, создание произведений искусства на родном языке на темы народной жизни и национальных ценностей и другое. Суть интеграции заключается в том, что выражение причастности к народному и национальному порождается волеизъявлением свободного индивида.

Так, интеграция как форма социализации может быть реализована при условии приверженности индивида к национальным ценностям, глубоких знаний широкого спектра, желания интегрироваться в группу себе подобных, чувства безопасности при выражении своего мнения, способности испытывать сильные эмоции при соприкосновении с национальными ценностями, возможности (напр. технические, свободное время) продвигать национальные ценности.

Тема интеграции требует пристального внимания педагогов и политиков. Ее разработка ответит на вопрос о том, сохранит ли нация духовный стержень или задохнется в вакууме общества потребления.

Список використаних джерел:

1. Левяш, И. Я. Культурология : Курс лекций / И. Я. Левяш. – Мн. : НТООО «ТетраСистемс», 1999. – 544 с.
2. Круталевич, В. А. На путях национального самоопределения (БНР – БССР – РБ) Серия : Общественно-политические науки / В. А. Круталевич. – Мн. : Право и экономика, 1995. – 188 с.

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ РЕЄСТРІВ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ У МІЖНАРОДНИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ПРАВОВИХ АКТАХ (2013–2018 рр.)

Калашинікова О. Л.

Розкрадання і незаконний вивіз об'єктів культурної спадщини, що активізуються в період збройних та соціальних конфліктів, чреваті безповоротною втратою артефактів. Високий рівень суспільної небезпеки таких діянь, зростання міжнародної злочинності в даній сфері вимагають від світової спільноти демократичних і правових держав брати участь в удосконаленні системи нормативного регулювання протидії їм через широке застосування механізмів міждержавного співробітництва. Це передбачає удосконалення національної нормативно-правової бази у напрямку її кореляції із міжнародним законодавством і стандартами.

Активізація організованої злочинності у сфері незаконного обігу культурних цінностей спонукала ЮНЕСКО на Третій нараді держав-учасниць Конвенції ЮНЕСКО про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності (Париж, 18-20 травня 2015 р.) у Звіті Секретаріату про термінові заходи (документ С70/15/3.MSP/8, п. 5с.) вимагати «створити актуальну і точну національну систему реєстрів культурних цінностей» кожної з країн-учасниць.

Створення такої бази передбачає формування національних систем обліку об'єктів культури на основі єдиного для всіх країн-учасниць стандарту опису та реєстрації пам'яток культури. Роль єдиного міжнародного стандарту з 1997 р. виконує розроблена Міжнародною радою музеїв (ICOM) Ідентифікаційна облікова картка (*Object ID*, на базі якої ЮНЕСКО разом з ВМО розробило і затвердило на нараді 2015 р. обліковий документ *Model export certificate cultural objects* [6], що має «служити інструментом моніторингу інформації про походження культурних цінностей..., дає змогу краще розрізняти законно та незаконно вивезені культурні об'єкти». Цей стандарт враховано і в Експортній ліцензії ЄС (*Standard export license*), документі, що забезпечує митний контроль за вивезенням культурних цінностей з ЄС у треті країни.

Аналіз принципів ведення каталогів у музеях Дніпра та матеріалів Каталогу культурних цінностей, викрадених з державних музеїв, заповідників, установ та приватних колекцій (1999 – 2009 рр) щодо відповідності єдиному міжнародному стандарту, здійснений співробітниками кафедри гуманітарної, психологічної підготовки та митної ідентифікації культурних цінностей Університету митної справи та фінансів в рамках НДР, доводить, що ситуація з каталогізацією як у державних, так і у музеях іншої форми власності в Україні поки що є далекою від сучасних міжнародних вимог та стандартів.

На жаль, національні нормативно-правові акти 2013-2018 рр., що регламентують порядок і форму ведення реєстрів культурних цінностей України, лише частково беруть до уваги міжнародні стандарти. Так, в од-

ному з базових нормативних актів у цьому питанні Наказі Міністерства культури України «Про затвердження форм та порядків ведення реєстрів культурних цінностей», що містить форми різних реєстрів культурних цінностей визначає порядок ведення відповідних реєстрів, принципи опису об'єктів культури у реєстрах і має на меті створення електронних баз даних культурних цінностей по зазначеним напрямам, не повною мірою відповідає існуючим міжнародним стандартам. Не зважаючи на те, що у формах з'явилася інформація про фізичні властивості об'єктів культури, сам зміст цих відомостей та порядок їх фіксації відрізняється від прийнятого міжнародного стандарту особливо у частині визначення місця і ролі опису формальних ознак об'єкту культури, на яких зроблено наголос у міжнародному стандарті, бо саме вони сприяють якнайкращий ідентифікації об'єкту.

Несуттєво покращує ситуацію і нова Інструкція з організації обліку музейних предметів, затверджена Наказом Міністерства культури України від 27.07.2016 № 580, що визначає порядок і форми реєстрації та обліку предметів музейного фонду, бо вона формулює не принципи опису (топографічного опису) предметів, а, у першу чергу, порядок маркування, нумерації та кількості сторінок облікових книг, форми їх ведення (рукописну, друковану, електронну).

Урахування міжнародних стандартів вимагає й щойно прийнятий Закон «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів України щодо запровадження механізму "єдиного вікна" та оптимізації здійснення контрольних процедур при переміщенні товарів через митний кордон України» № 2530-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 41, ст.320), що набрав чинності 04.10.2018, згідно з яким через цей портал буде здійснюватися і контроль за переміщенням культурних цінностей. Для створення єдиного державного веб-порталу необхідно уніфікувати систему реєстрації, опису та обліку культурних цінностей, без чого неможливо функціонування єдиної автоматизованої інформаційної системи органів доходів і зборів України, автоматизованої системи управління ризиками, автоматизованої системи митного оформлення, які передбачено цим законом. Подібне завдання зумовлює і необхідність удосконалення самого дозвільного документу – *Свідоцтва* та приведення його до відповідності міжнародним стандартам, а також уніфікації документів опису та обліку на всіх етапах збереження, контролю за переміщенням, охорони та повернення в Україну незаконно вивезених чи анексованих об'єктів культури.

Список використаних джерел:

1. Commission Regulation (EC) No 752/93 URL : http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/gb/gb_eec75293_engorof.pdf

2.Document C70/15/3.MSP/8 Meeting of States Parties to the UNESCO Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property (UNESCO, Paris,

1970)Third Meeting. – Paris, UNESCO Headquarters, Room П18-20 May 2015. URL: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/pdf/10_CreationFund_130515_final_EN.pdf.

3. Наказ Міністерства культури України від 03 вересня 2013 року № 819 «Про затвердження форм та порядків ведення реєстрів культурних цінностей». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1879-13>

4. Наказ Міністерства культури України від 27.07.2016 № 580 «Про затвердження Інструкції з організації обліку музейних предметів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1129-16>

5. Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів України щодо запровадження механізму "єдиного вікна" та оптимізації здійснення контрольних процедур при переміщенні товарів через митний кордон України» № 2530-VIII. URL: zakon.rada.gov.ua/go/2530-19

ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ АКТУАЛІЗОВАНИХ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У МОВІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Баранник О. Ю.

Гендер (англ. *gender* – «стать», від лат. *genus* – «рід») – соціально-біологічна характеристика, через яку визначаються поняття «чоловік» і «жінка»; цілісна психічна репрезентація статі, сповнена динамічним глибинним, когнітивним та поведінковим поняттям жіночого та чоловічого, здобута індивідом у результаті набуття індивідуального гендерного досвіду.

Питанню гендерної специфіки текстів у засобах масової комунікації присвячені роботи українських дослідників: А. Волобуєвої, І. Кіянка, С. Кушнір, Н. Остапенко, Н. Сидоренко, Т. Старченко, Р. Федосєєвої та ін.

Гендерні відносини фіксуються в мові як культурно обумовлені стереотипи, накладаючи відбиток на поведінку (у тому числі мовну) особистості й на процеси її мовної соціалізації.

Гендерні стереотипи як уявлення в суспільстві про соціальні ролі чоловіків і жінок, їх психологічні та фізіологічні особливості утворилися на основі яскравого відчуття статевої ідентичності: чоловікам приписують такі якості, як рішучість, наполегливість, відвага, амбіційність, лідерство, упевненість у собі, уміння вести підприємницьку діяльність; жінкам – нерішучість, пасивність, обережність, покірність, слабкість, залежність.

Гендерні стереотипи, з огляду на їх сутність і період функціонування в мові, поділяються на традиційні (трансляють вікові уявлення народу про характер і призначення чоловіка та жінки в соціумі), нові (спираються на сьогоденні реалії життя та нову предметність) та актуалізовані (традиційні стереотипи, синхронізовані в сучасний дискурс з урахуванням нових семантичних характеристик).

Аналізуючи гендерну складову мови ЗМІ на прикладі мови газет «Україна молода», «День», «Голос України» (2017-2019 роки видання) в аспекті вживання так званих актуалізованих гендерних стереотипів, можна зазначити наступне.

Актуалізовані стереотипи представлені лексичними гендерними парами типу *Партнер-Партнерка, Принц-Принцеса, Король-Королева, Суперник-Суперниця* тощо.

Найпоширенішими гендерними парами в мові сучасних друкованих засобів масової інформації виявилися стереотипи *Принц-Принцеса, Король-Королева*: «Коли кілька років тому молода тернопілька виходила заміж за алжирця, що навчався у місцевому виші, то, звісно, він видавався їй чужоземним **принцем**, здатним втілити всі мрії про особисте щастя»; «Усе дуже швидко закрутилося, і через три роки у нас з'явилася донечка – наша маленька **принцеса** Юленька, якій нині вже півтора року!»; «Рівнянці Ніні Кроці торік на фестивалі «Металева серце України» було присвоєно почесне ковальське звання «Металева **королева** України» із врученням кованої діадери»; «Голограма покійного **поп-короля** «виступила» на церемонії *Billboard Awards*, повідомляє *Associated Press*».

Стереотип *Принц* традиційно вживається для позначення чоловіка, про якого мріє жінка з давніх-давен; стереотипна одиниця *Принцеса* є традиційною назвою представниць жіночої статі у молодому (маленькому) віці: «Якщо ви й досі чекаєте на **Принца**, для вас є приємна новина»; «Дівчат народжується менше, але тепер серед них більше **принцес!**».

У зовсім іншому значенні бачимо використання стереотипної пари *Король-Королева*. *Королем* автори публіцистичних текстів називають чоловіків, що відзначаються особливою красою, вмінням тощо; *Королевою* – жінок, що виділяються красою, поставою, вмінням і т.ін.: «**Король** *тенорів*». Так називали Івана Алчевського (1876-1917) – відомого оперного співака, чий голос полонив найкращі оперні театри світу»; «Українки – шахові **королеви!**».

У якості номінативних стереотипів бачимо широке використання в мові друкованих ЗМІ субстантивованих прикметників типу *коханий-кохана, колишній-колишня*: «Те, що чоловіки заради своїх **коханих** готові зробити багато чого, – ми знаємо. Але ця історія про те, як разом з **коханим** перекувала себе його половинка»; «Але **колишній** мешкає в Росії, і дістати його не так просто»; «При цьому 36-річний чоловік продовжував тероризувати свою **колишню** і погрожувати їй, що викраде маленьку дочку».

Іменник *партнер* у мові ЗМІ може використовуватись на позначення партнерських стосунків у площині сімейного, подружнього життя (можливе представлення поняття партнер у розумінні майбутнього чоловіка). Наприклад: «Складних ситуацій у нас, жінок, – більше, ніж зірочок у небі. То з **партнером** згоди дійти не можемо, то на роботі своїх прав без конфлікту не обстояти...». Від названого іменника-стереотипу маємо утворення жіночого роду *партнерка*, яке носить у мові друкованих ЗМІ суто

офіційно-діловий характер і позначає товариша-жінку в якій-небудь справі: «Вже з іншою **партнеркою**, вона теж з нашого села, учениця загальноосвітньої школи. Він ще й спортсмен хороший»; «Вдома його чекала дружина. Найчастіше не сама. У неї гостювали подруги, **партнерки по бізнесу**».

Отже, актуалізовані стереотипи представлені в мові друкованих ЗМІ традиційними стереотипними найменування, синхронізованими у сучасний дискурс з урахуванням нових семантичних характеристик. Це лексичні гендерні пари типу *Партнер-Партнерка, Принц-Принцеса, Король-Королева, Суперник-Суперниця*, пари субстантивованих прикметників *Коханий-Кохана, Кошиний-Кошиня* тощо.

Список використаних джерел:

1. Боровцова М.С. Гендер як неповторна репрезентація статі // Вісник Одеського національного ун-ту. Психологія. – 2012. – Т. 17, Вип. 5. – С.6–12.
2. Леонтєва Л. Стереотипи, або дещо про місце жінки у суспільстві // Ї. – 2003. – № 27.
3. Маслова Ю. П. Гендерний дискурс сучасних друкованих україномовних ЗМІ. – Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. / Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2011. – 24 с.

МАЙБУТНЄ ЯК ВИКЛИК ТА ЙОГО НАУКОВА РЕФЛЕКСІЯ У СУЧАСНІЙ ЗАГАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПСИХОЛОГІЇ ПРАВА

Батраченко І. Г.

У сучасній психології психічна функція змістом якої є моделювання майбутнього на всіх рівнях у всіх різновидах, найчастіше, описується концептом «антиципація». Дослідження феномену антиципації має досить давню й багату історію. Узагальнюючи її, на наш погляд, можна виокремити такі підходи до визначення антиципації. Перший і найдавніший варіант концептуалізації феномена антиципації полягає у тлумаченні її як апріорної ідеї та знання про певні об'єкти, події та явища, що передують процесу їх пізнання. Таке розуміння коріниться ще в часах Епікура і практично сходить нанівець після часів Й. Гете та І. Канта. Другий підхід, який можна назвати класичним, оскільки він був характерним для періоду, який вже усталилося називати періодом класичної психології, був започаткований В. Вундтом та іншими представниками психології свідомості. Антиципація почала розглядатися як представлене у свідомості очікування певних об'єктів, подій, явища власних дій та їхніх результатів. Дещо пізніше З. Фрейдом поняття антиципації було розширено за межі свідомого і почало включати неусвідомлювані форми прогнозування, а біхевіористи та необіхевіористи виокремили поведінкові прояви антиципації як превентивні, підготовчі та частково антиципуючі мету дії тощо. Загалом же у контексті класичного тлумачення антиципація розуміється переважно як

синонім слів передбачення, прогнозування, а зміст лишається поки що розмитим. У науковій літературі з психології зазначені терміни використовуються порівняно рідко.

Третій підхід до концептуалізації антиципації у період розвитку не-класичної психології. По суті, визначення антиципації як психічної форми випереджаючого відображення вже був відходом від класичної ленінської теорії відображення. Антиципація, вслід за Б. Ф. Ломовим та Є. М. Сурковим, починає розумітися як просторово-часове упередження суб'єктом подій в контексті всіх психічних процесів, станів, психофізіологічних функцій, настанов, переднастройок, рухів, дій, діяльності та спілкуванні. У самому феномені антиципації починають виокремлювати ієрархічні рівні: субсенсорний, сенсомоторний, перцептивний, уявний, мовно-мислительний. Накреслюється і галузеве розмежування різновидів антиципації: спортивна; педагогічна; ділова; політична тощо. Відбувається й розширення змісту поняття і намагання підпорядкувати інші терміни футуристичного типу – цілепокладання, проектування, планування тощо. При цьому частотність вживання терміну «антиципація», а також близьких до нього термінів, починає стрімко зростати.

Четвертий підхід, що пропонується у даному дослідженні, можна назвати постнекласичною концептуалізацією феномена антиципації, оскільки він спирається на методологічні засади постнекласичної психології. Його відмінність від некласичного полягає, по-перше, в різних акцентах. У некласичному розумінні антиципація – випереджальне відображення та просторово-часове упередження майбутнього в прийнятті рішень, діях та настановах. Творче ставлення людини до майбутнього хоч і відзначається в некласичній психології, але лишається якщо не на периферії, то на другому плані. У постнекласичному розумінні креативному аспекту антиципування приділяється значно більше уваги. Антиципація починає розумітися як двоєдиний процес випереджального відображення (прогнозування й упередження) і творення майбутнього (проектування (цілепокладання й планування) і опредметнення).

Другим важливим моментом постнекласичного розуміння антиципації є розгляд її у контексті єдності антиципування з темпорально-альтернативними феноменами: ретроспекцією (психічне моделювання майбутнього); презенсоекспекцією (психічне моделювання теперішнього); фантастоекспекцією (екстратемпоральною формою психічного).

Третій момент постнекласичного розуміння антиципації полягає у визнанні її історико-культурної гетерогенності, аналізу поєднання у антиципації сучасної людини логічного антиципування з реліктами пралогічної та теологічної антиципації, а також наявності елементів нового культурно-історичного типу антиципування – неологічного. Відповідно й у дослідженні антиципації чільне місце відводиться аналізу її культурно-історичного генезису.

Правова виникнувши разом з появою феномену державності у контексті антропосоціогенезу кілька тисячоліть тому долучилася до змістовного спектру людського антиципації, утворивши при цьому ціле віяло свої різновидів та рівнів. Кожна особистість як суб'єкт суспільних правовідносин свідомо чи підсвідомо антиципувала свої актуальні та потенційні вчинки на тлі правового поля суспільства незалежно від того настільки вона згодна чи не згодна з законами держави. При цьому увесь цей час впливовість держави та права неухильно нарощувалася і лише на межі ХХ та ХХІ століть тенденція змінилася на зворотну. Процеси глобалізації швидко, з одного боку, обмежують функціональний спектр інституту держави, фактично, позбавивши його статусу верховного суверена, а з другого, заміщуючи все більшою мірою ієрархічне структурування суспільних відносин мережевим. Відповідно дееволюціонує і правове антиципування, стаючи все більш релятивним. При цьому повернення до виключно морального антиципування, яке спочатку передувало правовому, а потім доповнювало його, те ж не видається перспективним, принаймні, у попередньо напрацьованих історичних варіантах, а пошук нового поки що стоїть і буде створений на футурологічній рівня нинішньої правової антиципації.

ЗАБЕЗПЕЧУВАЛЬНИЙ НАКАЗ У ПРАКТИЦІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Мілова Т. М.

Змінами до чинного законодавства протягом 2016–2018 років запроваджено цілий ряд заходів спрямованих на посилення авторитету Конституційного Суду України, закріплення юридичної сили актів органу конституційної юрисдикції та встановлення відповідальності посадових осіб за їх невиконання.

Відповідно до положень ч. 2 ст. 147 Конституції України актами Конституційного Суду України є рішення та висновки. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року у ст. 83 вказує також на такі акти як ухвали та забезпечувальні накази. Крім того з питань, не пов'язаних із конституційним провадженням, Конституційний Суд України ухвалює постанови.

Окрему увагу заслуговує висвітлення особливостей саме забезпечувального наказу (виконавчого документа), який вперше запроваджено у практику конституційного правосуддя у контексті функціонування інституту конституційної скарги. Так, особа, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України має право на подання конституційної скарги до органу конституційної юрисдикції. Запровадження та функціонування інституту конституційної скарги в Україні має свої особливості та проблемні аспекти. Зауважимо, що підставою для забезпечення конституційної скарги є

необхідність запобігти незворотнім наслідкам, що можуть настати у зв'язку з виконанням остаточного судового рішення. Способом забезпечення конституційної скарги є встановлення тимчасової заборони вчиняти певну дію.

Згідно до ч. 1 ст. 78 Закону України «Про Конституційний Суд України» забезпечувальний наказ може видати Велика палата лише з власної ініціативи та у виняткових випадках. Забезпечувальний наказ втрачає чинність з дня ухвалення рішення або постановлення ухвали про закриття конституційного провадження у справі. У той же час, Велика палата не може зупинити дію або скасувати виданий забезпечувальний наказ до закінчення провадження у справі за поданою конституційною скаргою.

На жаль, механізм застосування забезпечувального наказу у вітчизняному законодавстві прописаний не чітко. По-перше, ця компетенція надана Великій палаті визначати на власний розсуд винятковість того чи іншого випадку. У той же час ч. 1 ст. 46 Регламенту Конституційного Суду України не містить вказівки на «власну ініціативу» Великої палати у виданні забезпечувального наказу. Ймовірно це зумовлено тим, що основним суб'єктом розгляду конституційних скарг є сенати, а рішення щодо відкриття відповідного провадження приймаються колегіями. Тому й ініціатива має бути саме означених структурних підрозділів, які володіють усіма матеріалами справи. По-друге, не вказано навіть приблизного переліку можливих випадків або їх характерні ознаки, характер, які потребують тимчасової заборони вчиняти певні дії. З огляду на майбутню практику застосування забезпечувального наказу видається доцільним прописати у чинному законодавстві орієнтовний перелік таких випадків або ключові їх ознаки.

По-третє, чинним законодавством суб'єкт права на конституційну скаргу не наділений правом звертатись із відповідним клопотанням про забезпечення конституційної скарги, хоча, як вірно зауважує ряд науковців, відсутність прямої заборони не позбавляє заявника у тексті скарги ставити питання про необхідність вжиття забезпечувальних заходів. Враховуючи наведене вище, можна констатувати, що подання конституційної скарги не призводить до автоматичного зупинення виконання остаточного рішення суду.

Таким чином, запроваджений інститут конституційної скарги обумовлює необхідність подальшого удосконалення функціонування механізму тимчасової заборони вчиняти певні дії шляхом процесуальних особливостей видання забезпечувального наказу.

Список використаних джерел:

1. Аналітичний звіт щодо запровадження інституту конституційної скарги / Ю. Кириченко, Б. Бондаренко. Київ : ФОП Москаленко О.М., 2018. 40 с. URL: http://pravo.org.ua/ua/news/constitutional_order/20872797-analitichniy-zvit-zaprovadzennya-institutu-konstitutsiynoyi-skargi-v-ukrayini (дата звернення 14.04.2019).

2. Дусановський С. Чи зупиняє конституційна скарга виконання рішення суду: аналіз Закону. URL: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2017/8/11/163270.htm> (дата звернення: 15.04.2019).

3. Конституція України від 28.06.1996 р.; в ред. від 07.02.2019 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр> (дата звернення: 20.03.2019).

4. Мілова Т. М. Особливості запровадження та функціонування складових елементів інституту конституційної скарги в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Випуск 2. Том 1. С. 55–58.

5. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 2 лютого 2016 р. № 1401-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#n2> (дата звернення: 20.04.2019).

6. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 р. №2136-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 35. Ст. 376.

7. Про Регламент Конституційного Суду України : Постанова Конституційного Суду України від 22.02.2018 № 1-пс/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18> (дата звернення 14.04.2019).

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Перинець К. Ю.

Психолінгвістика – одна з «молодих» наук, що виникла та активно розвивалася з 50-х років минулого століття. Впровадження цієї нової галузі було обумовлено потребами розвитку людського суспільства, зокрема необхідністю наукового пізнання природи психічної інтелектуальної діяльності людини. У рамках психолінгвістики вивчаються психологічні та лінгвістичні аспекти мовної діяльності людини, соціальні та психологічні площини використання мови в процесах мовної комунікації та індивідуальної мовно-розумової діяльності.

Предметом дослідження психолінгвістики є, перш за все, мовна діяльність як специфічний вид діяльності, притаманний людині, а також психологічна сутність, структура, види (способи), в яких здійснюється мовна діяльність, форми, в яких вона реалізується, та її функції. Як зазначає психолінгвіст О. О. Леонт'єв, предметом психолінгвістики є мовна діяльність як система та закономірності її комплексного моделювання. Завдяки психолінгвістичним дослідженням у методичний ужиток викладача-мовника входять наступні поняття: мовна діяльність, рецептивні та продуктивні види мови, внутрішня мова, загальномовні механізми, довготривала та короткочасна пам'ять, стадії формування мовних навичок і мовленнєвих умінь тощо. У цих роботах чітко розмежовується поняття мова і мовлення, встановлюється взаємозв'язок і взаємодія мови як засобу спілкування, а у

викладанні чітко виділяються мовні аспекти: навчання аудіюванню, читанню, говорінню та письму.

У наступні роки психолінгвістика, психологія мови, теорія мовної діяльності визначили один з головних напрямків науково-дослідницької роботи викладачів іноземної мови, у тому числі української мови як іноземної. Для іноземців українська мова є інструментом здобуття вищої освіти та обраної спеціальності. Успішність навчання багато в чому визначається здатністю читати і конспектувати навчальну літературу, слухати та записувати навчальні лекції, тому в центрі уваги викладачів-практиків і методистів опинилися, в першу чергу, рецептивні та репродуктивні види мовлення.

Орієнтація на студентську аудиторію, врахування особливої ролі читання в навчально-пізнавальній діяльності студентів спонукають методистів розширювати номенклатуру видів читання, додавати до них актуальні для іноземних студентів пошуково-ознайомлювальне, пошуково-реферативне та реферативне читання. Не менш важливою умовою підготовки іноземця є здатність слухати та сприймати лекційний матеріал нерідною мовою. Тому велика увага приділяється вивченню репродуктивного письмового мовлення, процесів переосмислення наукового тексту та створення на цій основі «вторинних» текстів, що передбачає процеси конспектування, реферування, тезування.

Використання даних психології і психолінгвістики не тільки збагатило теорію методики, але і підняло практику викладання української мови як іноземної на значно вищій, якісно новий рівень, вплинувши на всі компоненти навчального процесу, такі як цілі, зміст, прийоми, засоби, організація навчання. Провідним у практиці викладання української мови іноземцям став комунікативно-діяльнісний підхід, відповідно до якого процес оволодіння українською мовою іноземцями розглядається як активна мовленнєва та комунікативна діяльність студента, що відповідає домінуючому в сучасній лінгвістиці принципу антропоцентризму. Це поворот практики викладання до студента як до активно діючого суб'єкта навчального процесу. Відповідно до комунікативних цілей зміст навчання більше не зводиться до вивчення лише одиниць мови – звуків, слів, форм, а осмислюється через структурні одиниці діяльності – мовні дії (тобто вміння) та мовні операції (тобто навички).

Не менш важливим елементом психолінгвістичного підходу є врахування індивідуальних здібностей до вивчення іноземної мови. Враховуються наступні фактори: схильність до вивчення мови, вік того, хто навчається, емоційний стан і ставлення до предмету, соціальні та особистісні чинники, питання мотивації до вивчення іноземної мови.

Включення курсу лінгвокраїнознавства в процес навчання, заглибленість у культурні реалії країни, мова якої вивчається, також підвищує мотивацію. У такому випадку українська мова сприймається не тільки як знакова система, а й як спосіб пізнання національної специфіки української культури.

Психолінгвістика стала першим кроком на шляху звернення методики викладання української мови як іноземної до психологічних наук: педагогічної психології, соціопсихології, етнопсихології. Вважаємо цей шлях перспективним для подальшого розвитку практики та теорії навчання української мови іноземців.

Список використаних джерел:

1. Белянин В. П. Психолінгвістика: учебник / В. П. Белянин. – М.: Флинта: Московский психологосоциальный институт, 2-е изд., 2004. – 232 с.
2. Куранова С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. / С. І. Куранова. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – 208 с.
3. Леонтьев А. А. Некоторые проблемы обучения русскому языку как иностранному: психолінгвістические очерки / А. А. Леонтьев. – М.: Изд-во МГУ, 1970. – 88 с.

МОТИВ ПОШУКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ НОВЕЛІСТИЦІ

Дашко Н. С.

Проблема національної ідентичності завжди була актуальною в українській літературі. Не втрачає вона свого значення й сьогодні й різнопланово осмислюється сучасними українськими письменниками. Закономірно, що й вітчизняна літературознавча наука не залишається осторонь цього питання, до вивчення якого зверталися С. Андрусів, М. Жулинський, Г. Клочек, В. Моренець, М. Наєнко, Т. Салига та інші. Проте особливості художнього втілення мотиву пошуку національної ідентичності в сучасній українській новелістиці не було визначено, що підтверджує актуальність і зумовлює мету нашого дослідження.

Досить яскраво мотив пошуку національної ідентичності реалізується в новелах Л. Таран. Особливо виразно звучить він у «Сповіді Софії Оксамитної», де розкривається крізь призму світогляду головної героїні. Домінантною при цьому стає психологічна складова. Письменниця насамперед акцентує на роздвоєності героїні, що є результатом її внутрішнього конфлікту між тим, ким вона є і ким себе відчуває: є україркою, але її гнітить усе українське. Софію дратує українська мова, якою просить розмовляти мати; викликає злість виступ по телевізору підстаркуватих сільських жінок, які виводять народні пісні і є «ніби одухотворені тим співом, та водночас – випиті, виснажені», ховають від телекамер свої «темні, землісті руки»; викликає незрозумілу агресію їхня домогосподарка – українка пані Мар'яна, яка «всім своїм виглядом немовби перепрошує – не просто за свою присутність, а за те, що взагалі існує». Цю агресію героїня пояснює як «проекцію на саму себе». Про захоплення матері сімейними реліквіями й бажання укласти родовід Софія думає: «Мама – *крейзі*, прибіта ідеєю». Але просте материне запитання «А ти хто? Хто ти така?» за-

ганяє Софію в глухий кут і змушує задуматися, ким же вона насправді є: «І справді – а хто я? Українка, але...». Таким чином, на перший план виходять проблеми вибору, пошуку себе й національного самовизначення.

У пошуках себе головна героїня заводить «інтернаціональні» кохання, вивчає іноземні мови. Авторка протиставляє Софії дівчину-росіянку Катерину з Петербурга, яка виступає ніби її дзеркальним відображенням: вони обидві не відчують приналежності до своєї нації, свого народу. Проте це знайомство перевертає світ героїні й дає поштовх до самовизначення. Вона приходить до усвідомлення, що не там шукала («Я шукала себе серед інших, інакших. <...>. Ось тільки рідною я так і не заговорила»). У такому контексті виокреслюється опозиція «свій – чужий», що має універсальний характер і є складовою не лише створення національної картини світу, але й невід'ємною частиною онтологічних уявлень про бінарну структуру світу загалом. Ця опозиція стає основою пошуків героїні національної ідентичності, повернення до національного коріння. Саме присутність «чужого» в художній картині світу, постійне зіткнення «я-інший» сприяє внутрішньому визначенню Софії.

Художня деталь «чужа» домінує і в характеристиці самої героїні. При цьому авторка використовує прийом сну як засіб художньо-психологічного аналізу героїні. Сон постає як особлива реальність, що є семантичним віддзеркаленням екзистенційних станів Софії Оксамитної. За допомогою своєрідних сюжетних ліній, образів-символів авторка створює певний оніричний простір, у який потрапляє героїня. Виникає підсвідома «друга реальність», яка є відображенням справжньої. Відбувається перетворення думок героїні на символічні зорові образи, домінуючими серед яких є відсутність дороги («...крізь якісь хащі продираюся додому. Павутиння заліплює обличчя. Під ногами кубляться гадюки. Нарешті прибиваюся до свого будинку і полегшено зітхаю»), відсутність дверей до рідного дому («Кружляю-кружляю навколо нього, та ніяк не віднайду вхідні двері. Ось тут вони мали бути, я ж пам'ятаю! Обходжу будинок знов і знов, руками обмацую стіни – а дверей немає, і я ніяк не можу увійти до рідного дому...»). Тож сон постає особливим виміром буття Софії, а використання образу ящірки доводить, що героїня перебуває в стані роздвоєності («...поміж камінням сновигає ящірка. Раптом вона озирється, і я бачу: в неї – моє обличчя! Мене наздоганяють якісь люди. Ловлять за хвоста – я скидаю його. Й одразу виростає новий»). У контексті новели образ ящірки тяжіє не лише до символу двоїстості, але й гнучкості, уміння змінюватися залежно від ситуації, відродження, що пов'язано зі здатністю ящірки залишати свій хвіст тому, хто її спіймав.

Іншим важливим образом у розкритті внутрішнього світу героїні в новелі Л. Таран виступає дзеркало. Опинившись у ситуації «людини перед дзеркалом», Софія Оксамитна в дзеркальному відображенні бачить себе, але іншу – без обличчя, що викликає в неї відчуття жаху й страшної втрати. Виникає опозиція «Я – Інший». Вдивляючись у цього Іншого, Софія

впізнає себе. Дзеркало відіграє роль межі між зовнішнім і внутрішнім світами героїні, є індикатором особистісного, що пов'язується з само-свідомістю, «рефлексією», а також опозицією дивитися «на себе / в себе». Амбівалентний характер міфологеми дзеркала, крім самопізнання, породжує двійника, а художня деталь «відсутність обличчя» характеризує головну героїню як людину без національної визначеності.

Подолати роздвоєність, відчутти справжність й усвідомити свою національну приналежність Софії Оксамитній допомагають події 2004 року, про що лаконічно зазначено в останніх рядках новели: «...тоді, на Майдані, я таки віднайшла себе – і ніхто в мене того не відбере. Ніхто». Таким чином, героїня Л. Таран приходить до власного самовизначення і врешті досягає високої національної самосвідомості.

Отже, мотив пошуку національної ідентичності в розглянутій новелі Л. Таран завдяки використанню різних прийомів (сну, дзеркала), образів-символів, художніх деталей, реалізується багатопланово. Така тенденція простежується і в інших творах письменниці.

Список використаних джерел:

1. Таран Л. «Артеміда з ланню» та інші новели / Л. Таран. – Львів: Срібне слово, 2010. – 184 с.

CRISIS OF THE SYMBOLIC UNIVERSE AS A FUNDAMENTAL CRISIS OF MODERN TIMES

Mariusz Zemło

Modern times carry many threats to people and communities. A lot is said about ecological threats, global conflicts, digital wars, sophisticated propaganda strategies, social engineering using individuals, objectification of employees by corporations, race for success, economic crises, etc. Less is mentioned or even completely silves the situation in which symbolic universe is today - theoretical construction validating the foundations of the social world. The symbolic universe is understood as a set of theoretical tradition combining different areas of meanings in which the individual functions and an appealing world order as a symbolic whole. Its basic task is to legitimize the basic structures of the world as well as the key dimensions of the construction of each unit. The symbolic universe is based, inter alia, on folk traditions, religious systems, philosophical views and scientific theories. Its main feature was that all the indicated elements, making up its whole, were synchronized and complemented each other, so as to give a convincing basis for maintaining the strong condition of the social order and strong condition of individuals.

Nowadays, a situation has arisen which in two fundamental dimensions undermines the power of the symbolic universe. In one, there is the contradiction between the various elements that make up this theoretical construct. It is almost bearable, some of them by the second, for example,

scientific views against religious messages, folk wisdom is depreciated by the pre-educated scholars, technocrats organize social systems against social codes shaped contextually by long-term tradition. It is also important to note the introduction or dissemination within the same theoretical traditions of various options, also conflicting. This is also the case with political doctrines, scientific paradigms, and especially within worldviews. The result of this state of affairs is a kind of legitimizing chaos. In it, not only are the theoreticians involved in reflection and discussion over these constructs losing their orientation, but above all the average man - the basic creator of the colloquial world.

The second dimension, in which the power of the symbolic universe is being undermined, takes place in the substantive message of the theoretical constructs constituting the symbolic universe, addressed to the participants / creators of the social world. In this case: 1) the identity of the individual is being undermined; the unambiguity of gender identity, ethnicity, religion, national identity etc. is blurred, what usually was the basis of every socialization, which later prompted people to adopt specific attitudes closely matching their assigned identities, 2) instead of integrating meanings assigned to different areas of activity they become disintegrated; instead of seeking a consensus between them and agreeing one with the other, an element of rivalry, depreciation and subordination is introduced (e.g. defying family life with professional interest, domination of hedonism over selfless help), 3) not giving a convincing explanation of crisis situations, especially borderline ones (mainly death), significantly weakens the mental condition of the individual, 4) the existing institutional order is not protected by any common sense logic: in the case of hierarchy of social groups (e.g. domination of celebrities over spirit aristocrats), in the case of setting criteria for social power (e.g. dominance of power and dynamics over wisdom and prudence) in the case of establishing social phenomena (for example, submitting what is temporary over what is long-lasting), 5) to make the illusoryness and treating it equal to what is real.

These are just selected examples of the crisis of the symbolic universe with which we now have to deal. By reflecting on the elements that make up this crisis, we are entitled to say that we are dealing with systemic weakening of the social order and systemic weakening of the individual. The social world is no longer a permanent, unwavering construct but rather an unstable, uncertain, suspended reality. A man is not living in this world safely and stress-free but he is exposed to constant uncertainty, frustration and stress. The crisis of the symbolic universe is the fundamental crisis that we face today.

Other types of crisis (ecological, economic, military security, technological domination) can be eliminated without too much involvement of the humanistic sciences or using them only as a support. But in the case of the crisis of the symbolic universe, the power that can oppose it lies first of all in the humanities. Only the humanities have tools that allow them to deal effectively in a civilized manner.

Bibliography:

1. Bell, D., *The Cultural Contradictions of Capitalism*, Heinemann, London 1979
2. Berger, P. L. and T. Luckmann, *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*, Garden City, Anchor Books, NY 1966
3. Problemy cywilizacyjne naszej współczesności, J. Gąssowski, J. Goćkowski, K. M. Machowska, Akademia Humanistyczna im. A. Gieysztora, Pułtusk 2007
4. Tworzenie iluzji społecznych. Wiedza w sferze publicznej, J. Szymczyk, M. Zemło, A. Jabłoński (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2012
5. Wiedza a instytucjonalizacja nieodpowiedzialności, M. Zemło, A. Jabłoński, J. Szymczyk (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2014
6. Kreowanie społeczeństwa niewiedzy, A. Jabłoński, J. Szymczyk, M. Zemło (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2015

COMMUNICATION STRATEGY OF HEDGING IN NEWS DISCOURSE

Salanovich T. F.

There has been a surge in scholarly attention to hedging as a communication strategy implemented in various types of discourse. The phenomenon of hedging is typical of academic and political speaking and writing practice. It is also an integral part of news discourse.

The researchers' focus on this communication category can be accounted for by the fact that it appears on the crossroads of several fields of inquiry – linguistics, logic, psychology of perception, communication theory, etc. The study of hedging was triggered by G. Lakoff who looked at the semantics of certain hedges from the perspective of logic and fuzzy sets [2].

The term *hedging* per se is known to be initially used in business practice. Thus, in the investment world it denotes operations involving instruments to reduce and control investors' exposure to risk. The term in its turn developed this meaning from the common noun *hedge* 'enclosure consisting of a line of bushes or small trees around a field or garden'.

In line with its original meaning, hedging as a language phenomenon denotes communication strategy that involves deliberate use of uncertain, evasive utterances, to pursue a variety of purposes, which is achieved by using specific language means, or *hedges*. From the pragmatic viewpoint, hedges are language markers that indicate how the speaker or writer observes the maxims of the Gricean cooperative principle (those of quantity, quality, manner, and relevance).

Mass media play a great role in shaping the public opinion, so they care a lot about the manner in which information is presented [3]. This paper explores the strategy of hedging as applied in the BBC business news articles. The BBC has an established reputation of a trusted and respected news source which seeks balanced, unbiased and politically neutral news coverage.

The communicative intentions of using hedges in news reports include avoiding responsibility for publishing unchecked information or giving too categorical opinions and thus ensuring objectivity, impartiality, universality and fairness of the information. This illocutionary intention is achieved by a range of means, the most frequently used ones being the following:

– probability adjectives, adverbs and nouns: *possible, probable, un/likely; perhaps, possibly, probably, practically, presumably, apparently*;

– adverbs denoting approximation of degree, quantity, frequency, time: *approximately, roughly, about, a bit, often, occasionally, generally, usually, somewhat, quite, etc.*;

– modal nouns: *possibility, estimate, suggestion*;

– epistemic modal verbs: *might, can, would, could* (e.g. *Many in the UK **might** find that argument more convincing if ...; This **would** mean Huawei would not supply equipment for ...*);

– epistemic lexical verbs: *believe, assume, suggest, estimate, think, seem, appear* (e.g. *Plenty of fund managers **argue** that...; Still, he **expects** a deal to be announced by mid-May*);

– agentless passive forms to describe facts (e.g. *Many of the troops **were injured***) and opinions (e.g. *There are still technical and legal challenges ahead for driverless cars, which currently **are not deemed** as sophisticated or roadworthy as cars with drivers*);

– indefinite pronoun *some* and personal *we* referring to the company in general in quoting organization's spokesman (e.g. *Beyond the tangible economic fallout, **some** fear the trade war is challenging the multilateral system; **We** want to assure you that **we** review every single complaint about sexual harassment or inappropriate conduct, we investigate and we take action," he continued*);

– introductory phrases known as 'attribution shields', which attribute the responsibility for the message to someone other [1, p. 20]: *according to, it is known, it is common knowledge* (*According to the Daily Telegraph...; **There is a view** that the trade deal will not put an end to a US-China rivalry*);

Ways of giving opinions in news articles range from hedged, rather 'off record forms' to more 'bald on record' ones, expressed by reported speech, quotations and direct speech. The BBC news reports often resort to a combination of these for the sake of greater objectivity (e.g. *According to the New York Times report, he was given **what the paper described as a "hero's farewell"** when he departed to...; Mr Musk told investors he expected regulators to approve ride-hailing in some areas for autonomous vehicles. He added: "I feel very confident in predicting autonomous robotaxis next year"*).

In terms of pragmatics, by using the above mentioned means of hedging in presenting the information, the news agency shows that they are observing the conversational maxim of quality.

Research into the phenomenon of hedging may have implications for the English language teaching practice as developing ability to successfully communicate the intended message and decode the communicated message as it

was intended in the text or by the interlocutor, contributes to the formation of language learners' overall pragmatic competence [1, p. 15].

References:

1. Fraser, B. Pragmatic Competence: The Case of Hedging / B. Fraser // *New Approaches to Hedging* Ed. by G. Kaltenböck, W. Mihatsch and St. Schneider. — Emerald Group Publishing Limited, 2010. — P. 15–34.
2. Lakoff, G. A Study in Meaning Criteria and the Logic of Fuzzy Concepts / G. Lakoff // *Journal of Philosophical Logic*. — 1973. — Vol. 2, No. 4. — P. 458–508.
3. Nugroho, A. Hedging in News Stories and Editorials in the Jakarta Post and the Washington Times / A. Nugroho // *Journal of English Language and Culture*. 2014. Vol. 4, No. 1. P. 12–19.

МОВНІ ЗЛОЧИНИ – ЛІНГВІСТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЧИННИКИ

Тараненко К. В.

Сучасна публічна комунікація, яка відбувається в умовах ідеологічного протистояння, стала зручною платформою для вчинення мовних дій, які кваліфікуються як мовні (мовленнєві, лінгвістичні чи комунікативні) злочини. Серед таких мовленнєвих актів особливо небезпечними є ті, які вчиняються не проти певної особи чи групи осіб, а проти людської спільноти в цілому, порушуючи закони співіснування людей у соціумі.

Термін “мовленнєві злочини” вперше вживає Ю. В. Рождественський у роботі “Теорія риторики”, в якій мовні злочини фігурують у зв’язку з трьома обмеженнями свободи слова в різних країнах (забороняється дифамація, висловлення, які можуть нашкодити “народному здоров’ю”, а також висловлення, які шкодять суспільному та державному устрою).

Мовний злочин – це один із аспектів широкої проблеми мовного маніпулювання, що є прерогативою владних структур. Мовні злочини з’явилися разом із появою ЗМІ, що відносить даний феномен до сфери масової комунікації. Очевидно, що мовні злочини тісно пов’язані з маніпулюванням суспільною свідомістю. Маніпуляція – це вид психологічного впливу, вміле виконання якого призводить до прихованого породження у іншій людині намірів, які не збігаються з її актуально дійсними бажаннями.

Мовний злочин – це брехня, що носить руйнівний характер, розповсюджується політичною системою соціуму (влади або опозиції) та тиражується в засобах масової інформації. Саме в політичному дискурсі слово стає знаряддям влади та маніпуляцій, засобом нав’язування певних установок та ідеологічно упереджених поглядів, що породжує потенційну можливість і спокусу використовувати політичне спілкування як інструмент для впливу на поведінку багатьох людей і для керування їхньою свідомістю. Особливостями мовних злочинів є нав’язування хибної картини світу та апеляції до суспільної (а не конкретно-індивідуальної) свідомості.

Сучасна дослідниця правової лінгвістики Леся Ажнюк визначає мовний злочин як цілеспрямовані мовленнєві дії, які полягають у використанні механізмів прямого й прихованого мовленнєвого впливу на свідомість для ідеологічного домінування, для керування вчинками людей в потрібному напрямку й для здійснення контролю за їхньою поведінкою. Мовні злочини здійснюються в нематеріальній області змістів, головна особливість яких – множинність інтерпретацій.

Мовний злочин не є злочином в правовому розумінні цього слова. С. Г. Кара-Мурза дає наступне визначення мовного (мовленнєвого) злочину – це правопорушення, які складаються з того, що здійснюються вони через посередництво вербальної поведінки, шляхом використання продуктів мовленнєвої діяльності, тобто текстів, які розповсюджуються в засобах масової інформації. У сучасній науці виокремлюють такі види мовних злочинів – дифамація, наклеп, образа, словесний екстремізм.

Дифамація – це загальноприйнятий юридичний термін, який позначає правопорушення у вигляді поширення (вимовляння слів чи публікації) відомостей, що не відповідають дійсності, які паплюжать честь, гідність та ділову репутацію іншої людини. Та, на жаль, в українському законодавстві не вживають цього терміна. Найближчим українським відповідником дифамації є термін “наклеп”. Під “наклепом” в Україні було прийнято розуміти навмисне поширення недостовірної інформації з метою принизити честь і гідність, що тягло за собою кримінальну відповідальність, однак, у 2001 році відповідальність за наклеп (так само, як і за образу) була вилучена із кримінального кодексу.

Наклеп тісно пов’язаний із дифамацією – і тут, і там приниження честі, гідності та ділової репутації обумовлене розповсюдженням ганебних відомостей. Наклеп відрізняється від дифамації наявністю наміру-інтенції, яка в тексті виявляється як його жанрово-дискурсивна цільова настанова, а на рівні висловлення (мовленнєвого акту) – як іллокутивна функція (сила, значення).

Образа – це умисне приниження честі і гідності особистості, часто виражене в непристойній формі. На відміну від наклепу, образа не несе в собі відомостей, що ганьблять жертву. Образа полягає у негативній оцінці особистості людини, її якостей, поведінки, до того ж, у формі, що суперечить встановленим правилам поведінки і вимогам загальнолюдської моралі. Головне завдання образи – знизити соціальний статус опонента і таким чином ствердити свою перевагу. Образу об’єднує з дифамацією і наклепом перлокутивний ефект цих мовних злочинів, який зафіксовано юридично: як дифамація і наклеп, образа є приниженням честі і гідності людини.

Словесний екстремізм – це реалізація в тексті мовленнєвих актів закликів до протиправних дій та розпалювання ворожнечі. Кваліфікуючою ознакою та обтяжуючими обставинами словесного екстремізму є здійснення публічних закликів за допомогою засобів масової комунікації. Екстремістські матеріали – це призначені для оприлюднення документи або ін-

формація на інших носіях, що закликають до екстремістської діяльності або обґрунтовують та виправдовують її необхідність.

Публічна політична дифамація, наклеп, образа, словесний екстремізм підпадають під юридичне визначення “злочини проти людства”, до яких зараховують, зокрема, заклики до насильницької зміни конституційного устрою, посягання на територіальні межі держави, до вчинення терористичних актів, сприяння тероризмові, до насильства й жорстокості, посягання на права і свободи людини, а також пропаганду війни та расової нетерпимості, розпалювання міжнаціональної та релігійної ворожнечі тощо.

Список використаних джерел:

1. Ажнюк Л. В. Лінгвістичне підґрунтя юридичної визначеності // Мовознавство, 2013. – № 1(10). – С. 64–67.
2. Дорда С. В. Мовні злочини // Правовий вісник Української академії банківської справи, 2014. – № 5. – С. 69–83.
3. Кара-Мурза С. Г. Власть манипуляции. – М., 2009. – 380 с.
4. Рождественский Ю. В. Теория риторики. – М., 1997. – 520 с.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Адашис Л. І.	134	Карцигін Д. С.	8
Аксютіна А. В.	54	Квеліашвілі І. М.	99
Антонович Н. Ю.	174	Кірін Р. С.	46
Баранник О. Ю.	178	Коваль К. Л.	51
Батраченко І. Г.	180	Коган Р. В.	72
Борисевич М. О.	88	Колесников К. М.	122
Булат Є. А.	20	Коломоєць Т. О.	67
Варава В. В.	153	Коросташова І. М.	157
Васковський Р. Ю.	131	Кувакін С. В.	95
Вельбівець О. О.	92	Кунєв Ю. Д.	80
Вереша Р. В.	149	Курінний Є. В.	107
Виноградов Г. М.	125	Легеза Є. О.	64
Виршиц Н. И.	163	Ліпинський В. В.	69
Гармаш Є. В.	56	Літвер С. В.	168
Гмирко В. П.	155	Літвінов В. В.	170
Головійчук Л. Т.	151	Логвин А. В.	84
Гутченко К. А.	74	Мазур А. В.	117
Гуцул В. В.	26	Макаренко А. В.	62
Дашко Н. С.	186	Мілова Т. М.	182
Джабраїлов Р. А.	28	Мінченко А. О.	10
Доненко В. В.	110	Мороз С. П.	129
Дячок О. О.	119	Морозов О. В.	120
Єфімова І. В.	160	Нагорна З. Д.	146
Зайцев О. Л.	39	Нагорний Б. В.	147
Зуєв В. А.	49	Назаров В. В.	140
Зуєва О. А.	22	Нікітенко О. С.	101
Калашнікова О. Л.	176	Омелян В. О.	115
Карнаухов О. В.	144	Панфілова Г. Б.	168
		Пашко Д. В.	57

Пашко П. В.	57	Устименко В. А.	36
Перинець К. Ю.	184	Філатов В. В.	14
Пилипенко А. А.	47	Хрідочкін А. В.	76
Приймаченко Д. В.	82	Ченцов В. В.	56
Прокопенко В. В.	60	Чернік С. Д.	30
Разумей Г. Ю.	104	Чіняєва О. М.	113
Разумей М. М.	104	Шарая А. А.	65
Самсонова Я. О.	16	Шашенко Д. О.	38
Санжара О. О.	78	Шеховцов В. В.	41
Свистун Л. Я.	18	Шишка О. Р.	33
Скляренко І. В.	25	Antonella Valmorbida	44
Славка А. О.	90	Hazerani Farakhani Shabnam ...	172
Слісаренко О. М.	136	Hurynovich N. I.	162
Соболь Є. Ю.	12	Rutkowski Marek	127
Соколов А. О.	97	Wu Yue.	172
Солонович Т. Ф.	190	Zemło Mariusz	188
Сорока О. О.	38		
Сурякова М. В.	166		
Тараненко К. В.	192		
Тарасюк С. М.	142		
Тертишник В. М.	138		

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**«УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОВИЙ ВИМІР:
ПОШУК ВІДПОВІДЕЙ НА ГЛОБАЛЬНІ
МІЖНАРОДНІ ВИКЛИКИ»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

17 травня 2019 р.

Матеріали подано в авторській редакції

**Підписано до друку 15.05.2019. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 12,31. Облік.-вид. арк. 10,95. Наклад 100 прим.
Замовлення № 40.**

**Дніпро: Університет митної справи та фінансів
(Свідоцтво про видавничу діяльність ДК № 6198 від 24.05.2018 р.)
49000, м. Дніпро, вул. Володимира Вернадського, 2/4**